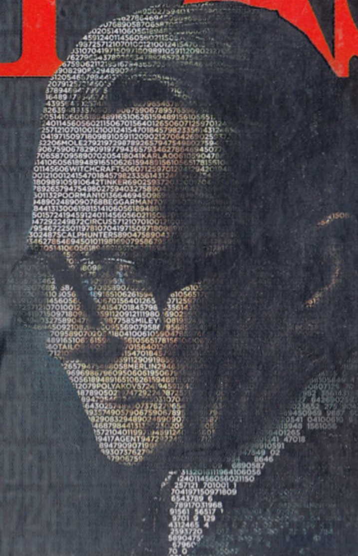
Pasaulinio bestselerio IŠTIKIMAS SODININKAS autorius

JOHN LE CARRÉ

BASTŪNAS SIUVĖJAS KAREIVIS ŠNIPAS

Įtemptas psichologinis detektyvas, atskleidžiantis Didžiosios Britanijos slaptųjų tarnybų darbo ypatumus Šaltojo karo metais, kai Rusijos šmėkla gąsdino visą pasaulį

JOHN LE CARRÉ

BASTUNAS SIUVEJAS KAREIVIS SNIPAS

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
GABRIELĖ PRIŠMANTAITĖ

UDK 821.111-31
Le37

Versta iš: John le Carré
Tinker Tailor Soldier Spy
Sceptre, 2011

ISBN 978-609-403-474-9

Džeimso Beneto ir Dasčio Roudso
atminimui

PIRMA DALIS

1

Tiesą sakant, jei majoras Doveris nebūtų staiga numiręs per Tauntono lenktynes, Džimas niekada nebūtų atvykęs pas Tarsgudą. Jis pasirodė semestro viduryje, be pokalbio, vėlyvą gegužę – nors niekas to nebūtų pasakęs pagal orą, – ir įsidarbino per vieną įtartiną agentūrą, kurios specializacija buvo privačių vidurinių mokyklų mokytojai, kad užimtų senojo Doverio vietą, kol atsiras kas nors tinkamesnis.

– Lingvistas, – pasakė Tarsgudas personalui. – Laikinas pakaitalas, – ir gindamasis nusibraukė nuo kaktos plaukų sruogą. – Prido, – ir padiktavo paraidžiui: – P-R-I-D, – prancūzų kalba nebuvo stiprioji Tarsgudo pusė, tad jis žvilgtelėjo į popierėlį. – E-A-U-X. Vardu Džeimsas. Manau, kad iki liepos jis puikiai tiks.

Darbuotojai puikiai suprato ženklus. Mokytojų bendruomenėje Džimas Prido buvo vargšas baltasis. Jis priklausė tai pačiai liūdnai šutvei kaip ir ponia Lavdei, kuri turėjo karakulio paltą ir buvo dievinama mokinių, kol nukrito jos reitingai, ar

ponas Maltbis, pianistas, kuris buvo iškviestas iš choro repeticijos, kad padėtų policijai ir, kiek visiems žinoma, padeda iki šiol, nes Maltbio lagaminas vis dar guli rūsyje iki specialių nurodymų. Keli personalo nariai, o ypač Mardžoribanksas, norėjo jį atidaryti. Jie sakė, kad jame paslėptos dingusios brangenybės: pavyzdžiui, Aprahamiano libanietės motinos nuotrauka sidabriniuose rėmeliuose, geriausias Ingramo lenktinis šveicariškas peiliukas ir ūkvedės laikrodis. Tačiau Tarsgudas buvo kurčias jų maldavimams. Nuo tada, kai paveldėjo mokyklą iš savo tėvo, praėjo tik penkeri metai, tačiau jų užteko, kad suprastų, jog kai kurių dalykų geriau nejudinti.

Džimas Prido atvyko lietingą penktadienio popietę. Lietus, kaip iš pistoleto vamzdžio rūkstantys dūmai, ritosi rudomis Kvontoko keteromis, tuščiais kriketo laukais bėgo ant byrančių smiltainio fasadų. Jis atvyko iškart po pietų, vairavo seną raudoną „Alvis" ir vilko naudotą furgoną, kuris kažkada buvo mėlynas. Ankstyvos Tarsgudo popietės yra trumpos ramybės valandėlės po sunkios dienos mokykloje. Berniukai išsiunčiami ilsėtis į bendrabučius, mokytojai sėdi bendrajame kambaryje gurkšnodami kavą, skaitydami laikraščius ir taisydami mokinių darbus. Tarsgudas skaito motinai romaną. Taigi tik mažasis Bilas Roučas matė, kad atvyko Džimas, matė iš po „Alvis" gaubto kylančius dūmus jam dūsaujant per duobėtą įvažiavimą, visu pajėgumu dirbančius priekinius valytuvus ir iš paskos dardantį furgoną.

Roučas buvo naujokas, vertinamas kaip nuobodus, jei ne silpnaprotis. Tarsgudas buvo jo antra mokykla per du semestrus.

Tai buvo storas, apvalus astma sergantis vaikas, kuris didžiąją popiečių dalį praleisdavo klūpėdamas lovos kojūgalyje ir stebeilydamas pro langą. Jo motina prabangiai gyveno Bate ir visi žinojo, kad jo tėvas turtingiausias mokykloje – tai daug kainavo jo sūnui. Dėl nuolatinių nesutarimų namuose Roučas buvo įpratęs stebėti. Jis matė, kad Džimas nestabtelėjo prie mokyklos pastatų, o nuriedėjo arklidžių link. Jis jau žinojo, kas kur yra. Vėliau berniukas nusprendė, kad jis išžvalgė vietovę arba studijavo žemėlapius. Atvykėlis nesustojo ir, pasiekęs arklides, tuo pačiu tempu nuvažiavo per šlapią žolę. Tuomet per kalvelę nuriedėjo į Daubą ir dingo iš akių. Roučas tikėjosi, kad ant Daubos krašto furgonas susiskersuos – Džimas gynė jį taip greitai, – tačiau jis tik kilstelėjo uodegą ir kaip milžiniškas triušis dingo savo oloje.

Dauba yra Tarsgudo folkloro dalis. Ji yra niekam nereikalingos žemės plote tarp sodo, vaisių sandėlio ir arklidžių. Iš pažiūros tai tik žole apaugęs įdubimas, kurį iš šiaurės supa berniuko aukščio kalvelės, pasidengusios kuokštuotais tankumynais, kurie vasarą atrodo kaip kempinė. Būtent šios kalvelės suteikia Daubai ypatingos žaidimų aikštelės vertės ir reputaciją, kuri keičiasi su kiekvienos berniukų kartos fantazija. Vienais metais visi nusprendžia, kad tai atviros sidabro kasyklos liekanos, ir entuziastingai ieško lobių. Kiti sako, kad tai britų fortas, ir rengia mūšius su lazdomis ir molio raketomis. Dar kitiems Dauba yra bombos krateris, likęs po karo, o kalvos – sprogimo bangos palaidoti kūnai. Tiesa daug nuobodesnė. Prieš šešerius metus, nedaug likus iki netikėto pabėgimo su „Pilies“ viešbučio registratore, Tarsgudo

tėvui kilo mintis apie baseiną ir jis įtikino berniukus iškasti duobę su giliu ir sekliu galais, tačiau šiai ambicijai niekada nepakako gaunamų pinigų, kurie buvo iššvaistyti naujiems projektams: naujam projektoriui, planui mokyklos rūsyje auginti grybus ir, kaip pasakojo patys žiauriausi stebėtojai, meilužių meilės lizdeliui įkurti, kai pora pabėgo į Vokietiją, moters tėvynę.

Džimas viso to nežinojo. Jis visiškai atsitiktinai pasirinko, Roučo manymu, antgamtinėmis galiomis pasižymintį Tarsgudo akademijos kampą.

Berniukas ir toliau laukė prie lango, bet nieko nebepamatė. „Alvis" ir furgonas pasitraukė į priedangą ir jei ne raudonos provėžos pievoje, Roučas manytų, kad susapnavo, tačiau provėžos buvo tikros, tad kai skambutis paskelbė poilsio pabaigą, jis įšoko į botus, per lietų užsilipo ant kalvos ir pažvelgęs žemyn pamatė karišku lietpalčiu apsirengusį ir neįprastą skrybėlę dėvintį Džimą. Skrybėlė buvo plačiais kaip safario kraštais, bet su plaukeliu ir vienoje pusėje dabitiškai prismeigta. Nuo užlenkimo kriokliu bėgo lietus.

„Alvis" stovėjo arklidžių kieme; Roučas niekada nesužinojo, kaip Džimui pavyko iškelti jį iš Daubos, tačiau furgonas buvo apačioje, toje vietoje, kuri turėjo būti gilusis baseino galas, įtvirtintas ant senų plytų, o Džimas sėdėjo ant slenksčio ir gėrė iš žalio plastikinio puodelio, trynė dešinį petį, lyg į jį būtų kas atsitrenkęs, o nuo skrybėlės kliokė lietus. Tuomet skrybėlė pakilo ir Roučas įsistebeilijo į ypač nuožmų, raudoną veidą, kuris dėl skrybėlės krašto metamo šešėlio ir rudų ūsų, kuriuos lietus buvo

sušukavęs į dvi iltis, atrodė dar piktesnis. Visas veidas buvo išvagotas rantytų raukšlelių, tokių gilių ir vingiuotų, kad puikią vaizduotę turintis Roučas nusprendė, jog kažkada tropikuose Džimas buvo labai alkanas ir dabar vis dar pilnėjo. Kairė ranka gulėjo ant krūtinės, dešinysis petys pritrauktas prie kaklo, tačiau staiga vyriškio figūra sustingo kaip laukinio gyvūno: *elnio,* – vylingai, pagautas impulso pamanė berniukas. – *Kažko tauraus.*

– Kas tu toks, po velnių? – paklausė kariškas balsas.

– Sere, Roučas, sere. Aš naujokas.

Minutėlę iš po skrybėlės į Roučą stebeilijo plytinis veidas. Po to, berniuko palengvėjimui, Džimas atsipalaidavo ir nutaisė vilkišką šypseną. Jo kairė ranka vis dar gniaužė dešinį petį, lėtai masažavo, o tuo pačiu metu vyriškis sugebėjo truktelėti didelį gurkšnį iš puodelio.

– Sakai, naujokas? – vis dar šypsodamasis į puodelį pakartojo Džimas. – Sakyčiau, puiki pradžia knygai.

Pakilęs ir atsukęs Roučui sulenktą nugarą, Džimas ėmėsi darbo: įdėmiai apžiūrėjo keturias furgono kojas. Tai buvo labai kritiška apžiūra, kuriai prireikė daug dėmesio, įdomiai padabintos galvos sukiojimo ir kelių plytų pakraipymo. Tuo pat metu ant visko bėgo lietus: vyro palto, skrybėlės ir seno furgono stogo. Ir visą laiką, pastebėjo berniukas, jo dešinysis petys nė nekrustelėjo, liko kaip akmuo įsispraudęs prie kaklo po lietpalčiu. Dėl to Roučas susidomėjo, ar Džimas yra kuprius ir ar visiems kupriams skauda taip kaip Džimui. Ir kaip visiškai įprastą, neįdomų dalyką berniukas pastebėjo, kad žmonės, turintys problemų

dėl nugaros, žingsniuoja dideliais žingsniais, lyg tai padėtų išlaikyti pusiausvyrą.

– Sakai, naujokas? Na, *aš* ne naujokas, – dabar daug draugiškesniu tonu tęsė Džimas ir truktelėjo furgono koją. – Aš senbuvis. Senas kaip Ripas van Vilklis, jei nori žinoti. Senesnis. Turi draugų?

– Ne, sere, – paprastai atsakė Roučas abejingu tonu, kokiu mokiniai visada sako „ne“, teigiamus atsakymus palikdami kvotėjams. Džimas neatsakė nieko, tad berniukas staiga pajuto kylančią giminystę ir viltį.

– Mano vardas Bilas, – tarė jis. – Buvau pakrikštytas Bilu, bet ponas Tarsgudas mane vadina Viljamu.

– Bilas. Neapmokėta sąskaita*. Ar tavęs niekas taip nevadina?

– Ne, sere.

– Vis tiek geras vardas.

– Taip, sere.

– Pažinojau daugybę Bilų. Jie visi buvo geri.

Taip jie susipažino. Džimas neliepė berniukui dingti, tad Roučas pro aplytus akinius ir toliau stebeilijo žemyn. Berniukas su pagarba pastebėjo, kad plytos buvo nukniauktos nuo agurkų aptvaro. Kelios ir taip buvo palaidos, bet Džimas ir pats jas paklibino. Roučui atrodė nuostabu, kad ką tik į Tarsgudą atvykęs žmogus yra toks šaltakraujiškas, jog savo reikmėms gali nukniaukti tai, kas priklauso mokyklai, ir ne taip nuostabu, kad

* Angl. *bill* – sąskaita. (Čia ir toliau – vert. past.)

nuo hidranto atsivedė sau vandenį, mat hidrantas buvo ypač svarbus: jo nebuvo galima net paliesti.

– Ei, Bilai, ar netyčia su savimi neturi stiklo rutuliuko?

– Sere, ką, sere? – paklausė Roučas ir apsvaigęs tapšnojo savo kišenes.

– Stiklo kamuoliuko, senbuvi. Apvalaus, mažo stiklinio rutuliuko. Ar berniukai su jais nebežaidžia? Kai lankiau mokyklą, visi juos mėgome.

Roučas neturėjo rutuliuko, tačiau Aprahamianas iš Beiruto buvo atsiskraidinęs visą kolekciją. Berniukas užtruko maždaug penkiasdešimt sekundžių, kol nuskubėjo atgal į mokyklą, pačiupo vieną nepaisydamas griežčiausių draudimų ir šnopuodamas grįžo prie Daubos. Staiga sudvejojo – jo manymu, Dauba jau priklausė Džimui ir reikėjo šeimininko leidimo, kad į ją nusileistų, tačiau Džimas buvo pradingęs furgone, tad sekundėlę luktelėjęs Roučas atsargiai nusileido apačion ir per duris ištiesė rutuliuką. Džimas ne iškart jį pastebėjo. Jis gurkšnojo iš puodelio ir pro langą žvelgė į juodus debesis, kurie nerimastingai plaukė virš Kvontoko. Berniukas pastebėjo, kad gurkščiojimas nėra toks paprastas kaip atrodo – Džimas negalėjo nuryti stovėdamas tiesiai, o tam, kad pasiektų reikiamą kampą, turėjo atlošti perkreiptą liemenį. Lietus ir vėl sustiprėjo, lašai kaip akmenukai tarškėjo į furgono stogą.

– Sere, – tarė Roučas, tačiau Džimas nė nekrustelėjo.

– Su „Alvis“ problema ta, kad jis neturi prakeiktų lingių, – daugiau langui nei svečiui tarė vyriškis. – Važiuoji su savo

pasturgaliu ant baltos linijos. Suluošintų bet ką, – ir atsilošęs gurkštelėjo dar.

– Taip, sere, – tarė Roučas nustebęs, jog Džimas laiko jį vairuotoju.

Džimas nusiėmė skrybėlę. Jo šviesūs plaukai buvo trumpai nukirpti, matėsi keli ruožai, kuriuos paliko kažkas, prie galvos per arti pridėjęs žirkles. Jie visi buvo vienoje pusėje, tad Roučas pamanė, jog Džimas kirposi pats sveikąja ranka ir dabar atrodė dar kreivesnis.

– Atnešiau jums rutuliuką, – tarė berniukas.

– Koks tu malonus. Ačiū, senuk, – paėmęs stikliuką vyras lėtai pasukiojo jį delne. Tuomet Roučas suprato, kad jis įgudęs įvairiuose dalykuose, kad jis iš tų vyrų, kurie puikiai sutaria su visais įrankiais ir daiktais. – Nelygus, matai, Bilai, – galiausiai tarė vis dar įdėmiai stebeilydamas į rutuliuką. – Kreivas. Kaip ir aš. Žiūrėk, – ir pasisuko į didesnį langą. Apačioje ėjo aliuminio juostelė. Padėjęs ant jos rutuliuką Džimas stebėjo, kaip jis nuriedėjo iki paties galo ir nukrito ant grindų.

– Kreivas, – pakartojo. – Juk negaliu taip miegoti, ar ne? Ei, ei, kur susiruošei, mažas žvėriūkšti?

Pasilenkęs pasiimti rutuliuko Roučas pastebėjo, kad furgonas nėra labai jauki vieta. Jis galėjo priklausyti bet kam – čia buvo skrupulingai švaru. Gultas, virtuvinė kėdė, laivo viryklė, suskystintųjų dujų balionas. *Nei žmonos nuotraukos*, – pamanė Roučas, kuris, neskaitant pono Tarsgudo, niekada nebuvo sutikęs viengungio. Vienintelis asmeninis daiktas buvo prie durų

pakabinta kuprinė, keli siuviniai ant gulto krašto ir rankų darbo dušas, pagamintas iš subadytos ir prie stogo pritvirtintos sausainių skardinės. Ant stalo stovėjo butelis bespalvio gėrimo, džino ar degtinės, – kaip tik tokį gerdavo tėvas, kai atostogų savaitgaliais Roučas lankydavosi jo bute.

– Rytų vakarai atrodo gerai, bet šiaurės pietūs tikrai kreivi, – tarė Džimas, išbandęs kitą palangę. – Kas tau sekasi geriausiai, Bilai?

– Nežinau, sere, – abejingai tarė berniukas.

– Kas nors turi sektis. Kaip futbolas? Ar gerai žaidi futbolą, Bilai?

– Ne, sere, – atsakė Roučas.

– Tuomet gal esi beisbolo puolėjas? – nerūpestingai užklausė Džimas ir suniurnėjęs prisėdo ant lovos. Tuomet gurkštelėjo iš puodelio. – Turiu pasakyti, kad neatrodai kaip puolėjas, – ir mandagiai pridūrė: – Nors ir esi individualistas.

– Nežinau, – pakartojo Roučas ir pasislinko prie durų.

– Tuomet kame esi geriausias? – Džimas vėl atsigėrė pilna burna. – Turi būti koks nors dalykas, kurį darai geriausiai, Bilai, visi tokį turi. Man geriausiai sekasi laidyti plokščius akmenėlius vandens paviršiumi. Į sveikatą.

Roučui tai buvo nemalonus klausimas, nes pastaruoju metu šis užsiėmimas užimdavo beveik visą jo laisvą laiką. Tiesą sakant, pastaruoju metu jis netgi buvo susimąstęs, ar jo buvimas Žemėje išvis turi kokį tikslą. Jis save laikė netinkamu nei darbui, nei žaidimui. Net paprasta mokyklos rutina, tokia kaip lovos klojimas,

atrodė pernelyg sudėtinga. Jam taip pat trūko pamaldumo, taip sakė senoji ponia Tarsgud, koplyčioje jis per daug raukydavosi. Dėl šių trūkumų jis labai save kaltino, tačiau dar labiau krimtosi dėl tėvų skyrybų, kurias turėjo numatyti ir imtis priemonių, kad jų būtų išvengta. Jis netgi svarstė, ar buvo atsakingas tiesiogiai, ar tiesiog jo nedorumas ir tingumas įplieskė tarp tėvų nesantaiką. Paskutinėje mokykloje berniukas mėgino tai paaiškinti rėkdamas ir imituodamas cerebrinio paralyžiaus priepuolius, kokie buvo ištikę jo tetą. Jo tėvai kaip reta protingai pasitarė ir pakeitė mokyklą, todėl šis atsitiktinis klausimas, nutaikytas į jį furgone ir užduotas pusiau dieviškos būtybės, draugo vienišiaus, staiga atvedė jį prie tragedijos slenksčio. Berniukas jautė, kaip kaista veidas, stebėjo, kaip aprasoja akiniai, o furgonas pamažu skęsta sielvarto jūroje. Roučas niekada nesužinojo, ar Džimas tai pastebėjo, nes jis staiga atsuko berniukui nugarą ir griebėsi plastikinio puodelio, o svečias ėmė berti apsaugines frazes.

– Šiaip ar taip, tu geras stebėtojas, iškart galiu tai pasakyti, senuk. Mes, vienišiai, visada tokie esame, neturime, kuo pasikliauti, tiesa? Niekas manęs nepastebėjo. Pasirodei kaip iš niekur nieko. Pamaniau, kad tu šamanas. Lažinuosi, kad geriausias skyriaus stebėtojas yra Bilas Roučas. Bent jau tol, kol turi savo akinius. Ką?

– Taip, – dėkingas pritarė berniukas. – Esu.

– Na, tuomet lik čia ir stebėk, – įsakė Džimas vėl užsidėdamas skrybėlę. – Išsmuksiu laukan pamankštinti kojų. Padarysi tai?

– Taip, sere.

– Kur prakeiktas rutuliukas?

– Čia, sere.

– Pašauk, kai jis sujudės, gerai? Į šiaurę, pietus, bet kurią pusę, į kurią nuriedės, gerai?

– Taip, sere.

– Žinai, kurioje pusėje šiaurė?

– Toj, – greitai atsakė Roučas ir negalvodamas ištiesė ranką.

– Teisingai. Tai pašauk, kai nuriedės, – pakartojo Džimas ir dingo lietuje. Po minutėlės Roučas pajuto, kaip po kojomis dreba žemė, ir vėl išgirdo kriokimą iš skausmo ar iš pykčio, kai Džimas susigrūmė su netikusiu ramsčiu.

Tą pačią vasarą berniukai suteikė Džimui malonę ir sugalvojo jam pravardę. Tam prireikė kelių bandymų. Jie išmėgino Eilinį, kuris taikėsi į jo kariškumą, nuolatinį, tačiau nekenksmingą keiksnojimąsi ir vienišus pasivaikščiojimus po Kvontoką. Šiaip ar taip, Eilinis neprilipo, tad jie taip pat išmėgino Piratą ir Guliašą. Guliašas atsirado dėl to, kad Džimas mėgo karštą maistą, kario, svogūnų ir paprikų kvapą, kuris šiltais debesėliais plūsdavo į berniukus, kai jie pro Daubą traukdavo į mišparus. Guliašas dėl to, kad jo tobula prancūzų kalba buvo laikoma pernelyg sentimentalia. Spaiklis iš penktosios B puikiai jį pamėgdžiodavo:

– Girdėjai klausimą, Bergeri. Į ką žiūri, Emili? – konvulsiškas mostas dešine ranka. – Nespoksok į mane, senuk, aš ne šamanas. *Qu' est-ce qu'il regarde, Emile, dans le tableau que tu as*

sous le nez? Mon cher Berger, jei tuoj pat nesuregsi nei sakinio prancūziškai, *je te metrai tout de suite à la Porte, tu comprends,* tu velnio rupūže?

Vis dėlto šie siaubingi grasinimai niekada nebuvo įvykdyti – nei angliškai, nei prancūziškai. Iš dalies jie netgi prisidėjo prie greitai jį apsupusios švelnumo auros, kurią suaugusiajame galėjo įžvelgti tik berniukai.

Tačiau Guliašas taip pat jų netenkino. Jam trūko jėgos. Tokia pravardė neišdavė Džimo aistringo angliško būdo – tai vienintelis dalykas, kuriam jis mėgo švaistyti laiką. Užtekdavo vieno nepagarbaus rupūžioko Spaiklio komentaro apie monarchiją, liaupsių kokiai užsienio šaliai, pageidautina šiltesnio klimato, ir Džimas iškart pakeisdavo spalvą ir mažiausiai trims minutėms užsivesdavo apie privilegiją gimti anglu. Jis žinojo, kad yra erzinamas, tačiau niekaip nepajėgė atsispirti. Dažnai savo pamokslus baigdavo liūdna šypsena ir tyliom užuominom apie rūkytas silkes ir raudonus ženklus bei raudonus veidus, kai dirbti atvyks tam tikri žmonės, kurie ilgėsis savo futbolo. Bet Anglija buvo jo didžioji meilė.

– Geriausia šalis visam prakeiktam pasauly! – subaubė kartą. – Žinot, kodėl? Žinai, kodėl, rupūže?

Spaiklis nežinojo, tad Džimas griebė kreidelę ir prisitraukė gaublį. Vakaruose Amerika, pilna godžių kvailių, kurie švaisto savo palikimus. Rytuose Kinija ir Rusija, jis nieko nepamiršo: darbiniai kombinezonai, kalinimo stovyklos ir ilgas kelias į niekur. Viduryje...

Galiausiai jie užsikabino už Raganosio.

Iš dalies tai buvo susiję su Prido pavarde, iš dalies – užuomina į jo atsiskyrėlišką gyvenimą ir amžiną fizinės veiklos alkį, kurio jie netruko pastebėti. Kai rytais drebėdavo eilėje prie dušų, visada matydavo Kombo keliu su maišu ant kumpos kupros po rytinio pasivaikščiojimo pėdinantį Raganosį. Eidami miegoti per organinio stiklo stogą stebėdavo vienišą po sieninio aikštelę bėgiojantį Raganosio šešėlį, kuris nenuilsdamas šturmuodavo betoninę sieną. O kartais šiltais vakarais pro bendrabučio langus vaikai pasislėpę stebėdavo, kaip jis pasiėmęs seną lazdą žaisdavo golfą ir zigzagais bėgiodavo po žaidimo lauką. Paprastai taip nutikdavo po to, kai paskaitydavo jiems kokią anglišką nuotykių knygą: Biglį, Persį Vestermaną ar Jefrį Farnolą, atsitiktinai pačiuptą iš tamsios bibliotekos. Su kiekvienu smūgiu jam užsimojus berniukai laukdavo dejonės ir retai likdavo nusivylę. Jie kruopščiai skaičiavo. Per mokytojų kriketo varžybas jis tai padarė septyniasdešimt penkis kartus. Po to tyčia kamuoliuku pataikė tiesiai Spaikliui į koją ir pasitraukė.

– Gaudyk, rupūže, gaudyk, nagi. Puiku, Spaikli, geras berniukas, tam čia ir esi.

Jis taip pat buvo gerbiamas už tai, kad nors ir buvo tolerantiškas lengvai perprato nusikaltėlius. Tai liudijo keli įvykiai, tačiau garsiausias nutiko likus kelioms dienoms iki semestro pabaigos, kai Spaiklis Džimo šiukšliadėžėje atrado rytdienos egzamino juodraštį ir pradėjo jį nuomoti už penkis naujus pensus. Keli berniukai susimokėjo ir praleido neramią naktį su žibintuvėliu po

antklode bendrabutyje, mėgindami įsiminti atsakymus, tačiau, atėjus egzaminui, Džimas pateikė visai kitą variantą.

– Į šitą galite pasižiūrėti dykai, – subaubė atsisėdęs. Ir, ramiai atsivertęs „Daily Telegraph", pasirašė nuosprendį šamano pravardei, kuri, berniukų supratimu, reiškė tą, kuris turi kokių nors intelektualinių pretenzijų. Nesvarbu, kad rašė karalienės vardan.

Galiausiai nutiko incidentas su pelėda, kuris jų susidarytoje nuomonėje apie Džimą užėmė atskirą vietą, nes buvo susijęs su mirtimi, fenomenu, į kurį vaikai reaguoja įvairiai. Orai ir toliau šalo, tad Džimas į klasę atnešė kibirą anglių, kurias uždegė vieną antradienį ir, atsukęs į šilumą nugarą, skaitė *dictée.* Iš pradžių pasirodė suodžių, į kuriuos jis nekreipė dėmesio, o po to – ir pelėda. Didelė, suaugusi pelėda, kuri per ilgus Doverio valdymo metus buvo susisukusi ten lizdą, o dabar išrūkyta, apsvaigusi ir juoda nuo plakimosi į dūmtraukį. Ji nukrito ant anglių ir tarškėdama nusirito ant medinių grindų, kur liko gulėti kaip šėtono pasiuntinys – vis dar kvėpuojanti, išskleidusi sparnus, per akis aptraukusius suodžius spoksanti tiesiai į berniukus. Visi buvo išsigandę; net didvyris Spaiklis, bet ne Džimas, kuris netaręs nė žodžio paėmė paukštį į glėbį ir išnešė iš klasės. Nors berniukai įdėmiai klausėsi, nieko negirdėjo, tik bėgančio vandens garsą koridoriaus gale, kai mokytojas galiausiai nusiplovė rankas.

– Jis *sisioja,* – tarė Spaiklis, sukeldamas nervingo juoko bangą, tačiau išbėgę iš klasės jie rado pelėdą gražiai suskleistą ant komposto krūvos šalia Daubos ir laukiančią laidojimo. Kaip

paskelbė drąsiausieji, jai buvo nusuktas sprandas. Tik jėgeris, pareiškė Sadelis, galėjo taip puikiai nužudyti pelėdą.

Kitų Tarsgudo bendruomenės narių nuomonė apie Džimą nebuvo tokia vieninga. Aplink vis dar sklandė pono Maltbio, pianisto, šmėkla. Ūkvedė, kuri pritarė Bilui Roučui, paskelbė, kad jis herojus, kuriuo būtinai reikia pasirūpinti: stebuklas, kaip jis gyvena su tokia nugara. Mardžoribanksas pasakojo, kad jį girtą pervažiavo autobusas. Būtent Mardžoribanksas personalo rungtynėse, kuriose Džimas pranoko pats save, užsiminė apie jo megztinį. Pats nežaidė kriketo, tačiau atsivilko pažiūrėti kartu su Tarsgudu.

– Kaip manai, ar megztinis jo? – paklausė aukštu balsu. – Ar jis paprasčiausiai jį nudžiovė?

– Leonardai, taip negražu, – išbarė Tarsgudas, savo labradorui plekšnodamas per šonus. – Kąsk jam, Džine, kąsk tam niekšui.

Visgi, kol pasiekė savo darbo kambarį, Tarsgudo juokas nutilo ir jis siaubingai susinervino. Jis mokėjo tvarkytis su Oksfordo apsimetėliais. Kažkada pats pažinojo klasikinių kalbų mokytojų, kurie nemokėjo graikiškai, ir klebonų, kurie nebuvo pamaldūs. Tokie vyrai, susidūrę su savo suktybių įrodymais, palūždavo ir pabėgdavo arba likdavo dirbti už perpus mažesnį atlyginimą. Tačiau žmonės, kurie trukdydavo dorai pažangai, buvo rūšis, su kuria jam dar nebuvo tekę susidurti, tačiau jau dabar žinojo, kad jų nemėgsta. Žvilgtelėjęs į universiteto kalendorių, paskambino agentūrai, ponui Stroliui iš „Strolio ir Medlio".

– Ką tiksliai norite žinoti? – sunkiai atsiduses paklausė ponas Strolis.

– Na, nieko *tikslaus*, – Tarsgudo motina buvo užsiėmusi siuviniu, atrodė, kad negirdi. – Paprasčiausiai, jei kas paprašo rašytinio *curriculum vitae*, tikisi, kad jis bus parašytas iki galo. Niekam nepatinka tušti tarpai. Ypač jei už tai yra sumokėta.

Sekundėlę Tarsgudas suabejojo, ar nepažadino pono Strolio iš gilaus miego, į kurį jis pamažu grimzdo.

– Labai patriotiškas vyrukas, – galiausiai tarstelėjo ponas Strolis.

– Įdarbinau jį ne dėl patriotizmo.

– Jis sėdėjo teisiamųjų suole, – tyliai kaip vėjo blaškomas cigaretės dūmelis sušnabždėjo ponas Strolis. – Prisidarė bėdų. Su nugara.

– Matau, tačiau nemanau, kad visus pastaruosius dvidešimt penkerius metus praleido ligoninėje. *Touché,* – prisidengęs burną sušnabždėjo motinai ir vėl pagalvojo, kad galbūt ponas Strolis užmigo.

– Jis pas jus bus tik iki semestro galo, – kvėptelėjo ponas Strolis. – Jei jis jums nepatinka, meskite lauk. Prašėte laikino, gavote laikiną. Prašėte pigiai, gavote pigiai.

– Gal ir taip, – narsiai atrėžė Tarsgudas. – Vis dėlto aš jums sumokėjau dvidešimt ginėjų, su jumis daugybę metų dirbo mano tėvas, tad noriu tam tikrų garantijų. Jūs čia parašėte – galiu paskaityti? – parašėte: „Prieš sužalojimą įvairūs komerciniai ir tiriamieji reikalai bei susitikimai užjūryje“. Ar nemanote, kad tai menkai apibūdina viso gyvenimo darbą?

Motina pritariamai linktelėjo, palinkusi prie siuvinio.

– Tikrai *ne*, – atliepė garsiai.

– Taigi leiskite tęsti...

– Tik ne per daug, mielasis, – įspėjo motina.

– Žinau, kad trisdešimt aštuntaisiais buvo įstojęs į Oksfordą. Kodėl nebaigė? Kas nutiko?

– Kiek pamenu, tuomet nusprendė užsiimti kuo kitu, – tarė ponas Strolis po dar vieno šimtmečio. – Tačiau manau, kad tada buvote per jaunas, kad atsimintumėte.

– Juk negalėjo *visą* laiką tupėti kalėjime, – po ilgos tylos, nepakeldama akių nuo siuvinio, tarė jo motina.

– Tačiau kažkur turėjo būti, – niūriai tarstelėjo Tarsgudas ir įsistebeilijo į vėjo šukuojamus sodus prie Daubos.

Visą vasarą, kol kraustėsi iš vienų namų į kitus, Bilas Roučas nerimavo dėl Džimo – ar jam neskauda nugaros, kaip jis užsidirba pragyvenimui, kai neturi ką mokyti ir gyvena iš pusės semestro atlyginimo; ir blogiausia, ar jis bus ten, kai prasidės naujas semestras, nes Bilas jautė, kad Džimas taip silpnai laikosi šiame pasaulyje, jog bet kada gali nugarmėti į tuštumą; nes bijojo, kad Džimas toks pat kaip jis – jo neveikia natūrali gravitacija. Bilas kelis kartus mintyse pakartojo jų pirmojo susitikimo aplinkybes, ypač Džimo klausimą apie draugystę. Berniukas siaubingai bijojo, kad, iš dalies dėl jų amžiaus skirtumo, nuvylė Džimą taip kaip ir savo tėvus. Dėl to Džimas išvyko ir ieškojo draugų kitur, savo blyškiomis akimis dairėsi kitose mokyklose. Bilas taip pat

įsivaizdavo, kad kaip ir jis, Džimas jau turėjo labai gerą draugą, kuris taip pat jį nuvylė ir kurį norėjo pakeisti, tačiau čia Bilo Roučo fantazija priėjo liepto galą: jis nežinojo, kaip vienas kitą myli suaugusieji.

Jis taip mažai galėjo padaryti. Berniukas paskaitinėjo medicininę knygą ir paklausinėjo motiną apie kuprius. Bilas taip pat labai norėjo pavogti iš tėvo butelį degtinės ir kaip masalą nugabenti jį į Tarsgudą, tačiau nedrįso. Ir kai galiausiai motinos vairuotojas išleido jį prie taip nekenčiamų laiptų, Bilas net neatsisveikinęs pasileido prie Daubos, kur, jo neapsakomam džiaugsmui, stovėjo Džimo furgonas. Šiek tiek purvinesnis nei anksčiau, šalia – šviežia lysvė, tikriausiai žiemos daržovėms. Ant slenksčio sėdėjo Džimas. Mokytojas šypsojosi, lyg būtų išgirdęs jį ateinant ir išsišiepęs vos tik berniukas išniro iš už kalvos.

Tą patį semestrą Džimas sugalvojo Roučui pravardę. Dabar jis jį vadino ne Bilu, o Džambo. Jis to niekaip nepaaiškino, o Roučas, kaip ir po kiekvieno pakrikštijimo, nesiginčijo. Už tai Roučas paskyrė save Džimo globėju; globėju regentu, kaip galvojo pats; ankstesnio Džimo draugo pakaitalu, kad ir kas jis buvo.

2

Priešingai nei Džimas Prido, ponas Džordžas Smailis nemokėjo skubėti per lietų, bent jau ne nakties tamsoje, tačiau jis buvo Bilo Roučo prototipo galutinė forma. Žemas, kresnas ir vidutinio amžiaus – iš išvaizdos, tipinis Londono drovuolis, kuris nepaveldėjo žemės. Jo kojos buvo trumpos, eisena toli gražu ne grakšti, drabužiai brangūs, netinkamo dydžio ir visiškai permirkę. Paltas, kuris buvo tarsi užuomina apie našlystę, buvo pasiūtas iš to gumuoto audinio. Galbūt rankovės buvo per ilgos, o gal jo rankos per trumpos, tačiau kaip ir Roučui, apsivilkus lietpaltį, rankogaliai paslėpdavo pirštus. Iš tuštybės jis nedėvėjo skrybėlės, buvo tvirtai įsitikinęs, kad su ja atrodo juokingai.

– Kaip kiaušinis su kepurėle, – pastebėjo jo gražioji žmona prieš palikdama vyrą ir kaip visada jos kritika neliko nepastebėta.

Dėl to ant akinių stiklų formavosi stambūs lietaus lašai, kurie skubant Viktorijos stoties arkadų grindiniu vertė palenkti arba

atmesti galvą. Smailis keliavo į vakarus, į šventovę Čelsyje, kurioje gyveno. Jo žingsniai, nežinia dėl kokios priežasties, buvo kažkokie neužtikrinti ir, jei iš šešėlių būtų išniręs Džimas Prido ir paklausęs, ar turėjo draugų, greičiausiai būtų atsakęs, kad mieliau rinksis taksi.

– Rodis toks tauškalas, – sumurmėjo pats sau, kai pirma plačius skruostus, o po to permirkusius marškinius užliejo nauja vandens banga. – Kodėl paprasčiausiai neatsistojau ir neišėjau?

Smailis liūdnai dar kartą pakartojo, kodėl ėmėsi šios misijos, ir bešališkai (tai buvo neatskiriama jo prigimties dalis) pripažino, kad pats tai sugalvojo.

Nuo pat pradžių tai buvo tikra kančia. Kadangi naktį per ilgai dirbo, ryte per vėlai atsikėlė – taip tęsėsi nuo tada, kai pernai išėjo į pensiją. Pastebėjęs, kad baigėsi kava, stovėjo eilėje prie bakalėjos krautuvės, kol baigėsi kantrybė ir išdidžiai nusprendė pasirūpinti savo turto reikalais. Banko ataskaita, atkeliavusi su rytiniu paštu, pranešė, kad žmona pasiglemžė didžiąją jo pensijos dalį: puiku, jis ką nors parduos. Atsakas buvo neracionalus, nes pinigų jam netrūko, o už pensiją buvo atsakingas mažai žinomas „City“ bankas, kuris reguliariai jam mokėdavo, tačiau Smailis vis tiek supakavo vieną pirmųjų „Grimmelshausen“ leidimų, nedidelį lobį iš Oksfordo laikų, ir patraukė į Heivud Hilso knygyną Kursono gatvėje – čia kartkartėmis sudarydavo draugiškų sandorių su savininku. Pakeliui dar labiau susinervino ir iš telefono būdelės paskambinęs advokatui susitarė dėl susitikimo popiet.

– Džordžai, kaip gali būti toks vulgarus? Negalima skirtis su Ana. Nusiųsk jai gėlių ir ateik papietauti.

Šis patarimas pakėlė nuotaiką, tad Heivud Hilsą pasiekė linksmas ir iškart papuolė į Rodžio Martindeilo, kuris ką tik apsikirpo pas Tramperį, glėbį.

Martindeilas Smailiui neturėjo jokių nei profesinių, nei socialinių pretenzijų. Jis dirbo kitame žvalgybos padalinyje ir jo darbas buvo pietauti su svečiais iš užsienio, kurių niekas kitas nenorėjo linksminti. Jis buvo užkietėjęs viengungis žilais gaurais ir toks mitrus, kokie būna tik storuliai. Jam patiko gėlės atlapuose ir šviesūs kostiumai – Martindeilas mėgdavo vaidinti, kad yra puikiai susipažinęs su erdviais Vaitholo užkulisiais. Prieš kelerius metus įkalbėjo Vaitholo darbuotojus bendradarbiauti su žvalgyba. Kare, mat turėjo matematinių gabumų, dažnai slampinėjo apie slaptojo pasaulio pakraščius; ir kartą, kaip jam niekada nepabosdavo pasakoti, kartu su Džonu Lansburiu dalyvavo kodinėje ir ypač slaptoje Cirko operacijoje. Tik karas, kartais turėdavo sau priminti Smailis, buvo prieš trisdešimt metų.

– Sveikas, Rodi, – tarė Smailis. – Malonu tave matyti.

Martindeilas kalbėjo patikliu aukštesniosios klasės tonu. Tokiu, kokį išgirdęs užsienyje Smailis ne kartą spruko iš viešbučio ir bėgo ieškoti priedangos.

– Dievulėliau, argi tai ne patsai maestro! O aš girdėjau, kad tu užrakintas šventajame Galene, kartu su vienuoliais sėdi palinkęs prie rankraščių! Prisipažink dabar pat. Noriu žinoti viską,

kiekvieną smulkmeną. Ar gerai sekasi? Ar vis dar myli Angliją? Kaip nuostabioji Ana? – jo neramus žvilgsnis bėgiojo aukštyn ir žemyn, kol galiausiai pastebėjo po Smailio ranka paspaustą „Grimmelshausen“ tomą. – Galiu lažintis iš ko tik nori, kad tai dovana jai. Girdėjau, kad siaubingai ją lepini, – ir sąmokslininkiškai pritildė balsą. – Juk tu negrįžai prie senų įpročių? Tik nesakyk, kad visa tai priedanga, Džordžai, *priedanga?* – jo smalsus liežuvis perbėgo drėgnais mažos burnos krašteliais ir kaip gyvatė pradingo tarp jos klosčių.

Taigi Smailis, tikras kvailys, išsisuko sutikęs su juo pavakarieniauti klube Mančesterio aikštėje, kuriam abu priklausė ir kurio Smailis vengė kaip kokio parazito – ne vien dėl to, kad vienas iš jo narių buvo Rodis Martindeilas. Atėjus vakarui jis vis dar buvo sotus po pietų „Baltajame bokšte“, mat jo teisininkas, labai sau nuolaidžiaujantis žmogus, nusprendė, kad Džordžą nuo depresijos išgelbės tik geras maistas. Martindeilas, nors ir kitokiu būdu, padarė tą pačią išvadą ir per keturias valandas (tai Džordžui visai nepatiko) trukusią vakarienę juodu svaidėsi pavardėmis kaip seni futbolininkai. Džebedajus, kuris kažkada buvo Smailio mokytojas:

– *Kokia* netektis, telaimina jį Dievas, – sumurmėjo Martindeilas, kuris, kiek Smailiui buvo žinoma, niekada net nebuvo jo pastebėjęs. – Koks talentas. Visada sakiau, kad jis buvo vienas iš geriausiųjų.

Po to Fildingas, viduramžių istorijos specialistas iš Kembridžo:

– Ak, koks *puikus* humoro jausmas. Aštrus protas, aštrus!

Tuomet Sparkis iš Rytų kalbų mokyklos ir galiausiai Eiklusis Asprėjus*, kuris ir įkūrė šį klubą norėdamas pabėgti nuo to paties nuobodulio, kankinusio Rodį Martindeilą.

– Pažinojau jo vargšą brolį. Perpus mažiau proto ir dvigubai daugiau raumenų, telaimina jį Dievas. Jo smegeninė sukosi į priešingą pusę.

O Smailis per gėrimo miglą klausėsi jo nesąmonių kartodamas „taip“, „ne“, „kaip gaila“, „ne, jo taip niekas ir nesurado“ ir kartą gėdingai pratarė „Eik jau, tu mane liaupsini“, kol niūrios neišvengiamybės genamas draugas perėjo prie aktualesnių dalykų: valdžios pokyčių ir Smailio pasitraukimo iš darbo.

Kaip ir reikėjo tikėtis, jis pradėjo nuo paskutinių Kontrolieriaus vadovavimo dienų:

– Tavo senasis bosas, Džordžai, telaimina jį Dievas, vienintelis, kuris nuslėpė savo vardą. Ne nuo tavęs, žinoma, juk nuo tavęs jis *nieko* neslėpė, ar ne? Žmonės kalba, kad Smailis ir Kontrolierius iki pat pabaigos buvo artimi kaip vagys.

– Jie labai malonūs.

– Neflirtuok, Džordžai. Pamiršai, kad esu senas kareivis. Tu su Kontrolierium buvot šitokie, – putlios rankutės greitai susijungė. – Dėl to buvai išspirtas lauk, nemeluok man, dėl to tavo darbas atiteko Biliui Heidonui. Dėl to taurininkas yra Persis Alelainas, o ne tu.

---

* Eiklusis Asprėjus – veikėjas iš pirmųjų John Le Carré knygų apie šnipą Smailį, jį užverbavęs asmuo.

– Jei taip sakai, Rodi.

– Sakau. Ir noriu pasakyti kai ką daugiau. *Daug* daugiau.

Martindeilui slenkant artyn Smailis užuodė vieno iš jautriausių Tramperio kūrinių kvapą.

– Aš manau, kad Kontrolierius nemirė. Jis buvo pastebėtas, – vienu rankos mostu vyriškis nutildė draugo prieštaravimus. – Leisk baigti. Vilis Andrevarta sutiko jį Johanesburgo oro uosto laukiamajame. Ne vaiduoklį. Gyvą. Vilis buvo bare, pirko gazuoto vandens – jau senokai nematei Vilio, bet jis kaip balionas. Tuomet jis apsisuko, o šalia Kontrolierius, apsirengęs kaip baisusis Boeris. Vos tik pamatęs Vilį pabėgo. Kaip tau tai patinka? Pagaliau žinome tiesą. Kontrolierius nemirė. Jį išvijo Persis Alelainas ir jo trijulė, tad šis pasislėpė Pietų Afrikoje, telaimina jį Dievas. Juk negali jo kaltinti, ar ne? Negali kaltinti žmogaus už tai, kad gyvenimo saulėlydyje užsimanė pasimėgauti ramybe. Aš negaliu.

Bjaurumas, kuris pasiekė Smailį net per vis storėjančią emocinio nuovargio sieną, paliko vyriškį be žado.

– Tai juokinga! Tai idiotiškiausia istorija, kokią man kada teko girdėti! Kontrolierius negyvas. Jis mirė nuo širdies priepuolio po ilgos ir sunkios ligos. Be to, jis neapkentė Pietų Afrikos. Jis nekentė visko, išskyrus Sarį, Cirką ir „Lord's" kriketo aikštę. Tau nederėtų pasakoti tokių istorijų, Rodi, – galbūt dar galėjo pridėti: pats jį palaidojau bjauriam krematoriume Ist Ende per praeitas Kūčias, vienas. Klebonas turėjo kalbos defektą.

– Vilis Andrevarta visada buvo šlykščiausias melagis, – nė kiek nesutrikęs paantrino Martindeilas. – Pats jam pasakiau tą patį:

„Gryna nesąmonė, Vili, turėtum gėdytis", – ir lyg niekuomet nebūtų nei mintimis, nei žodžiais pritaręs tai nesąmonei, tęsė toliau: – Kiek suprantu, paskutinį vinį į Kontrolieriaus karstą įkalė tas čekų skandalas. Tam vargšeliui, kuris visada buvo toks artimas su Bilu Heidonu, paleistas šūvis į nugarą – net pateko į laikraščius. Vis dar vadiname jį *Elisu*, net dabar, kai tikrąjį jo vardą žinome taip pat puikiai kaip savo pačių.

Martindeilas gudriai palaukė, kol Smailis ką nors atsakys, tačiau šis visai nesirengė kalbėti, tad plepys pabandė trečią kartą.

– Kažkodėl niekaip negaliu pasitikėti Persiu Alelainu kaip vadovu. Ar tai dėl amžiaus, ar tik dėl mano prigimtinio ciniškumo, Džordžai? Pasakyk man, tu taip puikiai perpranti žmones. Valdžia netinka tiems, su kuriais užaugome. Ar viskas dėl to? Pastaruoju metu lieka vis mažiau tokių, kuriems tai pavyksta, o su vargšeliu Persiu viskas taip *aišku*, ypač po to gyvatės Kontrolieriaus. Tas gerasis niekšelis; kaip įmanoma žiūrėti į jį rimtai? Užtenka tik prisiminti jį drybsantį prie „Traveller's" baro, čiulpiantį pypkę ir vaišinantį gėrimais magnatus; juk iš tiesų visi norime, kad išdavystė būtų subtili, ar ne? Ar tau rūpi tik jos sėkmė? Koks jo kabliukas, Džordžai, jo slaptas receptas? – jis kalbėjo ryžtingai, palinkęs į priekį, godžiomis, jaudulio kupinomis akimis. Paprastai jį taip sujaudindavo tik maistas. – Jis gyvena iš savo pavaldinių sąmojų; tikriausiai šiais laikais tai laikoma lyderyste.

– Deja, niekuo negaliu tau padėti, Rodi, – tarstelėjo Smailis. – Niekuomet nepažinojau Persio kaip vadovo. Tik kaip... – nerado reikiamo žodžio.

– Tik kaip kovotoją, – pasiūlė Martindeilas blizgindamas akimis. – Kuris dieną naktį nepaleisdavo iš akių purpurinės Kontrolieriaus mantijos. Dabar ji priklauso jam. Minia jį myli. Tik kas jo stiprioji kairioji ranka, Džordžai? Kas atsakingas už jo reputaciją? Iš visur girdime tik tai, kaip puikiai jis tvarkosi. Mažytės skaityklos admiralitete, mažyčiai komitetai juokingais pavadinimais, raudonas kilimas, kad ir kur Persis žygiuotų Vaitholo koridoriais, jauni ministrai sulaukia ypatingų sveikinimų ir pagyrų iš pačių aukštybių, žmonės, apie kuriuos niekas nėra girdėjęs, gauna medalius nežinia už ką. Jau esu matęs tai anksčiau.

– Rodi, niekaip negaliu tau padėti, – pakartojo Smailis mėgindamas atsistoti. – Tu tikrai manęs nesupranti, – tačiau Martindeilas laikė jį prie stalo įsikibęs drėgna, putlia rankute ir tarškėjo toliau.

– Tai kas tasai gudruolis? Tikrai ne Persis. Ir tik nepasakok, kad amerikiečiai ir vėl mumis pasitiki, – gniaužtai tik dar labiau sutvirtėjo. – Šaunusis Bilas Heidonas, mūsų dienų Arabijos Lorensas, telaimina jį Dievas; tai štai, Bilas, tavo senas varžovas, – vėl išlindo Rodžio liežuvis, pasirodė ir pranyko kaip pėdsaką palikdamas šypsenėlę. – Teko girdėti, kad kažkada judu su Bilu buvote labai artimi, tačiau jis juk nebuvo stačiatikis? Genijai niekada nebūna.

– Gal dar ko nors, pone Smaili? – pasiteiravo padavėjas.

– Tuomet Blandas: nusidėvėjusi viltis, naujasis dėstytojas, – Martindeilas vis tiek nenorėjo paleisti. – O jei nepakanka šių

dviejų, turi būti kas nors iš išėjusiųjų į pensiją, ar ne? Kas nors, kas tik apsimeta, kad išėjo į pensiją. Ir jei Kontrolierius negyvas, kas daugiau? Neskaitant tavęs.

Jie vilkosi paltus. Durininkai jau buvo išėję namo, teko patiems pasiimti juos iš tuščios rudos spintos.

– Rojus Blandas ne naujokas, – garsiai tarė Smailis. – Jei nori žinoti, jis iš švento Antonio koledžo Oksforde.

Tepadeda man Dievas, tai geriausia, ką galėjau padaryti, – pamanė Smailis.

– Nebūk juokingas, mielasis, – užsiplieskė Martindeilas. Smailis įvarė jam nuobodulį: atrodė paniuręs ir išduotas; skruostų apačioje formavosi vertikalios sielvarto raukšlės. – Aišku, kad naujokas, nesvarbu, kad buvo tavo protežė, o dabar Bilo Heidono, – nepalik arbatpinigių, čia mano vakarėlis, ne tavo. Visų jų tėvas Bilas. Traukia juos kaip bites. Na, jis turi savito žavesio, ne taip kaip kai kurie iš mūsų. Aš tai vadinu aukščiausia klase, vienu iš nedaugelio. Girdėjau, kad moterys prieš jį lenkiasi, jei jos išvis kada taip elgiasi.

– Labanakt, Rodi.

– Linkėjimai Anai – nepamiršk.

– Nepamiršiu.

– Gerai.

O dabar pliaupė lietus, Smailis buvo permerktas iki paskutinio siūlo galo ir kaip už bausmę Dievas iš Londono atėmė visus miesto taksi.

3

– Tikras valios trūkumas, – tarė jis sau mandagiai atsisakęs moters tarpduryje pasiūlymo. – Kai kas vadina tai mandagumu, nors iš tiesų tai tik silpnumas. Tu *bukagalvi* Martindeilai. Tu pasipūtęs, netikras, išlepęs, neproduktyvus... – jis žengė plačiai, kad išvengtų nematomos kliūties. – Silpnumas, – pakartojo. – Nesugebėjimas gyventi savarankiškai ir nepriklausomai nuo institucijų, – batas kiaurai permirko baloje. – Ir emociniai ryšiai, kurie jau seniai pergyveno savo tikslą. *Tai* mano žmona, *tai* Cirkas, *tai* gyvenimas Londone. Taksi!

Smailis metėsi į priekį, bet pavėlavo. Vidun įsiropštė dvi po vienu skėčiu kikenusios merginos. Bergždžiai pasistatęs lietpalčio apykaklę Džordžas tęsė savo vienišą kelionę.

– Sutepta viltis, – piktai sumurmėjo. – Tu pompastiškas, smalsus, įžūlus...

Ir tuomet, gerokai per vėlai, prisiminė, kad klube pamiršo savo „Grimmelshausen“.

– Prakeikimas! – sušuko *sopra voce* ir sustojo kaip įkastas. – Prakeikimas, *prakeikimas*, prakeikimas.

Nusprendė, kad parduos namą Londone. Šį sunkų sprendimą jis priėmė po stogine, susilenkęs prie cigarečių automato, laukdamas, kol pasibaigs liūtis. Visi kalbėjo, kad nekilnojamojo turto kainos Londone viršija visas normas. Puiku. Jis parduos ir už dalį gautų pinigų nusipirks kotedžą Kotsvolde. Berforde? Per daug eismo. Stipl Astone, štai čia tai vietelė. Jis įsikurs kaip kiek ekscentriškas, padrikas, drovus, tačiau turintis kelis mielus įpročius – tokius kaip murmėjimas sau po nosim, kai eina šaligatviu – žmogus. Gal kiek senamadiškas, tačiau kas šiais laikais toks nėra? Senamadiškas, tačiau ištikimas savo laikams. Galiausiai kiekvienam ateina laikas rinktis: judėti pirmyn ar atgal? Nieko blogo nesileisti blaškomam naujų vėjų. Geriau turėti vertę, įsitvirtinti, būti savo kartos ąžuolu. Ir jei Ana sumanytų grįžti, jis lieptų jai nešdintis.

Arba ne – priklausomai nuo to, kaip labai ji norėtų grįžti.

Nuramintas tokių vizijų Smailis pasiekė Kings Roudą, ten stabtelėjo ant šaligatvio laukdamas, kada galės pereiti į kitą pusę. Abiejose pusėse prabangios parduotuvės. Priešais jį Baivoterio gatvė, tiksliai šimto septyniolikos jo žingsnių ilgumo akligatvis. Kai atsikėlė čia gyventi, šie Jurgio laikų kotedžai turėjo savotiško kuklaus netvarkingumo šarmo. Jaunos poros, besiverčiančios su penkiolika svarų per savaitę, mokesčių nemokantis nuomininkas rūsyje. Dabar apatinius pastatų langus saugojo plieniniai tinkleliai, prie kiekvieno namo ant šaligatvio grūdosi po tris automobilius. Iš seno įpročio Smailis visada juos apžiūrėdavo: kurie pažįstami, kurie ne; nepažįstamiems priklausė tie, kurie

turėjo antenas ir papildomus veidrodėlius, bei uždari furgonai, kokius mėgdavo stebėtojai. Iš dalies tai buvo atminties išbandymas, Kimo žaidimas, kad išėjus į pensiją nesiatrofuotų smegenys, toks kaip tas, kai mintinai išmoko parduotuvių, kurias mato autobusu važiuodamas į Britų muziejų, pavadinimus; kai įsiminė, kiek pakopų iki kiekvieno aukšto ir į kurią pusę atsidaro visos dvylika durų.

Smailis turėjo ir dar vieną priežastį, tai buvo baimė, slapta baimė, kuri lydi kiekvieną profesionalą iki pat mirties. Kad vieną dieną iš painios praeities pas jį sugrįš vienas iš priešų, kurių visų nepajėgia prisiminti, ir pareikalaus suvesti sąskaitas.

Kitame gatvės gale kaimynė vedžiojo šunį; Smailį pamačiusi moteris pakėlė galvą kažką pasakyti, tačiau jis nekreipė į ją dėmesio žinodamas, kad tai bus susiję su Ana. Džordžas perėjo gatvę. Jo namas skendėjo tamsoje, užuolaidos kabojo taip pat, kaip paliko. Jis palypėjo šešis laiptelius iki savo durų. Nuo tada, kai dingo Ana, dingo ir jo namų tvarkytoja – raktą turėjo tik Ana. Buvo dvi spynos: viena „Benham“ saugioji ir viena „Chubb Pipekey“ bei du jo gamybos kaiščiai: ąžuoliniai nykščio nago dydžio pleištai, įsprausti į sąramą virš ir po „Benham“. Jie buvo dienų darbe liekana. Neseniai, nežinia kodėl, vėl pradėjo juos naudoti. Galbūt nenorėjo, kad ji užkluptų jį netikėtai. Pirštų galiukais pirma užčiuopė vieną, po to kitą. Kaip visada atrakino duris, jas atidarė ir pajuto per kilimą slystantį paštą.

Kas atėjo? – susimąstė Smailis. – „German Life and Letters“? „Philology“? „Philology“, – nusprendė; jis jau vėlavo. Įjungęs

koridoriuje šviesą pasilenkė ir peržiūrėjo paštą. Viena pakartotinė sąskaita iš siuvėjo už kostiumą, kurio neužsakė, tačiau greičiausiai tai padarė vienas iš puošeivų Anos meilužių; sąskaita iš garažo Henlyje už degalus (ką, dėl Dievo meilės, jie veikė Henlyje spalio devintąją?); laiškas iš banko dėl pinigų išgryninimo ledi Anos vardu „Midland“ banke Iminghame.

Ir ką, po velnių, klausė jis dokumento, jie veikė Iminghame? Dėl Dievo meilės, kas rezga meilės romanus Iminghame? Kur tas Iminghamas?

Galvoje vis dar bėgo klausimai, kai žvilgsnis užkliuvo už nepažįstamo skėčio laikiklyje. Jis buvo šilkinis, odine rankena ir auksiniu žiedeliu be jokių inicialų. Ir staiga milžinišku greičiu žybtelėjo mintis, kad jis sausas, vadinasi, turėjo čia atsidurti prieš šešias penkiolika, kai pradėjo lyti, nes stove taip pat nebuvo drėgmės. Tai buvo elegantiškas skėtis, jungtukas beveik nesubraižytas, nors ir nenaujas. Vadinasi, jis priklausė kažkam jaunam – kaip paskutinis Anos kavalierius. Vis dėlto jo savininkas žinojo apie pleištus ir mokėjo grąžinti juos į vietą įėjęs į namą, turėjo proto sudėlioti paštą prie durų jį išsklaidęs ir greičiausiai perskaitęs. Tuomet jis tikriausiai pažinojo ir patį Smailį; tai ne meilužis, o toks pats profesionalas kaip ir jis, kuris kažkada artimai su juo dirbo, ir, kaip sakoma, pažinojo jo rašyseną.

Svetainės durys buvo praviros. Švelniai stumtelėtos jos atsidarė.

– Piteri? – tarstelėjo.

Pro plyšį jis matė gatvės lempų apšviestus zomšinius batus, tingiai užmestus vieną ant kito, kyšančius sofos gale.

– Tavim dėtas nenusivilkčiau palto, senuk Džordžai, – tarė draugiškas balsas. – Turime daug reikalų.

Po penkių minučių, apsivilkęs plačiu kelioniniu paltu (Anos dovana ir vienintelis, kuris buvo sausas), Džordžas Smailis sėdėjo Piterio Gilemo sportinio automobilio, kuris buvo paliktas aikštėje netoliese, keleivio sėdynėje. Jų kelionės tikslas buvo Askotas – moterimis ir žirgais garsėjanti vieta. Ir kiek mažiau žinoma kaip pono Oliverio Leikono, ministrų kabineto sekretoriaus, vyriausiojo įvairių komitetų patarėjo ir žvalgybos reikalų sergėtojo, rezidencija. Arba, kaip pagarbiai pasakė pats Gilemas, Vaitholo prefekto.

Gulėdamas lovoje Tarsgude Bilas Roučas kaip įprasta leido dar vieną bemiegę naktį, mąstydamas apie Džimo gerovę ir pastarųjų dienų įvykius. Vakar Džimas nustebino Latzį. Ketvirtadienį jis pavogė panelės Aronson paštą. Panelė Aronson mokė griežti smuiku ir skulptūros, Roučas gerbė jos švelnų būdą. Latzis, sodininko padėjėjas, kaip sakė ūkvedė, buvo KŽ – KŽ nekalba angliškai, o jei ir kalba, tai labai prastai. Ūkvedė sakė, kad KŽ reiškia kitokį žmogų arba užsienietį, pabėgusį nuo karo, tačiau vakar Džimas kalbėjo su Latziu, prašė padėti su automobiliu ir kalbėjo KŽ kalba, o Latzis iškart paaugo visa pėda.

Reikalas dėl panelės Aronson pašto buvo daug sudėtingesnis. Kai ketvirtadienio rytą po pamaldų Roučas paprašė savo klasės sąsiuvinių, personalo kambaryje ant lentynos buvo du vokai. Vienas Džimui ir vienas panelei Aronson. Džimo buvo

užrašytas mašinėle, panelės Aronson – ranka, tačiau tas užrašas priminė paties Džimo rašyseną. Kol Roučas dairėsi, personalo kambarys buvo tuščias. Jis pasiėmė sąsiuvinius ir jau rengėsi tyliai pasišalinti, kai pro kitas duris paraudęs ir švilpaudamas po rytinio pasivaikščiojimo grįžo Džimas.

– Skubi, Džambo, jau po skambučio, – pasilenkė prie lentynos.

– Taip, sere.

– Apgaulingas oras, ar ne, Džambo?

– Taip, sere.

Prie durų Roučas atsigręžė. Džimas stovėdamas sklaidė rytinį „Daily Telegraph“. Lentyna tuščia. Abu vokai dingę.

Ar Džimas parašė panelei Aronson ir apsigalvojo? Galbūt piršosi? Biliui Roučui šovė kita mintis. Neseniai Džimas įsigijo seną spausdinimo mašinėlę, senutėlę „Remington“, kurią pataisė savo paties rankom. Ar jis parašė laišką sau? Ar buvo toks vienišas, kad pats sau rašė laiškus ir dar vogė svetimus? Roučas užmigo.

4

Gilemas vairavo apatiškai, bet greitai. Automobilyje sklandė rudens kvapas, danguje švietė pilnatis, virš atvirų laukų kybojo migla, o šaltis buvo neįveikiamas. Smailis galvojo, kiek Gilemui metų; spėjo, kad keturiasdešimt, tačiau prie tokio apšvietimo galėjai supainioti ir su baidarę irkluojančiu studenčioku; jis perjunginėjo pavaras ilgais, plaukiančiais judesiais, lyg stumtų svirtį per vandenį. *Šiaip ar taip,* – susierzinęs pagalvojo Smailis, – *Gilemui automobilis pernelyg jaunatviškas.* Jie prašvilpė pro Ranimedą ir ėmė kopti į Egham Hilą. Važiavo jau dvidešimt minučių, Smailis paklausė daugybės dalykų ir negavo nė vieno vertingo atsakymo, o dabar, nors ir stengėsi tai paneigti, jį apėmė baimė.

– Stebiuosi, kad tavęs neišmetė kartu su mumis, – tarė nelabai maloniai ir tvirčiau susisupo į paltą. – Pasižymėjai visomis reikalingomis savybėmis: geras darbuotojas, ištikimas, diskretiškas.

– Jie paskyrė mane atsakingu už skalpų medžiotojus.

– O Dieve, – suvirpėjo Smailis ir pasistatęs apykaklę pasinėrė į prisiminimus: Brikstonas ir niūrus mokyklos pastatas, kuriame buvo skalpų medžiotojų štabas. Oficialiai skalpų medžiotojai vadinosi Kelionių skyriumi. Kontrolierius suformavo šį padalinį Bilo Heidono pasiūlymu pirmosiomis šaltojo karo dienomis, kai žudynės, grobimai ir šantažas buvo visiškai įprasti dalykai. Pirmuoju jų vadu tapo Heidono pasiūlytas kandidatas. Tai buvo nedidelė grupelė, gal tuzinas vyrų, kurie turėjo užsiimti greito reagavimo reikalaujančiais, per daug purvinais ar rizikingais, kad būtų patikėti užsieniečiams, darbeliais. Gera žvalgyba, kokią visada propagavo Kontrolierius, buvo pasiekiama palaipsniui ir rėmėsi tam tikru švelnumu. Skalpų medžiotojai buvo šios taisyklės išimtis. Jie tobulėjo ne palaipsniui ir nebuvo švelnūs – panašesni į Heidoną nei į patį Kontrolierių. Be to, jie dirbo individualiai, todėl buvo įkurdinti už aukštų sienų, kurių viršų puošė stiklo šukės ir spygliuota viela.

– Klausiau, ar „lateralizmas“ tau ką nors reiškia.

– Tikrai ne.

– Tai „vidaus“ doktrina. Anksčiau turėjome savo nuomonę. Dabar tiesiog plaukiame pasroviui.

– Ką tai turėtų reikšti?

– Tavo laikais Cirkas buvo suskirstytas į regionus. Afrika, periferija, Rusija, Kinija, Pietryčių Azija ir taip toliau; kiekvienam regionui vadovavo savas šamanas, o Kontrolierius sėdėjo padangėse ir laikė visas virveles. Pameni?

– Buvo kažkas panašaus.

Dabar visam veiksmui vadovauja viena galva. Ji vadinasi Londono stotimi. Regionai panaikinti. Bilas Heidonas vadovauja Londono stočiai, jo dešinioji ranka – Rojus Blandas, o Tobis Esterheizas laksto tarp judviejų kaip pudelis. Jie tarnyba tarnyboje. Žino vieni kitų paslaptis, o su proletarais nebendrauja. Taip saugiau.

– Atrodo nebloga mintis, – tarė Smailis ir toliau nekreipdamas dėmesio į užuominas.

Į galvą vėl plūstant prisiminimams, Džordžas pasijuto keistai: lyg pergyventų tą pačią dieną du kartus – pirma su Martindeilu klube, o dabar su Gilemu sapne. Jie pravažiavo jaunų pušaičių plantaciją. Medelius skyrė mėnesienos ruožai.

– Ar yra žinių apie... – pradėjo ir nedrąsiai paklausė. – Kas girdėti apie Elisą?

– Karantine, – sausai tarstelėjo Gilemas.

– O taip. Žinoma. Nenoriu kištis į svetimus reikalus, bet ar jis gali vaikščioti? Juk jis pasveiko, vaikšto? Suprantu, kad tos nugaros gali būti labai apgaulingos.

– Girdėjau, kad visai neblogai tvarkosi. Nepaklausiau, kaip Ana.

– Gerai. Labai gerai.

Automobilyje buvo visiškai tamsu. Jie išsuko iš kelio ir dabar važiavo per žvyrą. Iš abiejų pusių kilo juodos lapijos sienos. Iš pradžių tolumoje pasirodė šviesos, po to – veranda ir smailūs virš medžių iškilusio namo kontūrai. Lietus liovėsi, tačiau kai Smailis išlipo į gryną orą, iš visų pusių sklido nuo lapų lašančio vandens garsas. *Taip*, – pamanė. – *Kai lankiausi*

čia paskutinį kartą, lijo; tuomet Džimo Eliso vardas buvo svarbiausia naujiena.

Jie nusiprausė ir erdvioje drabužinėje pastebėjo ant Šeratono stiliaus komodos kvailai numestą Leikono alpinizmo įrangą. Dabar jie sėdėjo pusračiu priešais tuščią kėdę. Tai buvo bjauriausias namas kelių mylių spinduliu, todėl Leikonas nusipirko jį pusvelčiui.

– Berkšyro Kamelotas, – kartą pavadino jis. – Pastatytas blaivininko milijonieriaus. Svetainė buvo didelė salė dvidešimties pėdų aukščio vitražiniais langais ir pušine galerija virš įėjimo, – Smailis skaičiavo pažįstamus daiktus: natomis apkrautas pianinas, seni kunigų portretai, pluoštas spausdintų kvietimų. Džordžas apsidairė ieškodamas Kembridžo universiteto irklo ir galiausiai pamatė jį pakabintą virš židinio. Degė ta pati ugnis, kiek per maža tokiam milžiniškam ugniakurui. Galėjai pajusti, kaip turtą įveikia nepriteklius.

– Ar mėgaujiesi pensija, Džordžai? – paklausė Leikonas lyg rėktų į ausį kurčiai tetulytei. – Nepasiilgsti bendravimo su žmonėmis šilumos? Aš tikriausiai pasiilgčiau. Darbas ir seni kolegos.

Jei Leikonas būtų daržovė, būtų vijoklinė pupelė. Berniukiškas ir netaktiškas. Heidonas, Cirko šmaikštuolis, sakydavo, kad jis turi etatą ir bažnyčioje, ir žvalgyboje. Jo tėvas užėmė aukštą postą škotų bažnyčioje, o motina buvo kažkokia kilmingoji. Kartais apie jį rašydavo sekmadienio laikraščiai, kurie vadindavo

Leikoną naujovišku, nes buvo jaunas. Vyro oda buvo apdraskyta dėl skubaus skutimosi.

– Manau, kad tvarkausi išties puikiai, dėkui, – mandagiai atsakė Smailis. Ir pridėjo: – Taip, taip, esu tikras. O tu? Viskas gerai?

– Jokių didelių pokyčių, viskas kaip per sviestą. Šarlotė gavo stipendiją mokslams Rodine, tai išties puiku.

– Tai gerai.

– O tavo žmona? Pati tobulybė ir panašiai?

Jo posakiai taip pat buvo berniukiški ir netaktiški.

– Ji laikosi puikiai, – pamėgino maloniai atsakyti Smailis.

Visi stebėjo dvivėres duris. Iš toli buvo girdėti žingsniai, aidintys per plytelėmis klotas grindis. Smailis spėjo, kad tai du žmonės, abu vyrai. Durys atsidarė ir tarp jų pasirodė aukšta figūra. Džordžas iškart pastebėjo, kad už jos šešėlyje stovi tamsus, nedidukas, atidus vyriškis, tačiau į kambarį įžengė tik vienas žmogus, o duris iškart užvėrė nematomos rankos.

– Prašau mus užrakinti, – sušuko Leikonas ir pasigirdo spynos spragtelėjimas. – Tu pažįsti Smailį, ar ne?

– Taip, manau, kad taip, – tarė vyriškis ir ėmė iš tamsos pamažu žingsniuoti jų link. – Manau, kad kažkada jis mane įdarbino, ar ne, pone Smaili?

Jo balsas buvo švelnus kaip pietiečio, tačiau jame aiškiai girdėjosi kolonijinis akcentas.

– Taras, sere. Rikis Taras iš Penango.

Židinio liepsna apšvietė pusę griežtos šypsenos ir vieną akį.

– Teisininko berniukas, pamenate? Nagi, Smaili, juk keitėte man vystyklus.

Ir tuomet visi keturi kvailai atsistojo, o Leikonas ir Gilemas kaip krikštatėviai stebėjo, kaip Taras ir Smailis spustelėjo rankas kartą, po to antrą – lyg pozuotų fotografams.

– Kaip jūs, pone Smaili? Malonu jus matyti, sere.

Galiausiai paleidęs Džordžo ranką pasisuko į jam skirtą kėdę, o Smailis pagalvojo: *Taip, su Rikiu Taru taip galėjo nutikti. Su Rikiu Taru galėjo nutikti bet kas. Dieve mano,* – pagalvojo. – *Prieš dvi valandas sakiau sau, kad praeityje rasiu prieglobstį.* Jį troškino ir vyriškis nusprendė, kad tai dėl baimės.

Prieš dešimt? Prieš dvylika metų? Kas ir beprisimena. Tuomet tarp Smailio pareigų buvo ir naujokų patikra. Niekas nebuvo priimtas be jo pritarimo, niekas nesitreniravo be jo parašo ant tvarkaraščio. Šaltasis karas buvo įsibėgėjęs, labai reikėjo skalpų medžiotojų. Cirko darbuotojai užsienyje Heidono paliepimu turėjo ieškoti tinkamų kandidatų. Stivas Maklevoras iš Džakartos pasiūlė Tarą. Stivas Maklevoras buvo senas profas, prisidengęs prekybos laivais agento darbu. Jis rado Tarą dokuose, piktą ir girtą, ieškantį merginos vardu Rouz, kuri jį paliko.

Taras pasakojo, kad sukinėjasi tarp belgų, kurie užsiėmė ginklų kontrabanda tarp salų ir žemyno. Jis nemėgo belgų ir jau buvo spėjęs atsikąsti ginklų kontrabandos. Be to, pyko ant jų dėl to, kad atėmė iš jo Rouz. Maklevoras suprato, kad jis pasiduos mokymui ir yra pakankamai jaunas, kad pasirengtų dirbti

su tokiomis operacijomis, kokiomis užsiimdavo Brikstono mokykloje įsikūrę skalpų medžiotojai – tokiomis kaip Singapūro užėmimas 1945-aisiais. Po įprastinių tyrimų Taras buvo išsiųstas į Singapūrą pakartotinei apžiūrai, o po to – į Lopšelį Saratėje. Tuomet pasirodė Smailis, vadovavo keliems pokalbiams, ir ne vien draugiškiems. Saratės Lopšelis buvo treniruočių padalinys, tačiau ten pakako vietos ir kitiems dalykams.

Taro tėvas buvo australas teisininkas iš Penango, bent jau taip atrodė. Motina – nereikšminga aktorė iš Bradfordo, kuri prieš karą su teatro trupe atvyko į Rytus. Tėvas, kiek prisiminė Smailis, buvo evangelistas ir skelbė tikėjimo tiesas vietinėje protestantų bažnyčioje. Motina Anglijoje turėjo nedidelį teistumą, tačiau Taro tėvas apie tai nežinojo arba jam visai nerūpėjo. Prasidėjus karui, norėdama apsaugoti sūnų, pora spruko į Singapūrą. Po kelių mėnesių Singapūras neatsilaikė ir Rikis Taras pateko į japonų prižiūrimą Changi kalėjimą, kuriame jo tėvas visiems pasakojo apie Dievo malones ir, jei jo nebūtų persekioję japonai, tai būtų darę kiti kaliniai. Po išlaisvinimo visi trys grįžo atgal į Penangą. Rikis mėgino stoti į teisę, tačiau per daug laužė įstatymus, tad jo tėvas paprašė kelių pamokslininkų, kad išmuštų iš sūnaus nuodėmę. Taras paspruko į Borneo ir sulaukęs aštuoniolikos tapo normaliai uždirbančiu ginklų kontrabandininku, sukosi tarp kelių gaujų Indonezijos salose, kuriose jį aptiko Maklevoras.

Kol baigė Lopšelį, struktūra Malaizijoje sugriuvo. Taras grįžo prie ginklų kontrabandos ir iškart prisijungė prie draugų belgų, kurie buvo per daug užsiėmę ginklų tiekimu sovietams, kad

rūpintųsi, kur jis buvo dingęs. Jis pasirūpino keliais kroviniais, kad nutrauktų belgų užmegztus ryšius, po to vieną vakarą juos nugirdė, keturis nušovė (tarp jų ir Rouz) ir padegė jų laivą. Prieš iškvietimą į Brikstoną ir pasirengimą specialioms operacijoms Kenijoje (arba, kalbant paprasčiau, dėl premijos medžiojant mau mau*) dar spėjo pasisukioti Malaizijoje ir atlikti kelis darbelius.

Po Kenijos Smailis pametė jį iš akių, tačiau atmintyje įstrigo keli incidentai, kurie galėjo virsti skandalais ir dėl kurių reikėjo informuoti Kontrolierių. Šešiasdešimt ketvirtaisiais Taras buvo išsiųstas į Braziliją, kad papirktų giliai įklimpusį ginkluotės ministrą. Ministras supanikavo ir viską išpliurpė spaudai. Taras turėjo olandų priedangą, o Nyderlandai ne juokais įsiuto. Po metų Ispanijoje Taras veikė Bilo Heidono pavedimu, šantažavo – arba, kaip pasakytų skalpų medžiotojai, sudegino – lenkų diplomatą, kuris įsimylėjo šokėją. Pirmasis derlius buvo geras, Taras sulaukė pagyrimo ir premijos, tačiau, kai grįžo antrą kartą, lenkas parašė prisipažinimą ambasadoriui ir, su ar be paskatinimo, iššoko pro langą.

Brikstone visi Tarą vadino linkusiu į avarijas. Gilemas, sprendžiant iš jo nesubrendėliško, tačiau senstančio veido išraiškos, kai jie pusračiu sėdėjo aplink menką ugnelę, vadino jį daug bjauriau.

– Tuomet eisiu prie reikalo, – maloniai tarė Rikis ir įsitaisė krėsle.

---

* 1952–1960 metų sukilėliai, Kenijos žemės ir laisvės armijos nariai.

5

– Tai nutiko maždaug prieš šešis mėnesius, – pradėjo Taras.

– Balandį, – įsiterpė Gilemas. – Išlaikykime tikslumą.

– Gerai jau, balandį, – ramiai tarė Rikis. – Brikstone buvo ramu. Koks tuzinas mūsiškių buvo pasiruošę ir laukė komandų. Pitas Sembrinis grįžo iš Romos, Si Vanhoferis buvo ką tik sublizgėjęs Budapešte, – šelmiškai šyptelėjo. – Stalo tenisas ir biliardas Brikstono laukiamajame. Teisingai, pone Gilemai?

– Ramus laikas.

Taras papasakojo, kad staiga, kaip griaustinis iš giedro dangaus, iš Honkongo atkeliavo pranešimas.

– Pas juos viešėjo nelabai reikšminga sovietų prekybininkų delegacija, ieškojo elektronikos Maskvos rinkai. Vienas delegatas daug laiko leido naktiniuose klubuose. Vardu Borisas, ponas Gilemas turi surinkęs visas detales. Iki tol niekas apie jį negirdėjo. Stebėjo jį penkias dienas, delegacija turėjo pabūti dar dvylika. Vietiniams vaikinams tai buvo politiškai per sudėtinga, tačiau jie nutarė, kad galbūt pavyks, jei veiks greitai.

Kažin, ar iš to bus daug naudos, tačiau kas mums? Galbūt papirksim juos pasiūlydami šiek tiek inventoriaus, ar ne, pone Gilemai?

Inventorius reiškė pardavimą arba mainus su kita žvalgyba: smulki prekyba dezertyrais, kuriai vadovavo skalpų medžiotojai.

Nekreipdamas dėmesio į Tarą, Gilemas tarė:

– Pietryčių Azija – Taro parapija. Jis slampinėjo neturėdamas ką veikti, tad liepiau išsiaiškinti padėtį ir atsakyti telegrama.

Kiekvieną kartą, kai imdavo kalbėti kas nors kitas, Taras nugrimzdavo į sapną. Jo žvilgsnis nukrypdavo į kalbėtoją, akis apgaubdavo migla, prieš pradėdamas kalbėti dar kurį laiką tylėdavo.

– Taigi padariau taip, kaip liepė ponas Gilemas, – tarė jis. – Kaip visada, ar ne, pone Gilemai? Aš geras vaikinas – net jei kartais būnu impulsyvus.

Kitą vakarą, kovo 31 dieną, šeštadienį, Taras pabėgo su australišku pasu, kuriame buvo parašyta, kad užsiima prekyba automobiliais, ir dviem šveicariškais pasais, paslėptais po lagamino pamušalu. Reikėjo užpildyti keletą specialių dokumentų: vienus Borisui ir vienus sau. Jis susitiko su vienu Honkongo gyventoju netoli savo „Golden Gate“ viešbučio Kolune.

Tuomet Gilemas pasilenkė prie Smailio ir sumurmėjo:

– Taftis Tesindžeris, mulkis. Eksmajoras, KAR (britų kolonijų pulkas Rytų Afrikoje). Paskirtas Persio Alelaino.

Tesindžeris parengė raportą apie Boriso veiksmus, kuriame remiamasi savaitės stebėjimu.

– Borisas buvo tikras keistuolis. Niekaip negalėjau jo perprasti. Girtuokliavo kiekvieną naktį be pertraukų. Nemiegojo visą savaitę, Tesindžerio stebėtojai vos laikėsi ant kojų. Visą dieną vilkdavosi paskui delegaciją, apžiūrinėdavo fabrikus, dalyvaudavo diskusijose ir būdavo jaunas, protingas sovietų pareigūnas.

– Kiek jaunas? – pasidomėjo Smailis.

– Paraiškoje vizai buvo parašyta, kad gimė Minske keturiasdešimt šeštaisiais, – įsiterpė Gilemas.

– Atėjus vakarui, grįždavo į „Aleksandra Lodge“, seną lūšnelę šiauriniame taške, kuriame buvo įsikūrusi delegacija. Kartu pavalgydavo, po to apie devynias išsliūkindavo per šoninį išėjimą, pasigaudavo taksi ir dumdavo į naktinius Koluno klubus. Boriso mėgstamiausias buvo „Katės lopšys“ Kvins Roude. Ten jis vaišindavo gėrimais vietinius verslininkus ir elgdavosi kaip ponas Asmenybė. Būdavo iki vidurnakčio. Iš ten per tunelį traukdavo į Vanchajų, vietelę, vadinamą „Andželika“, kurioje gėrimai buvo pigesni. Vienas. „Andželika“ yra kavinukė, kurios rūsyje įrengta landynė turistams ir jūreiviams. Panašu, kad Borisui ten patiko. Išgerdavo tris, keturis gėrimus, čekius pasilikdavo. Daugiausia gerdavo brendį, tačiau kartkartėmis racioną paįvairindavo degtine. Tuo metu buvo užmezgęs romaniūkštį su viena mišraus kraujo mergina. Tesindžerio vyrukai ją surado ir išpešė visą istoriją. Ji pasakojo, kad Borisas labai vienišas ir dažniausiai tiesiog sėdėdavo ant lovos verkšlendamas dėl žmonos, kuri neįvertina jo genialumo. Tai labai padėjo, – sarkastiškai pridėjo Leikonui garsiai maišant anglis židinyje. – Tą vakarą pats nuėjau į „Lopšį“,

norėjau jį pamatyti. Tesindžerio vyrukai buvo nusiųsti pamiegoti. Jiems nereikėjo to žinoti.

Kartais kalbėdamas Taras keistai sustingdavo lyg klausytųsi įrašyto savo paties balso.

– Jis atėjo dešimčia minučių vėliau nei aš ir atsivedė draugų: aukštą šviesiaplaukį švedą ir kinų mergšę. Buvo tamsu, tad atsisėdau prie gretimo staliuko. Jie užsisakė viskio, sumokėjo Borisas, aš sėdėjau per šešias pėdas – stebėjau ir klausiausi pokalbio. Kinė tylėjo, viskuo rūpinosi švedas. Kalbėjo angliškai. Švedas paklausė Boriso, kur apsistojęs, ir jis atsakė, kad „Excelsior" – tai buvo melas, jis gyveno „Aleksandra Lodge" kartu su kitais. Na tiek to, „Exelsior" geriau skamba. Apie vidurnaktį vakarėlis buvo baigtas. Borisas pasako, kad turi grįžti namo, ryt laukia sunki diena – tai irgi melas, nes jis namo ėjo taip pat, kaip – kaip tie, Džekilas ir Haidas! – išsipuošęs gydytojas ėjo paūžauti. Tai Borisas buvo kuris?

Sekundėlę stojo tyla.

– Haidas, – nuleidęs galvą pasufleravo Leikonas ir atsitiesęs susidėjo rankas ant kelių.

– Haidas, – pakartojo Taras. – Ačiū, pone Leikonai; visada žinojau, kad esate literatūros gerbėjas. Taigi jie apmoka sąskaitą, o aš skubu į Vanchajų, „Andželiką", ir tik atsidūręs ten suprantu, kad kažkas ne taip.

Taras kruopščiai suskaičiavo priežastis ant sausų, ilgų pirštų: pirma, dar nebuvo sovietų delegacijos, kuri kartu nesitampytų kelių apsauginių gorilų, kurių darbas – laikyti vaikinus atokiau

nuo lindynių. Tai kaipgi Borisui kas vakarą pavykdavo nepastebėtam išsmukti laukan? Antra, jam nepatiko, kaip Borisas leido savo užsienietišką valiutą. Sovietams tai tiesiog nebūdinga:

– Jis paprasčiausiai neturi prakeiktos valiutos, o jei ir turi, perka karoliukus savo mergšei. Trečia, man nepatiko, kaip jis melavo. Per daug gražbyliavo, kad būtų padorus.

Taigi Taras palaukė „Andželikoje" ir po gero pusvalandžio pasirodė ponas Haidas, tačiau vienas.

– Jis atsisėda ir paprašo gėrimo. Tik tiek. Sėdi ir geria kaip prakeikta merga, kurios niekas nekviečia šokti!

Tuomet Taro dėmesys vėl nukrypo į Smailį:

– Tai kaip čia yra, pone Smaili? Suprantate, ką turiu galvoje? Tai visokios *smulkmenos*, – toliau pasakojo Džordžui. – Kad būtumėte matęs, kaip jis sėdi. Patikėkite manimi, sere, jei patys būtumėte ten buvę, nebūtumėte išsirinkę geresnės vietos nei Borisas. Jo akiratyje buvo visi išėjimai ir laiptai, jis puikiai matė pagrindinį įėjimą ir visą veiksmą, buvo dešiniarankis, dengėsi kaire. Borisas profesionalas, pone Smaili, nėra jokios abejonės. Jis laukė, kol su juo susisieks, gal dirbo kaip pašto dėžutė arba tikėjosi privilioti tokį mulkį kaip aš ir ištraukti kokios informacijos. Dabar paklausykite: sudeginti nereikšmingą prekybininkų delegatą yra viena. Šokti ant jauno profesionalaus nusikaltėlio – visai kas kita, ar ne, pone Gilemai?

– Nuo pertvarkymo skalpų medžiotojai neieško dvigubų agentų. Šie turi būti iškart perduoti Londonui. Vaikinams įduotas Bilo Heidono pasirašytas įsakymas. Jei bent pakvimpa prie-

šais, palikti ir bėgti, – paaiškino Gilemas ir tarstelėjo Smailiui: – Lateralizmas atėmė iš mūsų bet kokią autonomiją.

– O aš jau esu dalyvavęs dvigubuose žaidimuose, – prisipažino Taras palaužtos dorybės tonu. – Patikėkite, pone Smaili, tai tikra bėda.

– Esu tuo tikras, – tarė Smailis ir pasitaisė akinius.

Taras telegrafavo Gilemui: „Pardavimo nebuvo", užsisakė skrydį namo ir nuėjo apsipirkti. Deja, jo skrydis turėjo būti tik ketvirtadienį, tad pamanė, kad prieš išvykdamas dar gali apžiūrėti Boriso kambarį.

– „Aleksandra" tikra landynė, pone Smaili, kiek toliau nuo Marbl kelio, su daugybe medinių balkonų. O dėl spynų, na, jos pasiduoda vos tave pamačiusios.

Taigi greitai Taras stovėjo Boriso kambaryje nugara prisispaudęs prie durų, laukdamas, kol akys apsipras su tamsa. Jis vis dar buvo ten, kai rusiškai prakalbo lovoje gulėjusi moteris.

– Tai buvo Boriso žmona, – paaiškino Taras. – Ji verkė. Žinote ką, pavadinsiu ją Irina. Ponas Gilemas turi visas detales.

Smailis jau ruošėsi prieštarauti – jis manė, kad žmona neįmanoma. Centras niekada neišleistų sutuoktinių abiejų iš Rusijos tuo pačiu metu, jie vieną išsiųstų, o kitą pasiliktų...

– Sugyventiniai, – sausai tarstelėjo Gilemas. – Neteisėti, tačiau ilgalaikiai.

– Šiais laikas daug kas atvirkščiai, – tarė Taras šypsodamasis pats sau, o Gilemas metė jam dar vieną nepagarbų žvilgsnį.

6

Nuo pat šio susitikimo pradžios Smailis nusiteikė būti ramus kaip Buda ir nesileisti sujaudinamas nei Taro pasakojimo, nei Leikono ar Gilemo pastabų. Jis sėdėjo patogiai įsitaisęs krėsle, sulenkęs savo trumpas kojas, palenkęs galvą į priekį, putlias rankas susidėjęs ant nemažo pilvuko. Jo akys po storais akinių lęšiais buvo užmerktos. Vienintelis dalykas, kurį galėjo padaryti, tai nusivalyti juos į kaklaraiščio pamušalą. Tai padarius, jo akys atrodė tarsi apgirtusios, nuogos ir tie, kurie jį tokį pamatydavo, truputį susigėsdavo. Šis veiksmas ir pedantiškas, kvailokas garsas, kuris sekdavo Gilemo paaiškinimus, veikdavo kaip ženklas visiems susirinkusiesiems: pajudėdavo kėdės, kas nors atsikrenkšdavo.

Leikonas buvo pats pirmas:

– Džordžai, ką geri? Gal norėtum viskio ar ko kito? – pasiūlė rūpestingai, lyg kalbėtų apie aspiriną nuo galvos skausmo. – Pamiršau pasiūlyti anksčiau. Nagi, Džordžai. Juk žiema. Gal norėtum ko nors užkrimsti?

– Ne, dėkui, – tarė Smailis.

Jis norėjo puodelio kavos iš kavavirės su sieteliu, tačiau kažkodėl negalėjo paprašyti. Taip pat prisiminė, kad ji buvo siaubinga.

– Gilemai? – tęsė Leikonas. Ne; Gilemas taip pat nenorėjo Leikono alkoholio.

Jis nieko nepasiūlė Tarui, kuris toliau tęsė pasakojimą.

Į Iriną Taras reagavo ramiai. Eidamas į viešbutį buvo sugalvojęs atsarginį variantą ir dabar iškart įsijautė į vaidmenį. Rikis neišsitraukė ginklo, neužspaudė jai burnos ar panašiai, tik pasakė, kad atėjo pasikalbėti su Borisu asmeniniu reikalu ir sėdės čia tol, kol pasirodys Borisas. Kalbėjo su puikiu australietišku akcentu, mat staiga tapo automobilių pardavėju ir paaiškino, kad, nors nenori kištis į svetimus reikalus, neleis, jog prakeiktas pinigų neturintis rusas per vieną vakarą iš jo pavogtų ir pinigus, ir merginą. Jis vaidino įpykusį, tačiau kalbėjo tyliai ir laukė, ką ji darys.

Ir taip prasidėjo.

Į Boriso kambarį jis atėjo vienuoliktą trisdešimt. Išėjo po pirmos trisdešimt gavęs pažadą susitikti kitą vakarą. Tuomet viskas pakrypo visai kita linkme:

– Nedarėme nieko netinkamo, tik susirašinėjome, ar ne, Smaili?

Sekundėlę atrodė, kad ta pašaipa reiškia pretenzijas į brangiausias Smailio paslaptis.

– Na, žinoma, – sumurmėjo jis.

Irinos buvimas Honkonge nebuvo niekuo išskirtinis, Tesindžeriui nebuvo jokio reikalo apie tai žinoti. Irina taip pat priklausė delegacijai. Ji buvo išmokyta audinių pirkėja:

– Geriau pagalvojus, net geresnė nei jos senis, jei galima taip pasakyti. Paprasta, kaip man gal kiek per griežta, bet jauna, o nustojusi verkti be galo gražiai šypsojosi, – keistai žaviai dėstė Rikis. – Ji buvo puiki kompanionė, – pridėjo lyg su kuo nors ginčytųsi. – Kai jos gyvenime pasirodė ponas Tomasas iš Adelaidės, ji buvo velniškai pavargusi nuo demono Boriso. Manė, kad aš angelas Gabrielius. Su kuo daugiau ji galėjo pasikalbėti apie savo vyrą ir neužpjudyti jo šunimis? Sakė, kad neturi jokių patikimų draugų nei delegacijoje, nei Maskvoje. Niekas, kas nėra to išbandęs, nesupras, kaip sunku gelbėti griūvančius santykius, kai negali stabtelėti nė sekundėlei.

Smailis ir vėl buvo giliame transe.

– Viešbutis po viešbučio, miestas po miesto, negalima kalbėtis su vietiniais, draudžiama nusišypsoti praeiviams – štai kaip ji apibūdino savo gyvenimą. Irina pasakojo, kad jų romanas darėsi apgailėtinas – tai įrodė prisiekinėjimai Dievu ir prie lovos numestas tuščias degtinės butelis. Ji nuolat klausinėjo, kodėl negali būti kaip visi normalūs žmonės? Kodėl negali kaip visi mėgautis Dievo šviesa? Irina mėgo keliauti, mėgo užsieniečių vaikus, tai kodėl pati negalėjo turėti vaikų? Vaikų, kurie gimtų laisvėje. Nuolat tai kartojo: gimtų laisvėje.

– Aš mielas žmogus, Tomasai, aš normali, mokanti bendrauti mergina. Man patinka žmonės, kodėl turiu juos apgaudinėti? O tuomet pasakė, kad bėda ta, jog kažkada buvo išrinkta dirbti darbą, kuris sustingdė ją kaip senutę ir atitraukė nuo Dievo. Dėl to ji verkė ir gėrė. Buvo beveik pamiršusi savo vyrą ir atsiprašinėjo dėl romano.

Taro balsas suvirpėjo.

– Aš užuodžiau, pone Smaili. Ji buvo auksinė. Jaučiau tai nuo pat pradžių. Žmonės sako, kad žinojimas – galia, o Irina turėjo galios ir buvo puikiai išmokyta. Gal kiek beatodairiška, tačiau galėjo atiduoti save visą. Kai susipažįstu su moterimi, pone Smaili, jaučiu, ar ji dosni. Turiu talentą. O ši mergina turėjo būti labai dosni. Jėzau, kaip apibūdinti nuojautą? Kai kurie žmonės jaučia vandenį po žeme...

Jis tikėjosi sulaukti kokios užuojautos, tad Smailis atsakė:

– Suprantu, – ir timptelėjo ausies spenelį.

Stebėdamas Smailį su tam tikru pasitikėjimu, Taras dar truputį patylėjo.

– Kitą rytą visų pirma atšaukiau savo skrydį ir pakeičiau viešbutį, – galiausiai tarė.

Staiga Smailis plačiai atsimerkė.

– Ką pasakei Londonui?

– Nieko.

– Kodėl?

– Nes jis suktas kvailys, – tarė Gilemas.

– Galbūt maniau, kad ponas Gilemas sakys: „Grįžk namo, Tarai“, – atsakė Taras ir supratingai dirstelėjo į kolegą. – Matote, kažkada, kai buvau jaunas vaikinas, jau buvau papuolęs į tokius spąstus.

– Apsikvailino su lenkaite, – tarė Gilemas. – Irgi jautė, kad ji dosni.

– Žinojau, kad Irina ne spąstai, tačiau negalėjau tikėtis, kad ponas Gilemas manimi patikės. Tikrai ne.

– Ar papasakojai Tesindžeriui?

– Aišku, kad ne.

– Tuomet kaip paaiškinai Londonui savo skrydžio atšaukimą?

– Turėjau išskristi ketvirtadienį. Pamaniau, kad manęs niekas nepasiges iki antradienio. Ypač kai reikalas su Borisu žlugo.

– Jis nepateikė priežasties, tad pirmadienį centre buvo paskelbta, kad Taras negrįžo be leidimo, – tarė Gilemas. – Jis sulaužė visas taisykles. Savaitės viduryje Bilas Heidonas ėmė mušti karo būgnus, o aš turėjau klausytis, – sausai pridūrė.

Šiaip ar taip, kitą vakarą Taras ir Irina susitiko. Kitą vakarą taip pat. Pirmasis susitikimas įvyko kavinėje ir nebuvo labai įdomus. Jie labai stengėsi likti nepastebėti, nes Irina buvo labai išsigandusi – ne tiek dėl vyro, kiek dėl delegaciją lydinčių sargybinių, Taro vadinamų gorilomis. Ji atsisakė gėrimų ir visa drebėjo. Kitą vakarą Taras toliau laukė, kol pasirodys jos dosnumas. Grūsdamiesi tarp vyresnių amerikiečių baltomis kojinaitėmis ir skrybėlėmis su snapeliais juodu užkopė į Viktorijos kalvą. Per trečią susitikimą jis išsinuomojo automobilį ir vežiojo ją aplink miestą, tačiau tuomet ji išsigando, kad yra per arti Kinijos sienos, todėl teko sukti miesto link. Šiaip ar taip, ši kelionė Irinai labai patiko ir ji dažnai pasakodavo, kaip jai patiko gamtos grožis, tvenkiniai ir ryžių laukai. Tarui kelionė taip pat patiko, nes abu įsitikino, kad jų niekas nestebi, tačiau, kaip sakė pats Taras, Irina vis dar neatsiskleidė.

– Dabar papasakosiu ypač keistą dalyką apie šią žaidimo dalį. Iš pradžių buvau Tomasas iš Australijos. Pūčiau miglą apie avių

fermą už Adelaidės ir didelį pastatą stikliniu fasadu su švytinčiu užrašu „Tomas“ pagrindinėje gatvėje. Ji manimi netikėjo. Linksėjo, kvailiojo ir laukė, kol baigsiu, kartodama „taip, Tomasai“ ir „ne, Tomasai“, o po to pakeitė pokalbio temą.

Ketvirtą vakarą jis nusivežė ją į kalnus, nuo kurių matėsi šiaurinis krantas. Irina pasakė Tarui, kad jį įsimylėjo, kad ji ir jos vyras dirba Maskvos Centrui, kad žino, jog ir Taras užsiima tuo pačiu; suprato iš jo budrumo, iš akylo žvilgsnio.

– Ji nusprendė, kad aš anglų žvalgybos pulkininkas, – toliau be šypsenos dėstė Rikis. – Vieną minutę verkė, kitą juokėsi ir, mano manymu, buvo per žingsnį nuo beprotybės. Kartais ji kalbėdavo kaip išprotėjusi romano minkštais viršeliais herojė, o kartais – kaip normali mergiotė iš priemiesčio. Jai patiko anglai. Džentelmenai. Atnešiau jai butelį degtinės ir per lygiai penkiolika sekundžių ji išgėrė pusę. Valio anglų džentelmenams. Borisas buvo iniciatorius, o Irina – tik pastiprinimas. Tai buvo pjesė dviem, vieną dieną ji nueis pas Persį Alelainą ir viską jam papasakos. Borisas ieškojo Honkongo verslininkų ir dirbo pašto dėžute vietinei sovietų žvalgybai. Irina buvo pasiuntinė. Ji taip pat darė mikronuotraukas ir rūpindavosi, kad jo radijo signalas būtų gerai suspaustas ir greitas, taigi neprieinamas pašaliniams klausytojams. Ant popieriaus atrodytų maždaug taip. Naktiniai klubai buvo susitikimo vieta ir atsarginis variantas vietiniams ryšiams, tačiau Borisui rūpėjo tik prisigerti, lakstyti paskui vietines mergšes ir depresuoti. Arba eiti penkioms valandoms pasivaikščioti, nes negalėdavo būti viename kambaryje kartu su

žmona. Irina tik nuolat jo laukdavo verkdama ir gerdama prie Persio židinio – pasakodama jam viską, ką žinojo. Sėdėjome automobilyje viršukalnėje, leidau jai kalbėti. Bijojau net krustelėti, nenorėjau išsklaidyti kerų. Stebėjome, kaip uoste nusileido sutemos ir pasirodė nuostabus mėnulis, matėme kaimiečius su ilgomis kartimis ir žibalinėmis lempomis. Trūko tik smokingu vilkinčio Hamfrio Bogarto. Leidau jai kalbėti, koją buvau padėjęs ant degtinės butelio, nepajudinau nė raumenėlio. Tikrai, pone Smaili, tikrai, – papasakojo nuoširdžiai kaip žmogus, kuris labai nori, kad juo patikėtų, tačiau Smailis buvo aklas ir kurčias bet kokiems įtikinėjimams.

– Ji visiškai atsipalaidavo, – paaiškino Taras lyg staiga tai būtų tapę atsitiktiniu įvykiu, kuriame jis pats net nedalyvavo. – Irina papasakojo man visą savo gyvenimo istoriją nuo gimimo iki pulkininko Tomaso; tai yra manęs. Mamytė, tėvelis, pirmosios meilės, atėjimas į darbą, mokymasis, nevykusi santuoka. Kaip ji ir Borisas mokymo metu buvo paskirti į vieną komandą ir nuo tada buvo drauge – nenugalimi santykiai. Irina pasakė savo tikrąjį vardą, darbo slapyvardį ir pavardes, kuriomis prisidengdavo keliaudama. Tuomet pasikuitė rankinėje ir ištraukė magišką rinkinuką: tuščiavidurį parkerį su ryšių planu viduje, slaptą kamerą, viskas kaip įprastai. „Palauk, kol tai pamatys Persis“, – apsimestinai pritariau. Masinė gamyba, ne rankų darbas, tačiau vis tiek pirma klasė. Galiausiai ji pradėjo drabstyti purvais sovietų Honkongo padalinį: agentus, slėptuves, pašto dėžutes. Ėjau iš proto mėgindamas viską įsiminti.

– Bet įsiminei, – tarstelėjo Gilemas.

Taras sutiko. Jis žinojo, kad Irina papasakojo jam ne visą tiesą, tačiau žinojo, kad merginai, kuri nusikaltėlė nuo paauglystės, sunku pasakyti tiesą, ir suprato, kad kaip naujokei jai visai gerai sekasi.

– Aš ją įsimylėjau, – vėl tarė tuo apsimestinai nuoširdžiu tonu. – Jutau, kad radome bendrą kalbą, tikrai.

– Tai jau taip, – įsiterpė Leikonas. Jis buvo išblyškęs, tačiau negalėjai žinoti, ar iš pykčio, ar dėl pilkos pro langines besisunkiančios šviesos.

7

– Buvau nekokioj situacijoj. Susitikome kitą ir dar kitą dieną. Supratau, kad jei Irina dar ne šizoidinės būsenos, tai tuoj tokios bus. Vieną minutę pasakodavo, kad Persis duos jai svarbiausias pareigas Cirke, kaip dirbs pulkininkui Tomasui ir ginčydavosi, ar turėtų būti leitenantė, ar majorė, o kitą minutę jau aiškindavo, kad, jei galėtų rinktis antrą kartą, nė už ką netaptų šnipe, augintų gėles ir vartytųsi ant šieno su Tomasu. Po to prasidėjo kliedesiai apie vienuolynus – esą baptistų vienuolės išvalysiančios jos sielą. Vos nenumiriau. Klausiu jos, kas, po velniais, yra girdėjęs apie baptistų vienuoles? O ji atsako, kad nesvarbu, baptistai patys geriausi – jos motina buvo valstietė ir puikiai išmanė tokius reikalus. Tai buvo viena iš svarbiausių jos papasakotų paslapčių. „O kokia pati didžiausia?“ – paklausiau. Nieko neišeis. Ji tik kartojo, kad mums gresia mirtinas pavojus, didesnis, nei galiu įsivaizduoti: neturime jokios vilties, nebent Irina pasikalbės su broliu Persiu.

– Koks pavojus, dėl Dievo meilės? Ką tu žinai? – ji buvo išdidi kaip katė, tačiau priremta daugiau nepasakė nė žodžio. Mirtinai persigandau, kad pardums namo ir viską išklos Bori-

sui. Tuomet buvo jau trečiadienis, o penktadienį delegacija turėjo skristi atgal į Maskvą. Ji dirbo neprastai, tačiau kaip galėjau pasitikėti tokia pakvaišėle? Juk žinote, kokios tos įsimylėjusios moterys, pone Smaili. Vos...

Čia Gilemas jį nutraukė.

– Tik jau nereikia, – paliepė ir Taras susiraukė.

– Žinojau tik tiek, kad Irina norėjo dezertyruoti – pasikalbėti su Persiu, kaip pati sakė. Jai buvo likusios trys dienos, tad kuo greičiau, tuo visiems geriau. Jei būčiau dar palaukęs, ji būtų apsigalvojusi. Taigi surizikavau ir užklupau Tesindžerį iš pat ryto, kai atidarinėjo parduotuvę.

– Trečiadienį vienuoliktą, – sumurmėjo Smailis. – Londone, paryčiais.

– Tikriausiai Tesindžeris pamanė, kad aš vaiduoklis. „Kalbėsiu su Londonu, asmeniškai su Londono stoties galva“, – pasakiau. Jis velniškai ginčijosi, tačiau leido man padaryti, ką norėjau. Sėdau prie stalo ir pats vienkartine lentele užkodavau žinutę, o Tesindžeris visą laiką stebėjo mane kaip nesveikas. Po to turėjome pasirūpinti, kad atrodytų kaip prekybinis kodas, nes Tesindžerio priedanga buvo eksportas. Užtrukau dar pusvalandį. Labai nervinausi. Tuomet sudeginau prakeiktą lentelę ir surinkau žinutę telegrafu. Tuomet buvau vienintelis visoje Žemėje, kuris žinojo, ką reiškia skaičiai ant to popierėlio. Paprašiau skubos tvarka priimti Iriną kaip dezertyrę. Paprašiau tokių gėrybių, apie kokias ji niekada net nekalbėjo: grynųjų, pilietybės, naujos tapatybės, gyvenamosios vietos ir tylos. Kitaip sakant, buvau jos atstovas, argi ne, pone Smaili?

Smailis pakėlė akis tarsi nustebęs, kad kažkas į jį kreipėsi.

– Taip, – atsakė maloniai. – Manau, kad galima taip pasakyti.

– Kiek jį pažįstu, savęs taip pat nenuskriaudė, – tyliai sumurmėjo Gilemas.

Tai išgirdęs Taras įtūžo.

– Prakeiktas melas! – sušuko paraudonavęs. – Tai... – tačiau metęs Gilemui dar vieną piktą žvilgsnį grįžo prie savo pasakojimo.

– Papasakojau apie visą jos karjerą ir darbą Centre. Paprašiau tardytojų ir karinių oro pajėgų lėktuvo. Ji manė, kad paprašiau asmeninio susitikimo su Persiu Alelainu, bet nutariau, jog apie tai sužinos, kai ateis laikas. Taip pat paprašiau atsiųsti Esterheizo žibintininkus ir gydytoją, kad ja pasirūpintų.

– Kodėl žibintininkus? – griežtai paklausė Smailis. – Jiems neleidžiama dirbti su dezertyrais.

Žibintininkai buvo Tobio Esterheizo būrys, įkurdintas ne Brikstone, o Aktone. Jų darbas buvo pagalba svarbioms operacijoms: stebėjimas, pasiklausymas, transportas ir slėptuvės.

– Nuo tada, kai pasitraukėte, pone Smaili, Tobis labai iškilo, – paaiškino Taras. – Žmonės kalba, kad net jo padėjėjai važinėja kadilakais. Jei tik pasitaiko proga, atima duoną ir iš skalpų medžiotojų, ar ne, pone Gilemai?

– Jie tapo didžiausiais plėšikais Londono stotyje, – tarstelėjo Gilemas. – Lateralizmo rezultatas.

– Maniau, kad tardytojai užtruks kokį pusmetį, kol visiškai ją išgręš, o Irina kažkodėl ėjo iš proto dėl Škotijos. Tiesą sakant, norėjo ten praleisti visą likusį gyvenimą. Su Tomasu.

Viržynuose auginti mūsų vaikus. Viską tiksliai perdaviau Londono stočiai.

– Tai naujas būdas maksimaliai apriboti. Taip turėtų būti išvengta painiavos ir manipuliavimų su kodavimu.

– Tačiau ne Londono stotyje? – tarė Smailis.

– Ten jie tvarkosi patys.

– Juk girdėjai, kad tas darbas atiteko Bilui Heidonui, ar ne? – tarė Leikonas Smailiui. – Londono stoties galva? Jis jų vadas. Visai kaip Persis, kai dar dirbo Kontrolierius. Jie tik pakeitė vardus, o tu juk žinai, kokie jie svarbūs seniokams. Turėjai jam papasakoti, Gilemai, supažindinti su reikalais.

– Manau, kad ir taip viską suprantu, ačiū, – mandagiai tarė Smailis ir apgaulingai mieguistai paklausė Taro: – Sakei, kad ji kalbėjo apie kažkokią didelę paslaptį?

– Taip, sere.

– Ar užsiminei apie tai žinutėse Londonui?

Jis kažką užčiuopė, nebuvo jokios abejonės; rado skaudamą vietą, nes Taras krūptelėjo ir vogčiomis įtariai žvilgtelėjo į Leikoną ir Gilemą.

Supratęs, ką tai reiškia, Leikonas iškart užgiedojo:

– Smailis žino tik tai, ką jam papasakojai tu, – tarė. – Ar ne, Gilemai?

Gilemas linktelėjo, tačiau ir toliau stebėjo Džordžą.

– Papasakojau Londonui tą patį, ką sakė ji, – niūriai užbaigė Taras, lyg iš jo būtų atėmę puikią istoriją.

– Kaip būtent? – paklausė Smailis. – Ar pameni?

– „Tvirtina, kad turi Cirkui svarbios informacijos, tačiau dar neatskleidė kokios." Kažkas panašaus.

– Ačiū. Labai ačiū.

Visi laukė, kol Taras tęs.

– Taip pat paprašiau, kad Londono stoties galva informuotų poną Gilemą, jog viską sutvarkiau ir ne šiaip sau pabėgau iš pamokų.

– Ar taip ir buvo? – paklausė Smailis.

– Man niekas nieko nesakė, – sausai tarstelėjo Gilemas.

– Visą dieną laukiau atsakymo, tačiau iki vakaro nieko nesulaukiau. Irina užsiiminėjo įprastais dienos darbais. To norėjau aš. Ji norėjo suvaidinti, jog truputį karščiuoja, ir likti lovoje, tačiau nenorėjau net girdėti. Delegacija dar turėjo aplankyti kelis fabrikus, liepiau vilktis kartu. Liepiau prisiekti, kad nepaims į rankas butelio. Nenorėjau, kad dabar įsiveltų į kokią kvailą dramą. Norėjau, kad prieš pasprunkant viskas būtų kaip reikiant. Palaukiau iki vakaro ir nusiunčiau dar vieną žinutę.

Mieguistos Smailio akys įsmigo į išblyškusį veidą priešais.

– Ir gavai patvirtinimą, – tarė Smailis.

– „Perskaitėm." Tik tiek. Ėjau iš proto visą prakeiktą naktį. Išaušus vis dar nežinojau, ką daryti. Maniau, kad galbūt karinių oro pajėgų lėktuvas jau pakeliui. Londonas užgaišo, prieš grąžindamas mane namo nori užrišti visus palaidus galus. Kai esi taip toli, turi tikėti, kad jie geriečiai. Nesvarbu, ką apie juos manai, *turi* tuo tikėti. Ir kartais jie iš tiesų tokie būna, ar ne, pone Gilemai?

Niekas jam neatsakė.

– Suprantate, jaudinausi dėl Irinos. Buvau visiškai tikras, kad jei reikės palaukti dar dieną, ji palūš. Galiausiai atėjo atsakymas,

jei galima jį taip pavadinti: „Pasakyk, kokiam padaliny ji dirbo, ankstesnius kontaktus ir pažįstamus Maskvos Centre, dabartinio viršininko pavardę, priėmimo į centrą datą." Ir dar kažką. Greitai brūkštelėjau atsakymą, nes trečią turėjau susitikti su ja prie bažnyčios...

– Kokios bažnyčios? – vėl pasitikslino Smailis.

– Anglų baptistų, – visų nuostabai Taras vėl nuraudo. – Jai patiko ten lankytis. Ne dėl apeigų, tiesiog pabūti. Laukiau prie įėjimo, tačiau ji nepasirodė. Tai buvo pirmas kartas, kai Irina neatėjo. Mūsų atsarginis variantas buvo numatytas trimis valandomis vėliau ant kalvos, po to – penkiasdešimčia minučių vėliau prie bažnyčios ir taip, kol susitiksime. Jei Irina papultų į bėdą, ant palangės paliktų maudymosi kostiumėlį. Ji buvo pakvaišusi dėl plaukimo, plaukiodavo kiekvieną dieną. Turėjau kaip nors prastumti dvi su puse valandos. Neturėjau kuo daugiau užsiimti – tik laukti.

– Koks buvo Londono atsiųstos telegramos prioritetas? – paklausė Smailis.

– Neatidėliotinas.

– O tavo buvo skubi?

– Abi maniškės buvo skubios.

– Ar Londono telegramos buvo pasirašytos?

– Taip nebedaroma. Londono stotis laikoma vienu vienetu.

– Dešifravai pats?

– Ne, – atsakė Gilemas.

Visi vėl laukė, kol Taras tęs.

– Buvau pagalvojęs apie Tesindžerio biurą, tačiau ten nebuvau laukiamas. Jam nepatinka skalpų medžiotojai, be to, buvo užsiėmęs reikalais Kinijoje ir, man rodos, bijojo, kad galiu juos pagadinti. Taigi sėdėjau kavinėje ir pamaniau, kodėl nenuvykus į oro uostą. Tai buvo tokia pat mintis kaip „gal nueisiu į kiną". Taksi vairuotojui liepiau skubėti kiek gali. Net nepaklausiau kainos. Puoliau į paniką. Prasibrovęs pro eilę prie informacijos paklausiau apie visus skrydžius į Rusiją. Vos neišprotėjau skaitydamas skrydžių sąrašus, rėkaudamas ant kinų klerkų, tačiau nuo vakarykštės dienos iki šios dienos šeštos valandos nebuvo nė vieno lėktuvo. Mane kamavo nuojauta. Turėjau žinoti. O kaip užsakomieji reisai, kaip nenumatyti skrydžiai, krovininiai, įprastiniai tranzitiniai skrydžiai? Ar tikrai *niekas* neišskrido į Maskvą nuo vakar ryto? Tuomet tokia mažytė mergytė, kinų administratorė, randa atsakymą. Suprantat, aš jai patinku, tad padaro paslaugą. Prieš dvi valandas pakilo sovietų lėktuvas – skrydis buvo nenumatytas. Tik keturi keleiviai. Dėmesį patraukė moteris invalidė. Mergina. Komoje. Jie įnešė ją į lėktuvą neštuvais, veidas buvo apvyniotas tvarsčiais. Su ja vyko du slaugai ir gydytojas. Vis dar turėdamas vilties paskambinau į „Aleksandrą". Neišsiregistravo nei Irina, nei jos netikras vyras, tačiau jokio atsakymo. Prakeiktas viešbutis net nesuprato, kad jie išvyko.

Tikriausiai muzika grojo jau ilgą laiką, tačiau Smailis pastebėjo tik dabar. Ji sklido iš visų pusių, liejosi padrikais fragmentais: gama fleita, vaiko niūniavimas, kiek labiau užtikrintas griežimas smuiku. Kėlėsi Leikono dukterys.

8

– Galbūt ji susirgo, – abejingai tarė Smailis, lyg kalbėtų tik su Gilemu. – Galbūt iš tiesų buvo komoje. Galbūt tai buvo tikri slaugai, kurie išgabeno ją namo. Iš pasakojimo nepasirodė, kad jai viskas gerai, – ir vėl dirstelėjo į Tarą. – Šiaip ar taip, nuo tavo pirmosios telegramos iki Irinos dingimo praėjo vos dvidešimt keturios valandos. Kažin, ar dėl to galima kaltinti Londoną.

– Galima, – tarė Gilemas, žiūrėdamas į grindis. – Žinoma, viskas įvyko labai greitai, tačiau įmanoma, jei Londone kas nors... – visi laukė užgniaužę kvapą, – jei Londone kas nors gudriai suktųsi. Maskvoje, žinoma, taip pat.

– Būtent taip sau ir pasakiau, – išdidžiai tarė Taras, nekreipdamas dėmesio į Gilemą. – Mano paties žodžiai, pone Smaili. „Atsipalaiduok, Riki, jei nebūsi atidesnis, prašausi."

– Arba ją užpuolė rusai, – nepasidavė Smailis. – Sargybiniai sužinojo apie jūsų romaną ir ją pašalino. Kai taip šlaistėtės, būtų stebuklas, jei *nebūtų* sužinoję.

– Arba Irina papasakojo savo vyrui, – pasiūlė Taras. – Išmanau psichologiją ne prasčiau nei kuris kitas, sere, ir puikiai suprantu, kas gali nutikti tarp vyro ir žmonos, kai jie susipyksta. Ji nori jį paerzinti. Pakurstyti, sulaukti reakcijos. „Nori išgirsti, ką veikiau, kol girtuokliavai ir lakstei paskui mergas?" Borisas susinervina ir papasakoja goriloms, o šie sučiumpa Iriną ir išgabena ją namo. Patikėkit, pergalvojau visus įmanomus variantus, pone Smaili. Tikrai stengiausi. Kaip ir bet kuris moters paliktas vyras.

– Gal geriau tęskime istoriją, – įtūžęs sušnabždėjo Gilemas.

Tuomet Taras prisipažino, kad per tas dvidešimt keturias valandas kaip reikiant įtūžo.

– Dabar toks būnu nedažnai, ar ne, pone Gilemai?

– Pakankamai dažnai.

– Jaučiausi siaubingai. Galima sakyti, sužlugdytas.

Įsitikinęs, kad iš jo buvo atimtas gardus kąsnelis, Taras visiškai pasiuto ir pasileido per senas landynes. Pirmiausia nubėgo į „Katės lopšį", po to – į „Andželiką" ir iki aušros prašukavo dar kelis tuzinus panašių vietelių – ką jau kalbėti apie pakeliui pasitaikiusias merginas. Žodžiu, išmaišė pusę miesto ir pakėlė nemenką dulkių debesį prie „Aleksandros" Tikėjosi pasikalbėti su tais sargybiniais. Išsiblaivęs ėmė galvoti apie Iriną, jų kartu praleistą laiką ir nusprendė prieš išskrisdamas į Londoną patikrinti jų senas pašto dėžutes ir pažiūrėti, ar prieš išvykdama nieko jam neparašė.

Tai bent jau buvo šioks toks užsiėmimas.

– Negalėjau pakęsti minties, kad kol Irina tardoma, skylėje sienoje gali būti jos laiškas, – pridūrė

Buvo dvi vietos, kuriose jie palikdavo vienas kitam laiškus. Pirmoji buvo netoli viešbučio, statybų aikštelėje.

– Ar kada matėt tuos jų bambukų pastolius? Fantastika. Kartą mačiau tokius, kurie kilo iki dvidešimto aukšto. Knibždėte knibždėjo siauraakių, kurie tampė betono blokus. Nereikalingo vamzdžio galas peties aukštyje, – Taras sumetė, kad jei Irina skubėjo, greičiausiai kaip pašto dėžute pasinaudojo vamzdžiu, tačiau ten buvo tuščia. Antroji buvo prie bažnyčios, „po jų lankstinukais". – Tas stovas buvo senos drabužinės dalis. Pritūpęs už klaupto ir pačiupinėjęs grindis rasdavai nepritvirtintą lentą. Po ja – kažkoks šiukšlynas, ir galiu užtikrinti, kad tai puikiausia vieta, kokia tik gali būti.

Stojo trumpa pauzė. Visi įsivaizdavo, kaip Rikis Taras ir jo meilužė iš Maskvos klūpi paskutinėje eilėje baptistų bažnyčioje Honkonge.

Rikis papasakojo, kad toje nenaudojamoje dėžutėje rado ne laišką, o visą prakeiktą dienoraštį. Graži, skubi rašysena iš abiejų lapo pusių, daug kur persišvietė juodas rašalas. Daug kas buvo parašyta paskubomis, jokių išbraukymų. Vos užmetęs akį suprato, kad rašyta šviesaus proto.

– Čia ne jis, čia tik mano kopija.

Įkišęs savo ilgą ranką po marškiniais ištraukė odinę rankinę su ilga rankena, kurioje buvo kuokštelis popierių.

– Spėju, kad Irina atnešė dienoraštį likus vos kelioms minutėms iki jų pasirodymo. Galbūt tuo pačiu paskutinį kartą pasimeldė. Pats išverčiau.

– Nežinojau, kad moki rusiškai, – tarė Smailis. Komentaras nesujaudino nieko, išskyrus Tarą, kuris plačiai išsišiepė.

– Reikia tobulintis savo profesijoje, pone Smaili, – paaiškino vartydamas puslapius. – Gal ir nesu geriausias teisininkas, tačiau antra kalba gali būti lemiamas dalykas. Juk žinote, kaip sako poetai? – pakėlė akis nuo savo triūso ir dar plačiau nusišypsojo. – „Įvaldęs dar vieną kalbą, įvaldai dar vieną sielą." Tai parašė karalius Karolis V. Mano tėvas niekada nepamiršo šios citatos, nors, turiu pasakyti, nemokėjo nė žodžio kita kalba. Jei jūs nieko prieš, paskaitysiu dienoraštį garsiai.

– Jis negali pasigirti nė vienu rusišku žodžiu, – tarė Gilemas. – Jie visą laiką kalbėjo angliškai. Irina trejus metus lankė kursus.

Gilemas buvo nusprendęs stebeilyti į lubas, Leikonas – į savo rankas. Tik Smailis žiūrėjo į Tarą, kuris tyliai juokėsi iš savo pokšto.

– Na? – paklausė. – Tuomet pradėsiu. „Tomasai, klausyk, kalbu su tavimi." Irina vadino mane pavarde, – paaiškino. – Sakiau, kad mano vardas Tonis, bet jai taip ir likau Tomasas. „Šis dienoraštis – mano dovana tau, jei jie sučiuptų mane nespėjus pasikalbėti su Alelainu. Norėčiau tau atiduoti visą savo gyvenimą, Tomasai, ir kūną, bet bijau, kad galėsiu tave nudžiuginti tik šia bjauria paslaptimi. Panaudok ją teisingai!"

Taras pakėlė akis.

– Pažymėta pirmadienį. Ji viską parašė per keturias dienas, – jo balsas tapo abejingas, lyg vyriškiui darytųsi nuobodu. – „Maskvos

Centre sklando daugiau apkalbų, nei norėtų mūsų viršininkai. Patys menkiausieji dažnai mėgsta apsimesti, kad kažką žino. Anksčiau dvejus metus dirbau Mainų ir prekybos ministerijoje. Buvau katalogavimo skyriaus vadovė mūsų būstinėje Dzeržinskio aikštėje. Darbas buvo toks nuobodus, atmosfera prasta, o aš – netekėjusi. Mus ragino vieniems kitus įtarinėti; kaip sunku yra niekada neatsipalaiduoti, niekuo nepasitikėti. Man buvo pavaldus tarnautojas pavarde Ivlovas. Nors Ivlovas buvo ne mano rango, slogioje atmosferoje paaiškėjo, kad mes panašaus būdo. Atleisk man, kartais mus valdo tik kūno geiduliai, turėjai pasirodyti anksčiau, Tomasai! Kelis kartus mudu kartu dirbome naktinėje pamainoje ir galiausiai išdrįsome nusispjaut į taisykles ir susitikt ne darbe. Jis buvo šviesiaplaukis kaip ir tu, Tomasai, aš jo norėjau. Susitikome kavinukėje vargšų rajone Maskvoje. Rusijoje mums aiškinama, kad Maskvoje nėra vargšų rajonų, bet tai melas. Ivlovas papasakojo, kad jo tikrasis vardas Brodas, tačiau pats nėra žydas. Jis atnešė man kavos, kurią jam neteisėtai atsiuntė draugas iš Teherano, ir kojinių. Ivlovas sakė, kad aš jam labai patinku ir kad kažkada yra dirbęs departamente, kuris rinko smulkmenas apie visus Centro kada nors įdarbintus agentus iš užsienio. Nusijuokiau ir pasakiau, kad tai svajoklių pramanai, kad niekas nelaikytų tokios daugybės paslapčių vienoje vietoje. Na, tikriausiai mes abu buvome svajokliai."

Taras vėl stabtelėjo.

– Turime naują dieną, – pranešė. – Ji pradeda daugybe „Labas rytas, Tomasai", maldų ir meilikavimų. Sako, kad moteris

negali niekam nerašyti, tad rašo Tomasui. Jos senis išėjo anksti, tad Irina turi valandėlę sau. Aišku?

Smailis suurzgė.

– „Antrą kartą susitikome Ivlovo žmonos pusbrolio, kuris dėstė Valstybiniame Maskvos universitete, kambarėlyje. Buvome vieni. Susitikimo, kuris buvo ypač slaptas, metu įvyko tai, ką ataskaitoje vadintume kompromituojančiu aktu. Manau, kad ir tu kartą ar du esi tokį atlikęs, Tomasai! Taip pat Ivlovas papasakojo likusią istorijos dalį, taip dar labiau sutvirtindamas mūsų draugystę. Tomasai, turi saugotis. Ar esi girdėjęs apie Karlą? Jis senas lapinas, gudriausias ir slapčiausias visame Centre, net jo vardas rusams nesuprantamas. Ivlovas labai bijojo pasakoti šią istoriją, kuri, jo manymu, buvo susijusiu su dideliu, gal net pačiu didžiausiu, sąmokslu. Ivlovo istorija aprašyta toliau. Pasidalink ja tik su pačiais *patikimiausiais* žmonėmis, Tomasai, nes ji visiškai slapta. Nepasakok niekam iš Cirko, nes kol mįslė neatskleista, niekuo negalima pasitikėti. Ivlovas prisipažino, kad melavo apie darbą su informacija apie agentus. Išgalvojo istoriją vien tam, kad parodytų, jog išmano centro reikalus, ir patikintų mane, jog įsimylėjau reikšmingą žmogų. Tiesa ta, kad Ivlovas dirbo Karlo padėjėju viename iš didžiausių jo sąmokslų ir net buvo išsiųstas į Londoną, kur darbavosi prisidengęs vairuotoju ir kodavimo klerko padėjėju ambasadoje. Šiam darbui buvo gavęs slapyvardį Leipinas (angl. *lapin* – kastruotas kiškis). Nors Brodas tapo Ivlovu, o Ivlovas – Leipinu, jis baisiausiai savimi didžiavosi. Nepasakiau, ką tas vardas

reiškia prancūziškai, tačiau tas žmogus buvo turtingas vardų. Ivlovo užduotis buvo patarnauti kurmiui. Kurmis yra giliai infiltruotas agentas ir taip vadinamas dėl to, kad knisasi po Vakarų imperializmu. Šiuo atveju anglų. Centras labai vertina kurmius, nes juos įtaisyti prireikia daugybės metų – dažniausiai penkiolikos ar net dvidešimties. Daugumą anglų kurmių prieš karą užverbavo Karlas. Tai buvo aukštesnieji buržuazijos atstovai, kartais net aristokratai, kilmingieji, pasibjaurėję savo kilme ir slapčia tapę fanatikais – daug didesniais nei draugai iš darbininkų klasės, kurie paprastai gan tingūs. Kai kurie norėjo stoti į partiją, bet Karlas laiku juos sustabdė ir nukreipė kitur. Kai kurie Ispanijoje kovojo prieš Franko fašizmą. Karlas juos surado ir užverbavo. Dar kiti buvo priimti per karą, kai Sovietų Rusija ir Britanija buvo susivienijusios. Buvo ir tokių, kurie nusivylė, jog karas į Vakarus neatnešė socializmo." Čia ji nutyla, – paskelbė Taras, žiūrėdamas tik į savo rankraštį. – Užrašiau „nutyla". Spėju, kad jos senis grįžo anksčiau, nei buvo tikėtasi. Rašalas išsiliejęs. Velnias žino, kur ji jį įkišo. Gal po čiužiniu.

Tai turėjo būti pokštas, tačiau nepavyko.

– Kurmis, kuriam Londone patarnavo Leipinas, buvo žinomas kodiniu Džeraldo vardu. Jį užverbavo Karlas, tai buvo aukščiausio lygio konspiracija. Ivlovas pasakojo, kad kurmiams patarnauti gali tik patys gabiausi partijos nariai. Nors iš pažiūros Ivlovas dirbo ambasadoje, kurioje buvo pasmerktas amžinoms patyčioms, nes buvo visiškas niekas, iš tiesų buvo didvyris,

slaptas pulkininko Gregoro Viktorovo, kuris ambasadoje vadinosi Poliakovu, padėjėjas.

Čia Smailis įsiterpė ir paprašė pasakyti pavardę paraidžiui. Kaip vidury veiksmo pertrauktas aktorius, Taras šiurkščiai atsakė:

– P-o-l-i-a-k-o-v-a-s.

– Ačiū, – pagarbiai, tačiau atsainiai, lyg vardas jam nė kiek nerūpėtų, padėkojo Smailis. Taras tęsė toliau:

– Ivlovas sakė, kad Viktorovas senas ir labai suktas profesionalas. Jo priedanga buvo kultūros atašė, taip jis ir bendravo su Karlu. Kaip kultūros atašė Poliakovas organizavo paskaitas apie kultūrinius reikalus Sovietų Sąjungoje, britų universitetuose ir bendruomenėse, bet antrasis jo darbas buvo perduoti Džeraldui iš Karlo gautą informaciją. Šiuo tikslu pulkininkas Viktorovas-Poliakovas naudojo pasiuntinius ir vargšelis Ivlovas kurį laiką buvo vienas iš jų.

– Čia viskas pasikeičia, – tarė Taras. – Tikriausiai ji rašė naktį ir buvo arba girta, arba siaubingai išsigandusi, nes mintys išbarstytos po visą puslapį. Kažką rašo apie žingsnius koridoriuje, gašlius gorilų žvilgsnius. Šito neiššifravau, pone Smaili, – Džordžui nežymiai linktelėjus, tęsė toliau. – „Dėl kurmio saugumo buvo imtasi ypatingų priemonių. Rašytiniai raportai Karlui į Maskvą, net po kodavimo, būdavo perplėšiami perpus ir išsiunčiami per du skirtingus kurjerius. Kartais jie net būdavo parašyti nematomu rašalu, perduodami kartu su ortodoksų ambasados korespondencija. Ivlovas pasakojo, kad kartais Džeraldas parūpindavo

tiek konspiracinės medžiagos, kad Viktorovas-Poliakovas nepajėgdavo susitvarkyti. Daug kas buvo įrašyta į juostą, kartais trisdešimt ričių per savaitę. Jei tik ne taip atidarydavai konteinerį, juostose nieko nelikdavo. Kitą medžiagą kurmis perduodavo žodžiu ypač slaptuose susitikimuose, viskas būdavo įrašoma į specialias juostas, kurias paleisti gali tik tam tikros mašinos. Gavusios šviesos ar įstatytos į ne tą aparatą juostos taip pat tapdavo bevertės. Susitikimai įvykdavo staiga. Visada kitur, visada labai greitai. Žinau tik tiek. Taip pat tai vyko laikais, kai fašistų agresija Vietname pasiekė pačią viršūnę; Anglijoje valdžią paėmė konservatoriai. Dar Ivlovas pasakojo, kad kurmis Džeraldas Cirke užima aukštas pareigas. Tomasai, pasakoju tau tai todėl, kad nuo tada, kai tave pamilau, pradėjau žavėtis anglais, ypač tavimi. Nenoriu galvoti, kad anglų džentelmenas gali būti išdavikas, tačiau manau, kad jis pasielgė teisingai prisijungdamas prie Darbininkų partijos. Tomasai, myliu tave, gerai panaudok šias žinias ir būk atsargus, nes jos gali pakenkti ir tau. Ivlovas buvo toks kaip tu, nesvarbu, kad jį vadino Leipinu..." – Taras stabtelėjo. – Pabaigoje yra dar šis tas...

– Perskaityk, – sumurmėjo Gilemas.

Pasklaidęs popierius Taras toliau skaitė tuo pačiu abejingu balsu:

– „Tomai, pasakoju tau tai todėl, kad bijau. Kai šįryt pabudau, jis sėdėjo ant lovos, stebeilijo į mane kaip beprotis. Kai nulipau žemyn išgerti kavos, sargybiniai Trepovas ir Nikonovas stebėjo mane kaip žvėrys, valgė visai nerūpestingai. Esu tikra, kad jie ten

sėdėjo jau tris valandas. Kartu su jais buvo ir toks vaikinas Avilovas. Ar buvai nediskretiškas, Tomasai? Ar papasakojai daugiau, nei leidai man manyti? Dabar supranti, kodėl mums reikia tik Alelaino. Nekaltink savęs, numanau, ką jiems pasakei. Širdyje esu laisva. Manyje matei tik blogus dalykus: girtuokliavimą, baimę, melą, kuriame gyvename, tačiau giliai manyje dega nauja, šventa ugnis. Anksčiau maniau, kad slaptasis pasaulis yra atskira vieta, kad aš amžiams ištremta į antžmogių salą. Bet taip nėra. Dievas man parodė, kad visa tai čia, tikrame pasaulyje, aplink mus. Turime tik atidaryti duris, žengti pro jas, ir būsime laisvi. Tomasai, visada ieškok šviesos, kurią suradau. Ji vadinasi „meilė“ Dabar viską nunešiu į mūsų slaptavietę ir ten paliksiu, kol dar turiu laiko. Dieve brangus, tikiuosi, kad turiu. Dievas suteikė man prieglobstį savo bažnyčioje. Nepamiršk, kad tave mylėjau“, – Taras buvo siaubingai išblyškęs, o rankos, kai dėjo dienoraštį atgal į rankinę, drebėjo ir buvo šlapios. – Šitas paskutinis. „Tomai, kodėl iš vaikystės prisimeni taip mažai maldų? Tavo tėvas buvo didis žmogus.“ Kaip ir sakiau, – paaiškino, – ji buvo išprotėjusi.

Leikonas atitraukė užuolaidas ir kambarį užliejo ryški dienos šviesa. Langai žvelgė į mažą kiemelį, kuriame Džekė Leikon, storulė su kasomis ir šalmu, risčia jojo ant ponio.

9

Prieš Tarui išeinant, Smailis jį dar šio to paklausinėjo. Jis žiūrėjo ne į Tarą, bet trumparegiškai stebeilijo į tuštumą kambario viduryje, jo padribęs veidas atrodė prislėgtas tragedijos.

– Kur dienoraščio originalas?

– Padėjau jį į tą pačią pašto dėžutę, kurioje radau. Galvokime taip, pone Smaili: kai radau dienoraštį, Irina jau dvidešimt keturias valandas buvo Maskvoje. Nemanau, kad per apklausas ji labai spyriojosi. Greičiausiai pradėjo tardyti vos pasodinę į lėktuvą, po to – jam nusileidus, o tada dar kartą, kai papusryčiavo vyresnybė. Taip jie elgiasi su visais baikštuoliais: pirma ginklas, po to klausimas, ar ne? Tik dienos ar dviejų reikalas, kol Centras nusiųs vieną iš savo plėšikų, kad pasidairytų bažnyčios gale. Be to, man rūpi ir mano paties saugumas.

– Jis turi galvoje, kad galbūt Maskvos Centras nenorės perpjaut jam gerklės, jei manys, kad jis neskaitė dienoraščio, – tarė Gilemas.

– Ar nufotografavai?

– Nesinešioju fotoaparato. Nusipirkau užrašų knygutę ir perrašiau. Originalą padėjau atgal. Visas darbas užtruko lygiai keturias valandas, – Taras dirstelėjo į Gilemą, bet greitai vėl nuo jo nusisuko. Dienos šviesoje vaikino veide pasirodė giliai paslėpta baimė. – Kai grįžau į viešbutį, mano kambarys buvo apverstas aukštyn kojom; jie net nulupo nuo sienų tapetus. Vadybininkas tik pasakė: „Nešdinkis“. Daugiau nieko nenorėjo žinoti.

– Jis nešiojasi ginklą, – tarė Gilemas. – Nė už ką su juo nesiskiria.

– Esi velniškai teisus.

Smailis užjaučiamai suurzgė:

– Susitikimai su Irina: pašto dėžutės, saugumo signalai ir atsarginiai variantai... Kas visa tai sugalvojo – tu ar ji?

– Ji.

– Kokie buvo saugumo signalai?

– Kūno kalba. Jei mano apykaklė būdavo atsegta, tai reiškė, kad turiu apsidairyti. Jei užsegta – susitikimas atidedamas, bus atsarginis variantas.

– O Irina?

– Rankinė. Kairėj ar dešinėj rankoj. Ateidavau pirmas ir lūkuriuodavau, kad ji mane pastebėtų. Taip ji turėjo pasirinkimą: prieiti arba pabėgti.

– Visa tai nutiko prieš daugiau nei šešis mėnesius. Ką veikei po to?

– Ilsėjausi, – šiurkščiai atrėžė Taras.

– Supanikavo ir perėmė čiabuvių gyvenimo būdą. Nukeliavo į Kvala Lumpūrą, prisidarė nemalonumų kalnų kaimeliuose. Tokia jo istorija. Turi dukterį vardu Dani, – įsiterpė Gilemas.

– Dani mano mažoji.

– Gyveno kartu su Dani ir jos motina, – ir vėl pataisė Gilemas. – Jis turi žmonų visame pasaulyje, tačiau panašu, kad ši svarbiausia.

– Kodėl atėjai pas mus kaip tik dabar?

Taras neatsakė.

– Negi nenori praleisti Kalėdų su Dani?

– Žinoma, noriu.

– Tai kas nutiko? Ar kas nors išgąsdino?

– Sklido gandai, – niūriai tarstelėjo Taras.

– Kvala Lumpūre pasirodė kažkoks prancūzpalaikis ir pradėjo visiems pasakoti, kad esu skolingas jam pinigų. Aš niekam neskolingas.

Smailis pasisuko į Gilemą.

– Cirke jis vis dar laikomas dezertyru?

– Taip, kol neatsiras įrodymų, kad yra priešingai.

– Ir ką jie dėl to darė?

– Tai ne mano rūpestis. Girdėjau kalbant, kad Londone buvo suburta grupelė, turėjusi su juo susitvarkyti, tačiau manęs nepakvietė. Manau, kad nieko, kaip visada.

– Kokį pasą naudojo?

Taras jau buvo paruošęs atsakymą.

– Tomasą išmečiau vos pasiekęs Malają. Sumečiau, kad dabar Tomasas tikrai nebus Maskvos numylėtinis ir reikia kuo greičiau juo atsikratyti. Kvala Lumpūre gavau britų pasą Polio vardu, – padavė jį Smailiui. – Kaip už tokius pinigus visai neblogas.

– Kodėl nepasinaudojai atsarginiais šveicariškais?

Vėl tyla.

– Ar praradai juos per viešbučio kambario kratą?

– Jis paslėpė juos vos atvykęs į Honkongą. Visi taip daro.

– Tai kodėl jais nepasinaudojai?

– Jie buvo žymėti, pone Smaili. Gal ir atrodė geri, bet žymėti. Tiesą sakant, truputį nervinausi. Jei numerius žinojo Londonas, galėjo žinoti ir Maskva, jei suprantate, ką turiu galvoje.

– Tai ką su jais padarei? – maloniai pakartojo Smailis.

– Sako, kad išmetė, – tarė Gilemas. – Tikriausiai pardavė. Arba išmainė į tą, kurį turi dabar.

– Kaip? Kaip išmetei? Sudeginai?

– Taip, sudeginau, – atsakė, tačiau jo balse suskambo nervinga gaidelė – pusiau grasinimas, pusiau baimė.

– Taigi tas prancūzas, ieškojęs tavęs...

– Ieškojo Polio.

– O kas dar buvo girdėjęs apie Polį, išskyrus žmogų, kuris padirbo pasą? – paklausė Smailis vartydamas puslapius. Taras tylėjo. – Papasakok, kaip atkeliavai į Angliją, – paprašė.

– Labai ramiai, per Dubliną. Jokių problemų, – spaudžiamas Taras melavo labai prastai. Galbūt dėl to reikėjo kaltinti jo tėvus. Neturėdamas paruošto atsakymo, atsakinėjo per greitai, o turėdamas – pernelyg agresyviai.

– Kaip nusigavai iki Dublino? – paklausė tikrindamas pasienio antspaudus.

– Rouzės, – atgavo pasitikėjimą. – Visą kelią tik Rouzės. Sutikau merginą, kuri dirbo stiuardese Pietų Afrikos oro linijose.

Pažįstamas nuskraidino mane į Keipą (Keiptaunas – *vert. past.*) krovinių skyriuje. Keipe manimi pasirūpino toji mergina ir parūpino nemokamą kelionę į Dubliną su vienu iš pilotų. Rytuose niekas nežino, kad išvykau iš pusiasalio.

– Darau, ką galiu, kad tai patikrinčiau, – tarė Gilemas luboms.

– Geriau jau būk atsargus, – užsiplieskė Taras. – Nenoriu, kad po to manęs imtų ieškoti.

– Kodėl atėjai pas poną Gilemą? – paklausė Smailis, vis dar vartydamas Polio pasą. Atrodė ilgai naudotas ir aptrintas, nei per pilnas, nei per tuščias. – Žinoma, neskaitant to, kad buvai išsigandęs.

– Ponas Gilemas mano viršininkas, – dorai atsakė Taras.

– Ar nepagalvojai, kad jis gali iškart perduoti tave Alelainui? Juk Cirko vadovybės akimis vis dar esi labiausiai ieškomas žmogus.

– Žinoma, bet nemanau, kad ponui Gilemui nauja tvarka patinka nors kiek labiau nei jums pačiam.

– Jis taip pat myli Angliją, – sarkastiškai paaiškino Gilemas.

– Žinoma. Pasiilgau namų.

– Ar buvai apsvarstęs galimybę nueiti pas ką nors kitą? Kodėl ne į kurį užjūrio skyrių, kuriame tau grėsė mažesnis pavojus? Ar Paryžiui vis dar vadovauja Maklevoras? – Gilemas linktelėjo. – Tai štai: galėjai nueiti pas poną Maklevorą. Jis tave užverbavo, gali juo pasitikėti – vyrukas iš senojo Cirko. Galėjai saugiai sėdėti Paryžiuje užuot rizikavęs savo galva Anglijoje. Dieve brangus, Leikonai, greičiau!

Smailis atsistojo ir ranka prisidengęs burną įsistebeilijo pro langą. Aptvare Džekė Leikon gulėjo ant pilvo ir rėkė, o ponis skuodė tarp medžių. Visi trys stebėjo, kaip Leikono žmona, graži moteris ilgais plaukais ir storomis žieminėmis kojinėmis, peršoko per tvorą ir pakėlė vaiką.

– Jos dažnai krinta, – kiek abejingai pastebėjo tėvas. – Tokiame amžiuje nesusižeidžia, – ir kiek išraiškingiau pridūrė: – Nesi už visus atsakingas, Džordžai.

Jie vėl iš lėto prisėdo.

– Ir jei keliautum į Paryžių, – tęsė Smailis. – Kokį maršrutą rinktumeisi?

– Tą patį iki Airijos, o po to tikriausiai Dublinas–Orli. Nejaugi manote, kad pereisiu vandeniu?

Tai išgirdęs Leikonas paraudo, o Gilemas taip įtūžo, kad net sušuko ir pašoko ant kojų, bet Smailis neatrodė sujaudintas. Vėl paėmęs pasą lėtai pervertė iki pradžios.

– Ir kaip susisiekei su ponu Gilemu?

Už jį greitakalbe atsakė pats Gilemas.

– Žinojo, kur laikau automobilį. Paliko ant jo lapelį, parašęs, kad nori pirkti, ir pasirašė slapyvardžiu Trenčas (angl. *trench* – griovys). Jis pasiūlė vietą susitikimui ir beveik nesidangstydamas paprašė privatumo. Kartu kaip auklę atsivedžiau Foną (angl. *fawn* – elniukas)...

– Ar prie durų dabar tas pats Fonas? – įsiterpė Smailis.

– Jis saugojo mane, kol kalbėjomės, – tarė Gilemas. – Ir nuo tada jis su mumis. Vos išgirdęs Taro pasakojimą iš taksofono pa-

skambinau Leikonui ir paprašiau susitikti pokalbio. Džordžai, kodėl mums apie tai nepakalbėjus vieniems?

– Paskambinai Leikonui čia ar į Londoną?

– Čia, – atsakė Leikonas.

Prieš Gilemui paaiškinant plačiau stojo pauzė.

– Prisiminiau vieną merginą, dirbusią su Leikonu. Paminėjau vardą ir pasakiau, kad ji prašiusi skubiai su juo susiekti dėl asmeninio reikalo. Netobula, bet geriausia, ką pavyko sugalvoti, – ir, norėdamas užpildyti tylą, pridėjo: – Po velnių, nebuvo jokios priežasties manyti, kad pokalbis įrašinėjamas.

– Žinoma, kad buvo.

Smailis užvertė pasą ir dabar apiplyšusios stalinės lempos šviesoje apžiūrinėjo įrišimą.

– Tikrai neblogas, – tarė. – Tiesą sakant, net labai geras. Profesionalo darbas. Neturiu prie ko prikibt.

– Nesijaudinkite, pone Smaili, – atšovė Taras atsiimdamas pasą. – Pagamintas ne Rusijoje, – ir, priėjęs prie durų, vėl nusišypsojo: – Žinot ką? – kreipėsi į visus tris. – Jei Irina teisi, reikės kurti naują Cirką. Spėju, kad jei laikysimės išvien, mus priims pačius pirmus, – jis žaismingai paklibino durų rankeną. – Nagi, mielasis, čia aš. Rikis.

– Ačiū! Viskas gerai! Prašome atidaryti, – sušuko Leikonas ir spynoje trakštelėjo raktas. Pasirodė tamsi Fono, auklės, figūra ir kaip akompanimentas Džekės Leikon verksmui namo gilumoje suskambo keturių žingsnių aidas.

10

Kitoje namo pusėje, toliau nuo ponio aptvaro, tarp medžių, buvo teniso kortas, tačiau ne pats geriausias; ten retai kas nupjaudavo veją. Pavasarį žolė buvo permirkusi po žiemos, o saulė neprasiskverbdavo pro medžius ir jos neišdžiovindavo. Vasarą kamuoliukai dingdavo tarp lapų ir šį rytą buvo giliai po sušalusiais lapais, kurie čia būdavo suverčiami iš viso sodo. Aplink, griežtai pagal aikštelės stačiakampį, tarp bukų ėjo išmintas keliukas, kuriuo dabar vaikštinėjo Smailis su Leikonu. Smailis pasiėmė paltą, bet Leikonas vilkėjo tik nutrintu kostiumu. Tikriausiai dėl to žingsniavo taip sparčiai, vis lenkdamas draugą, tad kartkartėmis turėdavo sustoti ir palaukti, kol šis prisivys. Tuomet, siekdamas persvaros, vėl pasileisdavo į priekį. Taip jie apėjo du ratus, kol Leikonas pertraukė tylą.

– Kai atėjai pas mane prieš metus ir papasakojai panašią istoriją, išmečiau tave laukan. Tikriausiai turėčiau atsiprašyti. Buvau neatidus, – jis stabtelėjo galvodamas, kur pasukti dabar. – Liepiau apleisti tyrimą.

– Pasakei, kad jis antikonstitucinis, – liūdnai, lyg prisiminęs seną klaidą, tarė Smailis.

– Ar taip ir pasakiau? Dieve, koks buvau pasipūtęs!

Nuo namo pusės sklido Džekės verksmas.

– Taip niekada ir neturėjai? – vos išgirdęs kilstelėjo galvą Leikonas.

– Prašau?

– Vaikų. Tu ir Ana.

– Ne.

– Sūnėnų, dukterėčių?

– Vieną sūnėną.

– Iš tavo pusės?

– Jos.

Tikriausiai net nebuvau išėjęs, – pamanė dairydamasis aplink. Susivijusios rožės, sulaužytos sūpynės, permirkusi smėlio dėžė ir ryto šviesoje toks ryškus raudonas namas. – *Tikriausiai mes čia dar nuo praėjusio karto.*

Leikonas vėl atsiprašinėjo:

– Ar galiu pasakyti, kad netikėjau tavo motyvais? Kažkodėl pagalvojau, kad tau nurodinėjo Kontrolierius, taip siekdamas išsilaikyti valdžioje ir neprisileisti Persio Alelaino, – Leikonas vėl išsiveržė į priekį savo dideliais žingsniais.

– Tikrai ne, Kontrolierius nieko apie tai nežinojo.

– Dabar jau suprantu. O tuomet ne. Sunku suprasti, kada žmonėmis galima pasitikėti, o kada ne. Tu gyveni kitaip nei kiti, ar ne? Juk privalai. Ir aš tai suprantu. Aš nesmerkiu. Juk net jei

naudojame skirtingus metodus, siekiame to paties, – peršoko per griovį. – Kažkada girdėjau sakant, kad moralė yra metodas. Ar sutinki? Manau, kad ne. Tu pasakytum, kad moralė priklauso nuo tikslo. Bėda ta, kad nežinai, kokie kieno tikslai. Ypač jei esi britas. Juk negalime tikėtis, kad sugalvosite mums strategiją. Galime tik prašyti. Ar ne? O tai slidus dalykas.

Pavargęs jį vaikytis, Smailis įsitaisė surūdijusiose sūpynėse ir tvirčiau susisupęs į paltą palaukė, kol Leikonas grįš atgal ir įsitaisys šalia. Kurį laiką abu sūpavosi dejuojančių spyruoklių ritmu.

– Kodėl, po velniais, ji pasirinko Tarą? – galiausiai sumurmėjo Leikonas, krapštinėdamas savo ilgus pirštus. – Iš visų žmonių pasaulyje, kurie galėjo tapti jos nuodėmklausiais, tai liūdniausias variantas, kokį galiu įsivaizduoti.

– Bijau, kad šito reikia klausti moters, – tarė Smailis vėl galvodamas, kur tas Iminghamas.

– Tai jau tikrai, – sutiko Leikonas. – Visa tai viena didelė paslaptis. Vienuoliktą susitinku su Ministru, – pritildė balsą. – Turiu jam papasakoti. Tavo parlamento pusbroliui, – pridėjo mėgindamas išspausti asmeninį juokelį.

– Tiksliau, Anos pusbroliui, – taip pat abejingai pataisė Smailis. – Tolimas, tačiau pusbrolis.

– O Bilas Heidonas taip pat Anos pusbrolis? Mūsų Londono stoties galva, – šį žaidimą jie jau žaidė anksčiau.

– Tam tikra prasme taip, Bilas taip pat jos pusbrolis, – ir visai be reikalo pridūrė: – Ji kilusi iš senos giminės su stipriomis politinėmis tradicijomis. Per ilgą laiką ji labai išsiplėtė.

– Tradicija? – Leikonas mėgdavo žaisti dviprasmybėmis.

– Giminė.

Už medžių važiuoja automobiliai, – pamanė Smailis. – *Už tų medžių visas pasaulis, bet Leikonas turi savo raudoną pilį ir krikščionišką etiką, kuri atsimoka tik riteriškumu, aplinkinių pagarba, didele pensija ir keliais varganais direktoriaus postais mieste.*

– Šiaip ar taip, susitinku su juo vienuoliktą, – Leikonas pašoko ant kojų. Jie vėl ėjo. Lengvame ryto ore Smailis pajuto sklandantį vardą „Elisas". Sekundėlę, kaip ir automobilyje su Gilemu, jį apėmė tas pats keistas nervingumas.

– Šiaip ar taip, abu užėmėme labai garbingus postus. Tu jautei, kad Elisas buvo išduotas, ir norėjai pradėti raganų medžioklę. Mes su Ministru jautėme, kad Kontrolierius paprasčiausiai nekompetentingas – šis požiūris buvo paplitęs visoje užsienio reikalų ministerijoje – ir norėjome naujos šluotos.

– Suprantu *tavo* dilemą, – tarė labiau sau nei Leikonui.

– Džiaugiuosi. Ir nepamiršk, Džordžai: buvai Kontrolieriaus žmogus. Jis pasirinko tave, o ne Heidoną, ir kai galiausiai prarado pusiausvyrą bei leidosi į tą avantiūrą, jį pridengei būtent tu. Ne kas kitas, o tu, Džordžai. Ne kasdien slaptųjų tarnybų galva pradeda asmeninį karą su čekais, – buvo akivaizdu, kad prisiminimai jį vis dar skaudino. – Manau, kad kitomis aplinkybėmis Heidonas būtų žlugęs, bet tu buvai sudėtingoje situacijoje ir...

– O Persis Alelainas buvo Ministro žmogus, – tarė Smailis pakankamai taikiai, kad Leikonas nusiramintų ir paklausytų.

– Juk neturėjai įtariamojo! Į nieką neparodei pirštu! Krypties neturintis tyrimas gali būti labai destruktyvus!

– Matyt, nauja šluota geriau šluoja.

– Persis Alelainas? Šiaip ar taip, jis šauniai pasidarbavo. Vietoj skandalo padarė žvalgybą, laikėsi savo pažadų ir taip pelnė žmonių pasitikėjimą. Kiek žinau, jis dar neįžengė į čekoslovakų teritoriją.

– O kas pasielgtų kitaip, kai už tavęs Bilas Heidonas?

– Kontrolierius, – niuktelėjo Leikonas.

Dabar jie priėjo tuščią plaukimo baseiną ir žiūrėjo į gilesnįjį galą. Smailis įsivaizdavo, kad iš jo purvinų gelmių girdi Rodžio Martindeilo balsą: „Mažytės skaityklos admiralitete, mažyčiai komitetai juokingais pavadinimais..."

– Ar tas ypatingasis Persio šaltinis dar neišseko? – paklausė Smailis. – „Burtai" ar kaip jūs tai vadinate?

– Nežinojau, kad buvai įtrauktas, – Leikonas neatrodė patenkintas. – Bet kad jau paklausei, taip. Šaltinis Merlinas – pagrindinis mūsų ramstis, o jo produktas vis dar vadinamas „Burtais" Cirkas jau seniai neturėjo tokios geros medžiagos. Tiesą sakant, negaliu prisiminti nieko geresnio.

– Ir vis dar priklausomas nuo šios ypatingosios tvarkos?

– Tikrai taip, tad įvertinę, kas nutiko dabar, manau, kad turėtume būti dar atsargesni.

– Tavimi dėtas to nedaryčiau. Džeraldas gali užuosti skundiką.

– Juk tai ir yra esmė, ar ne? – tuoj pat pastebėjo Leikonas. Smailis pagalvojo, kad jis neįtikėtinai stiprus. Vieną minutėlę

galėjo atrodyti kaip lieknas, silpnas boksininkas, kurio pirštinės per plačios riešams, o kitą užsimoti ir nusviesti tave ant virvių. – Nieko negalime padaryti. Negalime pradėti tyrimo, nes visi tam būtini instrumentai Cirko, gal net kurmio Džeraldo rankose. Negalime nei stebėti, nei klausytis, nei skaityti pašto. Visiems šiems dalykams reikėtų Esterheizo žibintininkų, o Esterheizas toks pats įtariamasis kaip ir kiti. Negalime klausinėti, negalime imtis priemonių, kad koks vienas žmogus netektų priėjimo prie ypatingų paslapčių. Tai darydami rizikuotume išgąsdinti kurmį. Tai seniausias klausimas pasaulyje, Džordžai. Kas gali šnipinėti šnipus? Kas gali užuosti lapiną nebėgdamas jam iš paskos? – ir kvailai papokštavo: – Nebent kurmis.

Užplūdus energijai Smailis atsiplėšė ir pirmas nušuoliavo keliuku, kuris vedė prie aptvaro.

– Tuomet eik pas varžovus, – sušuko. – Eik pas saugumiečius. Jie ekspertai ir galės tau padėti.

– Ministras su tuo nesutiks. Puikiai žinai, kaip jis ir Alelainas žiūri į varžovus. Ir turiu pasakyti, ne veltui. Po Cirko popierius knisis buvę kolonijų valdytojai: tuo pačiu galima atsivesti ir armiją, kad patikrintų laivyną!

– Visiškai netikęs palyginimas, – paprieštaravo Smailis.

Bet Leikonas kaip geras civilis tarnautojas turėjo parengęs ir antrą metaforą:

– Puiku, Ministras geriau gyvens po kiauru stogu, nei stebės, kaip pilį išdraskys svetimšaliai. Ar dabar patenkintas? Tam jis turi puikią priežastį, Džordžai. Turime savo agentų, kurie

išmano reikalą, tačiau įsiveržus saugumo džentelmenams tikrai už juos nestatyčiau.

Dabar atėjo Smailio eilė stabtelėti.

– Kiek?

– Šeši šimtai, plius minus.

– O užkulisiuose?

– Finansuojame šimtą dvidešimt, – Leikonui visada puikiai sekėsi su faktais ir skaičiais. Tai buvo jo auksas, iškastas iš pilkos biurokratijos žemės. – Kiek suprantu iš finansinių ataskaitų, šiuo metu visi aktyvūs, – jis padarė didelį šuolį. – Tai ar galiu pasakyti jam, kad padarysi? – Leikonas išdainavo taip, lyg klausimas būtų vienas formalumas, kai reikia tik pažymėti norimą atsakymą. – Apsiimsi išvalyti arklides? Eiti pirmyn ar atgal, padaryti, ką reikia? Juk tai tavo karta. Tavo palikimas.

Smailis atlapojo aptvaro vartus ir užtrenkė juos sau iš paskos. Jie žvelgė vienas į kitą per išklerusį jų rėmą. Kiek raustelėjęs Leikonas užtikrintai šypsojosi.

– Kodėl sakau „Elisas“? – paklausė paprastai. – Kodėl kalbu apie Eliso nutikimą, nors vargšelio vardas buvo Prido?

– Elisas buvo jo slapyvardis.

– Žinoma. Šiais laikais tiek skandalų, smulkmenos pasimiršta, – tarpas. Užsimoja dešine ranka. Puolimas. – Jis buvo Heidono draugas, ne tavo?

– Prieš karą jie kartu lankė Oksfordą.

– Ir draugai Cirke tuo metu ir po to. Garsioji Heidono ir Prido partnerystė. Mano pirmtakas nuolat apie tai kalbėjo. Bet judu niekada nebuvote artimi?

– Su Prido? Ne.

– Turiu galvoje – ne pusbroliai?

– Dėl Dievo meilės, – kvėptelėjo Smailis.

Staiga Leikonas vėl ėmė keistai elgtis, tačiau jis turėjo tam tikrą tikslą, tad nenuleido nuo Smailio akių.

– Ir nėra jokios emocinės ar kokios kitos priežasties, kuri neleistų įvykdyti užduoties? Turi pasisakyti dabar, Džordžai, – spyrėsi taip, lyg pasisakymas būtų mažiausiai jo trokštamas dalykas. Luktelėjęs dar minutėlę nutarė baigti: – Aš nematau jokios realios priežasties. Dalelė mūsų visada yra vieša nuosavybė. Tokie sandoriai visada turi dvi puses, visada žinojai, kad esu dėl to tikras. Prido taip pat.

– Ką tai reiškia?

– Na, dėl Dievo meilės, Džordžai, jis buvo nušautas. Juk net ir tavo pasaulyje kulka į nugarą laikoma rimta auka, argi ne taip?

Likęs vienas, Smailis stovėjo po varvančiais medžiais kitame aptvaro gale ir mėgino suvokti savo jausmus bei atgauti kvapą. Pyktis jį užklupo netikėtai tarsi sena liga, kurią neigė nuo tada, kai išėjo į pensiją. Vengė bet ko, kas galėjo ją paaštrinti: laikraščių, senų kolegų ir Martindeilo stiliaus gandų. Nugyvenęs visą gyvenimą su savo įžvalgomis ir puikia atmintimi, dabar atsidėjo užmaršties profesijai. Jis prisivertė domėtis mokslu – tai visada padėdavo atsitraukti dar tada, kai dirbo Cirke, tačiau dabar iš to nebuvo jokios naudos. Norėjosi rėkti: „Jokios!“

– Sudegink jas, – paslaugiai pasiūlė Ana, turėdama galvoje jo knygas. – Jei reikia, padek namus, bet tik nepūk.

Jei ji turėjo galvoje „nepasiduok“, iškėlė gerą tikslą. Artėdamas prie, kaip pasakytų draudimo kompanijos, gyvenimo saulėlydžio, jis tikrai stengėsi būti pavyzdiniu *rentininku,* bet niekas (o mažiausiai Ana) jam už tai nepadėkojo. Kiekvieną rytą keldamasis ir kiekvieną vakarą guldamasis (paprastai vienas) jis primindavo sau, kad niekada nebuvo nepakeičiamas. Prisivertė patikėti, kad paskutiniais Kontrolieriaus karjeros mėnesiais, kai viena po kitos sekė vis didesnės tragedijos, buvo kaltas, kad daug ką matė iškreiptai. O jei jame sukildavo senasis profesionalas Adamas ir pasakydavo: „*Žinai*, kad ta vieta supuvusi, *žinai*, kad Džimas Prido buvo išduotas – koks įrodymas iškalbingesnis nei kulka, dvi kulkos, nugaroje?“, jis sau atsakydavo: „Visiška tuštybė manyti, kad storas vidutinio amžiaus šnipas yra vienintelis žmogus, galintis viskuo pasirūpinti“ arba „Dar negirdėjau, kad būtų žmogus, kuris paliko Cirką užbaigęs reikalus“

Tik Ana, nors ji nežinojo, kas tai per reikalas, nepriėmė jo išvadų. Tiesą sakant, ji buvo gana aistringa – kiek tik moteris gali būti aistringa darbo reikaluose – ir vertė jį grįžti, pradėti nuo ten, kur baigė, ir nenukrypti į šoną vadovaujantis lengvabūdiškais argumentais. Žinoma, ji nieko nežinojo, tačiau kuriai moteriai reikėjo žinoti? Ji jautė. Ir nekentė Džordžo už tai, kad šis nedarė taip, kaip jai kuždėjo nuojauta.

O dabar, kai jis jau buvo pasiruošęs patikėti savo dogmomis, ko nė kiek nepalengvina Anos susižavėjimas bedarbiu aktoriumi, visi praeities vaiduokliai – Leikonas, Kontrolierius, Karlas, Alelainas, Esterheizas, Blandas ir galiausiai pats Bilas Heidonas – atkeliauja į jo kamerą ir atsitempę į tą patį sodą linksmai praneša, kad viskas, ką vadino tuštybe, yra tiesa?

– Heidonas, – pakartojo pats sau, nebepajėgdamas valdyti prisiminimų potvynio. Net pats vardas buvo kaip įžeidimas.

„Girdėjau, kad seniau judu su Bilu buvote labai artimi“, – sakė Martindeilas. Jis stebeilijo į savo putlias, drebančias rankas. Per senas? Impotentas? Bijantis gaudynių? Ar bijantis to, ką gali iškasti? „Visada yra šimtas priežasčių nieko nedaryti, – mėgdavo sakyti Ana – tai buvo jos įprastas apsigynimas po kiekvieno prasižengimo. – Ir tik viena priežastis *ko nors* imtis. Tai yra tavo paties noras.“ Ar prievolė? Ana tai aršiai neigtų: prievarta – tik dar vienas žodelis, leidžiantis daryti, ką nori; arba nedaryti to, ko bijai.

Antrasis vaikas visada verkia ilgiau nei pirmasis ir trečiasis. Rimstant skausmui ir gyjant įžeistam orumui, Džekė Leikon stebėjo, kaip svečiai išsiskirstė. Pirma du anksčiau nematyti vyrai: vienas aukštas, kitas žemas ir tamsus. Jie išvažiavo mažyčiu žaliu furgonu. Niekas jiems nepamojavo ir neatsisveikino. Po to savo automobiliu išvyko jos tėvas; galiausiai sportiniu automobiliu, paliktu po bukais, išvažiavo aukštas, gražus šviesiaplaukis vyriškis ir žemaūgis storulis gerokai per dideliu, ponio gūnią primenančiu paltu. Sekundėlę atrodė, kad su storuliu kažkas ne taip, jis taip lėtai ir skausmingai vilkosi iš paskos. Po to, pamatęs, kad gražusis vyras atidarė jam automobilio dureles, tarsi pabudo ir šlubčiodamas nuskubėjo prie draugo. Kažkodėl šis vaizdas labai ją nuliūdino. Užplūdo sielvarto banga ir motina niekaip nepajėgė Džekės nuraminti.

11

Piteris Gilemas buvo taurus žmogus, kuris atsiduodavo tiems, kuriuos mėgo. Kiti seniai buvo perduoti Cirkui. Jo tėvas, prancūzų verslininkas, šnipinėjo Cirko *réseau* karo metais, o motina, anglė, išdarinėjo nuostabiausius dalykus su kodais. Prieš aštuonerius metus, prisidengęs krovinių gabenimu, Gilemas vadovavo savo agentams prancūziškojoje Šiaurės Afrikoje, o tai buvo laikoma kruvina užduotimi. Galiausiai pats buvo nušalintas, o jo agentai – pakarti. Tuomet jau buvo visko matęs vidutinio amžiaus profas. Darbavosi Londone, kartais ir Smailio pavedimu, vykdė kelias vietinės reikšmės operacijas, bet pasirodžius Alelaino gaujai buvo išvytas į Brikstoną. Jo manymu, taip nutiko dėl prastų ryšių – Smailis buvo vienas iš jų. Iki praeito penktadienio savo gyvenimo istoriją būtų apibūdinęs būtent taip. Istoriją su Smailiu būtų palikęs pačiai pabaigai.

Tuo metu Gilemas gyveno Londono dokuose, kur kartu su lenkų, rusų ir kinų jūreiviais bei keliais talentų medžiotojais mėgino sukurti jūrų pėstininkų tinklą. Likusiu laiku sėdėdavo

nedideliame kabinete pirmame Cirko aukšte, guosdavo gražią sekretorę, vardu Meri, ir, neskaitant to, kad valdžia retai kada atsakydavo į jo protokolus, jautėsi visai laimingas. Kai naudodavosi telefonu, sulaukdavo tik „užimta“ arba visai jokio signalo. Buvo kažką girdėjęs apie neramumus, tačiau dirbant tokioje vietoje visada būdavo neramumų. Pavyzdžiui, visi daugybę metų žinojo, kad Alelainas ir Kontrolierius pasirengę perkąsti vienas kitam gerklę, tačiau ilgą laiką jie nieko daugiau ir nedarė. Gilemas taip pat kaip ir visi žinojo, kad Čekoslovakijoje žlugo didžiulė operacija, kad britų žvalgyba ir apsaugos ministerija siaubingai įniršo, jog Džimas Prido, skalpų medžiotojų vadas, senasis čekų vilkas ir ilgametis Bilo Heidono draugas, buvo nušautas ir visiškai pamirštas. Jo manymu, kaip tik nuo tada prasidėjo toji reikšminga tyla ir niūrūs veidai. Nuo tada prasidėjo siaubingas Bilo Heidono pyktis, apie kurį netruko sužinoti visi: „Dievas užsirūstino“, – sakė Meri, kuriai patiko stiprios aistros. Vėliau išgirdo apie „Liudijimu“ vadinamą katastrofą. Kaip vėliau paaiškino Heidonas, „Liudijimas“ buvo paskutinė ir kruviniausia operacija, kuria senis mėgino išsaugoti šlovę ir kurios kaina tapo Džimas Prido. Visa kita papuolė į laikraščius, parlamente kilo klausimų ir netgi gandų, kurie niekada nebuvo oficialiai patvirtinti, kad Vokietijoje esantys britų būriai pasirengę laukia įsakymų.

Galiausiai, pasivaikščiojęs po kolegų kabinetus, pradėjo suprasti tai, ką dauguma jau buvo suvokę prieš kelias savaites. Cirkas nebuvo tylus, jis buvo sustingęs. Niekas neatėjo, niekas neišėjo; bent jau tame lygmenyje, kuriame judėjo Gilemas. Valdžia

nusileido ant žemės, o kai atėjo atlyginimų diena, dėžutėse nebuvo geltonų vokelių, nes, kaip sakė Meri, nebuvo gautas įsakymas juos išdalyti. Retkarčiais kas nors pasakodavo matęs, kaip iš savo klubo išeina perpykęs Alelainas. Arba kaip į automobilį sėda laimingas Kontrolierius. Ar kad Bilas Heidonas atsistatydina, nes sulaukė įsakymo iš aukščiau, tačiau panašūs gandai sklandė nuolat. Šįkart buvo teigiama, kad priežastis kitokia: Heidonas užpyko ant Cirko, kad šis nemoka čekams, kad grąžintų Džimą Prido į tėvynę; jie sakė, kad agentų ir taip turi pakankamai. Žmonės kalbėjo, kad užėjus vienam iš šovinizmo priepuolių, Bilas Heidonas nesusivaldė ir pareiškė, kad jie bet kokia kaina turi sugrąžinti namo ištikimą anglą: tegu duoda jiems ko tik paprašys ir sugrąžina Džimą.

Tuomet vieną vakarą prie Gilemo durų pasirodė Smailis ir pasiūlė išgerti. Meri jo nepažino ir paprasčiausiai stilingai tarstelėjo „Sveiki". Jiems kartu išeinant iš Cirko, Smailis trumpai palinkėjo valytojams labos nakties, o nuėjus į barą Vardoro gatvėje tepasakė:

– Mane atleido.

Iš baro jie patraukė į vyninę Šering Krose, rūsį, kuriame grojo muzika ir buvo visiškai tuščia.

– Ar pasakė priežastį? – paklausė Gilemas. – Ar tiesiog dėl to, kad praradai formą?

Smailio dėmesį patraukė būtent žodis „priežastis" Tuo metu jis buvo visiškai girtas, tačiau, eidamas Temzės kratine, niekaip negalėjo pamiršti „priežasties"

– Turi galvoje loginę priežastį ar motyvą? – paklausė kaip Bilas Heidonas, kurio prieškarinis Oksfordo polemikos stilius mirtinai visus erzino. – Ar priežastį kaip gyvenimo būdą? – jie prisėdo ant suolelio. – Jie neprivalo pasakyti *man* priežasčių. Pats galiu jas surašyti. O tai ne tas pats, – tvirtino, kai Gilemas vedė jį į taksi, padavė vairuotojui pinigų ir pasakė adresą. – Tai ne tas pats, kaip neapgalvota tolerancija, atsiradusi iš abejingumo.

– Amen, – tarė Gilemas ir stebėdamas, kaip taksi dingo tamsoje, pagaliau suprato, kad pagal Cirko taisykles jų draugystė baigėsi. Kitą dieną Gilemas sužinojo, kad nuriedėjo ir daugiau galvų, kad Persis Alelainas tapo laikinu viršininku ir pasivadino Nakties Sargu, o Bilas Heidonas, visų nuostabai, bet daugiausia dėl savo ilgalaikės neapykantos Kontrolieriui, tapo dešiniąja jo ranka; kai kas sakė, kad net ir viršininku.

Nesulaukus Kalėdų Kontrolierius buvo negyvas.

– Tu kitas, – pasakė Meri, kuri visus šiuos įvykius vertino kaip antrą Žiemos rūmų puolimą ir apsiverkė, kai Gilemas iškeliavo į Brikstono sibirietiškas platybes, kuriose užėmė Džimo Prido vietą.

Tą drėgną pirmadienio popietę, eidamas į Cirką ir galvodamas apie galimą nusikaltimą, Gilemas mintyse perkratė visus šiuos įvykius ir nusprendė, kad šiandien bus kelio atgal pradžia.

Praeitą naktį jis praleido savo erdviame bute Itono aikštėje su aukštaūge muzikos studente Kamila gražiu, liūdnu veidu. Nors

jai buvo ne daugiau kaip dvidešimt, juoduose plaukuose jau žvilgėjo žilos sruogos – lyg būtų patyrusi išgąstį, apie kurį niekada nepasakojo. Tikriausiai dėl tos pačios traumos mergina nevalgė mėsos, nedėvėjo odinių drabužių ir negėrė alkoholio; Gilemui atrodė, kad tik meilėje ji išsilaisvindavo iš šių suvaržymų.

Rytą jis vienas praleido savo tamsiame kabinete Brikstone fotografuodamas Cirko dokumentus. Tam reikalui iš savo operatyvinių atsargų sandėlio buvo pasiėmęs miniatiūrinę kamerą. Jis dažnai taip darydavo, kad neprarastų įgūdžių. Sandėlio prižiūrėtojas paklausė „dienos šviesos ar elektrinę" ir jie maloniai padiskutavo apie juostelių grūdėtumą. Pasakęs sekretorei, kad nenori būti trukdomas, ėmėsi darbo laikydamasis griežtų Smailio instrukcijų. Langai buvo aukštai. Net sėdėdamas matė tik dangų ir naujos mokyklos stogą.

Jis pradėjo nuo dokumentų, kuriuose buvo nuorodų į jo paties asmeninį gyvenimą. Smailis aiškiai išdėstė, kam teikiama pirmenybė. Pirmiausia personalo katalogas – tik aukštesniųjų pareigūnų, – kuriame buvo namų adresai, telefono numeriai, vardai ir slapyvardžiai visam Cirkui. Antra, personalo pareigų knyga ir diagrama, vaizduojanti Cirko persitvarkymą į valdžią atėjus Alelainui. Jos centre kaip voras savo voratinklyje buvo Bilo Heidono Londono stotis.

– Po Prido *fiasko*, – putojo Bilas, – nebebus jokių asmeninių armijų, kai dešinė ranka nežino, ką daro kairė.

Gilemas pastebėjo, kad Alelainas į programą buvo įtrauktas du kartus: pirmą kaip viršininkas ir antrą kaip „specialiųjų

šaltinių direktorius". Remiantis gandais, tai buvo šaltiniai, padėję Cirkui išsilaikyti. Gilemo manymu, daugiau niekas negalėjo būti atsakingas už Cirko darbo inertiškumą ir pagarbą Vaithole. Prie šių dokumentų Smailio pageidavimu pridėjo pataisytus skalpų medžiotojų įstatus, atsiųstus Alelaino laiško, kuris prasidėjo „Brangus Gilemai" ir detaliai dėstė visų jo galių sumenkinimą, forma. Panašu, kad keliais atvejais laimėjo Tobis Esterheizas. Jo Aktono žibintininkai buvo vienintelis padalinys, kuriam lateralizmas išėjo į naudą.

Tuomet nuėjo prie savo stalo ir taip pat Smailio paliepimu nufotografavo pluoštą kasdienių nurodymų, kurie taip pat galėjo būti naudingi. Tarp jų buvo ir administratoriaus verkšlenimai dėl slėptuvių Londone („Elkitės su jomis *gražiai,* kaip su *savo*") ir žinutė dėl netinkamo neįtrauktų į sąrašą Cirko telefono numerių naudojimo asmeniniais reikalais. Galiausiai labai šiurkštus laiškas iš dokumentų skyriaus, kuriame „paskutinį kartą prašoma" atnaujinti pasibaigusio galiojimo slapyvardžio vairuotojo pažymėjimą, antraip „bus perduotas ūkvedžiams, kurie imsis atitinkamų veiksmų".

Padėjęs fotoaparatą į šalį Gilemas grįžo prie seifo. Apatinėje lentynoje gulėjo pluoštas žibintininkų ataskaitų, pasirašytų Tobio Esterheizo ir užantspauduotų kodiniu pavadinimu „Kirvis" Čia buvo vardai ir priedangos dviejų ar trijų šimtų sovietų šnipų, kurie legaliai arba pusiau legaliai prisidengę darbavosi Londone; prekyba, TASS, „Aeroflot", Maskvos radijas, konsuliniai ir diplomatiniai. Kur įmanoma buvo pažymėtos žibintininkų

tyrimų datos ir atšakų, kas žargonu reiškė kontaktus, kurie buvo nutraukti tyrimo metu ir galbūt niekada neatnaujinti, pavadinimai. Ataskaitos buvo sukrautos į pagrindinį metinį aplanką, šalia buvo mėnesiniai papildymai. Pirmiausia peržiūrėjo metinį tomą, po to priedus. Vienuoliktą dvidešimt užrakino seifą, paskambino Londono stočiai tiesiogine linija ir paprašė Loderio Striklando iš banko operacijų skyriaus.

– Loderi, čia Piteris iš Brikstono, kaip reikalai?

– Gerai, Piteri, kuo galiu padėti?

Praktiškas ir abejingas. Jo tonas sakė: „Mes Londono stotyje turime daug svarbesnių draugų."

Gilemas paaiškino, kad skambina nešvarių pinigų, skirtų sąmokslui prieš prancūzų diplomatinį kurjerį, kuris atrodo parduodamas, klausimu. Savo švelniu balsu jis teiravosi, ar Loderis rastų laiko susitikti ir viską aptarti. Loderis paklausė, ar projektas „Londono stotis" patvirtintas. Ne, bet Gilemas jau išsiuntęs dokumentus Biliui. Loderis Striklandas truputį atsileido; Gilemas spaudė toliau: „Yra kelios neaiškios detalės, mums reikia tavo pagalbos."

Loderis atsakė, kad gali skirti pusvalandį.

Pakeliui į Vest Endą Gilemas paliko fotojuostas skurdžioje landynėje pas vaistininką vardu Larkas Šering Kroso kelyje. Larkas buvo storulis milžiniškais kumščiais. Parduotuvėje nieko nebuvo.

– Pono Lamptono juostos, išryškinti, – tarė Gilemas. Larkas nusinešė paketėlį į kitą kambarį, o grįžęs pasakė „Padaryta" ir

išpūtė daug oro tarsi rūkydamas. Jis palydėjo Gilemą iki durų ir užtrenkė jas pavymui. *Ir kur, dėl Dievo, Džordžas juos randa?* – stebėjosi Gilemas. Nusipirko pastilių nuo gerklės skausmo. Smailis įspėjo, kad turi būti atsakingas kiekviename žingsnyje: įsivaizduok, kad tave dvidešimt keturias valandas per parą persekioja Cirko šunys. *Taigi, kas naujo?* – susimąstė. Jei žinotų, kad už tai sulauks Alelaino pagyrimo, Tobis Esterheizas užsiundytų šunimis savo paties motiną.

Iš Šering Kroso pasuko į „Čeką Viktorą" papietauti su viršininku Si Vanhoferiu ir banditu, vadinančiu save Lorimeriu ir teigiančiu, kad susitikinėja su ta pačia meiluže kaip ir Rytų Vokietijos ambasadorius Stokholme. Lorimeris pasakojo, kad mergina pasirengusi žaidimui, tačiau neturi britų pilietybės ir pinigų. Sakė, kad ji padarys bet ką: skaitys ambasadoriaus paštą, prikaišios blakių jo apartamentuose „ar pridės stiklo šukių jam į vonią" – tai turėjo būti pokštas. Gilemas suprato, kad Lorimeris meluoja, ir susimąstė, ar Vanhoferis taip pat jį perprato, bet buvo pakankamai protingas ir nieko nesakė. Jam patiko „Čekas Viktoras", bet niekaip negalėjo prisiminti, ką valgė, ir tik įėjęs į Cirko fojė suprato, kad tai dėl jaudulio.

– Sveikas, Braentai.

– Malonu jus matyti, sere. Prašom prisėsti, sere, tik minutėlei, ačiū, – viską vienu sykiu išbėrė Braentas, o Gilemas įsitaisė ant kėdės ir ėmė galvoti apie odontologus ir Kamilą. Ji buvo naujas ir labai judrus žaisliukas; jau seniai viskas nesiklostė taip greitai. Jie susipažino vakarėlyje, Kamila kalbėjo apie tiesą, viena stovėjo

kampe ir gėrė morkų sultis. Gilemas nutarė surizikuoti ir pasakė, kad nieką išmano apie etiką, tad kodėl jiems tiesiog nenuėjus į lovą? Ji kurį laiką pagalvojo; po to atsinešė paltą. Nuo tada ji nuolat buvo šalia. Gamino riešutų maltinius ir grojo fleita.

Fojė atrodė niūriau nei paprastai. Trys seni liftai, medinis barjeras, „Mazawatee“ arbatos plakatas, Braento sargybinio būdelė stikliniu priekiu, kalendorius su Anglijos vaizdais ir apkerpėję telefonai.

– Ponas Striklandas jūsų laukia, sere, – tarė Braentas jam pasirodžius ir lėtai prismeigė rausvą raštelį: „Keturios penkiasdešimt penkios, P. Braentas, sargas“ Vidurinio lifto grotelės sutarškėjo kaip glėbys sausų pagalių.

– Laikas sutepti, – sušuko Gilemas, laukdamas, kol jos užsidarys.

– Vis prašome, – padejavo Braentas, – tačiau niekas nieko nedaro. Gali prašyti iki pamėlynavimo. Kaip šeima, sere?

– Gerai, – atsakė Gilemas. Jis jos neturėjo.

– Tai puiku, – tarė Braentas. Gilemas stebėjo, kaip jo kreminė galva lėtai dingo jam po kojomis. Jis prisiminė, kad Meri Braentą vadino Braškėmis Su Vanile: raudonas veidas, balti plaukai ir labai saldus.

Lifte apžiūrėjo savo leidimą. „Leidimas patekti pas LS. Vizito tikslas: bankininkystės skyrius. Dokumentą atiduoti išeinant.“ Ir tuščia vieta, pažymėta „šeimininko parašas“

– Puiku, Piteri, sveikinimai. Manau, kad truputį vėluoji, bet nieko tokio.

Loderis laukė prie barjero, visos penkios pėdos su balta apykakle, slepiantis nerimą, kad turi svečių. Kontrolieriaus laikais šiame aukšte buvo pilna skubančių žmonių. Dabar įeiti neleido barjeras, o leidimą įdėmiai apžiūrėjo žiurkiaveidis sargas.

– Gerasis Dieve, kiek laiko turite tą monstrą? – paklausė Gilemas ir sustojo prie naujutėlio, švytinčio kavos aparato, kuriuo kelios merginos pildė savo puodelius.

– Sveikas, Loderi, – pasisveikino jos žiūrėdamos į Gilemą. Aukštaūgė priminė Kamilą – tos pačios rudos lėtai degančios, vyrus smerkiančios akys.

– Oi, tu net neįsivaizduoji, kiek jis mums sutaupo laiko, – iškart atsakė Loderis. – Fantastika. Tiesiog fantastika, – ir savo entuziazmu vos neparbloškė Bilo Heidono.

Jis kaip tik ėjo iš savo kabineto, šešiakampės pipirinės, kuri žvelgė į Niu Komptono gatvę ir Šering Kroso kelią. Bilas judėjo į tą pačią pusę kaip ir jie, bet maždaug pusės mylios per valandą greičiu – tai reiškė visu pajėgumu. Lauke kas kita; tai Gilemas irgi matė savomis akimis per treniruotes Saratėje ir naktinį pristatymą Graikijoje. Lauke jis buvo greitas ir nekantrus; įdėmus veidas, kuris šaltame koridoriuje būdavo niūrus ir uždaras, gryname ore įgaudavo vietovių, kuriose tarnavo, bruožų. Joms nebuvo galo: nėra nė vieno lauko, kuriame Heidonas nebūtų palikęs savo pėdsako. Per savo karjerą buvo jau ne kartą susidūręs su egzotiškomis Bilo kelionėmis. Prieš metus ar dvejus, kai dirbo jūrų žvalgyboje, kuri siekė

suburti stebėtojų komandą kinų Venchovo ir Amojaus uostams, Gilemas savo nuostabai atrado, kad tuose miestuose gyvena slapti kinų agentai, kuriuos kažkada karo metais užverbavo Heidonas. Jie buvo apsitaisę radijo imtuvais ir kitokia įranga, kuria naudojantis buvo galima užmegzti kontaktą. Kitą kartą kuisdamasis Cirko karo laikų įrašuose apie to meto smarkuolius (daugiau iš nostalgijos laikmečiui nei profesinio optimizmo) protokoluose dukart aptiko Heidono slapyvardį: keturiasdešimt pirmaisiais jis vijo prancūzų žvejus iš Helfordo žiočių; tais pačiais metais kartu su Džimu Prido, kuris buvo jo reporteris, klojo kelius kurjeriams Rytų Europoje nuo Balkanų iki Madrido. Gilemui Heidonas buvo nepakartojama, nykstanti Cirko karta, kuriai taip pat priklausė jo tėvai ir Džordžas Smailis – išskirtinė ir, Heidono atveju, mėlyno kraujo. Jie dirbo ramiai, ne taip skubotai kaip jis pats, tačiau net ir po trisdešimties metų galėjai justi jų sukurtą ir dabar mirštančią nuotykių atmosferą.

Juos pamatęs Heidonas sustingo kaip akmuo. Nuo tada, kai Gilemas paskutinį kartą su juo kalbėjo, buvo praėjęs mėnuo; tikriausiai buvo išvykęs nenumatytais reikalais. Dabar, savo paties kabineto šviesoje, atrodė keistai tamsus ir aukštas. Jis kažką nešė. Gilemas negalėjo įžiūrėti ką – žurnalą, bylą, ataskaitą; Bilo kabinetas, dabar padalintas jo paties šešėlio, atrodė kaip studento lindynė – vienuoliškas ir chaotiškas. Visur stovėjo ataskaitų, popiergalių ir aplankų rietuvės; ant sienos kabojo gelumbinė lenta, prismaigstyta atvirukų ir iškarpų iš

laikraščių; šalia kreivai pakabintas neįrėmintas vienas senųjų Bilo tapybos darbų – abstrakcija, nutapyta vienodomis dykumos spalvomis.

– Sveikas, Bilai, – tarė Gilemas.

Palikęs duris praviras – jų pačių sugalvotų taisyklių pažeidimas – Heidonas nieko netaręs juos aplenkė. Buvo apsirengęs keistai kaip visada. Odos lopai ant švarko buvo ne kvadratiniai, o rombo formos, tad iš nugaros atrodė kaip Arlekinas. Akiniai įsprausti tarp ilgų ir tiesių priekyje krintančių plaukų kaip apsauginiai akiniai. Minutėlę vyrai neramiai žingsniavo jam įkandin, tačiau staiga, be jokio įspėjimo, Bilas apsisuko – visas vienu kartu, kaip statula ant pjedestalo, ir įsistebeilijo į Gilemą. Tuomet išsišiepė ir jo pusmėnuliški antakiai pakilo ant kaktos kaip klouno, o veidas tapo gražus ir absurdiškai jaunas.

– Ką, po velniais, čia darai, parijau? – maloniai paklausė.

Gilemas klausimą priėmė rimtai ir pradėjo pasakoti apie prancūzus ir nešvarius pinigus.

– Tik nepamiršk paslėpti šaukštų, – tarė Bilas, ramiausiai jį pertraukdamas. – Tie prakeikti skalpų medžiotojai atims ir auksinius dantis. Merginas taip pat slėpk, – pridūrė geriau pagalvojęs ir vis dar nepaleisdamas Gilemo iš akių. – Jei tik jie leis. Nuo kada skalpų medžiotojai patys plauna savo pinigus? Tai mūsų darbas.

– Plauna Loderis. Mes juos tik leidžiame.

– Popierius man, – tarė Heidonas Striklandui. – Daugiau nenoriu jokių prakeiktų nesusipratimų.

– Jie tau jau persiųsti, – tarė Gilemas. – Greičiausiai dabar jau guli ant tavo stalo.

Paskutinis linktelėjimas reiškė, kad gali eiti pirmi, tad visą kelią iki kito tamsaus posūkio Gilemas nugara jautė žydrų Heidono akių žvilgsnį.

– Puikus vyrukas, – pareiškė Loderis, lyg iki šiol Gilemas nebūtų jo pažinojęs. – Tai geriausios rankos, į kokias galėjo papulti Londono stotis. Neeiliniai gabumai. Neeilinė asmenybė. Fantastika.

O tu nuostabus savo ryšiais, – pagiežingai pamanė Gilemas. – *Su Bilu, su kavos aparatu, bankais.* Jo meditacijas pertraukė iš tarpdurio priešais sklindantis kandus Rojaus Blando balsas su koknių* akcentu.

– Ei, Loderi, palauk minutėlę, ar niekur nematei prakeikto Bilo? Jo skubiai reikia.

Jį iš tos pačios pusės iškart atsekė ištikimas Tobio Esterheizo Vidurio Europos aidas:

– Tiesą sakant, Loderi, tuojau pat.

Jie įėjo į paskutinį ankštą koridorių. Loderis jau buvo gal trimis žingsniais priekyje ir jau rengė atsakymą į šį klausimą, kai prie pravirų durų priėjo Gilemas ir pažvelgė vidun. Blandas sėdėjo išdribęs prie savo stalo. Buvo nusivilkęs švarką, rankoje gniaužė kažkokį popierių. Pažastys šlapios nuo prakaito. Virš jo kaip padavėjas palinkęs mažytis Tobis Esterheizas, miniatiūrinis ambasadorius sidabriniais plaukais ir ryžtingu nedraugišku žandikauliu. Jis tiesė ranką link popieriaus lyg norėtų rekomenduoti dienos patiekalą. Iš tiesų jie abu skaitė tą patį dokumentą, kai Blandas pastebėjo praeinantį Loderį.

* Rytų Londono gyventojų žargonas.

– Taip, tikrai mačiau Bilą Heidoną, – tarė Loderis, kuris turėjo talentą perfrazuoti sakinius taip, kad jie skambėtų daug gražiau. – Manau, kad dabar jis kaip tik pakeliui pas jus. Kitame koridoriaus gale; trumpai šnektelėjome apie keletą reikalų.

Blando žvilgsnis lėtai nuslydo prie Gilemo; jis buvo toks vertinantis ir toks pat vėsus kaip ir Heidono.

– Sveikas, Pitai, – tarė. Tai išgirdęs mažasis Tonis atsitiesė ir taip pat atsuko į Gilemą savo rudas ir ramias kaip skaliko akis.

– Sveiki, – tarė Gilemas. – Koks čia pokštas?

Jų pasisveikinimas nebuvo šiaip šaltas. Jis buvo visiškai atšiaurus. Gilemas ir Tobis Esterheizas gyveno kartu per vieną rizikingą operaciją Šveicarijoje ir Tobis nė karto nenusišypsojo, tad dabar jo žvilgsnis nė kiek nestebino, bet Rojus Blandas buvo vienas Smailio atradimų. Geraširdis, apkūnus, impulsyvus vyriškis raudonais plaukais, intelektualinis primityvas, kuriam labiausiai patikdavo Kento baruose tauzyti apie Vitengšteiną. Dešimt metų buvo partijos rašeiva, slankiojo po Rytų Europą, o dabar, kaip ir Gilemas, buvo pririštas prie vienos vietos. Paprastai plačiai šypsodavosi ir būdavo linksmas po vakarykščio alaus; bet ne šiandien.

– Ne pokštas, senuk Piteri, – tarė Rojus mėgindamas pavėluotai nusišypsoti. – Tik keista tave matyti. Nesame pratę dalintis šiuo aukštu.

– Štai ir Bilas, – tarė Loderis patenkintas, kad taip greit išsipildė jo prognozės. Biliui atėjus į šviesą Gilemas pastebėjo, kad Heidono skruostai pakeitę spalvą. Ryškiai raudoni, gilūs, daugybė

mažyčių sutrūkinėjusių kraujagyslių. Gilemas nusprendė, kad dėl to atrodo nervingas, panašus į Dorianą Grėjų.

Susitikimas su Loderiu Striklandu truko valandą ir dvidešimt minučių, tiek jį ištęsė Gilemas, kuris mintimis dar ne kartą nuklydo prie Blando ir Esterheizo. Gilemas svarstė, kas juos taip graužia.

– Na, manau, geriau jau eisiu ir išsiaiškinsiu su Dolfin, – tarė galiausiai. – Visi žinome, ką ji mano apie šveicarų bankus, – ūkvedžiai buvo per dvi duris nuo bankininkų. – Šitą paliksiu čia, – pridūrė ir numetė leidimą ant Loderio stalo.

Dianos Dolfin kabinetas kvepėjo gaiviu dezodorantu; grandininė rankinė gulėjo ant seifo šalia „Financial Times". Ji buvo viena iš tų puikių Cirko merginų, kurių niekas neveda. Taip, dokumentai jau pateikti Londono stočiai. Taip, jis žino, kad negalima neatsakingai elgtis su nešvariais pinigais.

– Tuomet mes viską išsiaiškinsime ir tau pranešime, – patikino ji. Tai reiškė, kad nueis pas Filą Portą, kuris sėdi gretimame kabinete, ir jo paklaus.

– Taip ir pasakysiu Loderiui, – tarė Gilemas ir išėjo.

Judinkis, – pamanė.

Vyrų tualete trisdešimt sekundžių laukė prie kriauklių, veidrodyje stebėdamas duris ir klausydamasis. Visame aukšte įsivyravo įdomi tyla. *Nagi*, – pamanė. – *Sensti. Judinkis.* Vyriškis perėjo koridorių, drąsiai įžengė į budinčio sargo kambarėlį ir užtrenkė duris. Jis suprato, kad tokioje tyloje

užtrenkiamos durys sukels mažiau garso nei atsargiai priveriamos. *Judinkis.*

Jis turėjo fotoaparatą, tačiau apšvietimas buvo siaubingas. Tinklinėmis užuolaidomis pridengtas langas žvelgė į vidinį kiemelį, pilną juodų vamzdžių. Net jei ir būtų turėjęs, nebūtų išdrįsęs pasinaudoti ryškesne lempute, tad pasikliovė atmintimi. Atrodė, kad nuo perėmimo niekas nepasikeitė. Dieną, sprendžiant iš pigaus kvapo, ši vieta būdavo naudojama kaip merginų poilsio kambarys. Prie sienos stovėjo „Rexine“ sofa, kuri naktį būdavo išlankstoma į prastą lovą; šalia – pirmosios pagalbos dėžutė su priekyje nusilupusiu raudonu kryžiumi ir iškleręs televizorius. Tarp skirstomojo skydo ir užrakintų telefonų stovėjo geležinė spintelė. Gilemas nudrožė tiesiai prie jos. Tai buvo sena spintelė, galėjai ją atidaryti konservų atidarytuvu, tačiau jis buvo atsinešęs krapštiklius. Tuomet prisiminė, kad anksčiau kombinacija buvo 31-22-21 ir pamėgino. Keturi prieš laikrodžio rodyklę, trys pagal, du prieš, pagal, kol spyna atsirakins. Numerio rinkiklis buvo toks senas, kad pats žinojo, kiek į kurią pusę jį reikia pasukti. Atidarius duris nuo apatinės lentynos pakilo dulkių debesis ir lėtai nusklendė prie tamsių langų. Tuo pačiu metu išgirdo garsą, kuris priminė fleita sugrotą natą: greičiausiai jis sklido iš automobilio, kuris sustojo gatvėje, arba linoleumu važiuojančio vežimėlio rato; tačiau dabar jis labai priminė vieną iš tų graudžių garsų, kuriuos fleita išgrodavo Kamila. Ji grodavo tik tada, kai būdavo tam nusiteikusi. Vidurnaktį, anksti ryte, bet kada. Jai nė kiek nerūpėjo

kaimynai; tačiau šiaip visada elgdavosi normaliai. Jis prisiminė ją tą pirmąjį vakarą:

– Kurioje lovos pusėje? Kur man dėti savo drabužius? – jis didžiavosi savo delikačiomis manieromis šiuose reikaluose, bet Kamilai tai nerūpėjo. Technika jai buvo kompromisas, kompromisas su realybe ir pabėgimas iš jos, kaip pasakytų Kamila. Na gerai, reikia baigti.

Viršutinėje lentynoje surišti į didelius tomus su datomis ant nugarėlių gulėjo budėjimų žurnalai. Atrodė kaip šeimos buhalterijos knygos. Paėmęs balandžio tomą ėmė nagrinėti pavardžių sąrašą pirmajame puslapyje ir nejučiomis pagalvojo, ar kas nors jį mato iš kitos kiemo pusės ir, jei taip, ar kam nors tai rūpi? Gilemas pamažu skynėsi kelią per įrašus, ieškojo dešimtos ir vienuoliktos nakties, kai Londono stotis turėjo susisiekti su Taru. Smailis pastebėjo, kad laikas Honkonge buvo devyniomis valandomis vėlesnis, taigi Taro telegrama ir pirmasis Londono atsakymas iškeliavo ne įprastu darbo laiku.

Staiga koridoriuje pasigirdo daugybė balsų, sekundėlę net pasivaideno, kad girdi nejuokingai besišaipantį tarmišką Alelaino riaumojimą, tačiau fantazijos buvo nieko vertos. Jis turėjo puikią istoriją ir iš dalies jau buvo spėjęs ja patikėti, o jei būtų sučiuptas, patikėtų ja visa ir, Saratės tardytojams mėginant iškvosti tiesą, turėtų atsarginį variantą – niekuomet nesileisdavo į kelionę jo neturėdamas, bet vis tiek nervinosi. Balsai nutilo, o kartu su jais dingo ir Persio Alelaino vaiduoklis. Per šonkaulius bėgo prakaitas. Pro šalį niūniuodama melodiją iš „Hair“ praėjo mergina. *Jei*

tave išgirs Bilas, nužudys, – pamanė. – *Jei yra dalykas, kurio Bilas negali pakęsti, tai niūniavimas.*

– Ką čia darai, parijau?

Tuomet savo nuostabai išgirdo įtūžio persunktą, nežinia iš kur sklindantį Bilo riaumojimą:

– Liaukis dejavęs. Kas tas kvailys?

Judinkis. Kartą sustojęs daugiau niekada nepajudėsi: yra tokia scenos baimė, kuri gali sukaustyti ir priversti pasitraukti, kuri ką nors palietus degina pirštus, o skrandį paverčia vandeniu. Jis padėjo atgal balandžio tomą ir išsitraukė kelis kitus: vasaris, birželis, rugsėjis, spalis. Greitai pervertė ieškodamas palyginimų, grąžino tomus į lentyną ir susigūžė. Jis meldė Dievo, kad dulkės nusėstų. Kodėl niekas nepasiskundžia? Kai viena vieta naudojasi daug žmonių, visada tas pats: niekas neatsakingas, niekam nerūpi. Jis ieškojo nakties budėtojų sąrašų ir rado juos apatinėje lentynoje, įkištus šalia arbatos maišelių ir kondensuoto pieno: pluoštais sudėti į voko pavidalo aplankus. Juos užpildydavo budėtojai ir per dvylikos valandų budėjimą dukart atnešdavo tau: vidurnaktį ir šeštą ryto. Tu patvirtindavai, kad viskas teisinga, – Dievas žino kaip, nes naktinis personalas būdavo išsibarstęs po visą pastatą. Pasirašydavai, pasiimdavai kopiją ir įkišdavai į spintelę. Taip buvo daroma prieš „Potvynį“, taip buvo daroma ir dabar.

Dulkės ir arbata vienoje lentynoje, – pamanė. – *Kiek laiko niekas nevirė arbatos?*

Gilemas vėl susitelkė į balandžio dešimtąją ir vienuoliktąją. Marškiniai lipo prie šonkaulių. *Kas man darosi? Dieve, aš*

pasenau. Jis pervertė žurnalą nuo pradžios iki galo ir nuo galo iki pradžios, dar kartą nuo pradžios, du kartus, tris, tuomet uždarė spintelę. Gilemas palaukė, įsiklausė, paskutinį kartą susirūpinęs žvilgtelėjo į dulkes ir drąsiai koridoriumi grįžo į saugų vyrų tualetą. Pakeliui girdėjo daugybę garsų: kodavimo mašinas, skambančius telefonus, merginą, rėkiančią: „Kur prakeikti pinigai? Ką tik turėjau rankoje." Ir vėl tas keistas dūdavimas, tačiau visai nepanašus į naktines Kamilos natas. *Kitąkart atsiųsiu ją*, – piktai pamanė; jokių kompromisų, akis į akį, kaip pats gyvenimas.

Vyrų tualete rado prie kriauklių besikalbančius Spaiką Kasparą ir Niką de Silskį: Heidono sovietų tinklo agentai, darbavosi jau daugybę metų, visi juos vadino rusais. Pamatę Gilemą abu nutilo.

– Sveiki. Jėzau, jūs tikrai neišskiriami.

Nedidukai ir šviesiaplaukiai jie buvo panašesni į rusus nei patys rusai. Gilemas palaukė, kol jie išėjo, nusiplovė nuo pirštų dulkes ir grįžo į Loderio Striklando kabinetą.

– Tesaugo mus Dievas, kiek kalba toji Dolfin, – tarė nerūpestingai.

– Labai puiki tarnautoja. Iš tų, kas čia dirba, ji arčiausiai nepakeičiamos. Labai kompetentinga, patikėk manimi, – tarė Loderis. Prieš pasirašydamas ant popierėlio atidžiai pasižiūrėjo į laikrodį ant savo riešo ir palydėjo Gilemą prie liftų. Prie barjero buvo Tobis Esterheizas, kalbėjo su jaunu nedraugišku budėtoju.

– Grįžti į Brikstoną, Piteri? – balsas bejausmis, veido išraiška kaip visada neįskaitoma.

– O ką?

– Lauke stovi automobilis. Pamaniau, kad galėčiau tave pervažiuoti. Turime aptarti dar kelis reikalus.

Tave pervažiuoti: mažasis Tobis gerai nemokėjo nė vienos kalbos, bet kalbėjo visomis. Šveicarijoje buvo girdėjęs jį kalbant prancūziškai su vokišku akcentu; vokiškai kalbėdavo su slavišku akcentu, o kalbėdamas angliškai darydavo daugybę klaidų ir netaisyklingai tardavo balses.

– Viskas gerai, Tobi, manau, kad keliausiu tiesiai namo. Labanakt.

– Tiesiai namo? Aš tave tik pervažiuočiau, nieko daugiau.

– Ačiū, bet dar turiu apsipirkti. Visi tie prakeikti krikšto vaikai.

– Žinoma, – tarė Tobis, lyg pats jų neturėtų, ir iš nusivylimo atkišo granitinį žandikaulį.

Ko, po velnių, jis nori? – susidomėjo Gilemas. – *Mažasis Tobis ir didysis Rojus: kodėl jie kreipia į mane dėmesį? Ar ką perskaitė, ar ko užvalgė?*

Išėjęs laukan iš lėto nuėjo Šering Kroso keliu žvalgydamasis į knygynų vitrinas ir tuo pačiu apžiūrinėdamas praeivius abiejose gatvės pusėse. Darėsi vis šalčiau, kilo vėjas, o pro šalį skubančių žmonių veiduose švietė viltis. Gilemas jautėsi pakylėtas. Tikriausiai iki šiol per daug gyveno praeitimi. Laikas atgauti formą. „Zwemmers“ apžiūrėjo didelę iliustruotą knygą „Kaip per amžius kito muzikos instrumentai“ ir prisiminė, kad šįvakar Kamila turi vėlyvą pamoką pas daktarą Sandą,

fleitos mokytoją. Žvalgydamasis į autobusų vilkstines grįžo iki „Foyles“ Smailis sakė, kad žiūrėtų į tai kaip į užsienį. Prisiminus budėtojų kambarį ir Rojaus Blando žuvies žvilgsnį tai visai nebuvo sunku. Ir dar Bilas: ar Heidonas toks pats įtariamasis kaip ir kiti? Ne. Negalėdamas nusikratyti ištikimybės Heidonui Gilemas nusprendė, kad Bilas – atskira kategorija. Visų pirma Bilas niekuo nesidalija. Be Bilo tiedu buvo kaip pigmėjai.

Sohe pasigavo taksi ir paprašė nuvežti į Vaterlo stotį. Vaterlo iš dvokiančios telefono būdelės paskambino į Mičemą, Sarį, ir pasikalbėjo su inspektoriumi Mendeliu, anksčiau dirbusiu saugumo policijoje. Gilemas ir Smailis pažinojo jį kitame gyvenime. Mendeliui atsiliepus paprašė pakviesti Dženi. Senis šiurkščiai atrėžė, kad čia negyvenanti jokia Dženi. Jis atsiprašė ir padėjo ragelį. Tuomet surinko kitą numerį ir suvaidino malonų pokalbį su automatiniu pranešėju, nes lauke savo eilės laukė senyva moteriškė. *Dabar jis jau bus ten,* – pamanė. Jis padėjo ragelį ir surinko kitą numerį Mitšame, šįkart telefono būdelės Mendelio aveniu.

– Čia Vilas, – tarė Gilemas.

– O čia Artūras, – linksmai tarė Mendelis. – Kaip Vilas? – jis buvo keistas, linksmas pėdsekys smailiu veidu, labai pastabus. Gilemas puikiai prisiminė jį su pieštuku palinkusį virš policininko žurnalo.

– Jei netyčia papulčiau po autobusu, santrauką noriu perduoti dabar.

– Gerai, Vilai, – raminamai tarė Mendelis. – Per daug atsargumo nebūna.

Žinutę jis perdavė lėtai, naudodamas mokyklinę priedangą, jei kas nors klausytųsi pokalbio: egzaminai, studentai, pavogtos užduotys. Kiekvieną kartą stabtelėjęs girdėdavo tik tylų šiurenimą. Jis įsivaizdavo, kaip Mendelis tyliai rašo nedrįsdamas nieko sakyti, kol visko nepasižymėjo.

– Beje, šias nuotraukas gavau iš vieno chemiko, – galiausiai tarė Mendelis. – Pasirodo, kad tikras lobis.

– Ačiū, džiaugiuosi.

Bet Mendelis jau buvo padėjęs ragelį.

Apie kurmius galima pasakyti vieną dalyką: visą laiką tik tamsus tunelis. Atidaręs telefono būdelės duris senyvai moteriškei, ant pakabinto ragelio pastebėjo prakaito lašelius. Gilemas dar kartą pergalvojo žinutę Mendeliui, prisiminė Rojų Blandą ir Tobį Esterheizą, spoksančius į jį iš tarpdurio, ir staiga susimąstė apie tai, kur Smailis, ar jis atsargus. Be galo ilgėdamasis Kamilos grįžo į Itono gatvę. Ar staiga jį įveikė amžius? Kažkodėl, pirmąkart gyvenime, nusidėjo savo kilnumo supratimui. Jautėsi purvinas ir pasišlykštėjęs savimi.

12

Yra senių, kurie grįžta į Oksfordą ir pajunta pas juos iš sienų grįžtančią jaunystę. Smailis nebuvo vienas iš jų. Prieš dešimt metų gal ir būtų ką nors pajutęs, bet ne dabar. Praeidamas pro Bodleiną pagalvojo: *čia dirbau*. Pamatęs seno mokytojo namą Parks gatvėje prisiminė, kad prieš karą Džebedajus sode pirmą kartą užsiminė, kad galbūt pasikalbės su keliais pažįstamais iš Londono. Išgirdęs Tom Tauerį mušant šeštą vakaro, pagalvojo apie Bilą Heidoną ir Džimą Prido, kurie tikriausiai čia atvažiavo tais metais, kai Smailis baigė, ir buvo suvienyti karo; jis tuščiai užsigalvojo, kaip jie turėjo atrodyti drauge: Heidonas tapytojas, polemikas, populiarus diduomenės atstovas, ir Džimas, atidžiai besiklausantis atletas. Smailis prisiminė, kad tie skirtumai išnyko pirmomis dienomis Cirke: Džimas tapo vikriu gudročiumi, o Heidono niekas negalėjo apmulkinti. Tik pabaigoje į paviršių iškilo priešingybės: darbinis arklys grįžo į arklides, mąstytojas – prie savo stalo.

Krito lietaus lašai, bet jis jų nematė. Atkeliavo traukiniu ir visą laiką ėjo aplinkkeliais: pro „Blackwell's", senąjį koledžą, link šiaurės. Dėl medžių tamsa atslinko kiek anksčiau.

Pasiekęs akligatvį, kuriame kažkada dykinėdavo, apsidairė. Pro šalį dviračiu pravažiavo moteris su šaliu. Ji slydo pro miglą išvarsčiusius šviesos stulpus. Nulipusi nuo dviračio atsidarė vartus ir dingo. Kitoje kelio pusėje pakumpusi žmogysta vedžiojo šunį; Džordžas negalėjo atskirti, ar tai vyras, ar moteris. Šiaip gatvė buvo tuštutėlė, telefono būdelė taip pat. Tuomet staiga pro šalį praėjo du vyrai, jie garsiai kalbėjosi apie Dievą ir karą. Daugiau kalbėjo jaunesnysis. Išgirdęs vyresniojo pritarimą Smailis nutarė, kad jis turėtų būti dėstytojas.

Jis ėjo pagal krūmais apsodintą statinių tvorą. Penkioliktuoju numeriu pažymėti vartai lengvai kybojo vyriuose, dvigubi, bet naudojama tik viena pusė. Stumtelėjo ją, velkė buvo lūžusi. Tolumoje stovėjo namas; daugumoje langų degė šviesa. Viename iš kambarių aukštai virš stalo buvo palinkusi moteris. Kitame ginčijosi dvi merginos, trečiame altu grojo labai išblyškusi moteris, bet Smailis negirdėjo muzikos. Pirmame aukšte taip pat degė šviesos, bet užuolaidos buvo užtrauktos. Veranda išklota plytelėmis, paradinės durys įstiklintos vitražu; prie rėmo prismeigtas senas raštelis: „Po 23 val. eiti pro šonines duris“ Virš skambučių dar daugiau raštelių: „Princas trys skambučiai“, „Gumbas du skambučiai“, „Bazas: šįvakar nėra, Dženet, pasimatysim“. Prie vidurinio buvo prašyta „Saks“. Smailis jį ir paspaudė. Iškart sulojo šuo, ėmė rėkti moteris.

– Flašai, kvaily, čia tik kažkoks bukagalvis. Flašai, užsičiaupk, kvaily. Flašai!

Durys truputėlį prasivėrė, jas prilaikė grandinėlė; pro plyšį buvo matyti žmogus. Kol Smailis mėgino įžiūrėti, kiek dar žmonių yra viduje, jį tyrinėjo prisimerkusios, drėgnos kaip kūdikio akys: jos pastebėjo jo lagaminėlį, purvu aptaškytus batus, nuslydo viršun, virš peties, norėdamos patikrinti, ar nieko nėra kieme, ir dar kartą nužvelgė jį nuo galvos iki kojų. Galiausiai baltame veide sušvito plati šypsena – mis Koni Saks, buvusi Cirko tyrimų karalienė, netikėtai nudžiugo.

– Džordžas Smailis, – sušuko ji ir traukdama jį vidun droviai nusijuokė. – Dievulėliau, maniau, kad dar vienas dulkių siurblių pardavėjas, o, pasirodo, čia Džordžas!

Ir greitai uždarė paskui jį duris.

Ji buvo didelė moteris, visa galva aukštesnė už Smailį. Platų veidą supo baltos garbanos. Moteris dėvėjo rudą trumpą sportinį švarkelį ir kelnes su guma. Turėjo seniems vyrams būdingą kiek nukarusį pilvą. Židinyje ruseno ugnis. Priešais ją šildėsi trys katės, o ant sofos gulėjo nususęs spanielis, kuris buvo per storas, kad pasijudintų. Ant stalelio su ratukais gulėjo skardinės, iš kurių ji valgė, ir buteliai nuo gėrimų. Iš to paties jungiklio buvo maitinamas ir radijas, ir elektrinė plytelė, ir plaukų garbanojimo žnyplės. Ant grindų gulėjo berniukas su pečius siekiančiais plaukais ir kepino skrebutį. Pamatęs Smailį jis nuleido savo žalvarinį trišakį.

– Džinglai, mielasis, atidėkime iki rytojaus, gerai? – paprašė Koni. – Mane ne kasdien aplanko seniausias meilužis, – Smailis buvo pamiršęs jos balsą. Ji nuolat juo žaisdavo, keisdavo nuo aukščiausio iki žemiausio. – Duosiu tau visą laisvą valandą, o tu

paliksi mus vienus, gerai? Vienas iš mano bukagalvių, – paaiškino berniukui net nespėjus išeiti iš kambario. – Vis dar mokau. Nežinau kodėl. *Džordžai,* – sumurmėjo išdidžiai stebėdama iš kito kambario galo, kai Smailis iš lagaminėlio išsitraukė butelį šerio ir pripildė du stiklus. – Iš visų vyrų, kuriuos kada mylėjau. Jis atėjo pėsčias, – paaiškino spanieliui. – Pažiūrėk į jo batus. Atpėdinai visą kelią nuo Londono, ar ne, Džordžai? *Telaimina* tave Dievas.

Jai buvo sunku gerti. Artrito išsukioti pirštai buvo pasisukę žemyn, lyg visi būtų sulaužyti per tą patį nelaimingą atsitikimą. Ranka sustingusi.

– Atėjai vienas, Džordžai? – paklausė iš švarkelio kišenės traukdama cigaretę. – Daugiau kompanijos nėra?

Smailis pridegė jai cigaretę. Koni laikė ją kaip žaislinį šautuvėlį žirniams pūsti. Pirštai prie pat galo, paraudusių akių žvilgsnis nukreiptas palei viršutinę liniją, lyg taikytųsi.

– Tai ko jis nori iš Koni, nedorėli?

– Jos prisiminimų.

– Kurios dalies?

– Knisamės po senienas.

– Girdi, Flašai? – sušuko spanieliui. – Pirma išmeta mus laukan su senu kaulu, o po to grįžta maldaudami padėti. Kurias *senienas*, Džordžai?

– Atnešiau tau laišką nuo Leikono. Šiandien septintą bus savo klube. Jei susirūpintum, gali jam paskambinti iš telefono būdelės gatvės gale. Nepatariu to daryti, bet jei kito kelio nebus ir paskambinsi, jis išklausys.

Ji buvo jį apkabinusi, bet dabar rankos nusviro ir kurį laiką moteriškė slampinėjo po kambarį ir keikėsi.

– Prakeiktas Džordžas Smailis ir visi, kas su juo, – prie lango, galbūt iš įpročio, Koni praskleidė užuolaidų kraštus, tačiau niekas nepatraukė jos dėmesio.

– Ak, Džordžai, velniop tave, – sumurmėjo. – Kaip galėjai prisileisti *Leikoną?* Jei jau taip, tai kodėl nepasikviesti ir saugumo?

Ant stalo gulėjo šiandienos „Times" numeris, viršuje – kryžiažodis. Kiekviename langelyje sunkiai išvedžiotos raidės. Nė vieno tuščio.

– Šiandien buvau išėjusi pasivaikščioti, – išdainavo iš tamsos po laiptais. – Mane nusivedė mielasis Vilas. Mano mylimiausias bukagalvis, argi ne miela iš jo pusės? – nors balsas buvo kaip mažos mergaitės, veidą iškreipė rūgšti mina. – Koni *sušalo*. Sušalo į ledą, Džordžai, visai nejutau pirštų.

Smailis nutarė, kad moteris verkia, tad atsivedė ją iš tamsos ir pasodino ant sofos. Koni stiklas buvo tuštutėlis, tad vėl jį pripildė. Taip ir sėdėjo ant sofos, o Koni ašaros bėgo per švarkelį ir tekėjo jo rankomis.

– Ak, Džordžai, – vis kartojo Koni. – Žinai, ką ji man pasakė, kai jie mane išmetė? Ta personalo karvė? – Moteris buvo įsikibusi į Smailio apykaklę, glamžė ją tarp pirštų, kol galiausiai truputį pralinksmėjo. – Žinai, ką pasakė ta karvė? – ir nutaisė seržanto majoro balsą. – „Prarandi saiko jausmą, Koni. Metas išeiti į realų pasaulį." *Nekenčiu* realaus pasaulio, Džordžai. Mėgstu

Cirką ir visus savo vaikinus, – ji paėmė Smailio ranką mėgindama pernerti pirštus.

– Poliakovas, – ištarė taip pat tyliai kaip Taras. – Aleksejus Aleksandrovičius Poliakovas, kultūros atašė, sovietų ambasada Londone. Viskas taip, kaip tu ir sakei.

Prie kelio sustojo automobilis, jis girdėjo tik ratų garsą, variklis seniai buvo išjungtas. Tuomet išgirdo labai tylius žingsnius.

– Dženet, ji slapta įleidžia savo vaikiną, – sušnibždėjo Koni, į Smailį stebeilydama paraudusiomis akimis. – Ji mano, kad aš nežinau. Girdi? Metaliniai jo batų kulnai. Dabar palauk, – žingsniai sustojo, kažkas tyliai sučežėjo. – Ji duoda jam raktą. Mano, kad atrakina tyliau nei ji, bet taip nėra, – spyna garsiai trakštelėjo. – Oi, vyrai, – Koni beviltiškai šyptelėjo. – Ak, Džordžai. Kodėl turi prikelti Aleksą? – ir kurį laiką dejavo dėl Alekso Poliakovo.

Koni broliai buvo dėstytojai, prisiminė Smailis; tėvas – kažkoks profesorius. Kontrolierius sutiko ją lošdamas bridžą ir sugalvojo jai darbą.

Ji pradėjo savo pasakojimą kaip pasaką:

– Vieną kartą gyveno dezertyras, vardu Stenlis, buvo šešiasdešimt tretieji, – ji taikė tą pačią klaidingą logiką, pusiau užsidegimą, pusiau intelektinį oportunizmą, pagimdytą niekada taip ir neužaugusio proto. Beformis baltas veidas įgavo senelės, kuri pasakoja paslaptingus prisiminimus, švytėjimą. Jos prisiminimai buvo tokie pat glausti kaip ir kūnas, bet Koni jie patiko daug

labiau – kad galėtų jų pasiklausyti, padėjo į šalį taurę, cigaretę ir net paleido Smailio ranką. Ji sėdėjo ne sudribusi, o pasitempusi, palenkusi galvą į šoną ir svajingai iš žilų plaukų traukė baltą vilną. Jis manė, kad Koni iškart pradės nuo Poliakovo, bet pradėjo nuo Stenlio; buvo pamiršęs jos aistrą genealogijai. Ji pasakojo, kad Stenlis buvo tardytojo sugalvotas slapyvardis penkto laipsnio dezertyrui iš Maskvos Centro. Šešiasdešimt trečiųjų kovas. Skalpų medžiotojai perpirko jį iš olandų, nugabeno į Saratę ir greičiausiai, jei nebūtų buvę visiškai ramu, o tardytojai nebūtų turėję laiko, kas žino, ar visa tai kada nors būtų išlindę į paviršių? Pasirodo, brolis Stenlis turėjo gabalėlį, dulkelę aukso, ir jie ją rado. Olandai jos nepastebėjo, o tardytojai surado ir jų ataskaitos kopija pasiekė Koni:

– Tai buvo grynas stebuklas, – subliuvo pasipiktinusi. – Turint galvoje, kad visi, o *ypač* Saratė, buvo *išbraukę* tyrimus iš savo darbų sąrašo.

Smailis kantriai laukė aukso dulkelės, nes Koni buvo sulaukusi tokio amžiaus, kai vienintelis dalykas, kurio galėjai jai duoti, buvo laikas.

Taigi Stenlis dezertyravo labai rizikingos operacijos Hagoje metu. Pagal profesiją buvo kažkoks žmogžudys, jį išsiuntė į Olandiją nužudyti kažkokio rusų emigranto, gadinusio Centrui nervus. Vietoj to jis nutarė save įduoti.

– Jį apkvailino kažkokia *mergiotė*, – labai nepagarbiai paaiškino Koni. – Olandai jam paspendė spąstus, mielasis, ir jis aklai į juos įlindo.

Kad pasiruoštų misijai, Centras buvo jį išsiuntęs į treniruočių stovyklą už Maskvos, ten turėjo prisiminti savo amato ypatumus: sabotažą ir žudymą tyliai. Jį sučiupę olandai buvo priblokšti, jų apklausoje tai buvo pagrindinis dalykas. Jie paskelbė jo nuotraukas laikraščiuose, paprašė nupiešti cianido kapsulių ir kitų Centro dievinamų siaubingų ginklų, bet tardytojai ir taip puikiai žinojo apie šiuos dalykus, tad susikoncentravo į stovyklą, kuri buvo nauja, mažai kam žinoma.

– Kaip milijonierių Saratė, – paaiškino. Jie padarė apytikslį teritorijos, kuri užėmė kelis šimtus akrų miško ir žemės aplink ežerą, planą. Pažymėjo visus pastatus, kiek Stenlis pajėgė atsiminti: skalbyklas, valgyklas, paskaitų lūšnas, šaudyklas ir visą kitą šlamštą. Stenlis ten lankėsi ne kartą, tad daug ką atsiminė. Jie manė, kad yra visiškai arti finišo, kai staiga Stenlis nutilo. Jis paėmė pieštuką ir šiaurės vakarų kampe nupiešė dar penkias lūšnas su dviguba tvora ir sarginiais šunimis. Stenlis sakė, kad tos trobos naujos, pastatytos per kelis pastaruosius mėnesius. Jas pasiekdavai tik atskiru keliu, Stenlis viską matė nuo kalvos viršūnės, kai buvo išėjęs pasivaikščioti su instruktoriumi Milošu (Koni užsiminė, kad jis buvo Stenlio *draugas*). Remiantis Milošu, ten buvo speciali, konspiracinė Karlo mokykla kariuomenės pareigūnams.

– Tai štai kaip, mielasis, – sušuko Koni. – *Metų metus* girdėjome gandus, kad Karlas nori suburti asmeninę armiją Maskvos Centro viduje, bet, vargšelis, neturėjo tokios galios. Žinojome, kad jo agentai išsibarstę po visą pasaulį, o jis, žinoma, jaudinosi,

kad sensta ir greitai negalės sužiūrėti visų vienas. Visi žinojome, kad jis siaubingai jų pavydėjo ir negalėjo pakelti minties, kad reikės juos atiduoti teisėtiems štabams kiekvienoje šalyje. Žinoma, kad nenorėjo, jis nekentė štabų, kuriuose nesaugu ir maišosi per daug žmonių. Taip pat nekentė ir senosios apsaugos. Vadino juos plokščios žemės šalininkais. Visiškai teisingai. Dabar jis kaip ir bet kuris tikras vyras turėjo galios ir rengėsi ją panaudoti. Šešiasdešimt trečiųjų kovas, – pakartojo Koni, jei Smailis būtų pamiršęs datą.

Po to, žinoma, nieko.

– Viskas kaip paprastai: nėra ką veikti, po truputį kažką dirbi, – ji taip ir sėdėjo trejus metus, kol majoras Michailas Fiodorovičius Komarovas, karo atašė asistentas sovietų ambasadoje Tokijuje, buvo sugautas imantis šešias ypač slaptos žvalgybos informacijos rites iš aukštas pareigas užimančio žmogaus Japonijos apsaugos ministerijoje. Komarovas buvo jos antros pasakos didvyris: ne dezertyras, o karys su artilerijos antpečiais.

– O medalių, brangusis! Medalių daugybė!

Komarovas turėjo išvykti taip greitai, kad šuo liko užrakintas bute ir vėliau buvo rastas nudvėsęs iš bado – už tai Koni niekaip negalėjo atleisti. O Komarovo japonų agentas buvo nuobodžiai apklaustas ir per laimingą atsitiktinumą Cirkui pavyko gauti ataskaitą.

– Geriau pagalvojus, Džordžai, tai tu parengei tą sandorį!

Iš profesinės tuštybės keistai nusivaipęs Smailis nusprendė, kad tikriausiai taip ir buvo.

Ataskaitos esmė labai paprasta. Japonų apsaugos ministerijos pareigūnas buvo kurmis. Buvo užverbuotas dar prieš karą, japonų invazijos į Mandžiūriją šešėlyje. Tai padarė Martinas Brantas, vokiečių žurnalistas, kuris tikriausiai buvo susijęs su tarptautine komunistų organizacija. Koni sakė, kad trisdešimtaisiais Brantas buvo viena iš daugybės Karlo pavardžių. Komarovas niekada nepriklausė Tokijo štabui, dirbo vienas su reporteriu ir palaikė tiesioginį ryšį su Karlu – kare jie buvo broliai pareigūnai. Šiaip ar taip, prieš atvykdamas į Tokiją lankė specialias treniruotes naujoje mokykloje už Maskvos, kurią kruopščiai atrinktiems mokiniams įsteigė Karlas.

– Išvada, – išdainavo Koni. – Brolis Komarovas buvo mūsų pirmasis ir, deja, ne pats geriausias tos mokyklos absolventas. Vargšelis buvo nušautas, – pridūrė dramatiškai pritildžiusi balsą. – Jie niekada nelaukia – per daug nekantrūs, mažieji siaubūnai.

Dabar Koni buvo pasirengusi išeiti į miestą. Žinodama, ko ieškoti, ji ėmė kapstytis po Karlo gyvenimą. Ji praleido tris savaites Vaithole šukuodama sovietų armiją, ieškodama slaptų įrašų, kol iš daugybės įtariamųjų atrinko tris naujus Karlo mokinius. Visi priklausė kariuomenei, visi buvo asmeniškai pažįstami su Karlu, visi dešimt, penkiolika metų už jį jaunesni. Ji pavadino juos Bardinu, Stokovskiu ir Viktorovu, visi pulkininkai.

Paminėjus trečiąjį, Smailio veide pasirodė mirtinas nuobodulys, akys atrodė pavargusios.

– Tai kas iš viso to išėjo? – paklausė.

– Bardinas tapo Sokolovu, o po to – Rusakovu. Prisijungė prie sovietų delegacijos Jungtinėse Valstijose, Niujorke. Jokių akivaizdžių ryšių su vietiniu štabu, jokių gyvybiškai svarbių operacijų, jokių talentų paieškų. Tiesiog gera priedanga. Kiek žinau, jis vis dar ten.

– Stokovskis?

– Išvyko, pradėjo fotografijos verslą Paryžiuje kaip Grodesku, prancūzų rumunas. Įkūrė filialą Bonoje, manoma, kad vadovauja Karlo Vakarų Vokietijos šaltiniams.

– O trečiasis? Viktorovas?

– Dingo be pėdsakų.

– O Dieve, – tarė Smailis, iš pažiūros dar labiau grimzdamas į nuobodulį.

– Dingo nuo žemės paviršiaus. Žinoma, galbūt mirė. Esame *linkę* pamiršti pačias natūraliausias priežastis.

– Tikrai taip, – sutiko Smailis. – Tikrai.

Šio meno jis išmoko po ilgų slaptojo gyvenimo metų: paviršutiniško stebėjimo, kai tiesiai prieš akis nutįsta visa įvykių virtinė, o tu istorinių jungčių ieškai visai kitur. Taras buvo susijęs su Irina, o per Iriną – su jos vargšu meilužiu Leipinu, kuris taip didžiavosi tokiu vardu ir darbu Gregoriui Viktorovui, kurio slapyvardis ambasadoje buvo Poliakovas. Jo atmintyje šie prisiminimai buvo tarsi dalis vaikystės; Smailis niekada jų nepamirš.

– Ar buvo nuotraukų, Koni? – niūriai paklausė. – Ar turėjai kokių fizinių aprašymų?

– Bardino, kuris buvo Jungtinėse Valstijose, taip. Galbūt ir Stokovskio. Turėjome seną nuotrauką iš senų laikų, kai tarnavo armijoje, bet niekada nebuvome tikri, kad ten tikrai jis.

– O Viktorovo, kuris dingo be pėdsakų? Irgi jokių nuotraukų? – paklausė Smailis, eidamas per kambarį pasiimti gėrimo.

– Viktorovas, pulkininkas Gregoris, – pakartojo Koni ir užsigalvojusi išdidžiai nusišypsojo. – Staliningrade kovėsi aršiai kaip terjeras. Ne, niekada neturėjome nuotraukos. Gaila. Visi kalbėjo, kad jis pats geriausias, – Koni pralinksmėjo. – Nors *nežinome* kaip kiti. Penkios lūšnelės ir dvejų metų kursas: mielasis, tai daug svarbiau nei trys mokiniai.

Atsiduséęs iš nusivylimo, tarsi visas pasakojimas, ką jau kalbėti apie pulkininką Gregorį Viktorovą, būtų nė kiek nepadėjęs jo sunkiam tyrimui, Smailis pasiūlė pereiti prie Poliakovo, Aleksejaus Aleksandrovičiaus, iš sovietų ambasados Londone, kurį Koni vadino „brangiuoju Aleksu Poliakovu“, ir išsiaiškinti, kokią vietą jis užėmė Karlo sąmoksle ir kodėl jai buvo uždrausta toliau jį tirti.

13

Dabar Koni visiškai atsigavo. Poliakovas buvo ne pasakos didvyris, o jos mylimasis Aleksas, nors niekada nebuvo su juo kalbėjusi ir gal net niekada nebuvo jo mačiusi. Koni persikėlė į kitą vietą prie skaitymo lempos, į supamąją kėdę, kuri palengvindavo kai kuriuos skausmus: ji niekur ilgai neišsėdėdavo. Koni atlošė galvą, tad dabar Smailis žvelgė į jos baltą kaktą, o ji, prisiminusi neprotingus poelgius, kurių niekada nesigailėjo, koketiškai mostelėjo sustingusia ranka; Smailiui, kuris visada rėmėsi sveiku protu, jos spėlionės apie žvalgybą ėmė atrodyti tik dar beprotiškesnės.

– Ak, jis buvo toks puikus, – tarė Koni. – Aleksas buvo ten septynerius metus, o mes apie jį net nenutuokėme. Septynerius metus, mielasis, ir nė *krepšt!* Įsivaizduoji?!

Koni pacitavo jo prašymą dėl vizos prieš tuos devynerius metus: Poliakovas, Aleksejus Aleksandrovičius, baigęs Leningrado valstybinį universitetą, kultūros atašė, vedęs, bet nelydimas žmonos, gimęs kovo trečiąją tūkstantis devyni šimtai dvidešimt antraisiais Ukrainoje, vežėjo sūnus, pirminis išsimokslinimas

nežinomas. Ji tęsė toliau ir šypsodamasi pirmą kartą apibūdino žibintininką:

– Ūgis penkios pėdos vienuolika, tvirto sudėjimo, akių spalva žalia, daugiau jokių išskirtinių bruožų. Linksmas milžinas, – nusijuokė. – Tikras pokštininkas. Juoda garbana štai čia, virš dešinės akies. Esu tikra, kad mėgdavo žnaibyti užpakalius, bet niekada nepagavau nusikaltimo vietoje. Būčiau jam pasiūliusi ir ką nors iš mūsiškių, jei Tobis būtų sutikęs bendradarbiauti, bet nesutiko. Žinoma, kažin ar Aleksejus Aleksandrovičius būtų tuo užsiėmęs. Jis ne toks, – tarė išdidžiai. – Nuostabus balsas. Švelnus kaip ir tavo. Dažnai po du kartus išklausydavau jo įrašus, norėdavau ilgiau jo pasiklausyti. Ar jis vis dar ten, Džordžai? Matai, net nenoriu klausti. Bijau, kad visi pasikeitę, kad jų nebepažinsiu.

Smailis ją patikino, kad jis vis dar ten. Ta pati priedanga, ta pati pozicija.

– Vis dar gyvena tame pačiame siaubingame namelyje priemiestyje Haigeite, kurio nekentė Tobio stebėtojai? Medou Klous keturiasdešimt, viršutinis aukštas. *Bjauri* vieta. Man patinka vyrai, kurie susigyvena su savo priedanga kaip Aleksas. Jis buvo užimčiausias kultūros atstovas, kokį kada turėjo ambasada. Jei norėjai, kad kas nors būtų padaryta greitai, nesvarbu kas, – pakviestas lektorius, muzikantas, Aleksas tuoj pat tuo pasirūpindavo.

– Kaip jam tai pavykdavo, Koni?

– Ne taip kaip *tu* manai, Džordžai Smaili, – išdainavo nurausdama. – O ne. Aleksejus Aleksandrovičius buvo toks, kaip

kad pats ir sakėsi, gali paklausti Tobio Esterheizo ar Persio Alelaino. Tyras kaip ką tik iškritęs sniegas. Niekaip nesuterštas, Tobis gali tai patvirtinti!

– Ei, – sumurmėjo Smailis pildydamas jos taurę. – Ei, ramiau, Koni, nusiramink.

– *Nesąmonė*, – suriko Koni visai nemėgindama nusiraminti. – Visiška ir pati gryniausia *nesąmonė*. Aleksejus Aleksandrovičius Poliakovas buvo aukščiausio lygio Karlo išmokytas banditas, bet jie manęs net nesiklausė. „Matai šnipus ten, kur jų nėra," – sakė Tobis. „Žibintininkai dirba visu pajėgumu," – sakė Persis, – Koni suvapėjo škotiška tarme. – „Negalime sau leisti tokios prabangos." Kokios dar prabangos! – ji ir vėl verkė. – Vargšeli Džordžai, – vis kartojo. – Vargšeli Džordžai, mėginai padėti, bet ką tu galėjai padaryti? Pats stovėjai ant apatinių pakopų. Ak, Džordžai, neik į medžioklę su Leikonais. Prašau, neik.

Smailis švelniai grąžino ją atgal prie Poliakovo ir kodėl ji buvo tokia tikra, kad Aleksas – Karlo banditas ir jo specialiosios mokyklos mokinys.

– Buvo karo aukų atminimo diena, – sukūkčiojo Koni. – Fotografavome jo medalius.

Ir vėl pirmieji metai. Pirmieji iš aštuonerius metus trukusio romano su Aleksu Poliakovu. Ji sakė, kad įdomiausia tai, jog krito jai į akį vos atvykęs:

– Sveikutis, – pamaniau. – Mudu gerai pasilinksminsime.

Koni nežinojo, kodėl taip pagalvojo. Gal dėl jo savarankiškumo, o gal dėl jo eisenos – lyg tiesiai iš parado.

– Toks tvirtas. Iškart aišku, kad iš armijos. O gal tai buvo dėl to, kaip jis gyveno, – jis pasirinko namą Londone, prie kurio žibintininkai negalėjo prisiartinti per penkiasdešimt jardų. O galbūt jo darbas: jau turėjome tris kultūros atašė, du iš jų buvo banditai, o trečiasis tik vežiojo gėles į kapines vargšeliui Karlui Marksui.

Koni buvo truputį apsvaigusi, tad Smailis padėjo jai pajudėti, prisiimdamas visą svorį, jei suklupdavo. Ji papasakojo, kad iš pradžių Tobis Esterheizas sutiko įrašyti Aleksą į A sąrašą ir Aktono žibintininkai jį stebėdavo dvylika dienų iš trisdešimties. Kiekvieną kartą, kai jie jį sekdavo, jis būdavo tyras kaip ką tik iškritęs sniegas.

– Mielasis, tikriausiai manai, kad jam paskambinau ir pasakiau: „Aleksai Aleksandrovičiau, galvok, ką darai ir kur eini, nes užsiundžiau tave mažojo Tobio šunimis. Tad tik gyvenk savo priedangoje ir nedaryk jokių nesąmonių."

Jis ėjo pareigas, dėstė paskaitas, vaikštinėjo parke, žaidė tenisą, dalijo saldainius vaikams – tiesiog negalėjo būti dar labiau gerbtinas. Koni kovojo dėl stebėjimo pratęsimo, bet šį mūšį pralaimėjo. Poliakovas buvo perkeltas į B sąrašą: tikrinamas kas šešis mėnesius ar kiek leido sąlygos. Kas šešis mėnesius atliekamas tikrinimas po trejų metų nedavė jokių vaisių, galiausiai buvo priskirtas „Persil": nuodugniai ištirtas ir visai neįdomus žvalgybai. Koni nieko negalėjo padaryti ir jau buvo besusitaikanti, kai vieną gražią lapkričio dieną iš Skalbyklos

kad pats ir sakėsi, gali paklausti Tobio Esterheizo ar Persio Alelaino. Tyras kaip ką tik iškritęs sniegas. Niekaip nesuterštas, Tobis gali tai patvirtinti!

– Ei, – sumurmėjo Smailis pildydamas jos taurę. – Ei, ramiau, Koni, nusiramink.

– *Nesąmonė*, – suriko Koni visai nemėgindama nusiraminti. – Visiška ir pati gryniausia *nesąmonė*. Aleksejus Aleksandrovičius Poliakovas buvo aukščiausio lygio Karlo išmokytas banditas, bet jie manęs net nesiklausė. „Matai šnipus ten, kur jų nėra," – sakė Tobis. „Žibintininkai dirba visu pajėgumu," – sakė Persis, – Koni suvapėjo škotiška tarme. – „Negalime sau leisti tokios prabangos." Kokios dar prabangos! – ji ir vėl verkė. – Vargšeli Džordžai, – vis kartojo. – Vargšeli Džordžai, mėginai padėti, bet ką tu galėjai padaryti? Pats stovėjai ant apatinių pakopų. Ak, Džordžai, neik į medžioklę su Leikonais. Prašau, neik.

Smailis švelniai grąžino ją atgal prie Poliakovo ir kodėl ji buvo tokia tikra, kad Aleksas – Karlo banditas ir jo specialiosios mokyklos mokinys.

– Buvo karo aukų atminimo diena, – sukūkčiojo Koni. – Fotografavome jo medalius.

Ir vėl pirmieji metai. Pirmieji iš aštuonerius metus trukusio romano su Aleksu Poliakovu. Ji sakė, kad įdomiausia tai, jog krito jai į akį vos atvykęs:

– Sveikutis, – pamaniau. – Mudu gerai pasilinksminsime.

Koni nežinojo, kodėl taip pagalvojo. Gal dėl jo savarankiškumo, o gal dėl jo eisenos – lyg tiesiai iš parado.

– Toks tvirtas. Iškart aišku, kad iš armijos. O gal tai buvo dėl to, kaip jis gyveno, – jis pasirinko namą Londone, prie kurio žibintininkai negalėjo prisiartinti per penkiasdešimt jardų. O galbūt jo darbas: jau turėjome tris kultūros atašė, du iš jų buvo banditai, o trečiasis tik vežiojo gėles į kapines vargšeliui Karlui Marksui.

Koni buvo truputį apsvaigusi, tad Smailis padėjo jai pajudėti, prisiimdamas visą svorį, jei suklupdavo. Ji papasakojo, kad iš pradžių Tobis Esterheizas sutiko įrašyti Aleksą į A sąrašą ir Aktono žibintininkai jį stebėdavo dvylika dienų iš trisdešimties. Kiekvieną kartą, kai jie jį sekdavo, jis būdavo tyras kaip ką tik iškritęs sniegas.

– Mielasis, tikriausiai manai, kad jam paskambinau ir pasakiau: „Aleksai Aleksandrovičiau, galvok, ką darai ir kur eini, nes užsiundžiau tave mažojo Tobio šunimis. Tad tik gyvenk savo priedangoje ir nedaryk jokių nesąmonių."

Jis ėjo pareigas, dėstė paskaitas, vaikštinėjo parke, žaidė tenisą, dalijo saldainius vaikams – tiesiog negalėjo būti dar labiau gerbtinas. Koni kovojo dėl stebėjimo pratęsimo, bet šį mūšį pralaimėjo. Poliakovas buvo perkeltas į B sąrašą: tikrinamas kas šešis mėnesius ar kiek leido sąlygos. Kas šešis mėnesius atliekamas tikrinimas po trejų metų nedavė jokių vaisių, galiausiai buvo priskirtas „Persil“: nuodugniai ištirtas ir visai neįdomus žvalgybai. Koni nieko negalėjo padaryti ir jau buvo besusitaikanti, kai vieną gražią lapkričio dieną iš Skalbyklos

Aktone netekęs kvapo jai paskambino gražusis Tedis Henkis ir papasakojo, kad galiausiai Poliakovas išlindo iš priedangos ir parodė, kas yra iš tiesų.

– Tedis buvo *senas* bičiulis. Senasis Cirkas, tikras brangusis, nesvarbu, kad jam devyniasdešimt. Jis buvo baigęs dienos darbus ir ruošėsi eiti namo, kai pro šalį, pakeliui į vainikų dėjimo ceremoniją, „Volga“ pravažiavo sovietų ambasadorius. Joje sėdėjo trys atašė. Iš paskos važiavusiame automobilyje sėdėjo dar trys. Vienas iš jų buvo Poliakovas, buvo užsikabinęs daugybę medalių, švietė ryškiau nei Kalėdų eglutė. Tedis tuoj pat nudūmė prie Vaitholo ir nufotografavo juos iš kitos gatvės pusės. Mielasis, mums *šypsojosi* sėkmė: buvo geras oras, truputis lietaus, o po to vakare sušvito saulė, galėjai pagauti musės šypseną iš trijų šimtų jardų. Išryškinome nuotraukas ir še tau: dvi meilės intrigos ir keturios operacijos. Aleksas Poliakovas buvo karo veteranas ir per septynerius metus niekam neprasitarė. Ak, kaip susijaudinau! Man net nereikėjo planuoti operacijos. „Tobi, – iškart jam paskambinau. – Tik paklausyk manęs sekundėlę, tu bjaurus vengrų neūžauga. Tai vienas iš tų atvejų, kai žmogus turi labai gerą priedangą. Noriu, kad išnarstytum Aleksą Aleksandrovičių po kaulelį. Jokių „jei“ ar „bet“, Koni nuojauta nemeluoja.“

– Ir ką atsakė Tobis?

Pilkasis spanielis tyliai atsiduso ir vėl nugrimzdo į miegą.

– Tobis? – staiga Koni vėl atrodė siaubingai vieniša. – Ak, mažasis Tobis nutaisė savo negyvos žuvies balsą ir pasakė, kad

dabar operacijoms vadovauja Persis Alelainas. Persio, o ne jo darbas skirstyti lėšas ir išteklius. Iškart supratau, kad kažkas ne taip, bet nutariau, kad gal čia tik Tobis, – Koni nutilo. – Prakeikta ugnis, – niūriai sumurmėjo. – Tik nusisuk ir jau užgeso, – ji prarado susidomėjimą. – Visa kita žinai. Ataskaita nukeliavo pas Persį. „Ir ką?“, – paklausė. – „Poliakovas tarnavo rusų armijoje. Tai milžiniška armija, ne visi, kurie jai priklauso, yra Karlo agentai.“ Labai juokinga. Apkaltino mane dėl neapdairių išvadų. „Kas čia per posakis?“ – paklausiau. „Tai visai ne išvados, – atsako jis. – Tai tik susipažinimas.“ „Mano mielas Persi, nežinau, kur išmokai tokių žodžių, bet kalbi kaip nususęs daktariūkštis.“ *Brangusis*, jis perpyko. Kaip nuo žąsies vanduo – Tobis užsiundo jį savo šunimis ir nieko. „Apieškokite jo namus. Jo automobilį, viską! Apkaltinkite vagyste ir išnarstykite po kaulelį, klausykitės jo pokalbių! Jei reikia, apsimeskite, kad sučiupote ne tą žmogų, ir apieškokite. Bet ką, tik dėl Dievo meilės, darykite ką nors, nes galiu lažintis iš bet ko, kad Aleksas Poliakovas padeda anglų kurmiui!“ Taigi Persis pasikviečia mane pas save. O koks pasipūtęs, – ir vėl škotiška tartis. – „Palik Poliakovą ramybėj. Išmesk jį iš savo kvailos moteriškos galvos, supratai? Tu ir tavo prakeiktas Poliskoksjovardas prisigalvojate visiškų nesąmonių, tad atstokite nuo jo.“ Po to ateina šiurkštus laiškas. „Kalbėjomės ir tu sutikai“, kopija karvei. Parašiau „Taip, kartoju ne“ ir nusiunčiau jam atgal, – tuomet Koni vėl nutaisė seržanto balsą. – „Prarandi saiko jausmą, Koni. Metas išeiti į realų pasaulį.“

Moteriškei prasidėjo pagirios. Ji vėl sėdėjo palinkusi virš savo stiklo. Akys užmerktos, galva vis sviro į vieną pusę.

– O Dieve, – sušnabždėjo pabudusi. – O Dieve mano.

– Ar Poliakovas turėjo agentų? – paklausė Smailis.

– O kam jam? Jis kultūros atstovas. Jiems nereikia agentų.

– Komarovas turėjo vieną Tokijuje. Pati taip sakei.

– Komarovas priklausė kariuomenei, – tarė Koni niūriai.

– Poliakovas taip pat. Matei jo medalius.

Džordžas ištiesė ranką ir laukė. Ji pasakojo, kad buvo toks triušis Leipinas, ambasados vairuotojas, pašlemėkas. Iš pradžių niekaip negalėjo jo perprasti. Įtarė, kad tai Ivlovas, dar žinomas kaip Brodas, bet negalėjo to įrodyti. Be to, niekas jai nepadėjo. Didžiąją dienos dalį triušis Leipinas praleisdavo slampinėdamas po Londoną ir nužiūrinėdamas merginas, kurių nedrįsdavo užkalbinti, bet pamažu ji ėmė suprasti, kas vyksta. Poliakovas priimdavo, Leipinas padėdavo išpilstyti gėrimus. Poliakovas iškviečiamas vidury nakties ir po pusvalandžio pasirodydavo Leipinas, kuris atseit turi paimti telegramą. O kai Poliakovas išskrido į Maskvą, triušis Leipinas įlindo į ambasadą ir beveik visą laiką miegojo, kol tas grįžo.

– Dirbo du darbus, – tvirtai tarė Koni. – Matėsi per mylią.

– Tai pranešei ir apie tai?

– Žinoma, taip.

– Ir kas nutiko?

– Koni buvo atleista, o Leipinas nuliuoksėjo namo, – sukikeno ir nusižiovavo. – Laimingos dienos. Ar sukėliau sniego griūtį, Džordžai?

Ugnis vos ruseno. Iš kažkur sklido dundesys. Galbūt tai buvo Dženet ir jos meilužis. Pamažu Koni pradėjo niūniuoti, o po to linguoti pagal savo muziką.

Jis pasiliko kartu mėgindamas ją pralinksminti. Įpylė dar išgerti ir galiausiai Koni pagyvėjo.

– Nagi, – tarė ji. – Parodysiu tau prakeiktus *savo* medalius.

Ir vėl bendrabučio linksmybės. Ji juos laikė sename, nutrintame atašė lagaminėlyje, kurį Smailiui teko ištraukti iš po lovos. Pirmas tikras medalis gražioje dėžutėje – čia ji vadinama slapyvardžiu, Konstansa Salindžer, pagerbiama paties ministro pirmininko.

– Nes Koni buvo gera mergaitė, – paaiškino priglusdama prie Smailio skruostu. – Ir mylėjo visus savo berniukus.

Po to buvusių Cirko narių nuotraukos: Koni su karine uniforma, stovi tarp Džebedajaus ir senojo kaubojaus Bilo Magnuso, fotografuota kažkur Anglijoje; Koni su Bilu Heidonu ir Džimu Prido pašonėse, vyrai su kriketo apranga, visi trys, kaip sakė Koni, tokie gražučiai, vasaros stovykloje Saratėje, už jų plyti gražiai nupjauti ir saulės nušviesti laukai. Milžiniškas didinamasis stiklas, ant lęšio išgraviruoti parašai: nuo Rojaus, nuo Persio, nuo Tobio ir daugybės kitų. „Koni, su meile, niekada nesakyk sudie!“

Ir galiausiai dovana nuo paties Bilo: Koni karikatūra, kurioje ji vaizduojama gulinti per visą Kensingtono rūmų sodo ilgį ir per teleskopą žvelgianti į sovietų armiją: „Su meile ir gerais prisiminimais, brangioji, brangioji Koni.“

– Žinok, jį vis dar čia prisimena. Auksinis berniukas. Kristaus bažnyčios bendrajame kambaryje vis dar kabo keli jo paveikslai. Vakar Hai gatvėje mane sustabdė Žilis Langlis ir paklausė, ar kalbėjau su Heidonu. Nežinau, ką atsakyti: taip, ne. Ar Žilio sesuo vis dar užsiima slaptavietėmis? – Smailis nežinojo. – „Mums trūksta jo nuojautos, – sako Žilis. – Šiais laikais tokių kaip Bilas Heidonas maža." Žilis senas kaip pasaulis. Jis mokė Bilą šiuolaikinės istorijos dar tais laikais, kai imperija nebuvo laikoma negražiu žodžiu. Paklausė ir apie Džimą. „Galima sakyti jo *alter ego*, che che, che che." Tau Bilas niekada nepatiko, ar ne? – toliau tęsė Koni, viską pakuodama į plastikinius maišelius ir vyniodama į skudurus. – Taip ir nesupratau, ar tu pavydi jam, ar jis tau. Tikriausiai per daug žavingas. Visuomet svaideisi įtartinais žvilgsniais.

– Mano brangioji Koni, nebūk absurdiška, – netekęs budrumo atšovė Smailis. – Mes su Bilu buvome labai geri draugai. Kodėl taip sakai?

– Šiaip, – ji jau buvo spėjusi pamiršti. – Kartą girdėjau, kad buvo išėjęs pasivaikščioti su Ana, tik tiek. Juk jis jos pusbrolis, ar ne? Visada maniau, kad judu su Bilu galėtumėte puikiai sutarti. Tu grąžintum senąją dvasią. Vietoj to škotų pašlemėko. Bilas atstatinėtų Kamelotą, – ir vėl pasaka. – O Džordžas...

– Džordžas eitų iš paskos ir tvarkytų, ką jis paliko, – tarė Smailis tarsi viliodamas. Abu nusijuokė. Smailis dirbtinai.

– Pabučiuok mane, Džordžai. Duok Koni bučiuką.

Ji išlydėjo jį per virtuvę, sodą, keliuku, kuriuo naudodavosi jos nuomininkai. Sakė, kad šis Smailiui patiks labiau nei tas, kurį

Harisonų kiaulės apstatė bjauriais naujais nameliūkščiais. Truputį lynojo, migloje sužibo ir vėl prigeso kelios žvaigždės; keliu į šiaurę per naktį kelią skynėsi sunkvežimiai. Jį apkabinusi Koni staiga išsigando.

– Tu labai išdykęs, Džordžai. Girdi? Pažiūrėk į mane. Nenusisuk, tai tik neoninės Sodomos šviesos. Pabučiuok mane. Visame pasaulyje bjaurūs žmonės švaisto mūsų laiką. Kodėl jiems padedi? Kodėl?

– Aš jiems nepadedu, Koni.

– Žinoma, kad padedi. Pažiūrėk į mane. Buvo geri laikai, girdi? Tikri laikai. Anglai galėjo didžiuotis. Leisk jiems didžiuotis ir dabar.

– Ne man tai nuspręsti, Koni.

Ji prisitraukė jį prie savęs ir Smailis pabučiavo ją į lūpas.

– Vargšeliai, – Koni sunkiai kvėpavo, bet ne dėl kažkokio ypatingo jausmo, o visos jų galybės, kuri skandino ją kaip alkoholiniai kokteliai. – Vargšeliai. Išmokyti imperijos, išmokyti valdyti jūras. Neliko nė vieno. Visi mirę. Sudie, pasauli. Tu paskutinis, Džordžai, tu ir Bilas. Ir dar Persis, – jis žinojo, kad viskas taip baigsis, tik nesitikėjo, kad taip apgailėtinai. Girdėdavo tą pačią kalbą per kiekvienas Kalėdas nedidelėse išgertuvėse, kurios vykdavo kokiam Cirko užkampyje. – Tikriausiai nežinai apie Malūno tvenkinį? – paklausė.

– Kas yra Malūno tvenkinys?

– Mano brolio namai. Nuostabus namas, labai graži vietovė netoli Niuberio. Vieną dieną pradėjo statyti kelią. Trinkt.

Greitkelis. Pasiglemžė visas žemes. Matai, aš ten užaugau. Juk jie nepardavė Saratės? Bijojau, kad gali taip padaryti.

– Esu tikras, kad nepardavė.

Smailis norėjo išsilaisvinti, bet Koni dar stipriau jį suspaudė, juto, kaip daužosi jos širdis.

– Jei bus riesta, negrįžk, gerai? Aš jau per sena, kad sugebėčiau pasikeisti. Noriu prisiminti tave tokį, koks buvai. Nuostabūs, nuostabūs berniukai.

Jis nenorėjo palikti jos tamsoje po medžiais, tad palydėjo namo link. Nė vienas nekalbėjo. Eidamas keliu vėl išgirdo ją niūniuojant, taip garsiai, kad skambėjo kaip riksmas, bet tai buvo niekis palyginti su sąmyšiu jo viduje, kai nakties tamsoje, einant nežinia kur, persipynė išgąstis, pyktis ir pasibjaurėjimas.

Jis įšoko į traukinį, važiuojantį į Slau, – ten jo su nusamdytu automobiliu laukė Mendelis. Artėjant prie oranžinio miesto švytėjimo, klausėsi Piterio Gilemo tyrimo išvadų. Pareigūnų registracijos knygoje nebuvo jokių duomenų apie balandžio dešimtosios ir vienuoliktosios naktį. Puslapiai išpjauti skustuvo ašmenimis. Taip pat nėra ir tos nakties budėtojų ataskaitų.

– Piteris mano, kad tai padaryta visai neseniai. Ant kito puslapio paskrebenta: „Visi klausimai Londono stoties vadovui." Esterheizo rašysena, datuotas penktadienį.

– *Praėjusį* penktadienį? – tarė Smailis ir pasisuko taip greitai, kad net sugirgždėjo saugos diržas. – Tą dieną į Angliją grįžo Taras.

– Taip sakė Piteris, – santūriai atsakė Mendelis.

Ir galiausiai dėl Ivlovo, dar žinomo kaip Leipinas, ir kultūros atašė Aleksejaus Aleksandrovičiaus Poliakovo, kurie priklausė sovietų ambasadai Londone, Tobio Esterheizo žibintininkų ataskaitose apie juos nė vieno blogo žodžio. Abu tirti, abu „Persil" sąraše: švariausia kategorija, kokia tik įmanoma. Prieš metus Leipinas grąžintas į Maskvą.

Lagaminėlyje Mendelis taip pat turėjo Gilemo nuotraukas – išvykos į Brikstoną rezultatas, išdidintos kiek tik įmanoma. Priartėjus prie Padingtono stoties Smailis išlipo, o Mendelis padavė jam lagaminėlį.

– Esi tikras, kad nenori, jog keliaučiau kartu? – paklausė Mendelis.

– Ačiū. Čia tik šimtas jardų.

– Laimė, tavo dienoje yra dvidešimt keturios valandos.

– Taip, yra.

– Kai kurie žmonės miega.

– Labanakt.

Mendelis vis dar nepaleido lagaminėlio.

– Gali būti, kad radau mokyklą. Vadinasi Tarsgudas, netoli Tauntono. Pirmą pusę semestro padirbėjo Berkšyre, po to nurūko į Somersetą. Turi furgoną. Nori, kad patikrinčiau?

– Kaip tai padarysi?

– Pasibelsiu į duris. Parduosiu jam dulkių siurblį, susipažinsiu.

– Atsiprašau, – staiga susirūpino Smailis. – Bijau, kad baiminuosi veltui. Atsiprašau.

– Jaunasis Gilemas taip pat, – tvirtai atsakė Mendelis. – Visi į jį šnairuoja. Sako, kad kažkas vyksta ir jie visi įsipainioję. Pasakiau jam, kad išgertų.

– Taip, – dar pagalvojęs atsakė Smailis. – Taip, tai ir reikėtų padaryti. Džimas profesionalas, – paaiškino. – Jis iš senosios mokyklos. Džimui viskas gerai, kad ir ką jie jam padarė.

Kamila grįžo vėlai. Gilemas suprato, kad jos fleitos pamoka su Sandu baigsis devintą, bet ji grįžo vienuoliktą, tad nors to ir nenorėjo, beveik su ja nesikalbėjo. Dabar mergina gulėjo lovoje, ant pagalvės plaikstėsi juodai pilki plaukai, Kamila stebėjo, kaip jis stovi prie tamsaus lango ir stebeilija į aikštę.

– Ar valgei? – paklausė.

– Mane pamaitino daktaras Sandas.

– Kuo?

Ji pasakojo, kad Sandas persas.

Jokio atsakymo. Tikriausiai svajomis. Gal riešutų kepsniu? Meile? Lovoje ji niekada nesimuistydavo. Miegodama vos kvėpuodavo; kartais jis nubusdavo ir ją stebėdavo, galvodavo, kaip jaustųsi, jei Kamila mirtų.

– Ar tau patinka Sandas? – paklausė.

– Kartais.

– Ar jis tavo meilužis?

– Kartais.

– Galbūt tau derėtų gyventi su juo, o ne su manimi.

– Viskas ne taip, – tarė Kamila. – Tu nesupranti.

Ne. Jis nesuprato. Pirma buvo įsimylėjusi porelė, besiglamonėjanti ant galinės „Rover“ sėdynės, po to pasirodė vienišas keistuolis fetrine skrybėle, vedžiojantis savo šunėką, tuomet kelios merginos valandą laiko kalbėjo telefonu būdelėje prie jo durų. Kaip ir nieko ypatingo, išskyrus tai, kad jie sekė vienas po kito, lyg besikeičianti sargyba. Dabar sustojo furgonas, iš kurio niekas neišlipo. Dar keli meilužiai ar naktinė žibintininkų komanda? Furgonas stovėjo jau dešimt minučių, kai „Rover“ pajudėjo.

Kamila miegojo. Jis gulėjo šalia ir laukė rytojaus, kuomet, Smailio paliepimu, turės pavogti Prido bylą, dar žinomą kaip Eliso skandalas, arba operacija „Liudijimas“

14

Iki tol tai buvo antra laimingiausia trumpo Bilo Roučo gyvenimo diena. Pirma laimingiausia diena buvo prieš pat tėvų skyrybas, kai tėvas po stogu aptiko širšių lizdą ir paprašė Bilo padėti jas išrūkyti. Jo tėvas nebuvo iš tų, kurie mėgsta krapštytis lauke, net nelabai nagingas, bet Bilas paskaitė apie širšių lizdą savo enciklopedijoje, o po to juodu nuėjo pas vaistininką, nusipirko sieros, padegė ją pastogėje ir išžudė širšes.

O šiandien matė oficialų Džimo Prido automobilių klubo ralio atidarymą. Iki šiol jie tik išrengė „Alvis“, jį nušlifavo, perdažė ir Latzio KŽ padedami įrengė slalomą su šiaudų krūvomis iš šonų. Po to kiekvienas paeiliui sėdo prie vairo ir pro vartus manevravo į gerbėjų maišalynę.

– Geriausias automobilis Anglijoje, – pristatė automobilį Džimas. – Dėl socializmo įtakos daugiau nebegaminamas, – ant kapoto puikavosi Anglijos vėliava, tai buvo neabejotinai geriausias ir greičiausias automobilis žemėje. Po pirmojo raundo Roučas buvo trečias iš keturiolikos, o per antrąjį pasiekė

riešutmedžius nė karto neužgesęs, buvo pasirengęs sumušti rekordą. Niekada neįsivaizdavo, kad kas nors suteiks tiek daug malonumo. Berniukas dievino automobilį, dievino Džimą ir net mokyklą, ir pirmą kartą gyvenime jam patiko stengtis nugalėti. Girdėjo Džimą rėkiantį:

– Atsargiau, Džambo.

Matė Latzį mosuojantį improvizuota finišo vėliava, tačiau pralėkęs finišo stulpą suprato, kad Džimas žiūri ne į jį, o į kelią prie bukų.

– Sere, kiek, sere? – paklausė netekęs kvapo.

– Laikmatį! – išdainavo Spaiklis, mėgindamas laimę. – Laiką, prašyčiau, Raganosi.

– Labai gerai, Džambo, – tarė Latzis, taip pat žiūrėdamas į Džimą.

Pirmą kartą ir Spaiklio įžūlumas, ir Roučo maldavimai nesulaukė atsako. Džimas stebeilijo į laukus, į kelią, kuris sutapo su rytiniu kraštu. Šalia jo stovėjo berniukas vardu Koulšas, kuris buvo pravardžiuojamas Kopūstų Salotomis*. Jis buvo atsilikėlis iš trečiosios B, pagarsėjęs padlaižiavimu mokytojams. Toje vietoje laukai buvo visiškai lygūs, o po to staiga kilo į kalvas; dažnai po kelių dienų lietaus jie patvindavo. Dėl to toje pusėje nebuvo gyvatvorės, tik kuolų ir vielos tvora; ir nė vieno medžio, tik tvora, lygumos ir Kvontokas, tačiau šiandien jis skendėjo migloje. Lygumos galėjo būti pelkės, vedančios prie ežero ar paprasčiausiai į baltą begalybę. Išplaukusiame fone žygiavo vienintelė figūra:

* Angl. *Coleshaw* skamba labai panašiai kaip *cole slaw*.

tvarkingas, neįtartinas pėsčiasis. Vyras siauru veidu, minkšta fetrine skrybėle ir pilku lietpalčiu. Jis nešėsi lazdą pasiramsčiuoti, bet nelabai ja naudojosi. Jį pamatęs Roučas pamanė, kad vyriškis norėtų eiti greičiau, bet tyčia nesiskubina.

– Turi akinius, Džambo? – paklausė Džimas, stebeilydamas į figūrą, kuri kaip tik susilygino su kitu stulpu.

– Taip, sere.

– Tai kas jis toks? Atrodo kaip Saliamonas Grundis*.

– Nežinau, sere.

– Ne personalo narys, ne iš kaimo. Tai kas jis toks? Elgeta? Vagis? Kodėl jis nežiūri mūsų pusėn, Džambo? Kas su mumis negerai? Argi tavo dėmesio nepatrauktų po laukus lakstantys berniūkščiai? Nejau jam nepatinka automobiliai? O gal nepatinka berniukai?

Roučas vis dar galvojo atsakymus į šiuos klausimus, kai Džimas pradėjo pašnibždomis kalbėtis su Latziu. Bilo nuomone, tai išdavė jų keistą ryšį. Įspūdį tik dar labiau sustiprino Latzio atsakymas, neigiamas ir toks pats tylus.

– Sere, prašau, sere, manau, kad jis bus susijęs su bažnyčia, – tarė Kopūstų Salotos. – Mačiau, kaip po pamaldų kalbėjosi su Velsu Fargo.

Vikaras, pavarde Spargo, buvo labai senas. Pasak Tarsgudo legendos, jis didysis Velsas Fargo**. Išgirdęs šias naujienas Džimas minutėlę pagalvojo, o įtūžęs Roučas pamanė, kad Koulšas istoriją išsigalvojo.

* Angl. *Solomon Grundy* – komiksų veikėjas zombis.

„Velsas Fargo“ – 1937 m. amerikiečių vesternas su aktoriumi Joelu McCrea.

– Girdėjai, apie ką jie kalbėjosi, Kopūstų Salotos?

– Sere, ne, sere. Jie apžiūrinėjo klauptų sąrašus, sere, bet aš galiu paklausti Velso Fargo, sere.

– Mūsų klauptų? Tarsgudo klauptų?

– Taip, sere, klauptų. Tarsgudo. Su visais vardais, sere, kur mes sėdime.

Ir kur sėdi personalas, – pamanė neramiai Roučas.

– Jei kas nors dar kartą pamatysite jį ar kokį kitą prašalaitį, praneškite, supratote? – kreipėsi Džimas į visus, bet įtampa jau buvo atslūgusi. – Ir nekalbėkite su nepažįstamaisiais, kurie slampinėja aplink mokyklą. Paskutinėje mokykloje, kurioje dirbau, tokių buvo visa gauja. Apšvarino visus. Sidabrą, pinigus, berniukų laikrodžius, radijus ir dar Dievas žino ką. Dar pavogs „Alvis" Geriausią kada nors pagamintą automobilį, kurio daugiau nebegamina. Plaukų spalva, Džambo?

– Juoda, sere.

– Aukštis, Kopūstų Salotos?

– Šešios pėdos, sere.

– Kopūstų Salotoms visi atrodo šešių pėdų, – tarė kažkoks pokštininkas, nes Koulšo buvo neūžauga, kai kas kalbėjo, kad kūdikystėje buvo maitinamas džinu.

– Amžius, rupūžioke Spaikli?

– Devyniasdešimt vieneri, sere?

Visi prapliupo juokais, Roučas buvo apdovanotas galimybe važiuoti antrą kartą ir jam nepasisekė, tad tą naktį gulėjo lovoje apimtas pavydo, kad visas automobilių klubas, ką jau kalbėti

apie Latzį, buvo priimtas į stebėtojų gretas. Menka paguoda, kad jie budrumu niekada neprilygs Biliui, kad Džimo ordinas neišgyvens nė dienos ar kad nuo dabar, iškilus grėsmei, Roučas privalo dar labiau stengtis.

Siauraveidis nepažįstamasis dingo, bet kitą dieną Džimas nuėjo į bažnyčios šventorių; Roučas matė, kaip jis prie kapo duobės kalbėjosi su Velsu Fargo. Tuomet Bilas pastebėjo, kaip Džimo veidas patamsėjo, jame išryškėjo budrumas, kuris kartais, kai vaikštinėdavo vakarais ar sėdėdavo ant kalvelės abejingas šalčiui ar karščiui, rūkydamas savo mažyčius cigarus aplink leidžiantis sutemoms, atrodydavo kaip pyktis.

ANTRA DALIS

15

„Islay" viešbutis Saseks Gardense, kuriame po apsilankymo Askote Džordžas Smailis, pasivadinęs ponu Baraklo, įsteigė savo operacinį štabą, turint galvoje aplinką, buvo labai rami vieta, puikiai atitinkanti Smailio poreikius. Viešbutis stovėjo per šimtą jardų į pietus nuo Padingtono stoties, senovinio dvaro terasą nuo gatvės skyrė eilė medžių ir automobilių aikštelė. Visą naktį kelyje ūžė automobiliai, bet viduje, nepaisant keistų tapetų ir varinių lempų gaubtų, buvo visiškai ramu. Nieko nevyko ne tik viešbutyje: nieko nevyko ir pasaulyje, o šį įspūdį tik dar labiau sustiprino ponia Poup Grehem, savininkė, majoro našlė siaubingai tingiu balsu, kuris iškart sukeldavo nuovargį ponui Baraklo ir visiems kitiems jos svečiams. Inspektorius Mendelis, kuriam ji daugelį metų dirbo kaip informatorė, tvirtino, kad jos pavardė buvo tik Grehem. Poup buvo pridėta iš didybės manijos ar meilės Romai.

– Jūsų tėvas nebuvo žaliašvarkis, ar ne, mielasis? – paklausė našlė žiovaudama ir registre ieškodama Baraklo pavardės.

Smailis jai sumokėjo penkiasdešimties svarų avansą už dviejų savaičių viešnagę ir ji davė jam aštuntą kambarį, mat svečias norėjo dirbti. Kadangi prašė stalo, gavo išklerusį kortų stalelį, kurį atnešė berniukas, vardu Normanas.

– Jis iš Jurgio laikų, – atsiduso moteris stebėdama, kaip stalelis pastatomas į vietą. – Taigi tikiuosi, kad saugosite kaip savo. Tiesą sakant, net neturėčiau jo skolinti, jis majoro.

Prie penkiasdešimties Mendelis dar pridėjo dvidešimt purvinų pinigėlių, kaip pats juos vadino, kuriuos vėliau susigrąžino iš Smailio.

– Ramu? – tarė.

– Galima sakyti, – sutiko ponia Poup Grehem, rimtai dėliodama užrašus.

– Noriu visko, – įspėjo Mendelis, sėdėdamas pusrūsyje įrengtuose šeimininkės apartamentuose prie jos mėgstamo gėrimo butelio. – Kada išėjo, kada atėjo, kontaktai, gyvenimo būdas, ir, svarbiausia, – jis mėgdavo pabrėžti iškeldamas pirštą, – svarbiau, nei galėtumėte pamanyti, pavardės įtartinų asmenų, kurie įvairiomis dingstimis domisi ar klausinėja jūsų darbuotojų, – ir pervėrė ją žvilgsniu, kuris reiškė, kad tai valstybinės svarbos reikalas. – Nei jei sakysis esantys ginkluota sargyba ir Šerlokas Holmsas viename.

– Čia tik aš ir Normanas, – tarė ponia Poup Grehem, turėdama galvoje drebantį berniuką juodu paltu, prie kurio pati buvo prisiuvusi rusvą aksominę apykaklę. – O su Normanu jie toli nenueis, jūs per daug jaudinatės.

– Tas pats su jo gaunamais laiškais, – tarė inspektorius. – Norėsiu pašto ženklų ir išsiuntimo datų, bet negalima apgadinti ar užlaikyti. Tas pats su jo daiktais, – jis truputį pasimėgavo tyla ir apžiūrėjo tvirtą seifą. – Retkarčiais jis paprašys priglausti kokius nors daiktus. Daugiausia popierius, kartais knygas. Neskaitant jo, tuos daiktus gali pamatyti tik vienas žmogus, – ir staiga piratiškai nusišypsojo. – Aš. Supratote? Daugiau niekas negali žinoti, net kad juos turite, – baigė Mendelis; nors grįžęs iš Somerseto Smailiui užsiminė, kad jei nori išsisukti su dvidešimčia svarų, Normanas ir jo globėja bus pačios pigiausios auklės.

Ir taip girdamasis labai klydo, nors gal ir galima jam atleisti, nes vargu ar galėjo žinoti apie Džimo automobilių klubą; ar priemones, kurių Džimas ėmėsi norėdamas susekti apdairius Mendelio tyrimus. Ir taip pat nei Mendelis, nei kas nors kitas negalėjo žinoti, kokį jį padarė nuolatinis budrumas, pyktis, laukimas ir truputis beprotybės.

Aštuntasis kambarys buvo viršutiniame aukšte. Jo langai žvelgė į parapetą. Už parapeto buvo šoninė gatvelė su tamsiu knygynu ir kelionių agentūra, kuri vadinosi „Platus pasaulis“. Ant rankšluosčių buvo išsiuvinėta „Swan Hotel Marlow“. Tą patį vakarą atsliūkino lagaminėliu su pirma partija popierių iš savo kabineto nešinas Leikonas. Jie susėdo šalia ant lovos krašto, o Smailis paleido belaidį radijo imtuvą, kad per triukšmą niekas negirdėtų jų balsų. Leikonui tai atrodė kvaila; kažkodėl jis atrodė per senas šiam susibūrimui. Kitą rytą pakeliui į darbą Leikonas atsiėmė popierius ir grąžino knygas, kurias buvo pasisko-

linęs iš Smailio, kad lagaminas neatrodytų tuščias. Šis vaidmuo Leikonui sekėsi prasčiausiai. Jis buvo susierzinęs ir nepasiruošęs; iškart parodė, kad jam nepatinka nereguliarumas. Orams atšalus atrodė, kad visą laiką vaikšto nuraudęs, bet Smailis negalėjo skaityti dokumentų dieną, nes tuomet jie buvo reikalingi Leikono personalui ir kas nors būtinai jų pasigestų. Be to, jis ir nenorėjo. Džordžas geriau nei kas kitas žinojo, kad neturi laiko. Per kitas tris dienas ši procedūra beveik nesikeitė. Kiekvieną vakarą pakeliui į Padingtono stotį Leikonas atnešdavo savo popierius ir kiekvieną vakarą ponia Poup Grehem pranešdavo Mendeliui, kad buvo atėjęs nemalonus ilgšis, tas, kuris žiūrėjo iš aukšto į Normaną. Kiekvieną rytą, po trijų valandų miego ir šlykščių pusryčių (nepakankamai išvirta dešrelė ir pervirti pomidorai – kitokio meniu nebuvo), Smailis laukdavo, kol atvyks Leikonas, o tuomet dėkingas išlįsdavo į šaltą žiemos dieną ir užsiimdavo tuo pačiu kaip ir kiti.

Tos naktys viršutiniame aukšte Smailiui buvo nepaprastos. Vėliau apie jas galvodamas (nors dienos buvo ne mažiau įtemptos ir tik iš pažiūros atrodė ramesnės) prisiminė jas kaip vieną kelionę, kaip vieną naktį.

– Ir tu tai padarysi? – sode begėdiškai cyptelėjo Leikonas. – Grįši atgal, kad leistumeisi į priekį?

Smailiui mintyse kartojant praeities kelius atrodė, kad nėra jokio skirtumo: pirmyn ar atgal, tai buvo ta pati kelionė, kurios gale laukė jo tikslas. Tame kambaryje nebuvo nieko, nė vieno daikto iš viso to viešbučio šlamšto, kuris skirtų jį nuo kambarių, kuriuos

prisiminė. Jis ir vėl buvo pačioje Cirko viršūnėje, savo kabinete su Oksfordo tapetais, tokiame pačiame, kokį paliko prieš metus. Už durų buvo laukiamasis žemomis lubomis, kuriame tyliai spausdino ir telefonais atsiliepinėjo žilaplaukės Kontrolieriaus moteriškės, motinėlės; o čia, viešbutyje, mašinėle dieną naktį barškino kažkoks nepripažintas genijus. Laukiamojo gale – ponios Poup Grehem pasaulyje ten buvo vonia ir įspėjimas ja nesinaudoti – buvo durys, vedusios į Kontrolieriaus šventovę: pailgas kabinetas su senomis metalinėmis spintelėmis, senomis raudonomis knygomis, atsiduodantis salsvomis dulkėmis ir jazminų arbata. Už stalo – pats Kontrolierius, tuomet iš jo buvo likęs tik skeletas ilgais tiesiais žilais plaukais ant kaktos ir šilta šypsena.

Smailis mintimis persikeldavo visiškai, tad kai sučirpdavo telefonas – papildoma linija, už kurią reikėjo mokėti, – truputį užtrukdavo, kol suvokdavo, kur yra. Kiti garsai, tokie kaip balandžių burkavimas ant parapeto, televizijos antenos brūžavimas vėjyje ir lietaus upė stogo slėnyje, sukeldavo tokį patį trikdantį efektą, nes šie garsai taip pat priklausė praeičiai, Kembridžo Cirke jie buvo girdimi tik penktame aukšte. Ir būtent todėl niekada nepraleisdavo jų pro ausis: jie buvo praeities melodijų pagrindas. Kartą anksti ryte išgirdęs koridoriuje žiūrimą futbolą Smailis nuėjo prie durų ketindamas įleisti naktinį Cirko kodavimo klerką. Tuo metu jis buvo pasinėręs į Gilemo nuotraukas ir iš to mažo medžiagos kiekio mėgino nuspėti, kaip lateralizmo valdomas Cirkas pasielgė su telegrama iš Honkongo, bet vietoje klerko rado basą, pižama vilkintį Normaną. Ant kilimo mėtėsi

konfeti, prie durų priešais stovėjo dvi poros batų: vyriški ir moteriški, nors „Islay“ niekas, ir tikrai ne Normanas, jų nevalys.

– Liaukis smalsavęs ir eik į lovą, – tarė Smailis ir neleidęs Normanui atsakyti pridėjo: – Tiesiog eik šalin, gerai? – ir vos sustabdė save laiku. – Tu, mažas murziau.

„Operacija „Burtai“, buvo užrašyta ant pirmojo tomo, kurį Leikonas atnešė pirmą vakarą. „Slapto Produkto platinimo instrukcijos.“ Visas viršelis buvo apklijuotas įspėjimais ir instrukcijomis, kaip su juo elgtis, tarp jų ir viena, skirta atsitiktiniam radėjui, liepianti „Grąžinti NESKAIČIUS“ vyriausiajam registratoriui vadovybės sekretoriate. „Operacija „Burtai“, skelbė antrasis tomas. „Papildomi vertinimo duomenys valstybės iždui, specialus apgyvendinimas Londone, slapti finansiniai sandoriai, premijos ir t. t.“ „šaltinis Merlinas“, buvo parašyta ant trečiojo, kuris rausvu kaspinu buvo pritvirtintas prie pirmojo. „Užsakovų vertinimai, išlaidų efektyvumas, platesnis panaudojimas, taip pat žiūrėti slaptą priedą“, bet slaptasis priedas nebuvo pridėtas ir kai Smailis jo paprašė, nesulaukė jokio atsakymo.

– Ministras jį laiko savo asmeniniame seife, – burbtelėjo Leikonas.

– Žinai kombinaciją?

– Žinoma, kad ne, – atšovė įtūžęs Leikonas.

– Koks jo pavadinimas?

– Tau tai neturėtų rūpėti. Tikrai nesuprantu, kodėl turėtum gaišti laiką ieškodamas tos medžiagos. Tai didžiausia paslaptis ir

mes padarėme viską, kas įmanoma, kad sumažintume skaitytojų skaičių iki minimumo.

– Net slaptas priedas turi turėti pavadinimą, – tarstelėjo Smailis.

– O šis neturi.

– Ar jame išduodama Merlino tapatybė?

– Nebūk juokingas. Ministras nenorėtų žinoti, o Alelainas nenorėtų jam sakyti.

– Ką reiškia „platesnis panaudojimas“?

– Atsisakau būti apklausiamas, Džordžai. Juk žinai, kad dabar nesi šeimos narys. Šiaip jau dabar turėčiau tave pašalinti.

– Pašalinti „Burtais“?

– Taip.

– Ar turime sąrašą žmonių, kurie buvo taip pašalinti?

Leikonas atšovė, kad tai strateginis dokumentas, kone trenkė durimis ir vėl prakalbo tik pasigirdus „Kur dingo visos gėlės“ niūniavimui, parinktam kažkokio australo radijo vedėjo.

– Ministras, – pradėjo iš naujo. – Jam nepatinka sukti paaiškinimai. Jis turi tokį posakį: tikiu tik tuo, ką galima sutalpinti ant atviruko. Kai atsiranda kas nors, ko negali gauti, tampa labai nekantrus.

– Tu nepamirši Prido, ar ne? Bet kas, ką apie jį turi, bet kas geriau nei nieko, – tarė Smailis.

Leikonas kurį laiką svilino jį žvilgsniu, o po to pabandė išsisukti dar kartą.

– Tu nepasiduosi, ar ne, Džordžai? Juk supranti, kad greičiausiai prieš mirdamas Prido net *negirdėjo* apie „Burtus“? Niekaip

nesuprantu, kodėl nesusitelki į pirminę problemą, o krapštaisi aplink... – bet dabar jis jau ėjo iš kambario.

Smailis pasisuko į paskutinę siuntą: „Operacija „Burtai", susirašinėjimas su departamentu". Departamentas buvo vienas iš daugybės Vaitholo eufemizmų, reiškusių Cirką. Šis tomas buvo sudarytas iš oficialių Ministro ir Persio Alelaino, kurį buvo galima atpažinti tik iš nelygios mokyklinuko rašysenos, protokolų, kurie buvo patikėti ant apatinių Kontrolieriaus tvarkos kopėčių stovintiems pareigūnams.

Koks niūrus antkapis tokiam ilgam ir žiauriam karui, – pastebėjo Smailis, apžiūrėjęs nučiupinėtas bylas.

16

Tai buvo ilgas ir žiaurus karas, kurio svarbiausius mūšius Smailis iš naujo išgyveno skaitydamas. Aplankuose ir bylose buvo tik jų nuotrupos; daug daugiau buvo likę jo atmintyje. Pagrindinius vaidmenis atliko Alelainas ir Kontrolierius, ištakos neaiškios. Bilas Heidonas, akylas ir gal net kiek liūdnas šių įvykių stebėtojas, tvirtino, kad jie vienas kito pradėjo nekęsti Kembridže, kai Kontrolierius buvo vienas iš dėstytojų, o Alelainas – studentas. Remiantis Bilu, Persis buvo prastas Kontrolieriaus mokinys ir už tai dėstytojas iš jo tyčiojosi – tikriausiai taip ir buvo.

Istorija buvo tokia groteskiška, kad jai pritarė net pats Kontrolierius.

– Girdėjau, kad mudu su Persiu tikri broliai. Įsivaizduoji, kartu išdykaudavom! – bet niekada nepasakė, ar tai tiesa.

Prie tokių pasakų Smailis ir pats galėjo pridėti kelis faktus iš abiejų vyriškių jaunystės. Kontrolierius tėvų neturėjo, bet Persis Alelainas, kilęs iš Škotijos žemumų, buvo dvasininko sūnus. Jo tėvas buvo presbiterionų kūjis ir jei Persis netikėjo, tai tikrai paveldėjo gebėjimą įtikinti. Metus ar dvejus pavėlavęs į

karą, prisijungė prie Cirko. Kembridže buvo šioks toks politikas (Heidonas pasakojo, kad kažkas dešiniau Čingischano, nors pats buvo tikras liberalas) ir atletas. Jį užverbavo nereikšmingas žmogus vardu Mastonas, kuris kadaise norėjo įsisukti į kontržvalgybą. Mastonas suprato, koks Alelainas perspektyvus. Jis pradėjo visur kaišioti jo pavardę ir už tai neteko malonės. Kadangi Alelainas kėlė sunkumų, Cirko personalas su konsulo priedanga išsiuntė jį į Pietų Ameriką, kurią, prieš grįždamas į Angliją, Persis apkeliavo du kartus.

Net Kontrolierius sutiko, kad Persiui ten puikiai sekėsi. Kontrolierius pasakojo, kad argentiniečiams patiko, kaip jis žaidžia tenisą ir jodinėja, tad jie nusprendė, kad Persis džentelmenas – ir kvailys, nors tai buvo visiška netiesa. Kai viską perdavė įpėdiniui, jau turėjo surinkęs agentų abiejuose jūros krantuose ir po truputį skverbėsi į šiaurę. Po nedidelių atostogų ir kelių savaičių instruktažo buvo perkeltas į Indiją, kurioje jo agentai jį laikė naują pavidalą įgavusia britų valdžia. Jis prisiekė jiems ištikimybę, beveik nieko nemokėjo, o kai buvo paranku, juos išdavė. Po to buvo perkeltas į Kairą.

Toks kilnojimasis Alelainui turėjo būti nelengvas, beveik neįmanomas; Vidurio Rytai visada buvo Heidono mėgstama vieta. Kaire į jį buvo žiūrima, kaip Martindeilas pasakė per tą vakarienę klube, kaip į pastarųjų dienų Arabijos Lorensą. Visi buvo nusiteikę jo įpėdinio gyvenimą paversti pragaru, bet Persis vis tiek pasiekė savo, ir jei nebūtų kliudęs amerikiečių, galbūt būtų laikomas geresniu žmogumi nei Heidonas. Vietoje to kilo skandalas ir atviros peštynės tarp Kontrolieriaus ir Alelaino.

Aplinkybės vis dar buvo neaiškios: incidentas įvyko gerokai anksčiau nei Smailis buvo pakeltas iki Kontrolieriaus rūmų valdytojo. Pasirodo, neprižiūrimas Londono, Persis įsipainiojo į kvailą amerikiečių sąmokslą pakeisti vietinį monarchą vienu iš saviškių. Alelainas visada labai gerbė amerikiečius. Argentinoje jis susižavėjęs stebėjo jų kairuoliškus politikus; Indijoje žavėjosi jų sugebėjimu išskaidyti centralizacijos jėgas. O Kontrolierius, kaip ir dauguma Cirko pareigūnų, niekino ir juos pačius, ir jų darbą, kuriam vis mėgindavo pakenkti.

Sąmokslui žlugus, įtūžo britų naftos kompanijos, o Alelainui teko tuoj pat sprukti. Vėliau Persis pasakojo, kad jį paskatino Kontrolierius, o vėliau pats pakišo jam koją; specialiai sugadino operaciją. Kad ir kaip ten buvo, grįžęs į Londoną rado siuntimą į Lopšelį, kuriame turėjo perimti geltonsnapių treniravimą. Paprastai ši vieta atitekdavo vyrams, kurie greitai išeis į pensiją. Bilas Heidonas, tuomet personalo vadovas, paaiškino, kad su Persio talentais Londone nelabai likę postų.

– Tuomet kokį nors sugalvok, – tarė Persis. Jis buvo teisus. Bilas vėliau pasakojo Smailiui, kad būtų sugalvojęs ir be Alelaino lobizmo įgūdžių.

– Bet kas tie žmonės? – klausinėdavo Smailis. – Kaip jie gali primesti tau žmogų, jei tu jo nenori?

– Golfo žaidėjai, – užsiplieskė Kontrolierius. Golfo žaidėjai ir konservatoriai, nes tuomet Alelainas flirtavo su saugumu ir buvo priimtas išskėstomis rankomis, ypač Mailso Serkombo, apverktino Anos pusbrolio, dabartinio Leikono Ministro, bet Kontrolierius

nelabai galėjo pasipriešinti. Cirką buvo apėmusi stagnacija, buvo kalbų, kad reikėtų viską pakeisti ir pradėti iš naujo. Nelaimės po vieną nevaikšto, bet šiuo atveju tai buvo labai ilga virtinė. Sumažėjo produkto; vis didesnė jo dalis buvo nepatikima. Kontrolierius nepademonstravo stiprios valios ten, kur reikėjo.

Šis laikinas nepajėgumas Kontrolieriaus nenudžiugino, o po to dar teko paskirti Persį Alelainą operacijų vadovu. Jis vadino Persį kvailių vadu.

Smailis nieko negalėjo padaryti. Tuomet Bilas Heidonas buvo Vašingtone su fašistų puritonais, kaip pats juos vadino, bet Smailis pakilo iki penktojo aukšto ir dabar jo užduotis buvo atbaidyti nuo Kontrolieriaus visokius kaulytojus. Todėl Alelainas klausė būtent Smailio kodėl; kvietė jį į savo kabinetą, kai Kontrolierius būdavo išėjęs, pasikvietė į savo niūrų butą, kol meilužė buvo kine, klausinėjo ta žaisminga tartimi. Kodėl? Net nupirko tą salyklinio viskio butelį ir vis siūlė gėrimo Smailiui, nors pats gėrė pigesnį.

– Ką aš jam padariau, Džordžai, ką padariau? Kartą ar kelis buvome susiginčiję, bet kas čia keisto? Kodėl jis prie manęs kabinėjasi? Aš tik noriu vietos prie garbingųjų svečių stalo. Dievas žino, pakankamai dėl to dirbau!

Sakydamas „garbingųjų svečių stalas“ mintyse turėjo penktą aukštą.

Statusas, kurį jam suteikė Kontrolierius ir kuris iš pažiūros atrodė labai įspūdingai, suteikė Persiui teisę iš anksto išanalizuoti visas operacijas, bet vienas antspaudas reiškė, kad tam būtinas

operatyvininkų ir Kontrolieriaus sutikimas – o jį gauti buvo sunku. Šios pareigos taip pat leido „koordinuoti išteklius bei pajamas ir raminti atskirų sekcijų neramumus“ – to Alelainas pasiekė įkurdamas Londono stotį, – bet ištekliai, tokie kaip žibintininkai, klastotojai, pasiklausytojai, kaubojai, atsisakė atversti jam savo knygas, o jis negalėjo jų priversti. Alelainas badavo, jo padėklai likdavo tušti nuo priešpiečių.

– Aš vidutinybė. Šiais laikais visi genijai, primadonos, bet nėra prakeikto choro, net tarp senbuvių.

Alelainas, nors dažnai tai užmiršdavo, vis dar buvo per jaunas garbingųjų svečių stalui, jam buvo likę dar aštuoneri, dešimt metų garbinti Heidoną ir Smailį, o dar daugiau – Kontrolierių.

Kontrolierius buvo nepajudinamas:

– Persis Alelainas už galimybę vadintis riteriu ir vietą Lordų rūmuose parduotų savo motiną, – o vėliau, progresuojant tai siaubingai ligai, kalbėjo taip: – Atsisakau perduoti savo viso gyvenimo darbą paradiniam arkliui. Esu pernelyg tuščias, kad jausčiau pasitenkinimą, per senas, kad būčiau ambicingas, ir bjaurus kaip krabas. Persis visai kitoks ir Vaithole yra daugybė sumanių vyrų, kuriems jis patinka labiau nei aš.

Galima sakyti, kad taip, netiesiogiai, Kontrolierius užsitraukė „Burtus“.

– Džordžai, užeik, – vieną dieną skambtelėjo Kontrolierius. – Brolis Persis tampo mane už uodegos. Ateik, antraip neišvengsime kraujo praliejimo.

Smailis prisiminė, kad tuomet iš užsienio dažnai grįždavo nevykėliai kariai. Iš Belgrado grįžo Rojus Blandas. Juodu kartu su

Tobiu Esterheizu mėgino išsaugoti mirštančios struktūros likučius; Polas Skordenko, tuo metu buvęs Vokietijos padalinio galva, Rytų Berlyne palaidojo savo geriausią sovietų agentą, o Bilas po dar vienos bevaisės kelionės grįžo į seną katilą ir putojo dėl Pentagono arogancijos, Pentagono idiotiškumo, Pentagono dviveidiškumo ir tvirtino, kad „atėjo metas tartis su prakeiktais rusais".

„Islay" jau buvo po vidurnakčio; į duris beldėsi vėlyvas svečias. *Tai jam kainuos dešimt šilingų Normanui*, – pamanė Smailis, kuriam naujoji britų pinigų sistema vis dar buvo mįslė. Atsidusęs prisitraukė pirmąjį „Burtų" aplanką, lyžtelėjo dešinį pirštą ir nykštį ir pradėjo lyginti popierius su savo prisiminimais.

– Kalbėjome, – iki pokalbio likus vos kelioms savaitėms Alelainas rašė kiek isterišką laišką anksčiau jau minėtam Anos pusbroliui, Ministrui. Pradėjo nuo Leikono. – „Burtų" ataskaitų šaltinis yra ypač jautrus. Mano galva, čia netiks joks Vaitholo paskirstymo metodas. Siuntimo dėžučių sistema, kurią naudojome „GYLIUI", žlugo, kai Vaitholo užsakovai pametė raktus, o sekretorius atidavė savo raktą asmeniniam asistentui. Jau kalbėjau su Liliu iš laivyno žvalgybos, kuris mums duos specialią skaityklą pagrindiniame admiraliteto pastate – ten medžiaga lengvai prieinama. Ją stebi vyriausias šios įstaigos budėtojas. Saugumo sumetimais skaitykla bus vadinama Adrijos darbo partijos konferencijų kambariu, arba ADP. Teisę skaityti turintys asmenys neturės leidimų, nes jais labai nesunku piktnaudžiauti. Jie asmeniškai prisistatys mano budėtojui (Smailis įsidėmėjo įvardį), kuris turės jų sąrašą su nuotraukomis.

Leikonas, vis dar neįtikintas, per savo šlykštų vadovą, Ministrą, kurio vardu duodavo sutikimus, rašė valstybės iždui: „Netgi jei tai reikalinga, skaitykla turės būti smarkiai atnaujinta.

1. Ar apmokėsite išlaidas?

2. Jei taip, turi atrodyti, kad išlaidos admiraliteto, o ne mūsų. Departamentas padengs kaštus netiesiogiai.

3. Kitas klausimas – papildomi budėtojai, papildomos išlaidos..."

Ir dar vienas – Alelaino šlovės klausimas, – lėtai versdamas puslapius pamanė Smailis. Visur kaip švyturys švietė: Persis artinasi prie garbingųjų svečių stalo, galbūt Kontrolierius jau negyvas.

Iš laiptinės sklido gražus dainavimas. Labai girtas svečias iš Velso linkėjo visiems labos nakties.

„Burtai", prisiminė Smailis – ir vėl jo prisiminimai, dokumentuose niekada nerasi tokių paprastų, žmogiškų dalykų. „Burtai" buvo pirmasis Persio Alelaino mėginimas paleisti savo operaciją. Kadangi pareigos reikalavo Kontrolieriaus sutikimo, jo pirmagimiai atkeliavo į šį pasaulį negyvi. Kurį laiką, pavyzdžiui, jis buvo susikoncentravęs į tunelius. Amerikiečiai pasidarė garso tunelius Berlyne ir Belgrade, prancūzai turėjo kažką panašaus prieš pačius amerikiečius. Labai gerai, po Persio vėliava Cirkas pasieks tą patį. Kontrolierius ramiai stebėjo, kaip buvo suformuotas vidaus paslaugų komitetas (dar žinomas kaip Alelaino komitetas), varžtelių komanda atliko sovietų ambasados

Atėnuose pamatų tyrimą. Ten Alelainas tikėjosi labai dosnaus karinio režimo, kuriuo labai žavėjosi, palaikymo. Tuomet Kontrolierius lengvai viską sugriovė ir laukė, kol Persis sugalvos ką nors naujo, ir tą pilką rytą, kai Kontrolierius pasikvietė Smailį į savo kabinetą, Alelainas kaip tik tai ir darė.

Kontrolierius sėdėjo prie stalo, prie lango stovėjo Alelainas, tarp jų gulėjo paprastas aplankas – ryškiai geltonas, užverstas.

– Sėsk ir pažiūrėk į šitą nesąmonę.

Smailis prisėdo, o Alelainas ir toliau stovėjo pasirėmęs alkūnėmis į palangę, stebeilydamas į stogų viršūnes ir Vaitholo smailes.

Aplanke buvo penkiolikos puslapių ilgio sovietų laivyno pranešimo nuotrauka.

– Kas vertė? – paklausė Smailis manydamas, kad tai galėtų būti Rojaus Blando darbas.

– Dievas, – atsakė Kontrolierius. – Dievas, ar ne, Persi? Nieko jo neklausk, Džordžai, jis neatsakys.

Dabar Kontrolierius atrodė išskirtinai jaunatviškas. Smailis prisiminė, kaip jis numetė svorio, kaip paraudo jo skruostai ir kaip tie, kurie menkai jį pažinojo, sveikino dėl puikios išvaizdos. Tikriausiai tik Smailis pastebėjo mažyčius prakaito lašelius, kurie jau tada kasdien rikiavosi jam ant kaktos.

Tas dokumentas buvo nesenų sovietų laivyno pratybų Viduržemio ir Juodojoje jūrose įvertinimas, tariamai parengtas vyriausiajai sovietų vadovybei. Leikono byloje jis buvo įtrauktas kaip „Ataskaita Nr. 1“, pavadintas „Karinis jūrų“. Jau kelis mėnesius

admiralitetas prašė Cirko ko nors susijusio su šiomis pratybomis. Taigi dokumentas buvo ypač aktualus ir, Smailio akimis, labai įtartinas. Jis buvo detalus, bet pasakojo apie tokius reikalus, apie kuriuos Smailis visiškai nieko neišmanė: puolimo iš kranto jėga, priešo įspėjamųjų veiksmų radijo suaktyvinimas, aukštoji baimės balanso matematika. Jei dokumentas tikras – tai auksas, bet nebuvo jokios realios priežasties manyti, kad jis tikras. Kiekvieną savaitę Cirkas gaudavo tuzinus neprašytų vadinamųjų sovietų dokumentų. Dauguma buvo paprasčiausi gandai. Kelis pamėtėdavo dantį griežiantys sąjungininkai, o kiti, jei ir tikri, būdavo beverčiai. Labai retas kuris būdavo naudingas.

– Kieno čia inicialai? – paklausė Smailis turėdamas galvoje pieštuku rusiškai paskrebentas pastabas paraštėse. – Ar kas nors žino?

Kontrolierius galva parodė į Alelainą.

– Klausk vadovo, ne manęs.

– Žarovas, – tarė Alelainas. – Admirolas, Juodosios jūros laivynas.

– Nėra datos, – pastebėjo Smailis.

– Tai juodraštis, – ramiai atsakė Alelainas, dar labiau išryškėjo jo tartis. – Žarovas pasirašė jį ketvirtadienį. Pabaigtas dokumentas su pataisymais buvo išsiuntinėtas pirmadienį.

Šiandien buvo antradienis.

– Iš kur jis? – vis dar sutrikęs paklausė Smailis.

– Persis negali pasakyti, – tarė Kontrolierius.

– Ką mano mūsų pačių vertintojai?

– Jie jo dar nematė, – atrėžė Alelainas. – Ir nepamatys.

– Visgi mano draugas Lilis iš laivyno žvalgybos išsakė preliminarią nuomonę, ar ne, Persi? Persis jį jam parodė vakar vakare, prie rožinio džino „Travellers“ bare, – lediniu balsu tarė Kontrolierius.

– Admiralitete.

– Brolis Lilis, kuris, kaip ir Persis, kilęs iš Škotijos, paprastai apsieina be pagyrų. Visgi, paskambinęs man prieš pusvalandį, jų negailėjo. Net pasveikino. Jis mano, kad dokumentas tikras, ir prašo mūsų leidimo – tiksliau, Persio, – apie jo išvadas pranešti savo kolegoms.

– Neįmanoma, – tarė Alelainas. – Jis skirtas tik jam; bent jau kelioms savaitėms.

– Viskas taip karšta, – paaiškino Kontrolierius, – kad prieš pranešant reikia ataušinti.

– Bet iš kur jis? – pakartojo Smailis.

– Oi, nesijaudink, Persis sugalvojo, kaip prisidengti. Jam tai visada puikiai sekėsi, ar ne, Persi?

– Bet iš kur? Kas už tai atsakingas?

– Tau šitai patiks, – pažadėjo Kontrolierius. Jis buvo neįtikėtinai piktas. Per ilgą jų bendravimą Smailis neprisiminė, kad būtų matęs tokį įtūžusį. Jo laibos, šlakuotos rankos drebėjo, o paprastai abejingos akys svaidė žaibus.

– Šaltinis Merlinas, – paskelbė Alelainas, truputį škotiškai švepluodamas. – Jis užima labai aukštas pareigas ir turi priėjimą prie slapčiausios sovietų politikos, – ir, lyg būtų karalius, pridūrė: – Jo produktą vadiname „Burtais“.

Smailis pastebėjo, kad visiškai slaptuose ir asmeniniuose laiškuose, skirtuose kažkokiam žmogui iš valstybės iždo, kuriuose prašė didesnės veiksmų laisvės ir didesnių mokėjimų agentams, Persis vartojo lygiai tuos pačius žodžius.

– Tuoj pradės pasakoti, kad laimėjo lažybas dėl futbolo, – įspėjo Kontrolierius, kuris, nepaisant antros jaunystės, neką teišmanė apie jaunimo žargoną. – Dabar priversk jį papasakoti, kodėl jis nenori tau pasakoti.

Alelaino tai nesuglumino. Jis paraudo, bet iš pasitenkinimo, o ne gėdos. Jis giliai įkvėpė ilgai kalbai, kurią skyrė tik Smailiui, ir išbėrė visiškai abejingai, kaip škotų policijos seržantas, duodantis parodymus:

– Šaltinio Merlino tapatybė yra paslaptis, negaliu jos atskleisti. Jis yra ilgos veiklos, kurią vykdė šioje srityje dirbantys žmonės, vaisius. Žmonių, kurie susiję su manimi, o aš – su jais. Žmonių, kurie taip pat nepatenkinti šios įstaigos nesėkmių skaičiumi. Per daug sugadinta, per daug prarasta, iššvaistyta, per daug skandalų. Kartojau jam tai daugybę kartų, tačiau tai tas pats, kas kalbėti su siena.

– Jis kalba apie mane, – paaiškino Kontrolierius. – Jo kalboje *jis* esu aš, supranti, Džordžai?

– Įprastiniai mainų ir saugumo principai šioje įstaigoje priėjo liepto galą. Būtina žinoti, kas kur yra. Viskas suskirstyta kiekviename lygmenyje. Atskiruose sektoriuose per daug apkalbų, kurias skatina valdžia.

– Ir vėl užuomina į mane, – įsiterpė Kontrolierius.

– Skaldyk ir valdyk, toks šiuolaikinis darbo principas. Žmonės, kurie turėtų kovoti su komunizmu, kimba vieni kitiems į gerkles. Prarandame savo pagrindinius partnerius.

– Jis turi galvoje amerikiečius, – paaiškino Kontrolierius.

– Prarandame savo pragyvenimą. Savigarbą. Jau pakaks, – Persis čiupo ataskaitą ir pasikišo po pažastimi. – Tiesą sakant, jau per akis.

– Ir kaip visi, kuriems jau pakanka, – tarė Kontrolierius, kai Alelainas triukšmingai pasišalino. – Jis nori daugiau.

Toliau istoriją sekė Leikono dokumentai, o ne Smailio prisiminimai. Paskutiniaisiais mėnesiais Smailis įsitikino, kad nors buvo įveltas į tą reikalą nuo pat pradžių, neturėjo sužinoti, kaip viskas baigėsi. Kontrolierius nepripažino pralaimėjimų, nepripažino ligos, o labiausiai – asmeninių nesėkmių. Jis žinojo, kad pripažinti nesėkmę reiškia su ja apsigyventi; kad tas, kuris nekovoja, neišlieka. Nepripažino agentų šilkiniais marškiniais, kurie pasiglemždavo daugybę pinigų kenkdami svarbiausiems tinklams, kuriais jis tikėjo. Kontrolieriui patiko sėkmė, bet jis nepripažino stebuklų, jei šie užgoždavo jo pastangas. Nepripažino silpnumo, kaip nepripažino sentimentalumo ir religijos, nepripažino Persio Alelaino, kuris visa tai dievino. Jis tvarkėsi su jais tiesiogine šio žodžio prasme uždarydamas duris: pasitraukė į niūrią vienatvę, nepriiminėjo lankytojų, o visus skambučius jam perduodavo motinėlės. Tos pačios tylios moteriškės, kurios penėjo jį jazminų arbata ir aplankais, kurių kalnus pasiimdavo ir kalnus atiduodavo. Praeidamas pro jo kabinetą Smailis, kuris būdavo užsiėmęs viso likusio Cirko gyvybės palaikymu, matydavo jų šūsnis prie durų. Dauguma jų buvo labai seni, iš tų dienų, kai būriui dar nevadovavo Kontrolierius. Kai kurie buvo asmeniški, buvusių ir esamų darbuotojų biografijos.

Kontrolierius niekada nepasakė, ką daro. Jei Smailis paklausdavo motinėlių ar jei ateidavo Bilas Heidonas, jų numylėtinis, ir pasiteiraudavo to paties, jos tik papurtydavo galvas ir kilstelėdavo antakius sakydamos:

– Paskutinė byla. Mes tik taikstomės su didžiu žmogumi, kurio karjera eina į pabaigą.

Bet Smailis – dabar kantriai versdamas lapą po lapo ir mintyse tyliai kartodamas Irinos laišką Rikiui Tarui, – Smailis žinojo ir net mėgavosi tuo žinojimu, kad yra ne pirmasis, kuris leidosi į šią kelionę; kad jį nuolat lydėjo Kontrolieriaus vaiduoklis; ir būtų lydėjęs iki giliausių įžvalgų, jeigu per operaciją „Liudijimas“ vienuoliktą valandą jo nebūtų sulaikiusi mirtis.

Vėl pusryčiai ir velsietis, kurio nevilioja neišvirta dešrelė ir pervirtas pomidoras.

– Noriu juos atgauti, – pasakė Leikonas. – Ar jau baigei? Kažin ar iš jų daug naudos, nėra ataskaitų.

– Jei galima, šįvakar.

– Tikiuosi supranti, kad atrodai siaubingai.

Nesuprato, bet grįžęs į Baivotério gatvę gražiajame paauksuotame Anos veidrodyje pamatė raudonas akis ir nuovargio išvagotus putlius skruostus. Truputį pamiegojo, o po to vėl grįžo prie savo paslaptingųjų reikalų. Atėjus vakarui Leikonas jo jau laukė. Smailis iškart sėdo skaityti.

Remiantis bylomis, laivyno depeša neturėjo tęsinio šešias savaites. Kiti apsaugos ministerijos skyriai aidu atkartojo

admiraliteto entuziazmą, žvalgyba pastebėjo, kad „šis dokumentas – tik neesminė informacija apie agresyvų sovietų mąstymą“, kad ir ką tai reikštų; Alelainas ir toliau reikalavo, kad su medžiaga būtų elgiamasi ypatingai, bet buvo kaip generolas be armijos. Leikonas šaltai užsiminė apie „kažkokį vėluojantį tęsinį“ ir pasiūlė savo ministrui „sušvelninti santykius su admiralitetu“. Remiantis byla, Kontrolierius tylėjo. Galbūt nutarė atsitraukti ir meldėsi, kad iš to nieko neišeitų. Įsivyravus tylai, iždo stebėtojas pabrėžė, kad per pastaruosius metus Vaitholas susidūrė su daugybe panašių situacijų: padrąsinantys pranešimai, po kurių eina arba tyla, arba skandalas.

Jis klydo. Septintąją savaitę Alelainas paskelbė tris naujus „Burtų“ pranešimus – visus tą pačią dieną. Visi buvo sovietų tarpdepartamentinė korespondencija, bet temos – skirtingos.

„Burtai“ Nr. 2, pasak Leikono, apibūdino įtampą sovietinių šalių planavimo ir ekonominio koordinavimo centre Maskvoje bei pasakojo apie degeneracinę Vakarų prekybos įtaką mažesnėms šalims. Tipiška Rojaus Blando medžiaga apie tą patį taikinį, į kurį vengrų tinklas šaudė tuščiai jau daugybę metų.

„Puiki apžvalga, – rašė žvalgyba. – Paremta gerais dokumentais.“

„Burtai“ Nr. 3 aptarė revizionizmą Vengrijoje ir atnaujintus Kadaro valymus politiniame ir akademiniame sluoksniuose – dokumento autorius, pasiskolinęs auksinę Chruščiovo frazę, teigė, kad geriausias būdas baigti tuščias šnekas Vengrijoje – nušauti dar daugiau intelektualų. Vėlgi Rojaus Blando teritorija.

„Naudingas įspėjimas, – rašė žvalgybos komentatorius. – Visiems, kurie mano, kad Sovietų Sąjunga nespaudžia periferijos."

Šie pranešimai buvo tik fonas, bet „Burtai" Nr. 4 buvo šešiasdešimties puslapių ir mačiusių vertintas kaip unikalus. Tai buvo nepaprastai techniškas sovietų žvalgybos derybų su nusilpusiu Amerikos prezidentu privalumų ir trūkumų įvertinimas. Išvada tokia, kad nudžiuginus prezidentą kaulu naujiems rinkėjams, Sovietų Sąjunga galėtų gauti vertingų lengvatų artėjančiose diskusijose dėl branduolinių galvučių, tačiau tuo pačiu buvo rimtai abejojama, ar verta priversti Jungtines Valstijas pasijusti nevykėles, nes tuomet Pentagonas galėtų susigundyti atsilyginti tuo pačiu arba pulti. Šis pranešimas vėlgi buvo iš paties Bilo Heidono teritorijos centro, bet, kaip Heidonas rašė Alelainui jaudinančiame protokole – šis be Heidono žinios buvo nukopijuotas ir perduotas Ministrui, o po to pateko į vadovybės bylą, – jis dvidešimt penkerius metus mėgino pataikyti į branduolinį sovietų taikinį, tačiau pats nė karto nebuvo prikišęs nagų prie panašios svarbos dokumento.

„Nemanau, kad tokia laimė aplankė, – užbaigė, – ir mūsų ginklo brolius amerikiečius – nebent labai klystu. Žinau, kad dar anksti kalbėti, bet man atrodo, kad tas, kuris nugabens šią medžiagą į Vašingtoną, gaus puikų atlygį. Tiesą sakant, jei galima tikėti Merlinu, spėju, kad galėtume gauti ką tik panorėję."

Persis Alelainas turėjo savo skaityklą; Džordžas Smailis pasidarė kavos ant apleisto degiklio prie praustuvės. Deja, baigėsi dujos, tad teko pakviesti Normaną ir sumokėti už penkis svarus.

17

Susidomėjimui vis didėjant Smailis tęsė kelionę per skurdžius Leikono užrašus nuo pirmojo pagrindinių veikėjų susitikimo iki šių dienų. Tuo metu Cirką buvo apėmusi tokia įtari nuotaika, kad šaltinio Merlino tema buvo tabu net tarp Smailio ir Kontrolieriaus. Alelainas atnešė „Burtų“ pranešimus ir laukė laukiamajame, kol motinėlės nuneš juos Kontrolieriui, kuris pasirašė tuoj pat norėdamas pademonstruoti, kad net nesivargino perskaityti. Alelainas atsiėmė aplankus, įkišęs galvą į Smailio kabinetą pasisveikino ir nušlepsėjo laiptais žemyn. Blandas laikėsi saugaus atstumo ir net tradiciniai linksmi Bilo Heidono apsilankymai, pasiplepėjimų, kuriuos Kontrolierius kadaise taip mėgo ir net skatino tarp vyresniųjų leitenantų, dalis, tapo vis retesni ir trumpesni, kol galiausiai visai išnyko.

– Kontrolierius kraustosi iš proto, – nepagarbiai tarė Heidonas Smailiui. – Ir, jei neklystu, miršta.

Įprastiniai antradienio susitikimai buvo nutraukti, Kontrolierius nuolat kabinėjosi prie Smailio, kad šis arba vyktų į užsie-

nį tvarkyti kažkokių neaiškių reikalų, arba keliautų į Brikstoną, Aktoną ar Saratę kaip jo asmeninis atstovas. Vis labiau stiprėjo nuojauta, kad Kontrolierius nori, jog Smailis nesimaišytų po kojomis. Kai kalbėdavosi, jusdavo tarp jų nusidriekusius įtarumo pančius, tad pamažu Smailis ėmė galvoti, jog galbūt Bilas buvo teisus ir Kontrolierius iš tiesų nebetinkamas šiam darbui.

Vadovybės dokumentai tik patvirtino, kad per kitus tris mėnesius „Burtų" operacija sužydėjo be jokios Kontrolieriaus pagalbos. Kas mėnesį pasirodydavo du ar net trys nauji pranešimai, viskas ėjosi kaip per sviestą, tačiau niekas neminėdavo Kontrolieriaus, niekada neprašydavo jo pakomentuoti. Kartais vertintojai susiginčydavo, bet paprastai tik skųsdavosi, kad patvirtinimas neįmanomas, nes Merlinas atvedė juos į neištirtas sritis: argi negalime paprašyti amerikiečių patikrinti? „Ne, negalime," – sakė Ministras. „Kol kas ne, – sakė Alelainas, kuris kitame konfidencialiame raporte, kurio niekas nematė, pridėjo: – Kai ateis tinkamas laikas, galėsime padaryti daug daugiau nei tik keistis informacija. Mūsų nedomina vienkartiniai susitarimai. Mūsų užduotis – nustatyti Merlino profesinius laimėjimus. Kai tai bus padaryta, scenoje galės pasirodyti Heidonas..."

Daugiau nebuvo jokių klausimų. Tarp kelių išrinktųjų, kurie buvo įleisti į Adrijos darbo partijos kambarius, Merlinas jau dabar buvo nugalėtojas. Jo medžiaga buvo tiksli, dažnai ją retrospektyviai patvirtindavo kiti šaltiniai. „Burtų" komitetui vadovavo Ministras. Alelainas buvo jo pavaduotojas. Merlinas tapo industrija, o Kontrolierius jau net nebuvo įtrauktas. Būtent

todėl, netekęs vilties, jis išsiuntė Smailį su maldavimu: „Jų yra trys ir dar Alelainas. Ištrauk iš jų viską, Džordžai. Sugundyk, užgauliok, duok ko tik panorės."

Apie tuos susirinkimus bylose, laimė, nebuvo nieko, nes jie priklausė baisiausioms Smailio atminties kertelėms. Jis jau tada žinojo, kad Kontrolieriaus podėlyje nėra nieko, kas patenkintų jų alkį.

Buvo balandis. Smailis grįžo iš Portugalijos, kur dangstė skandalą, ir rado Kontrolierių apsiaustyje. Grindys buvo nuklotos dokumentais; ant langų buvo įtaisytos naujos spynos. Jis uždengė vieną savo telefoną arbatinuko gaubtu, prie lubų pakabino reflektorių, kuris turėjo apsaugoti nuo pasiklausymų. Tas daiktas buvo panašus į elektrinį ventiliatorių, kuris vis keitė sukimosi greitį. Per tris savaites, kol Smailis buvo išvykęs, Kontrolierius visiškai suseno.

– Pasakyk jiems, kad jie moka netikrais pinigais, – liepė net nepakeldamas akių nuo savo dokumentų. – Pasakyk jiems ką nors. Man reikia laiko.

– Jų yra trys ir Alelainas, – dabar pats sau pakartojo Smailis, sėdėdamas prie majoro kortų stalelio ir studijuodamas Leikono sąrašą, kuriame buvo išvardyti prileistieji prie „Burtų". Šiuo metu buvo šešiasdešimt aštuoni Adrijos darbo partijos skaityklos leidimus turintys asmenys. Visi, kaip Komunistų partijos nariai, buvo sunumeruoti pagal datas, kada buvo priimti. Po Kontrolieriaus mirties sąrašas buvo perrašytas; Smailio jame nebuvo, tačiau keturi įkūrėjai vis dar buvo pačiame viršuje: Alelainas, Blandas, Esterheizas ir Bilas Heidonas. Kontrolierius sakė, kad jų yra trys ir Alelainas.

Staiga Smailio mintis, kurios skaitant buvo atviros visoms išvadoms, visiems netiesioginiams ryšiams, perskrodė visiškai pašalinė vizija: jis ir Ana vaikštinėja Kornvalio uolomis. Tai buvo iškart po Kontrolieriaus mirties, prasčiausias laikas per visą jų keistą santuoką. Jie buvo aukštai, kažkur tarp Lamornos ir Portkurno, nukeliavo ten ne sezono metu su dingstimi, kad jūros oras palengvins Anos kosulį. Jie vaikštinėjo pakrantės takeliu, abu paskendę savo mintyse: ji – apie Heidoną, jis – apie Kontrolierių, Džimą Prido ir „Liudijimą" bei visą netvarką, kurią paliko išėjęs į pensiją. Tarp jų nebuvo jokios harmonijos. Jokio nusiraminimo vienas kito kompanijoje: jie buvo svetimi, net pats banaliausias pokalbis galėdavo baigtis nežinia kuo. Londone Ana gyveno audringai: neatsakė nė vienam jos panorėjusiajam. Smailis žinojo tik tiek, kad tokiu būdu ji mėgino palaidoti kažką labai skausmingo ar jaudinančio; tačiau jis nežinojo, kaip padėti žmonai.

– Jei mirčiau *aš*, – staiga tarė, – o ne Kontrolierius, kokie būtų jūsų santykiai su Bilu?

Smailiui nespėjus sugalvoti tinkamo atsakymo, žmona kalbėjo toliau.

– Kartais galvoju, kad kažkaip padedu tau išlaikyti apie jį gerą nuomonę. Ar tai įmanoma? Kad laikau jus drauge. Ar įmanoma?

– Įmanoma, – ir pridėjo: – Taip, manau, kad dabar esu nuo jo tam tikra prasme priklausomas.

– Ar Bilas Cirke vis dar svarbus?

– Tikriausiai net labiau nei anksčiau.

– Ir vis dar keliauja į Vašingtoną, rezga su jais machinacijas?

– Manau, kad taip. Girdėjau, kad taip.

– Ar jis toks pat svarbus, koks buvai tu?

– Tikriausiai.

– Tikriausiai, – pakartojo Ana. – Manau. Girdėjau. O ar jis *geresnis*? Geresnis darbuotojas, geresnis aritmetikas nei tu? Pasakyk. Prašau, pasakyk. Privalai pasakyti.

Ji buvo keistai susijaudinusi. Į jį beviltiškai žvelgė nuo vėjo ašarotos akys, Ana abiem rankom kabinosi jam į parankę, maldavo atsakyti kaip vaikas.

– Tu man visada sakydavai, kad žmonių negalima lyginti, – atsakė Smailis. – Visuomet sakei, kad niekada negalvoji apie tokius palyginimus.

– Pasakyk!

– Gerai: ne, jis ne geresnis.

– Toks pats?

– Ne.

– Ir jei nebūtų manęs, ką apie jį galvotum? Jei Bilas nebūtų mano pusbrolis, išvis nebūtų su manimi susijęs? Ar galvotum apie jį daugiau, ar mažiau?

– Manau, kad mažiau.

– Tuomet ir *dabar* mažiau apie jį galvok. Atskiriu jį nuo šeimos, nuo mūsų gyvenimų, nuo visko. Čia ir dabar. Išmetu jį į jūrą. Supranti?

Jis suprato tik tiek, kad turi grįžti į Cirką ir užbaigti savo reikalus. Tą patį dalyką ji galėdavo pasakyti daugybe būdų.

Vis dar sutrikęs dėl tokio atminties vingio, Smailis staiga atsistojo ir nuėjo prie lango – visada taip darydavo, kai būdavo išsiblaškęs. Ant parapeto buvo išsirikiavę pustuzinis kirų. Tikriausiai išgirdo jų klyksmą ir prisiminė pasivaikščiojimą į Lamorną.

– Kai yra kas nors, ko negaliu pasakyti, kosėju, – kartą prisipažino Ana. *Tai ko ji negalėjo pasakyti?* – Smailis kvailai klausinėjo kaminų anapus gatvės. – *Koni galėjo pasakyti, Martindeilas galėjo pasakyti; tai kodėl negalėjo Ana?*

– „Jų yra trys ir Alelainas", – garsiai sumurmėjo Smailis. Kirai dingo, visi vienu metu, lyg būtų radę geresnę vietelę. – „Pasakyk jiems, kad jie moka netikrais pinigais", – o jei bankai priims pinigus? Jei ekspertai pasakys, kad jie tikri? Jei Bilas Heidonas juos garbins? O jei valdžios popieriuose vien pagyros naujiems Kembridžo Cirko vyrukams, kurie pagaliau panaikino prakeikimą?

Pirmą Smailis pasirinko Esterheizą, nes už savo karjerą Tobis buvo skolingas būtent jam. Smailis užverbavo jį Vienoje, badaujantį studentą, gyvenantį muziejaus, kurį kuravo jo dėdė, griuvėsiuose. Nusivežė į Aktoną, Skalbyklą, ir pasisodino priešais prie savo riešutmedžio stalo su baltų telefonų eile. Ant sienos kabojo „Trys karaliai", abejotinas septynioliktojo amžiaus italų tapytojo darbas. Pro langą matėsi uždaras kiemelis, prigrūstas automobilių, furgonų ir motociklų, ir pastogės poilsiui, kuriose žibintininkai stūmė laisvą laiką. Pirma Smailis paklausė Tobio apie jo šeimą: buvo sūnus, kuris iškeliavo į Vestminsterį, ir dukra, kuri mokėsi medicinos mokykloje, pirmakursė. Tuomet paaiškino

Tobiui, kad žibintininkai atsilieka nuo plano dviem mėnesiais, o kai šis ėmė išsisukinėti, tiesiai paklausė, ar jo vaikinai užsiima kokiomis nors ypatingomis operacijomis, kurių saugumo sumetimais Tobis nebūtų drįsęs paminėti savo ataskaitose.

– Kam aš tai daryčiau, Džordžai? – paklausė Tobis. – Mano knygoje parašyta, kad tai nelegalu, – jo knygoje buvo daug absurdiškų dalykų.

– Bet kažkodėl darai dėl Persio Alelaino, – atrėžė Smailis, neleisdamas išsisukinėti. – Jei Persis *įsakytų* tau ką nors padaryti ir to neužrašytų, atsidurtum labai sudėtingoje situacijoje.

– Ką „ką nors“, Džordžai?

– Ištuštinti svetimą pašto dėžutę, parūpinti naują slaptavietę, ką nors pasaugoti, pašnipinėti ambasadoje. Juk Persis – operacijų vadovas. Gali galvoti, kad jis veikia pagal valdžios instrukcijas. Visiškai aiškiai galiu tai įsivaizduoti.

Tobis atsargiai dirstelėjo į Smailį. Jis laikė cigaretę, bet nuo tada, kai prisidegė, nė kiek nerūkė. Tai buvo rankomis susuktas daikčiukas iš sidabrinės dėžutės, tačiau jis nė karto nenukeliavo iki jo lūpų. Tik mosavo juo į šalis; kartais atrodydavo, kad tuoj nukris, bet nenukrisdavo. Tuo tarpu Tobis rėžė kalbą: tai buvo asmeninis pareiškimas apie dabartinį gyvenimo būdą, siekius ir tikslus.

Tobis sakė, kad jam patinka šios pareigos. Jam patiktų, jei viskas taip ir liktų. Turėjo ir kitų interesų, bet jam labiausiai patiko darbas. Sakė, kad didžiausia problema – paaukštinimas. Jis jo norėjo ne iš godumo. Sakė, kad tai dėl socialinių priežasčių.

– Žinai, Džordžai, aš suaugęs vyras, jaučiuosi keistai, kai man įsakinėja tie jaunikliai. Supranti, ką turiu galvoje? Kad ir Aktonas: net pats pavadinimas jiems atrodo juokingas.

– Ak, – tyliai tarė Smailis. – Ir kokie tai jaunikliai?

Bet Esterheizas prarado susidomėjimą. Baigus kalbą jo veidas vėl įgijo tą pačią neįskaitomą išraišką, lėlės akys įsmigo į vieną tašką tolumoje.

– Turi galvoje Rojų Blandą? – paklausė Smailis. – Ar Persį? Ar Persis jaunas? Kas, Tobi?

Nieko gero, Tobis pasigailėjo prasižiojęs:

– Džordžai, kai niekaip nesulauki paaukštinimo ir dirbi kaip arklys, visi, kurie stovi aukščiau už tave, atrodo jauni.

– Galbūt Kontrolierius ir galėtų kilstelėti tave keliomis pakopomis į viršų, – tarė Smailis, visai negalvodamas apie save.

Esterheizo atsakymas buvo visiškai šaltas:

– Matai, Džordžai, nežinau, ar jis vis dar gali tai padaryti. Turiu kai ką Anai, – atidarė stalčių. – Kai išgirdau, kad ateisi, paskambinau keliems draugams, paprašiau ko nors gražaus nepriekaištingai moteriai – kai pamačiau ją Bilo Heidono kokteilių vakarėlyje, niekada jos nepamiršau.

Taigi Smailis laimėjo paguodos prizą – Tobio žibintininkų slapta įvežtus ar pavogtus brangius kvepalus – ir su elgetos kepure nuėjo pas Blandą žinodamas, kad dar per žingsnelį priartėjo prie Heidono.

Grįžęs prie majoro stalo Smailis tol vartė Leikono aplankus, kol galiausiai aptiko ploną tomelį, pavadintą „Operacija „Bur-

tai“, tiesioginės subsidijos“, kuriame buvo surašytos pirmosios išlaidos šaltiniui Merlinui. „Saugumo sumetimais siūloma, – prieš beveik dvejus metus Alelainas rašė kitame asmeniniame laiške Ministrui, – „Burtų“ finansavimą *visiškai* atskirti nuo kitų Cirko išlaidų. Kol neturime geresnės priedangos, prašau *tiesioginės dotacijos iš valstybės iždo fondų*, o ne pridėtinės slaptam balsavimui, kuri vėliau *būtinai pateks į bendrą Cirko apskaitą*. Atsiskaitysiu tiesiogiai jums.“

„Patvirtinta“, – rašė Ministras po savaitės, – „jei tik...“

Nebuvo jokių sąlygų. Pirma skaičių eilutė buvo viskas, ką Smailiui reikėjo žinoti: iki tų metų gegužės, kai įvyko pokalbis Aktone, Tobis Esterheizas jau buvo išvykęs į ne mažiau kaip aštuonias keliones iš „Burtų“ biudžeto: dvi į Paryžių, dvi į Hagą, vieną į Helsinkį ir tris į Berlyną. Visų kelionių tikslas buvo apibrėžtas labai trumpai: „Paimti produktą“. Tarp gegužės ir lapkričio, kai nuo scenos nulipo Kontrolierius, buvo išvykęs dar devyniolika kartų. Viena iš kelionių buvo į Sofiją, kita – į Stambulą. Nė viena neužtruko ilgiau kaip tris dienas. Dauguma buvo savaitgaliais. Į kai kurias išvykas jį lydėjo Blandas.

Tobis Esterheizas, kaip Smailis niekada neabejojo, melavo tiesiai į akis. Buvo malonu rasti įtarimus patvirtinančių dokumentų.

Smailio nuomonė apie Rojų Blandą buvo prieštaringa. Tai prisiminęs nusprendė, kad taip pat yra ir dabar. Šefas jį pastebėjo, Smailis užverbavo; derinys labai panašus į tą, kuris atvedė į Cirką patį Smailį, bet šįkart nebuvo vokiečių monstro, kuris būtų kurstęs patriotinę ugnį, o Smailiui visada būdavo nejauku

dėl antikomunistinių protestų. Kaip ir Smailis, Blandas niekada neturėjo tikros vaikystės. Jo tėvas dirbo dokuose, buvo aistringas profesinės sąjungos ir partijos narys. Motina mirė, kai Blandas buvo dar visai mažas. Tėvas nekentė išsilavinimo taip pat kaip valdžios, tad pamatęs, koks jo sūnus protingas, įsikalė į galvą, kad valdančioji klasė atėmė iš jo vaiką, ir siaubingai jį sumušė, bet Blandas ir toliau siekė mokslo, o per atostogas dirbdavo kaip arklys, kad užsidirbtų papildomų pinigų. Kai Smailis sutiko jį savo mokytojo kambariuose Oksforde, vaikinas atrodė taip, lyg būtų ką tik grįžęs iš labai sunkios kelionės.

Smailis juo susidomėjo ir po kelių mėnesių parengė pasiūlymą, kurį Blandas mielai priėmė – Smailio nuomone, dėl priešiškumo tėvui. Po to pasitraukė iš Džordžo globos. Iš neaiškių pašalpų gyvenantis Blandas triūsė Markso bibliotekoje ir rašė kairuoliškus straipsnius smulkiems žurnaliūkščiams, kurie, jei ne Cirko parama, būtų seniai žlugę. Vakarais tuščiai ginčydavosi susitikimuose baruose ir mokyklose. Atostogas praleisdavo Lopšelyje, kuriame fanatikas, vardu Tačas, vadovavo „Burtų" mokyklai – į užsienį siunčiamiems agentams – ir vienu metu užsiimdavo tik su vienu mokiniu. Tačas išmokė Blandą amato ir atsargiai pastūmėjo jo progresyvias idėjas marksistinės tėvo stovyklos link. Praėjus trejiems metams nuo užverbavimo, iš dalies dėl proletarinės kilmės ir tėvo įtakos, Blandas laimėjo ekonomikos dėstytojo pavaduotojo paskyrimą Poznanės universitete.

Padirbėjęs Lenkijoje, Blandas nesunkiai gavo postą Budapešto mokslų akademijoje ir ateinančius aštuonerius metus gy-

veno klajokliśką kairiojo, tiesos ieškančio intelektualo, kurį visi mėgsta, bet kuriuo niekas nepasitiki, gyvenimą. Kurį laiką gyveno Prahoje, vėliau grįžo į Lenkiją, praleido kelis pragariškus semestrus Sofijoje ir šešis Kijeve, kuriame nerviškai išseko. Po to jį vėl perėmė Lopšelis, bet šįkart tam, kad išgydytų nuo alkoholizmo. Galiausiai jis susitvarkė, jo ryšiai ir tinklai buvo perduoti kitiems žmonėms, o pats Rojus, dažniausiai sėdėdamas prie stalo Cirke, vadovavo savo pradėtam darbui. Smailiui atrodė, kad pastaruoju metu Blandas tapo dideliu Heidono draugu. Jei Smailis užsukdavo pas Blandą paplepėti, jo kėdėje rasdavo popieriuose, lentelėse ir cigarečių dūmuose paskendusį Bilą; jei netikėtai užsukdavo pas Bilą, visai nesistebėdavo jo kabinete radęs Rojų, kuris prakaito permerktais marškiniais marširuodavo nuo vieno kampo iki kito. Bilas rūpinosi Rusija, Blandas – prijungtomis valstybėmis; tačiau jau pirmosiomis „Burtų“ dienomis skirtumas visiškai išnyko.

Jie susitiko bare San Džonsvude, vis dar gegužę, pusę šešių, paprastą, nuobodžią dieną. Rojus atsivedė maždaug penkerių metų berniuką, mažąjį Blandą, šviesiaplaukį, apkūnų raudonskruostį. Jis nepaaiškino apie berniuką, bet retkarčiais nutildavo ir stebėdavo jį sėdintį atokiau ant suoliuko ir valgantį riešutus. Nepaisant nervinių išsekimų, Blandas vis dar pritarė Tačo filosofijai apie agentus priešo stovykloje: pasitikėjimas savimi, teigiamas bendradarbiavimas ir kitos skambios frazės, kurios įsibėgėjus šaltajam karui Lopšelį pavertė moralinės žalos atitaisymo centru.

– Tai koks reikalas? – draugiškai paklausė Blandas.

– Joks, Rojau. Tiesiog Kontrolieriaus netenkina dabartinė situacija. Jam nepatinka, kad painiojiesi į tas politines grupuotes. Man taip pat.

– Puiku. Tai koks sandėris?

– Ko tu nori?

Ant stalo, permerkto ankstesnio lietaus, stovėjo nuo pietų likęs padėkliukas su krūva į popierių suvyniotų dantų krapštukų. Blandas vieną paėmė, numetė popierių ant žolės ir ėmė krapštinėti galinius dantis.

– Kaip tau penkių tūkstančių svarų sterlingų kyšis iš šliužo fondo?

– Ir namas bei automobilis? – juokaudamas tarė Smailis.

– O vaikui vieta Itone, – pridėjo Blandas ir vis dar krapštinėdamas dantis mirktelėjo kitame kiemo gale sėdėjusiam berniukui. – Aš sumokėjau, Džordžai. Pats žinai. Nežinau, ką nusipirkau, bet sumokėjau velniškai daug. Noriu nors ką nors atgauti. Dešimt metų vienatvės dėl penktojo aukšto – dideli pinigai bet kokiame amžiuje. Net tavo. Turi būti priežastis, kodėl patikėjau visu tuo *gražbyliavimu*, bet niekaip neprisimenu, kokia. Tikriausiai tavo charizmatiška asmenybė.

Smailis vis dar turėjo gėrimo, tad Blandas nuėjo prie baro pasiimti ko nors sau ir berniukui.

– Tu išauklėta kiaulė, – paskelbė grįžęs. – Tipas, kuris sugeba išlaikyti du vienas kitam prieštaraujančius požiūrius ir toliau gyventi, yra menininkas: kas tai sugalvojo?

– Skotas Ficdžeraldas, – atsakė Smailis ir sekundėlę pagalvojo, kad Rojus ruošiasi ką nors pasakyti apie Bilą Heidoną.

– Na, gal Ficdžeraldas šį tą ir išmanė, – sutiko Blandas. Geriant jo kiek išsprogusios akys nukrypo prie tvoros lyg ko ieškodamos. – Juk aš iš tiesų gyvenu toliau, Džordžai. Kaip kiekvienas geras socialistas dirbu dėl pinigų. Kaip geras kapitalistas palaikau revoliuciją – jei negali kapitalizmo įveikti, šnipinėk. Nežiūrėk taip į mane, Džordžai. Juk taip viskas vyksta šiais laikais: tu krapštai mano sąžinę, aš vairuoju tavo jaguarą, ar ne? – tai sakydamas jis jau kėlė ranką. – Būsiu po minutėlės! – pašaukė per pievelę. – Paruošk vieną ir man!

Už tvoros stovėjo dvi merginos.

– Ar tai Bilo pokštas? – staiga supykęs paklausė Smailis.

– Kas?

– Ar tai vienas iš Bilo juokelių apie materialistinę Angliją, inkstų taukuose visuomenę?

– Galbūt, – tarė Blandas ir pabaigė savo gėrimą. – Tau nepatinka?

– Ne per labiausiai, ne. Niekada nemaniau, kad Bilas radikalus reformatorius. Kas dabar jam užėjo?

– Tai ne radikalu, – atšovė Blandas. Jis negalėjo pakęsti nei socializmo, nei Heidono nuvertinimo. – Tiesiog Anglija tokia yra. Tai niekam nepatinka.

– Tai kaip siūlai, – Smailis išgirdo savo bjauriai pasipūtėlišką toną. – Sunaikinti gobšumo ir konkurencijos instinktus Vakarų visuomenėje, nesunaikinant...

Blandas pabaigė savo gėrimą; susitikimą taip pat.

– Kas tau darbo? Turi Bilo darbą. Ko dar nori? Džiaukis, kol gali.

O Bilas turi mano žmoną, – pamanė Smailis Blandui stojantis eiti. – *Prakeikimas, jis tau pasakė.*

Berniukas sugalvojo žaidimą. Jis pavertė stalą ant šono ir ant jo rideno tuščią butelį, kuris galiausiai nuriedėdavo ant žvyro. Kiekvieną kartą butelį ridendavo vis iš aukščiau. Smailis dingo jam nespėjus sudužti.

Priešingai nei Esterheizas, Blandas net nesivargino meluoti. Leikono bylos rodė, kad jis nė kiek nesigėdijo dalyvavimo „Burtų“ operacijoje:

„Šaltinis Merlinas, – vos dingus Kontrolieriui raporte rašė Alelainas, – yra viso komiteto operacija... Net nežinau, kuris iš mano padėjėjų nusipelnė daugiau pagyrų. Blando energingumas įkvėpė mus visus...“ Jis atsakinėjo į Ministro siūlymą visus, atsakingus už „Burtus“, paminėti Naujųjų metų sąraše. „O Heidonas savo operatyviniu sumanumu kartais beveik lenkia patį Merliną,“ – pridėjo. Medalius gavo visi trys; Alelainas buvo paskirtas vyriausiuoju, o kartu su juo ir jo riteriai.

18

Taigi liko Bilas, – pamanė Smailis.

Kiekvieną Londono naktį ateina metas, kai negirdėti jokių pavojaus signalų. Dešimt, dvidešimt minučių, pusvalandį ar net valandą nerėkauja joks girtuoklis, neverkia vaikai, nesusiduria automobiliai. Saseks Gardense tas laikas ateidavo apie trečią ryto. Tą naktį jis atėjo kiek anksčiau, apie pirmą, kai Smailis stovėjo prie savo lango ir kaip kalinys stebeilijo į ponios Poup Grehem smėlio takelį, kuriame ką tik sustojo Bedfordo furgonas. Jo stogas buvo apklijuotas šūkiais: „Iki Sidnėjaus devyniasdešimt dienų“, „Atėnai be sustojimų“, „Meri Lu, štai ir mes“. Viduje degė šviesa. Smailis nutarė, kad ten miega keli nesantuokiniai vaikai. Langus dengė užuolaidos.

Taigi liko Bilas, – mintyse pakartojo Smailis toliau žiūrėdamas į užtrauktas furgono užuolaidas ir akį rėžiančius šūksnius apie keliones aplink pasaulį; *likau su Bilu ir mūsų draugišku pašnekesiu Baivoterio gatvėje, tik mudu, seni draugai, seni ginklo broliai, kurie „nieko vienas nuo kito neslėpė“, kaip elegantiškai apibūdino Martindeilas, bet Ana tą vakarą išėjo, kad vyrai galėtų*

pabūti vieni. Likau su Bilu, – pakartojo ir pajuto, kaip kyla spaudimas, spalvos tapo ryškesnės, atrodė, kad tuoj nesusivaldys.

Kas jis buvo? Smailis niekaip negalėjo susikaupti. Kiekvieną kartą, kai apie jį pagalvodavo, Bilas pernelyg jį įtraukdavo. Iki judviejų su Ana romano Džordžui atrodė, kad pakankamai gerai jį pažįsta: ir jo stipriąsias puses, ir silpnąsias. Jis buvo vienas iš tų prieškarinių vyrukų, kurie, atrodė, jau buvo išnykę, kurie sugebėjo turėti prastą vardą, bet tvirtą moralę. Jo tėvas buvo aukščiausiojo teismo teisėjas, dvi iš kelių gražuolių seserų ištekėjo už aristokratų; Oksforde jis mieliau palaikė nemadingus dešiniuosius nei madingus kairiuosius, bet ne per daug. Nuo vėlyvos paauglystės buvo aistringas tyrinėtojas ir mėgėjas tapytojas, drąsus, gal kiek per daug ambicingas: dabar keli darbai kabojo Mailso Serkombo rūmuose Karlton Gardense. Jis turėjo pažinčių visose Viduriniųjų Rytų ambasadose bei konsulatuose ir nuožmiai jomis naudojosi. Lengvai mokėsi užsienio kalbų, sulaukęs trisdešimt devynerių buvo pačiuptas Cirko; jie jau seniai jį stebėjo. Bilas buvo ryški žvaigždė. Jo visur buvo pilna; Bilas buvo neatitinkantis normų, kartais net kėlė pasipiktinimą.

Smailis pripažino, kad tiesa, jog tam tikru laiku Bilas kūrė istoriją; pasiūlė daugybę būdų, kaip grąžinti Anglijai įtakingumą ir didybę – kaip ir Rupertas Brukas, Bilas retai kalbėjo apie Britaniją. Vis dėlto retomis objektyvumo valandėlėmis Smailis prisiminė vos kelis pažadus, kurie buvo įvykdyti.

Buvo ir kita Bilo Heidono pusė, kurią gerbti, kaip kolegai, buvo lengviau: lėtai rusenantys agentų kurjerio įgūdžiai, retas pusiausvyros pojūtis dirbant su dvigubais agentais ir

apgaulingų operacijų rengimas; padrąsinančio švelnumo, net meilės, menas, nors jis ir netiko prie jo būdo.

Kaip to liudininkei galiu padėkoti savo žmonai.

Galbūt Bilas kiek išsimušė iš vėžių ir dabar mėgina atgauti saiko jausmą, – pamanė Smailis beviltiškai. Pastačius jį šalia Blando, Esterheizo ir net Alelaino iš tiesų atrodė, kad visi trys daugiau ar mažiau netobulai pamėgdžioja tą patį originalą, Heidoną. Kad visi mėgino pasiekti tą patį visapusio žmogaus idealą, net jei pati idėja buvo kiek klaidinga; net jei Bilas buvo visiškai jos nevertas. Blandas ir jo stačiokiškas įžūlumas, Esterheizas ir jo apsimestinis angliškumas, Alelainas ir jo tariamas lyderystės talentas: be Bilo jie buvo nieko verti. Smailis taip pat žinojo, ar manė, kad žinojo, – ši mintis jį aplankė kaip nedidelis nušvitimas, – kad vienas Bilas taip pat nebuvo labai ypatingas: nors jo gerbėjai – Blandas, Prido, Alelainas, Esterheizas ir visa palaikymo komanda – matė jame užbaigtumą. Bilas jais tik naudojosi, gyveno per juos, kad užbaigtų save. Gabalėlis iš šen, gabalėlis iš ten, iš jų pasyvių tapatybių – tokiu būdu niekas nepastebėjo, kad jis pats visai neturi tų tariamų ypatybių... Šią priklausomybę jis rūpestingai skandino menininko arogancijoje, sakydamas, kad viską sugalvojo pats...

– Jau gana, – tarė garsiai.

Staiga atsitraukęs nuo šių įžvalgų susierzinęs nurašė jas kaip dar vieną teoriją apie Bilą ir nutarė atvėsinti perkaitusią smegeninę paskutinio susitikimo prisiminimu.

– Kiek suprantu, nori mane paspirginti dėl prakeikto Merlino, – pradėjo Bilas. Atrodė pavargęs ir nervingas; atėjo metas važiuoti į Vašingtoną. Seniau jis būtų atsivedęs netinkamą merginą

ir nusiuntęs ją pasėdėti su Ana, kad juodu galėtų pasikalbėti apie reikalus; *tikėdamasis, kad Ana pagirs jo genialumą*, – piktai pamanė Smailis. Jos visos būdavo tokios pačios: perpus už jį jaunesnės, susitaršiusios meno mokyklos studentės, aptemptais drabužiais, nemandagios; Ana sakydavo, kad jis turi tiekėją. O kartą, norėdamas juos šokiruoti, atsivedė perbalusį jaunuolį, vardu Stedžis, barmeno padėjėją iš vieno Čelsio barų. Vaikinas buvo atsisagstęs marškinius, o ant juosmens nešiojo auksinę grandinę.

– Jie sako, kad rašai pranešimus, – paaiškino Smailis.

– Maniau, kad tai Blando darbas, – šelmiškai nusišypsojo Bilas.

– Rojus tik verčia, – tarė Smailis. – Tu sukurpi priedangos pranešimus; jie atspausdinami tavo mašinėle. Medžiaga net nerodoma mašininkėms.

Bilas atidžiai klausėsi pakėlęs antakius, lyg bet kada galėtų pertraukti prieštaravimu ar pasiūlyti tinkamesnę temą, bet staiga pasikėlė iš gilaus fotelio ir nupėdino prie knygų spintos, stovėjo visa lentyna aukštesnis už Smailį. Ilgais pirštais ištraukęs tomą jį atsivertė ir išsišiepė.

– Persis Alelainas netiks, – pranešė versdamas puslapį. – Ar tai nori pasakyti?

– Taip.

– O tai reiškia, kad netiks ir Merlinas. Merlinas tiktų, jei būtų *mano* šaltinis, ar ne? Kas nutiktų, jei prakeiktas Bilas nueitų pas Kontrolierių ir pasakytų, kad sugavo didelę žuvį, su kuria nori pažaisti vienas? „Labai puiku, Bilai, – atsakytų Kontrolierius. –

Daryk kaip nori, Bilai, tu man patinki. Išgerk arbatos." Jis man duotų medalį, o ne atsiųstų tave pašniukštinėti koridoriuose. Seniau buvome klasiška grupelė. Kodėl dabar esame tokie neskoningi?

– Jis mano, kad Persis labai godus, – tarė Smailis.

– Ir jis ne kitoks. Ir aš. Aš noriu būti vyriausias. Ar žinojai? Atėjo metas kuo nors tapti, Džordžai. Pusiau tapytojas, pusiau šnipas, metas padaryti ką nors iki galo. Nuo kada šioje žvėrių kompanijoje ambicija yra nuodėmė?

– Kas jam vadovauja, Bilai?

– Persiui? Karlas, kas daugiau? Žemesniosios klasės tipelis su aukštesniosios klasės šaltiniais – matyt, superherojus. Persis parsidavęs Karlui, tai vienintelis paaiškinimas, – Bilas jau seniai buvo išmokęs tyčia nesuprasti. – Persis kurmis, – tarė.

– Turėjau galvoj, kas vadovauja Merlinui? Kas *yra* Merlinas? Kas vyksta?

Palikęs knygų spintą ramybėje, Heidonas leidosi į Smailio kolekcijos apžvalgos turą.

– Čia Kalo, ar ne? – nukabino mažytį paauksuotą rėmelį ir pasuko į šviesą. – Gražus.

Jis pakreipė akinius, kad matytų geriau. Smailis buvo tikras, kad Bilas apžiūrėjęs jį daugybę kartų.

– *Labai* gražus. Ar kas nors mano, kad neturėčiau kišti nosies? Juk žinai, kad esu atsakingas už rusų taikinį. Atidaviau tam geriausius savo metus, sukūriau tinklą, suradau talentų medžiotojus, visus šiuolaikinius patogumus. Jūs, draugužiai penktame

aukšte, pamiršote, ką reiškia vadovauti operacijai, kai užtrunki penkias dienas, kol išsiunti laišką ir net negauni atsakymo į savo pastangas.

Smailis pareigingai išbėrė: „Taip, pamiršau. Taip, užjaučiu. Ne, negalvoju apie Aną. Juk mes kolegos, esame čia tam, kad pasikalbėtume apie Merliną ir Kontrolierių."

– Ir štai pasirodo prasisiekėlis Persis, prakeiktas Škotijos gatvės prekeivis, jokios klasės, su pilnu vežimu rusiškų gėrybių. Erzina, ar ne?

– Labai.

– Bėda ta, kad mano sistema ne per geriausia. Daug lengviau pašnipinėti Persį, nei... – nutilo pavargęs nuo savo paties tezių. Jo dėmesys nukrypo į mažytę kreida nupaišytą van Mierio galvutę. – Šitas man *labai* patinka.

– Ana padovanojo.

– Kompensacija?

– Tikriausiai.

– Turėjo būti nemaža nuodėmė. Kiek laiko jį turi?

Net dabar Smailis prisiminė, kad tada pastebėjo, kaip tylu gatvėje. Antradienis? Trečiadienis? Ir prisiminė, kaip pagalvojo: *Ne, Bilai. Kol kas iš tavęs nesulaukiau jokio paguodos prizo. O nuo šio vakaro nesi vertas nė šlepečių.* Pagalvojo, bet nepasakė.

– Ar Kontrolierius jau negyvas?

– Tik užsiėmęs.

– Ką jis veikia visą dieną? Kaip atsiskyrėlis, sergantis gonorėja, vienas krapštosi tame savo urve. Visi tie prakeikti popieriai,

kuriuos skaito... Ką, po velnių, jis sumanė? Galiu lažintis, kad jausmingą kelionę į savo bjaurią praeitį. Atrodo kaip sergantis katinas. Kiek suprantu, tai irgi Merlino kaltė?

Smailis ir vėl nieko neatsakė.

– Kodėl jis nevalgo su virėjais? Kodėl neprisijungia prie mūsų vietoje to, kad knaisiotųsi ieškodamas triufelių? Ko jis ieško?

– Negirdėjau, kad ko nors ieškotų, – tarė Smailis.

– Ak, liaukis. Aišku, kad ieško. Turiu ten šaltinį, vieną iš motinėlių, negi nežinojai? Sakė, kad neteko proto dėl šokolado. Kontrolierius knisasi po asmeninius Cirko didvyrių dosjė, ieško kažko nešvaraus. Pusė iš jų jau po žeme. Studijuoja visas mūsų nesėkmes, įsivaizduoji? Ir kam? Todėl, kad mums sekasi. Jis išprotėjo, Džordžai. Žinai, kas jį kankina? Senatvinė paranoja, įsidėmėk mano žodžius. Ar Ana tau kada pasakojo apie nedorąjį dėdę Frajų? Manė, kad tarnai knisasi po rožynus ieškodami jo paslėptų pinigų. Bėk nuo jo, Džordžai. Mirtis nuobodi. Nukirpk tą virvę, nusileisk apačion pas proletarus.

Ana dar nebuvo grįžusi, tad jie neskubėdami pėdino Kings Roudu akimis ieškodami taksi, Bilas dėstė savo politikos viziją, o Smailis atsakinėjo „Taip, Bilai“, „Ne, Bilai“ ir mąstė, kaip pasakyti tai Kontrolieriui. Dabar jis pamiršo, apie kurią viziją tauškė Bilas. Prieš metus Bilas buvo didysis vanagas. Norėjo pakeisti įprastą Europos ginkluotę branduoline. Jis buvo vienintelis žmogus Vaithole, kuris tikėjo, kad Britanija pati viena gali būti pakankamai grėsminga ir bauginanti. Šiais metais, jei Smailio neapgavo atmintis, Bilas buvo agresyvus anglų pacifistas ir norėjo švediško sprendimo, tik be švedų.

Nepasirodė nė vienas taksi, buvo graži naktis, jie ėjo toliau kaip seni draugai.

– Beje, jei kada sugalvotum tą Mierį parduoti, pranešk, gerai? Sumokėsiu tau padorią sumelę.

Pamanęs, kad tai dar vienas nevykęs pokštas, Smailis jį užsipuolė, nors visai nenorėjo supykti. Heidonui tai visai nerūpėjo. Jis žvelgė į gatvę, pakėlęs ranką mėgino sustabdyti taksi.

– Jėzau, tik pažiūrėk į juos, – sušuko susierzinęs. – Pilnas prakeiktų žydų.

– Bilo sėdynė turėtų atrodyti kaip kepimo grotelės, – kitą dieną sumurmėjo Kontrolierius. – Tiek metų sėdėjo ant tvoros, – minutėlę jis išsiblaškęs žiūrėjo į Smailį, lyg per jį žvelgtų į kažką kitą; tuomet nuleido akis ir toliau skaitė. – Džiaugiuosi, kad jis ne *mano* pusbrolis.

Kitą dieną motinėlės Smailiui turėjo stulbinamų naujienų. Kontrolierius išskrido į Belfastą dėl diskusijos su armija. Vėliau, tikrinamas kelionių ataskaitas, Smailis suprato, kad jam melavo. Tą mėnesį nė vienas Cirko darbuotojas neskrido į Belfastą, tačiau buvo apmokėtas pirmos klasės bilietas į Vieną, kurį išdavė Dž. Smailis.

Heidonas, kuris taip pat ieškojo Kontroleriaus, buvo perpykęs:

– Tai kas dabar? Į tinklą įtrauksime Airiją? Kiek suprantu, sukursime organizacinį aplinkkelį. Jėzau, tikra rakštis subinėj!

Šviesa furgone užgeso, bet Smailis ir toliau žiūrėjo į jo ryškų stogą. *Kaip jie gyvena?* – galvojo. – *Kaip užsidirba pragyvenimui?*

Jis mėgino įsivaizduoti neišmanėliško gyvenimo Saseks Gardense mechanizmą: vanduo, nuotekos, šviesa. Ana prie to krapštytųsi visą naktį; Bilas taip pat.

Faktai. Kokie buvo faktai?

Faktas, kad malonų vasaros vakarą, kai dar nebuvo „Burtų", netikėtai grįžau iš Berlyno ir radau ant svetainės grindų Baivoterio gatvėje gulintį Bilą Heidoną. Ana buvo paleidusi Listo plokštelę. Pati sėdėjo kitame kambario gale, apsivilkusi chalatą, nepasidažiusi. Nebuvo jokios scenos, visi elgėsi skausmingai natūraliai. Bilas papasakojo, kad užsuko pakeliui iš oro uosto, ką tik grįžo iš Vašingtono; Ana jau gulėjo lovoje, bet atsikėlė ir jį priėmė. Abu sutikome, kad labai gaila, jog nevažiavome iš oro uosto kartu. Kai Bilas išėjo, paklausiau:

– Ko jis norėjo?

O Ana atsakė:

– Peties išsiverkti, – Bilui nesisekė su moterimis, norėjo išlieti širdį.

– Vašingtone gyvena Felisiti, kuri nori kūdikio, o Londone yra Džen, kuri nuo jo laukiasi.

– Bilo?

– Dievas žino, bet esu tikra, kad Bilas – ne.

Kitą rytą, visai to nenorėdamas, Smailis suprato, kad Bilas grįžo į Londoną prieš dvi, o ne vieną dieną. Po to Bilas pademonstravo Smailiui neįprastą pagarbą, o Smailis taip pat elgėsi labai mandagiai, kaip paprastai žmonės daro ką tik susipažinę. Džordžas tik vėliau pastebėjo, kad paslaptis išaiškėjo, ir buvo

nustebęs, kaip greitai tai įvyko. Jis manė, kad Bilas kažkam pasigyrė, gal Blandui. Jei galima taip pasakyti, Ana sulaužė tris savo pačios taisykles. Bilas buvo Cirkas ir Partija – taip ji vadindavo šeimą ir artimuosius. Bet kuriuo atveju, jis buvo uždraustas. Trečia, Ana jį priėmė Baivoterio gatvėje, pažeidė teritorinį padorumą.

Vėl pasitraukęs į savo vienišą gyvenimą Smailis laukė, kol Ana ką nors pasakys. Jis išsikraustė į laisvą kambarį ir pasirūpino, kad turėtų ką veikti vakarais ir mažiau pastebėtų, kada ji išeina ir kada grįžta. Pamažu suprato, kad ji labai nelaiminga. Ana numetė svorio, neteko savo žaismingumo ir, jei nebūtų jos pažinojęs geriau, manytų, jog kartais ją ištinka kaltės ar net pasibjaurėjimo savimi priepuoliai. Kai Džordžas būdavo švelnus, žmona vydavo jį šalin; ji nerodė jokio susidomėjimo kalėdiniu apsipirkimu, pradėjo kosėti – Smailis žinojo, kad tai įtampos ženklas. Jei ne operacija „Liudijimas“, į Kornvalį jie būtų išvykę anksčiau. Deja, išėjo taip, kad kelionę teko atidėti iki sausio, kai Kontrolierius jau buvo miręs, Smailis – netekęs darbo, svarstyklės pasvirusios į kitą pusę, o Ana, jo nusivylimui, Heidono kortą dangstė viskuo, ką tik pavyko rasti malkoje.

Tai kas nutiko? Ar ji nutraukė romaną? Ar Heidonas? Kodėl ji niekada apie tai nepapasakojo? Smailis pasidavė. Bilas Heidonas buvo kaip Češyro katinas – kai tik prie jo priartėdavai, veidas dingdavo ir likdavo tik plati šypsena, tačiau Smailis žinojo, kad Bilas kažkaip ją įskaudino ir tai buvo nuodėmių nuodėmė.

19

Smailis atsidūsėjęs grįžo prie nemėgstamo kortų staliuko ir toliau skaitė apie Merlino progresą nuo tada, kai pats priverstinai pasitraukė iš Cirko. Greitai pastebėjo, kad naujasis Persio Alelaino režimas Merlino gyvensenai iškart suteikė labai malonių pokyčių. Jis tarsi subrendo, susitupėjo. Liovėsi naktinės kelionės į Europos sostines, žinios plaukė reguliariai, ne taip nervingai. Žinoma, turėjo būti ir galvos skausmų. Merlinas nesiliovė prašęs pinigų – prašęs, ne grasinęs, o svaro vertei vis krintant, dideli mokėjimai užsienio valiutomis vis labiau smaugė valstybės iždą. Vienu metu kažkas net siūlė „kadangi mes esame Merlino pasirinkta šalis, jis taip pat turėtų nešti mūsų naštos dalį“ – siūlymas niekada nebuvo įgyvendintas. Žinoma, Heidonas ir Blandas pratrūko. „Negaliu, – kaip reta nuoširdžiai Alelainas rašė Ministrui, – daugiau apie tai užsiminti savo darbuotojams.“

Taip pat buvo eilutė apie naują fotoaparatą, kurį už didelius pinigus varžteliai išrinko iki pavienių dalių ir sumontavo į standartinę sovietų gamybos lempą. Lempa – šįkart žvalgybai

pašūkaliojus – diplomatiniame krepšyje buvo išdanginta į Maskvą. Problema buvo pristatymas. Tenykštis štabas nežinojo nei Merlino tapatybės, nei lempos turinio. Lempa buvo gremėzdiška ir netilpo į automobilio bagažinę. Po kelių bandymų pagaliau įvyko ne pats švariausias perdavimas, bet fotoaparatas neveikė, tad Cirko ir Maskvos štabo santykiai kaip reikiant ataušo. Kiek mažiau ambicingą modelį Tobis Esterheizas nugabeno į Helsinkį, ten jis buvo perduotas – kaip rašoma Alelaino pranešime Ministrui – „patikimam tarpininkui, kuris nesunkiai kirs sieną“.

Staiga Smailis atsitiesė.

„Kaip jau kalbėjome, – rašė Alelainas Ministrui raporte, datuotame šių metų vasario dvidešimt septintąja, – sutikote skirti daugiau lėšų namui Londone, kuris priklauso „Burtų“ biudžetui.“

Jis perskaitė sakinį kartą, po to dar kartą. Iždas pritarė šešiasdešimčiai tūkstančių svarų nuosavybės teisėms ir dar dešimt tūkstančių skyrė baldams ir įrengimui. Kad sumažintų išlaidas, jie norėjo, jog nuosavybės teisių perdavimo dokumentus tvarkytų jų teisininkai. Alelainas atsisakė atskleisti adresą. Dėl tos pačios priežasties kilo ginčas, kas turėtų pasilikti dokumentus. Šįkart valstybės iždas nusprendė nepasiduoti. Jo teisininkai pasitelkė instrumentus, kuriais naudodamiesi galėtų atgauti namą, jei Alelainas mirtų ar bankrutuotų. Adresą Persis vis tiek pasiliko sau – kaip ir pasiteisinimą dėl įspūdingos bei labai brangios papildomos operacijos, kuri turėjo būti vykdoma užsienyje.

Smailis atkakliai ieškojo paaiškinimo. Greitai įsitikino, kad finansinės ataskaitos nepadės. Jose buvo tik miglotos užuominos apie namą Londone, bet tuomet kainos pakilo dvigubai. Ministras Alelainui: „Kiek suprantu, pastatas Londone vis dar reikalingas?“ Alelainas Ministrui: „Net labai. Sakyčiau, kad dabar net labiau nei anksčiau. Taip pat norėčiau pridurti, kad nuo mūsų paskutinio pokalbio žinančiųjų ratas nepadidėjo.“ Kokių žinančiųjų?

Tik grįžęs prie dokumentų, vertinančių „Burtų“ produktą, Smailis rado sprendimą. Už namą buvo sumokėta vėlyvą kovą. Iškart po to jis buvo apgyvendintas. Kaip tik nuo tos pačios dienos Merlinas įgijo asmenybę, kuri buvo aprašyta komentaruose. Iki dabar įtariose Smailio akyse Merlinas buvo mašina: nepriekaištinga, nyki, nesuvaržyta, kas paprastai labai apsunkindavo kitų agentų gyvenimą. Staiga jis siaubingai susierzino.

„Perdavėme Merlinui jūsų klausimą dėl Kremliaus požiūrio į rusų naftos pardavimą Jungtinėms Valstijoms. Jūsų pageidavimu jam užsiminėme, kad tai prieštarauja jo praėjusio mėnesio pranešimui, kuriame teigiama, kad Kremlius tariasi su Tanakos vyriausybe dėl Sibiro naftos pardavimo Japonijai. Merlinas šiuose pranešimuose neįžvelgia jokių prieštaravimų ir atsisako spėlioti, kuriai rinkai galiausiai atiteks rusų nafta.“

Vaitholas pasigailėjo savo beatodairiškumo.

„Merlinas nekartos ir prie šio pranešimo nekomentuos gruzinų nacionalizmo ir riaušių Tbilisyje. Kadangi pats nėra gruzinas, kaip ir visi rusai, mano, kad visi gruzinai vagys ir valkatos, todėl turėtų būti įkišti už grotų...“

Vaitholas nutarė nespausti.

Staiga Merlinas prisliūkino arčiau. Ar Smailis pajuto jo fizinį artumą tik todėl, kad sužinojo apie namo Londone pirkimą? Anksčiau atrodė, kad jis toli, sustingęs Maskvos žiemoje, bet dabar Merlinas sėdėjo šalia, šiame nugyventame kambaryje; lauke gatvėje už lango, lietuje, kur Mendelis ėjo sargybą. Staiga atsirado Merlinas, kuris kalbėjo, atsakinėjo ir neprašytas reiškė nuomonę; Merlinas, su kuriuo buvo galima susitikti. Susitikti Londone? Maitinosi, linksminosi, klausėsi ataskaitų šešiasdešimt tūkstančių svarų kainuojančiame name, komandavo ir pasakojo juokelius apie gruzinus? Kas buvo tasai žinančiųjų ratas, kuris susiformavo iš tų, kurie žinojo „Burtų" operacijos paslaptis?

Scenoje pasirodė nauja, neįtikėtina figūra: JPR, naujas Vaitholo „Burtų" garbintojas. Peržiūrėjęs sąrašus Smailis išsiaiškino, kad jo pilnas vardas Riblis, jis žvalgybos tyrimų departamento narys. J. P. Riblis buvo sumišęs.

JPR Adrijos darbo partijai: „Norėčiau atkreipti jūsų dėmesį į datų nesutapimą. „Burtai" Nr. 104 (Sovietų Sąjungos ir Prancūzijos diskusijos dėl bendros lėktuvų gamybos) datuotas balandžio dvidešimt pirmąja. Remiantis jūsų priedangos raportu, Merlinas šią informaciją gavo tiesiogiai iš generolo Markovo, dieną po to, kai derybininkai sutiko slapta pasirašyti sutartį. Vis dėlto, remiantis Paryžiaus ambasada, tą dieną, balandžio dvidešimt pirmąją, Markovas buvo Paryžiuje, o Merlinas, kaip patvirtina pranešimas Nr. 109, lankėsi raketų tyrimų bazėje už Leningrado..."

Raporte buvo paminėti bent keturi panašūs „neatitikimai“, kuriuos sudėjus atrodė, kad Merlino stebuklai reikalauja didelio judrumo.

J. P. Ribliui buvo liepta nekišti nosies į svetimus reikalus, bet kitame raporte Ministrui apie „Burtų“ operaciją Alelainas kalbėjo visai kitaip.

„Visiškai slapta ir asmeniška. Merlinas, kaip jau žinote, yra ne vienas šaltinis, o keli. Nors dėl saugumo sumetimų labai stengėmės tai nuslėpti nuo jūsų skaitytojų, su kiekvienu nauju tomu vis sunkiau tęsti šį melą. Galbūt laikas pasakyti tiesą, bent jau nedideliam ratui? Taip pat iždui nepakenktų sužinoti, kad mėnesinis dešimties tūkstančių Šveicarijos frankų Merlino atlyginimas ir beveik tokia pati suma, skiriama su juo susijusioms išlaidoms, ne tokia ir didelė, kai padalijama į daugybę dalių.“

Bet raportas buvo užbaigtas nemalonia gaida: „Šiaip ar taip, net jei sutiksime praverti duris, svarbiausia, kad namas Londone ir jo paskirtis išliktų visiškoje paslaptyje. Kai tik mūsų skaitytojai sužinos, kad Merlinas yra ne vienas žmogus, Londono operacija taps tik dar trapesnė.“

Smailis visiškai suglumo ir perskaitė laišką dar kelis kartus. Po to, lyg į galvą staiga būtų šovusi kokia mintis, sutrikęs pakėlė akis. Jo mintys buvo taip toli, tokios įtemptos ir sudėtingos, kad telefonas kambaryje suskambo kelis kartus, kol Džordžas atkreipė į jį dėmesį. Pakėlęs ragelį žvilgtelėjo į laikrodį; šešta vakaro, jis skaitė dar tik valandą.

– Ponas Baraklo? Skambina Lofthausas iš finansų, sere.

Kodinėmis frazėmis Piteris Gilemas prašė kuo greičiau susitikti. Atrodė sukrėstas.

20

Į Cirko archyvus buvo patenkama ne pro pagrindinį įėjimą. Jie klajojo po tamsių kambarėlių labirintą pastato gale, kuris buvo panašesnis į nenaujų knygų parduotuvėles, kurios čia augo kaip ant mielių, nei į didelio departamento gerai organizuotą atmintį. Jie buvo pasiekiami per nykias dureles, įsispraudusias tarp rėmintojo dirbtuvių ir kavinukės, kuri darbuotojams buvo uždrausta. Lentelė ant durų skelbė: „Miesto ir šalies kalbų mokykla. Tik personalui“, o kita – „Ribotos atsakomybės akcinė bendrovė“. Norėdamas įeiti paspausdavai vieną ar kitą skambutį ir laukdavai Alvino, moteriško jūrų pėstininko, kuris kalbėdavo tik apie savaitgalius. Iki trečiadienio kalbėdavo apie praėjusį savaitgalį, o po to – apie ateinantį. Šįryt, antradienį, buvo pasipiktinęs ir neramus.

– Štai. Tai kaip dėl audros? – paklausė Gilemas pasirašydamas žurnale.

– Galbūt gyvensiu švyturyje. Visą šeštadienį, visą sekmadienį. Savo draugui pasakiau: „Esame pačiame Londono viduryje, tik paklausyk.“ Norite, kad pasaugočiau?

– Reikėjo jums pabūti ten, kur buvau aš, – tarė Gilemas atiduodamas rudos drobės krepšį į laukiančias Alvino rankas. – Ką ten klausytis, vos gali išstovėti stačias.

Nebūk per daug draugiškas, – pasikalbėjo pats su savimi.

– Man vis tiek patinka kaimas, – tvirtino Alvinas kišdamas krepšį į vieną iš laisvų spintelių sau už nugaros. – Tai gal ir numeriuką? Turiu jį duoti, Dolfin mane užmuštų, jei sužinotų.

– Aš jumis pasitikiu, – tarė Gilemas. Palypėjęs keturias pakopas pastūmė siūbuojančias duris ir įėjo į skaityklą. Patalpa atrodė kaip laikina auditorija: tuzinas stalų, visi žiūri į tą pačią pusę, pakyla, ant kurios sėdi archyvaras. Gilemas užėmė stalą netoli galo. Vis dar buvo anksti, pagal jo laikrodį – dešimt po dešimtos, vienintelis skaitytojas buvo Benas Trakstonas iš tyrimų skyriaus, kuris čia praleisdavo beveik visą savo laiką. Seniau apsimesdamas latvių disidentu Benas kartu su revoliucionieriais lakstė po Maskvos gatves ir prašė mirties savo engėjams. Dabar sėdėjo palinkęs virš popierių kaip senas kunigas, žilas ir visiškai ramus.

Pamačiusi prie savo stalo Gilemą archyvarė nusišypsojo. Kai Brikstonas krito, Gilemas leisdavo čia dienas vartydamas senas bylas ir ieškodamas tokios, kuri galėtų atlaikyti kritiką. Archyvarė buvo Selė, stambi, sportuojanti mergina, kuri vadovavo jaunimo klubui Čisvike ir turėjo juodą dziudo diržą.

– Kiek sprandų nusukai šį savaitgalį? – paklausė Gilemas siekdamas žalių užklausos lapelių krūvos.

Selė padavė užrašus, kuriuos laikė savo geležinėje spintelėje.

– Porą. Kaip tu?

– Lankiau tetas Šropšyre, dėkui.

– Tetas, – pakartojo mergina.

Gilemas prie jos stalo užpildė dar du lapelius dėl kitų dokumentų, stebėjo, kaip ji juos užantspaudavo, nuplėšė šakneles ir įmetė į plyšelį stale.

– D koridorius, – sumurmėjo atiduodama aplankus. – Du aštuoni pakeliui dešinėje, trys vienas kitoje nišoje.

Pro duris kitame kambario gale Gilemas pateko į pagrindinę salę. Centre stovėjo senas liftas, kuris atrodė kaip šachtininkų keltuvas ir gabeno dokumentus į Cirko viršūnes. Jį krovė du apsiblausę naujokai, trečias stovėjo šalia ir reguliavo gervę. Gilemas lėtai judėjo tarp lentynų skaitydamas švytinčius numerėlius.

– Leikonas prisiekinėja, kad apie „Liudijimą" nieko neturi, – kaip visada neramiai paaiškino Smailis. – Pas jį tik seni Prido persiuntimo popieriai ir viskas, – ir niūriai pridūrė: – Taigi bijau, kad teks patiems pasiknisti Cirko registruose ir pamėginti ką nors rasti.

„Rasti" Smailio žodyne reiškė „pavogti".

Ant kopėčių stovėjo mergina. Oskaras Alitsonas, tvarkytojas, krovė kaubojų bylas į skalbinių krepšį. Astridas, technikas, tvarkė radiatorių. Lentynos buvo medinės, gilios kaip gultai, suskirstytos į kvadratėlius faneros plokštėmis. Gilemas žinojo, kad „Liudijimas" turėtų būti keturi keturi, aštuoni du I – keturiasdešimt ketvirta niša, prie kurios jis ir stovėjo. I reiškė išnykęs, čia buvo kraunamos baigtos, daugiau nebereikalingos operacijos. Gilemas atskaičiavo aštuntą kvadratėlį nuo kairės.

„Liudijimas" turėjo būti antras nuo kairės, bet reikėjo įsitikinti, nes nugarėlės buvo nepažymėtos. Baigęs žvalgybą ištraukė du aplankus, kurių buvo prašęs, o žalius lapelius paliko jiems skirtuose krepšeliuose.

– Esu tikras, kad rasi nedaug, – tarė Smailis lyg džiaugtųsi, kad plonus aplankus lengviau nešti. – Bet turi būti kas nors, bent jau dėl vaizdo, – tai Gilemui nepatiko. Smailis kalbėdavo taip, lyg gebėtum skaityti jo mintis, lyg nuolat sėdėtum jo galvoje.

Atsisėdęs apsimetė, kad skaito, bet leido laiką galvodamas apie Kamilą. Ką jis galėjo padaryti? Anksti šį rytą gulėdama jo glėbyje ji papasakojo, kad buvo ištekėjusi. Kartais Kamila kalbėdavo taip, lyg būtų nugyvenusi dvidešimt gyvenimų. Tai buvo klaida, tad jie nelabai norėjo apie tai kalbėti.

– Kas nutiko?

– Nieko. Nebuvome skirti vienas kitam.

Gilemas ja nepatikėjo.

– Išsiskyrei?

– Tikiuosi.

– Nebūk kvaila, turi žinoti, ar išsiskyrei, ar ne!

Mergina paaiškino, kad viskuo rūpinosi tėvai; jis buvo užsienietis.

– Ar jis siunčia tau pinigų?

– Kodėl turėtų? Jis man nieko neskolingas.

O po to fleita kitame kambaryje, ryto prieblandoje, kol Gilemas ruošė kavą. Ar ji apgavikė, ar angelas? Sekundėlei buvo

šmėkštelėjusi mintis paieškoti jos vardo įrašuose. Po valandos Kamila turėjo pamoką su Sandu.

Apsiginklavęs žaliu lapeliu su nuoroda „trys keturi" padėjo aplankus į vietą ir įlindo į kitą nišą.

Ant kopėčių vis dar stovėjo mergina. Alitsonas buvo dingęs, bet vis dar stovėjo skalbinių krepšys. Radiatorius išvargino Astridą, jis sėdėjo šalia ir skaitė „Sun".

Ant žalio lapelio buvo parašyta „keturi trys keturi trys", aplanką rado iškart, nes jau buvo jį pasižymėjęs. Kaip ir „Liudijimas", buvo rausvas ir nučiupinėtas. Gilemas įkišo žalią lapelį į krepšelį. Kiek atsitraukė link praėjimo, patikrino Alitsoną ir merginas, tuomet paėmė „Liudijimą" ir kiek įmanoma greičiau pakeitė jį tuo, kurį laikė rankoje.

– Manau, kad svarbiausias dalykas, Piteri, – pasakojo Smailis, – nepalikti tarpų. Taigi siūlau paprašyti panašaus aplanko, turiu galvoje panašaus *išoriškai*, ir palikti jį vietoj...

– Suprantu, – tarė Gilemas.

Laikydamas „Liudijimą" dešinėje rankoje, pavadinimą nusukęs į save, jis grįžo į skaityklą ir sėdo skaityti. Selė kilstelėjo antakius ir kažką sumurmėjo. Gilemas linktelėjo, kad viskas gerai, nes manė, kad ji klausė būtent to, bet mergina priėjo prie jo. Panika. Pasiimti aplanką su savimi ar palikti? Ką paprastai darau? Paliko jį ant stalo.

– Džiuljeta eina kavos, – sušnabždėjo Selė. – Tau atnešti?

Gilemas padėjo ant stalo šilingą.

Žvilgtelėjo į laikrodį ant sienos, po to – ant savo riešo. *Jėzau, liaukis žvilgčiojęs į tą prakeiktą laikrodį! Galvok apie Kamilą,*

galvok, kaip ji pradeda pamoką, galvok apie tetas, su kuriomis nepraleidai savaitgalio, apie Alviną, kuris nepažiūrėjo į tavo krepšį. Galvok apie bet ką, tik ne apie laiką. Dar aštuoniolika minučių.

– Piteri, jei turi nors menkiausią abejonę, nedaryk to. Tai svarbiau už viską, – puiku, o ką daryti, kai tavo skrandyje skraidžioja trisdešimt drugių, o prakaitas po marškiniais liejasi kaip nematomas lietus? Gilemas galėjo prisiekti, kad dar niekada nebuvo taip blogai.

Atsivertė „Liudijimą" ir pamėgino skaityti.

Aplankas nebuvo nei labai plonas, nei storas. Kaip Smailis ir sakė: pirmuosiuose puslapiuose buvo išvardyta, ko čia nėra. „Priedai 1-8 laikomi Londono stotyje, kryžminė nuoroda *Elisas Džimas, PRIDO Džimas, Hajekas Vladimiras, Kolinsas Semas, Haboltas Maksas...*" ir dėdė Tomas Koblis, ir visi kiti. „Dėl šių dokumentų kreipkitės į Londono stotį arba CV", tai reiškė Cirko vadovą. *Nežiūrėk į savo laikrodį, žiūrėk į laikrodį ant sienos ir skaičiuok, idiote.* Aštuonios minutės. Keista skaityti savo pirmtakų bylas. Keista, kai tavo pirmtakas yra Džimas. Neskaitant jo vardo dokumentuose, vienintelis Džimo paliktas pėdsakas buvo už seifo užkišta sieninio raketė, ant kurios rankenos buvo išdeginta „Dž. P." Jis parodė ją Elen, senai tvirtai bobai, kuri galėjo priversti Si Vanhoferį klykti kaip mažą berniuką. Ji pratrūko ašaromis, suvyniojo raketę ir nusiuntė ūkvedžiams su asmenišku rašteliu Dolfin prašydama, jei įmanoma, grąžinti raketę Džimui. Kaip sekasi žaisti, Džimai, kai petyje kelios čekų kulkos?

Vis dar aštuonios minutės.

– Jei sugebėtum, – tarė Smailis, – jei nebūtų per daug sudėtinga, nuvežk savo automobilį apžiūrėti į vietinį garažą. Paskambink jiems namų telefonu, *tikėdamasis*, kad Tobis klausosi...

Tikėdamasis. O kaip visi tie pokalbiai su Kamila? Vis dar aštuonios minutės.

Atrodė, kad likusią aplanko dalį sudaro žvalgybos telegramos, iškarpos iš čekų spaudos, pranešimai per Prahos radiją, ištraukos iš dokumento dėl sužeistų agentų grąžinimo ir jų darbingumo sugrąžinimo, Alelaino pareiškimai iždui, kuriuose jis dėl fiasko kaltina Kontrolierių. Greičiau tu nei aš, Džordžai.

Mintyse Gilemas pradėjo matuoti atstumą nuo savo stalo iki durų, už kurių registratūroje snūduriavo Alvinas. Paskaičiavo, kad penki žingsniai, ir nusprendė viską surežisuoti. Per du žingsnius nuo durų stovėjo diagramų komoda, panaši į didelį geltoną pianiną. Ji buvo pilna nuorodų ir visokių keistų dalykų: didelių žemėlapių, senų „Kas yra kas“ numerių, senų vokiškų kelionių knygų. Įsikišęs tarp dantų pieštuką vyriškis paėmė „Liudijimo“ aplanką, nuėjo prie komodos, telefonų knygoje susirado Varšuvą ir pradėjo ant popierėlio rašyti pavardes. *Mano ranka!* – rėkė balsas viduje. – *Mano ranka dreba, tik pažiūrėk į pirštus, lyg būčiau girtas! Kodėl niekas nepastebi?* Atėjo Džiuljeta ir ant jo stalo padėjo puodelį. Išsiblaškęs pasiuntė jai oro bučinį. Tuomet pasirinko kitą miestą, Poznanę, ir surašė pavardes šalia pirmųjų. Kai vidun įėjo Alvinas, net nepakėlė akių.

– Telefonas, sere, – sumurmėjo.

– O velnias, – tarė Gilemas įsigilinęs į telefonų knygą. – Kas skambina?

– Išorinė linija, sere. Kažkas šiurkštus. Gal garažas, dėl jūsų automobilio. Sakė, kad turi prastų naujienų, – linksmai tarė Alvinas.

Gilemas laikė „Liudijimą“ abiem rankom, aiškiai ieškojo nuorodų, susijusių su telefonų knyga. Buvo atsukęs Selei nugarą, jautė, kaip virpa keliai. Alvinas išėjo pirmas ir palaikė jam siūbuojančias duris. Jis išėjo pro jas skaitydamas dokumentą. *Kaip prakeiktas bažnytinio choro dainininkas.* Laukė, kol jį nutrenks žaibas, kol Selė pavadins jį žudiku, kol senasis Benas prisikels gyvenimui, bet nieko neįvyko. Jautėsi daug geriau. *Alvinas mano sąjungininkas, aš juo pasitikiu, mes susivieniję prieš Dolfin, aš galiu judėti.* Siūbuojančios durys užsidarė, jis nulipo keturis laiptelius ir vėl pamatė Alviną, kuris laikė duris į telefono kabiną. Apatinė jos dalis buvo išmušta plokštėmis, viršutinė – stiklinė. Pakėlęs ragelį pasidėjo aplanką prie kojų ir klausėsi, kaip Mendelis pasakojo, jog reikia naujos pavarų dėžės – toks remontas galėjo kainuoti iki šimto svarų. Jie viską išsigalvojo dėl ūkvedžių ir tų, kurie gali sumanyti paskaityti transkripcijas, tad Gilemas gražiausiai tęsė toliau, kol įsitaisęs registratūroje Alvinas klausėsi kaip erelis. *Man pavyko,* – pamanė. – *Aš skrendu, galiausiai man pavyko.* Girdėjo, kaip pats pasakė:

– Na bent jau paskambink tiekėjams ir paklausk, kada galėtų pristatyti tą prakeiktą daiktą. Turi jų numerį? – ir susierzinęs pridūrė: – Palauk.

Jis pravėrė duris ir prispaudė mikrofoną prie švarko, nes visai nenorėjo, kad ši dalis būtų įrašyta.

– Alvinai, duokit minutėlei tą krepšį.

Alvinas jį atnešė atsargiai kaip paramedikas per futbolo varžybas.

– Gerai, pone Gilemai. Atidaryti?

– Tiesiog numesk čia, ačiū.

Krepšys gulėjo ant grindų šalia kabinos. Gilemas pritūpė, įtraukė jį vidun ir atsegė. Viduje, tarp marškinių ir daugybės laikraščių, gulėjo trys dirbtinės odos aplankai: tamsiai geltonas, žalias ir rausvas. Išėmęs rausvąjį ir savo adresų knygelę, pakeitė juos „Liudijimo" aplanku. Tuomet užtraukė užtrauktuką, atsistojo ir padiktavo Mendeliui telefono numerį, kuris, tiesą sakant, buvo tikras. Gilemas padėjo ragelį, padavė krepšį Alvinui ir su netikru aplanku grįžo į skaityklą. Priėjęs prie komodos dar pažaidė su telefonų knyga ir su butaforine byla patraukė į archyvą. Alitsonas užsiiminėjo kažkokiomis nesąmonėmis: stumdė skalbinių krepšį pirmyn ir atgal.

– Piteri, padėk mums, įstrigau.

– Sekundėlę.

Iš „Liudijimo" vietos pasiėmęs trys keturi aplanką pakeitė jį butaforiniu, o trys keturi grąžino į kitą nišą ir susirinko žalius lapelius. Dievas yra, jam puikiai sekėsi. Norėjo išrėkti tai garsiai: *Dievas yra, o aš galiu skraidyti.*

Gilemas nunešė lapelį Selei, kuri ant jo pasirašė ir kaip visada pasmeigė ant miniatiūrinės ieties. Vėliau vakare viską patikrins.

Jei aplankas bus savo vietoje, sunaikins ir šakneles, ir žalius lapelius, ir net gudrioji Selė neprisimins, kad jis sukinėjosi prie keturi keturi nišos. Jis jau ruošėsi grįžti į archyvą ir pagelbėti senajam Alitsonui, kai suprato, kad žiūri tiesiai į rudas Tobio Esterheizo akis.

– Piteri, – tarė Tobis savo netobula anglų kalba. – Atsiprašau, kad trukdau, bet čia iškilo nedidelė krizė, Persis Alelainas norėtų skubiai su tavimi šnektelėti. Ar galime nueiti pas jį dabar? Būtų labai malonu iš tavo pusės, – ir prie durų, kai Alvinas juos išleido, pridūrė: – Tiesą sakant, jam reikia tavo nuomonės, – pažymėjo oficialiai kaip nelabai svarbus, bet kylantis žmogus. – Nori pasiklausti tavo nuomonės.

Gilemas beviltiškai pasisuko į Alviną ir tarė:

– Vidurdienį į Brikstoną išvyks maršrutinis furgonas. Skambtelkit Transportui ir paprašykit tą daiktą paimti, gerai?

– Būtinai, sere, – tarė Alvinas. – Bus padaryta. Atsargiai, laiptelis, sere.

Ir melskis už mane, – pamanė Gilemas.

21

– Mūsų šešėlių sekretorius, – vadino jį Heidonas. Budėtojai dėl plaukų vadino jį Snieguole. Tobis Esterheizas rengėsi kaip vyriškas manekenas, tačiau kai tik nuleisdavo pečius ar sugniaužkdavo mažyčius kumštelius, iškart suprasdavai, kad jis kovotojas. Sekdamas jį ketvirtojo aukšto koridoriumi, vėl stebeilydamas į kavos aparatą ir girdėdamas, kaip Loderis Striklandas aiškina, kad yra nepasiekiamas, Gilemas pagalvojo: „Jėzau, mes ir vėl Berne, ir labai skubam."

Jau norėjo sušukti tai Tobiui, bet pamanė, kad palyginimas neprotingas.

Kiekvieną kartą pagalvojęs apie Tobį prisimindavo Šveicariją prieš aštuonerius metus, kai Tobis buvo tik neįdomus stebėtojas, taip pat žinomas dėl neoficialių pasiklausymų. Po Šiaurės Afrikos Gilemas neturėjo ką veikti, tad Cirkas juos abu išsiuntė į Berną vienkartinei operacijai. Jie turėjo pašalinti porą belgų ginklų platintojų, kurie, naudodamiesi šveicarais, siuntė savo ginklus į kitiems neįdomias vietas. Jie išsinuomojo vilą šalia taikinio. Tą

patį vakarą Tobis atidarė skirstomąją dėžę ir viską sutvarkė taip, kad jie nugirdo belgų pokalbį. Gilemas buvo bosas ir reporteris, tad dukart per dieną nuveždavo juostas į Berno štabą, kaip pašto dėžutę naudojo gatvėje stovintį automobilį. Tobis nesunkiai papirko paštininką, kad leistų paskaityti belgų paštą, kol jis dar neatneštas, ir valytoją, kad svetainėje, kurioje vykdavo dauguma diskusijų, įtaisytų radijo mikrofoną. Norėdami papramogauti eidavo į „Chikito". Tobis visada šokdavo su pačiomis jauniausiomis merginomis. Retkarčiais kurią nors parsivesdavo namo, bet iki ryto jos visos dingdavo, o Tobis atidarydavo langus ir išvėdindavo kambarį.

Taip jie gyveno tris mėnesius, bet viešnagės pabaigoje Gilemas jį pažinojo neką geriau nei pradžioje. Net nežinojo, iš kur jis kilęs. Tobis buvo snobas, jis žinojo, kur pavalgyti, kur būti pastebėtam. Pats skalbdavo savo drabužius, o naktį ant savo Snieguolės plaukų užsimaukšlindavo tinklelį. Tą dieną, kai vilą apsupo policija, Gilemas šoko per tvorą ir rado Tobį „Bellevue" viešbutyje, čiaumojantį *pâtisseries* ir žiūrintį *thé dansant.* Jis išklausė tai, ką Gilemas norėjo pasakyti, sumokėjo sąskaitą, pirma davė arbatpinigių grupės lyderiui, po to – Francui, vyriausiajam durininkui, tuomet per koridorių ir laiptų labirintą nuėjo į garažą, kuriame jų laukė automobilis pabėgimui ir pasai. Ten Tobis taip pat paprašė jo sąskaitos. *Jei nori dingti iš Šveicarijos, pirma turi susimokėti sąskaitas,* – pamanė Gilemas. Atrodė, kad koridoriai niekada nesibaigs. Dėl veidrodinių sienų ir Versalio sietynų atrodė, kad eina ne paskui vieną Esterheizą, o visą jų delegaciją.

Nors siauri mediniai laiptai į Alelaino kambarius buvo išdažyti purvina žalia spalva, o sietynus priminė tik seni popieriniai lempų gaubtai, dabar jį aplankė būtent ši vizija.

– Pasimatyti su vadovu, – grėsmingai pranešė Tobis jaunam budėtojui, kuris linktelėjęs juos praleido. Laukiamajame prie keturių pilkų mašinėlių sėdėjo keturios pilkos moterėlės su perlais ir suderintomis palaidinukėmis bei megztukais. Jos linktelėjo Gilemui, į Tobį nekreipė dėmesio. Ženklas virš Alelaino durų skelbė „Užsiėmęs". Šalia – nauja šešių pėdų drabužinė-seifas. Gilemas susimąstė, kaip grindims pavyksta jį išlaikyti. Ant jo rikiavosi Pietų Afrikos šerio buteliai, taurės ir lėkštelės. Antradienis – neoficialūs Londono stoties pietūs.

– Pasakyk jiems, kad nepriimsiu jokių skambučių, – sušuko Alelainas, kai Tobis atidarė duris.

– Vadovas nepriims skambučių, merginos, prašau, – palaikė duris Gilemui. – Pas mus konferencija.

– Girdėjome, – atsakė viena iš motinėlių.

Na ir vakarėlis.

Alelainas sėdėjo stalo gale, didybės maniją išduodančiame raižytame krėsle, skaitė dviejų puslapių dokumentą ir visai nekreipė dėmesio į pasirodžiusį Gilemą. Tik suniurzgė:

– Sėsk. Prie Polo, už druskos, – ir toliau susikaupęs skaitė.

Kėdė Alelaino dešinėje buvo tuščia, iš laikyseną gerinančios pagalvėlės Gilemas suprato, kad ji priklauso Biliui Heidonui. Alelaino kairėje sėdėjo Rojus Blandas ir taip pat skaitė, bet pamatęs praeinantį Gilemą pakėlė akis ir tarė:

– Sveikas, Piteri, – po to nusekė jį išsprogusiomis, blyškiomis akimis. Už tuščios Bilo kėdės sėdėjo Mo Delaver, simbolinė moteris Londono stotyje trumpais plaukais ir rudo tvido kostiumėliu. Priešais ją – Filas Portas, vyriausiasis ūkvedys, turtingas vyrukas su dideliu namu priemiestyje. Pamatęs Gilemą liovėsi skaitęs, iškart užvertė aplanką, padėjo ant jo ranką ir nusišypsojo.

– Už druskos reiškia šalia Polo Skordeno, – vis dar šypsodamasis tarė Filas.

– Ačiū. Matau.

Priešais Portą sėdėjo Bilo rusai, paskutinį kartą matyti ketvirto aukšto vyrų tualete – Nikis de Silskis ir jo vaikinas Kasparas. Jie nemokėjo šypsotis. Gilemui atrodė, kad nemoka ir skaityti, nes neturėjo jokių popierių; buvo vieninteliai, kurie nieko neskaitė. Jie tik sėdėjo su savo keturiomis stambiomis letenomis ant stalo, lyg kas nors laikytų į nugaras įrėmęs ginklus, ir stebėjo jį savo keturiomis rudomis akimis.

Už Porto sėdėjo Polas Skordenas, Rojaus Blando žmogus, dirbantis su periferijos tinklais, nors kiti sakė, kad jis laksto Bilo reikalais. Polas buvo lieknas, nemalonus keturiasdešimtmetis rusvu veidu ir ilgomis rankomis. Kartą Gilemas buvo su juo suporuotas per kietų vyrukų kursus Lopšelyje. Jie vos vienas kito nenužudė.

Gilemas patraukė kėdę toliau nuo jo ir atsisėdo, o Tobis įsitaisė šalia kaip asmens sargybinis. *Ko jie iš manęs nori?* Visi stebėjo, kaip Alelainas prisikimšo pypkę, kai staiga jį nurungė Bilas

Heidonas. Pirma atsidarė durys. Niekas neįėjo. Tuomet pasigirdo tylus šiurenimas ir pasirodė Bilas. Jis abiem rankom laikė kavos puodelį su lėkštele ant viršaus. Po ranka buvo pasikišęs dryžuotą aplanką, akiniai, kad ir kaip keista, ant nosies – matyt, skaitė kažkur kitur. *Jie visi skaitė, išskyrus mane*, – pamanė Gilemas. – *Ir aš net nežinau ką.*

Jis pagalvojo, ar tai tas pats dokumentas, kurį Rojus ir Esterheizas skaitė vakar, ir nusprendė, kad nėra jokio pagrindo taip manyti; kad jis pasirodė tik vakar; kad Tobis atnešė jį Rojui, o jis netikėtai užklupo juos susijaudinusius; jei galima taip pasakyti.

Alelainas vis dar nepakėlė akių. Gilemas galėjo žiūrėti tik į jo tankius juodus plaukus ir plačius tvidu aptemptus pečius. Mo Delaver skaitydama tampė plaukų sruogą. Vėl perskrodus minčiai apie Kamilą, Gilemas prisiminė, kad Persis turi dvi žmonas – abi alkoholikės, o tai jau šį tą reiškia. Jis buvo sutikęs tik Londono variantą. Persis stengėsi suformuoti rėmėjų klubą, tad dažnai rengė vakarėlius prabangiame medžiu išmuštame bute Bakingamo aikštėje. Gilemas atvyko pavėlavęs ir vilkosi paltą, kai prie jo išskėtusi rankas atlingavo išblyškusi blondinė. Jis pagalvojo, kad tai tarnaitė, norinti paimti jo paltą.

– Aš Džoi, – tarė teatrališku balsu, lyg sakytų „aš Vertybė“ ar „aš Susilaikymas“. Ji norėjo ne jo palto, o bučinio. Pasiduodamas Gilemas giliai įkvėpė *Je Reviens* ir nebrangaus šerio.

– Na, jaunasis Piteri Gilemai, – atgijo Alelainas. – Ar jau esi pasiruošęs man, ar dar turi kitų reikalų mano namuose?

Jis pusiau pakėlė akis ir Gilemas pastebėjo du kailio trikampėlius ant skruostų.

– Kuo užsiėmęs šiomis dienomis? – Alelainas pervertė puslapį. – Nepaisant to, kad vaikaisi vietines skaistuoles, jei tik Brikstone tokių yra, kuo labai abejoju – atleisk, Mo, – ir švaistai pinigus prabangiems pietums.

Tokie juokai buvo viena iš Alelaino bendravimo formų. Jie galėdavo būti draugiški arba atšiaurūs, priekaištaujantys arba sveikinantys, bet iš tiesų tai buvo kaip nuolatinis baksnojimas į tą pačią vietą.

– Pora arabų gudrybių atrodo visai neblogai. Si Vanhoferis dirba su vokiečių diplomatu. Tai tiek.

– Arabai, – pakartojo Alelainas pastumdamas į šalį aplanką ir traukdamasis iš kišenės pypkę. – Bet kuris kvailys gali nukopijuoti arabą, ar ne, Bilai? Už pusę kronos galima nusipirkti visą kabinetą arabų, – iš kitos kišenės Alelainas išsitraukė tabako maišelį ir lengvai numetė jį ant stalo. – Girdėjau, bičiuliaujiesi su mūsų apverktu broliu Taru. Kaip jis laikosi?

Girdėdamas, kaip pats atsako, Gilemas susimąstė apie daugybę dalykų: kad jo butas buvo pradėtas stebėti tik vakar vakare (tuo jis buvo tikras), kad savaitgalį tikrai negalėjo būti dėl nieko apkaltintas, nebent auklė ėjo dvejas pareigas, o tai būtų labai negerai, kad Rojus Blandas labai panašus į vyresnį Dilaną Tomasą. Rojus visada jam kažką priminė, bet iki šios minutėlės niekaip negalėjo suprasti ką. Kad Mo Delaver galima laikyti moterimi tik todėl, kad ji skautiškai vyriška. Jis susimąstė, ar

Dilano Tomaso akys tokios pačios blyškiai žydros kaip ir Rojaus. Kad Tobis Esterheizas traukė cigaretę iš auksinio portsigaro, o Alelainas visada pripažino tik pypkes – matyt, dabar jie gerai sutaria. Kad Bilas Heidonas atrodo keistai jaunas ir kad Cirko gandai apie jo intymų gyvenimą ne tokie ir juokingi: žmonės kalbėjo, kad jis buvo nuėjęs į abi puses. Kad Polas Skordenko ant stalo buvo padėjęs tik vieną ranką, o nykštys buvo truputį pakeltas, taigi visa plaštaka tvirtesnė ir labiau įsitempusi. Jis taip pat pagalvojo apie savo krepšį, ar Alvinas įdėjo jį į furgoną? Ar išėjo pietauti palikęs registratūroje, kad palauktų, kol jį aptiks vienas iš tų jaunų, paaukštinimo trokštančių budėtojų? Ir kiek laiko Tobis sukiojosi aplink registrą, kol Gilemas galiausiai jį pastebėjo?

Jis nutaisė juokaujamą toną.

– Tikrai taip. Mudu kasdien susitinkame arbatos „Fortnum's".

Alelainas čiulpė savo tuščią pypkę, tikrino tabako pakuotę.

– Piteri Gilemai, – nerūpestingai tarė Alelainas savo šelmiška škotų tartimi. – Galbūt jūs to ir nežinote, bet aš esu labai atlaidus žmogus. Tiesą sakant, esu kupinas geros valios. Aš klausiu tik apie jūsų pokalbius su Taru. Neprašau nei jo galvos, nei kokios kitos jo prakeikto kūno dalies ir susilaikysiu jo nepasmaugęs. Jūsų taip pat, – jis brūkštelėjo degtuką ir prisidegė pypkę pragariška ugnimi. – Galbūt net būsiu toks malonus ir užkabinęs jums auksinę grandinę atsivesiu į rūmus vietoj to bjauraus Brikstono.

– Tuomet tikrai labai laukiu, kada jis pasirodys, – tarė Gilemas.

– Ir jei man neteks jo vaikytis pačiam, Taras taip pat gali tikėtis paleidimo.

– Perduosiu. Labai apsidžiaugs.

Virš stalo pasklido milžiniškas dūmų debesis.

– Esu labai jumis nusivylęs, jaunasis Piteri. Išklausote bjaurius, klastingus, nesantaiką kurstančius šmeižikus. Moku jums gerus pinigus, o jūs duriate man peiliu į nugarą. Nekoks atlygis už tai, kad rūpinuosi jūsų paties gyvybe nepaklusdamas patarėjų raginimams.

Alelainas įgijo naujų manierų, kokių Gilemas paprastai pastebėdavo turint tuštybės apimtus vidutinio amžiaus vyrus – jie čiumpa už pagurklio ir trina tarp pirštų tarsi tikėdamiesi jį sumažinti.

– Papasakokite, kaip Taras laikosi dabar, – paprašė Alelainas. – Papasakokite apie jo emocinę būseną. Jis turi dukterį, ar ne? Mažytę dukrelę, vardu Dani. Ar jis nors ką nors apie ją pasakojo?

– Taip.

– Pralinksminkite mus kokiu nors anekdotu apie ją.

– Tai kad nežinau. Jis ja labai didžiavosi.

– Maniakiškai? – staiga Alelainas piktai pakėlė balsą. – Kam tas gūžčiojimas? Ko, po velnių, čia dabar gūžčiojate? Kalbu su jumis apie dezertyrą iš jūsų paties prakeiktos sekcijos, kaltinu jus bendradarbiavimu su juo man už nugaros, kažkokiais kvailais

žaidimais, nors nežinote, kuo rizikuojate, o jūs tik gūžčiojate pečiais. Piteri Gilemai, yra *įstatymas*, baudžiantis už bendradarbiavimą su priešo agentais. Galbūt jūs apie jį nežinojote. Tikriausiai teks pasiskaityti knygą!

– Bet aš su juo nesimačiau, – tarė Gilemas jausdamas, kad jam į pagalbą ateina pyktis. – Čia ne aš užsiimu neteisėtais žaidimais, o jūs. Taigi atstokite nuo manęs.

Ir iškart pajuto atsipalaidavimą, grimzdimą į nuobodulį, tarsi visuotinį supratimą, kad Alelainas išnaudojo visus šovinius ir pametė taikinį. Skordenko žaidė su dramblio kaulo kauliuku, kažkokiu laimę nešančiu talismanu, kurį visada turėdavo su savimi. Blandas toliau skaitė, Bilas Heidonas gėrė kavą ir ja baisėjosi – jis nutaisė bjaurią veido išraišką ir padėjo puodelį ant stalo. Tobis Esterheizas glostydamasis smakrą kilstelėjo antakius ir įsistebeilijo į raudoną celofaną Viktorijos stiliaus židinyje. Tik rusai toliau stebėjo jį nemirksėdami kaip du terjerai, kurie negali patikėti, kad medžioklė jau baigėsi.

– Tai jis pasakodavo jums apie Dani? Ir sakė, kad ją mylėjo, – tarė Alelainas grįždamas prie savo dokumentų. – Kas jos motina?

– Moteris iš Eurazijos.

Dabar pirmą kartą prabilo Heidonas.

– Tikrai iš Eurazijos ar galėtų būti ir kas nors iš namų?

– Taras mano, kad ji vietinė Eurazijos gyventoja. Vaikas taip pat.

Alelainas garsiai perskaitė:

– Dvylikos metų, ilgi šviesūs plaukai, rudos akys, liekna. Ar čia Dani?

– Tikriausiai galėtų būti. Apibūdinimas panašus.

Stojo ilga tyla, kurios pertraukti nesiryžo net Bilas Heidonas.

– Taigi, jei pasakyčiau, – tęsė Alelainas, – jei pasakyčiau, kad prieš tris dienas į Londono oro uostą tiesiogiai iš Singapūro turėjo atvykti Dani ir jos motina, būtumėte toks pat suglumęs kaip ir mes.

– Tikrai taip.

– Ir taip pat laikytumėte liežuvį už dantų iš čia išėjęs? Nesakytumėte niekam, išskyrus dvylikai geriausių draugų?

Šalia pasigirdo Filo Porto murkimas:

– Šaltinis ypač slaptas, Piteri. Skamba kaip įprastinė nutekėjusi informacija, bet taip nėra. Tai ypač, *ypač* jautru.

– Tuomet laikysiu liežuvį *ypač* už dantų, – atšovė Gilemas Portui ir tas iškart nuraudo, o Bilas Heidonas berniukiškai šyptelėjo.

– Na, tai ką manai apie šią informaciją? Nagi, Piteri, – į puolimą vėl perėjo Alelainas. – Nagi, buvai jo bosas, vedlys, filosofas ir draugas, kur toji tavo filosofija, kad ją kur velnias? Kodėl Taras grįžta į Angliją?

– Jūs sakėte visai ne taip. Sakėte, jog prieš tris dienas į Londoną turėjo atvykti jo mergina ir dukra Dani. Galbūt jos lanko gimines. Galbūt turi naują vaikiną. Iš kur man žinoti?

– Neapsimesk kvaileliu. Negi nesupranti, kad kur Dani, ten ir Taras? Jei jis dar ne čia, kuo labai abejoju, nes vyrai visada pirma

atvyksta patys, o tik po to atsigabena bagažą. Atleiskite už tokį pasakymą, ponia Delaver.

Gilemas nusprendė dar kartelį pademonstruoti savo temperamentą.

– Iki dabar nebuvau apie tai pagalvojęs. Iki dabar Taras buvo dezertyras. Taip prieš septynis mėnesius nutarė ūkvedžiai. Tiesa, Filai? Taras sėdėjo Maskvoje, visos jo žinios buvo laikomos melu. Taip, Filai? Tokios priežasties pakako, kad Brikstone užgestų šviesos, o mūsų darbai būtų padalinti Londono stočiai ir žibintininkams. Ką Taras turėtų daryti dabar: vėl sugrįžti pas mus?

– Gražiai pasakyta, – atšovė Alelainas grįždamas prie savo popierių. – Paklausykite manęs. Labai gerai paklausykite ir įsidėmėkite, nes esu tikras, kad visų mano darbuotojų galvos kaip rėčiai, visi jūs, primadonos, vienodi. Dani ir jos motina keliauja su padirbtais britų pasais Polio iškvietimu. Pasus padirbo rusai. Trečiasis atiteko Tarui, dar žinomam kaip *ponas* Polis. Taras jau Anglijoje, tik mes nežinome kur. Jis išvyko anksčiau nei Dani ir jos motina, grįžo kitu keliu – tyrimai rodo, kad nešvariu. Savo žmonai, meilužei, nesvarbu, liepė atvykti po savaitės – tarė lyg pats neturėtų nei vienos, nei kitos. – Atleiskite, Mo. Panašu, kad ji to dar nepadarė. Informacija mus pasiekė vakar, tad turime daugybę darbo. Taras Dani ir jos motinai pasakė, kad jei jam nepavyktų su jomis susisiekti, jos turėtų prašyti Piterio Gilemo pagalbos. Tai yra jūsų.

– Jei jos turėjo atvykti prieš tris dienas, kas joms nutiko?

– Skrydis buvo atidėtas. Pavėlavo į lėktuvą. Pakeitė planus. Pametė bilietus. Iš kur man žinoti?

– Arba informacija buvo klaidinga, – pasiūlė Gilemas.

– Ne, – užsiplieskė Alelainas.

Pasipiktinimas, sumišimas – Gilemas griebėsi abiejų.

– Gerai. Rusai privertė Tarą apsigalvoti. Jie atsiuntė jo šeimą – neįsivaizduoju kodėl, maniau, kad padės į banką – ir patį Tarą. Kodėl viskas taip karšta? Kas ten per informatorius, jei netikime nė vienu jo žodžiu?

Šįkart iškvėpdamas pastebėjo, kad visi stebi Alelainą; Gilemui atrodė, kad jis arba atsakys patenkinamai, bet neapdairiai, arba apsijuoks.

– Koks skirtumas, kas per informatorius! Nešvarus. Gal ir nuodingas. Štai koks. Jaukia planus, kai viskas turėtų būti gerai, – metaforos liejasi viena paskui kitą. – Bet atsiminkite, vos tik ką nors išgirsite iš jo, jo moters ar dukters, jaunasis Piteri Gilemai, iškart ateikite pas mus, suaugusiuosius. Bet kurį iš tų, kuriuos dabar matote prie stalo, bet ne ką kitą. Suprantate? Nes viskas daug sudėtingiau, nei įsivaizduojate ar turite teisę žinoti...

Staiga pokalbis įgavo kūno kalbos formą. Blandas susikišo rankas į kišenes ir perėjęs kambarį atsirėmė į kitas duris. Alelainas dar kartą prisidegė pypkę ir plačiu mostu gesino degtuką, tuo pačiu metu per dūmų debesį žvilgsniu svilindamas Gilemą.

– Kam dabar meiliniesi, Piteri? Kas toji laimingoji dama? – Portas pastūmė jam pasirašyti kažkokį popierių. – Piteri, jei malonėtumėte, – Polas Skordenko kažką šnabždėjo vienam iš rusų,

Esterheizas stovėjo prie durų ir nurodinėjo motinėlėms. Gilemą stebėjo tik įdėmios rudos Mo Delaver akys.

– Juk pirma perskaitysi, – patarė Portas šilkiniu balsu.

Gilemas jau buvo peržiūrėjęs pusę dokumento: „Patvirtinu, kad šiandien buvau supažindintas su „Burtų“ ataskaita Nr. 308, šaltinis Merlinas, – teigė pirmasis paragrafas. – Pasižadu neišduoti šios ataskaitos turinio ir šaltinio Merlino kitiems departamento nariams. Taip pat pasižadu iškart pranešti bet kokią informaciją, susijusią su šiuo reikalu.“

Durys liko atdaros ir Gilemui pasirašius lydimi motinėlių su sumuštinių padėklais pasirodė Diana Dolfin, Loderis Striklandas, kuris buvo toks įsitempęs, jog, atrodė, tuoj sprogs, merginos iš paskirstymo ir rūgščią miną nutaisęs veteranas, vardu Hagardas, kuris buvo Beno Trakstono viešpats. Gilemas išėjo lėtai, skaičiuodamas galvas, nes sumojo, kad Smailis norės žinoti susirinkusiųjų skaičių. Prie durų, Gilemo nuostabai, prie jo prisijungė Heidonas, kuris, matyt, nusprendė, kad šis pobūvis ne jam.

– Kvailas, prakeiktas kabaretas, – pastebėjo Bilas rodydamas į motinėles. – Su kiekviena diena Persis darosi vis labiau nepakenčiamas.

– Atrodo, – nuoširdžiai atsakė Gilemas.

– Kaip dabar laikosi Smailis? Matei jį? Juk buvote artimi draugai, ar ne?

Gilemo pasaulis, kuris, rodės, jau grįžta į normalias vėžias, staiga vėl sudrebėjo.

– Bijau, kad ne, – tarė. – Jis peržengė ribą.

– Tik nepasakok, kad tau rūpi tos nesąmonės, – prunkštelėjo Bilas. Jie pasiekė laiptus. Heidonas nuėjo tolyn.

– O kaip jūs? – pašaukė Gilemas. – Ar matėtės?

– Ir Ana paspruko, – tarė Bilas nekreipdamas dėmesio į Gilemo klausimą. – Su jūreiviu, padavėju ar kažkuo panašiu, – durys į jo kabinetą buvo plačiai atlapotos, stalas nukrautas slaptais dokumentais. – Ar ne?

– Nežinojau, – tarė Piteris. – Vargšelis senasis Džordžas.

– Kavos?

– Manau, man jau metas grįžti, bet ačiū.

– Arbatos su broliu Taru?

– Būtent. „Fortnum's". Iki.

Archyve Alvinas jau buvo grįžęs po pietų.

– Krepšių nebėra, sere, – tarė linksmai. – Dabar jau turėtų būti Brikstone.

– Prakeikimas, – Gilemas iššovė paskutinį kartą. – Jame buvo vienas reikalingas daiktas.

Ir kaip tik tuomet jį sukrėtė suvokimas. Toks aiškus ir paprastas, kad galėjo tik stebėtis, kaip nesuprato to anksčiau. Sandas buvo Kamilos vyras. Ji gyveno dvigubą gyvenimą. Dabar prieš jį atsivėrė visos apgavystės. Jo draugai, meilužės, net pats Cirkas įgijo visai kitą vaizdą. Gilemas prisiminė, ką prieš porą dienų priemiesčio bare jam sakė Mendelis:

– Pralinksmėk, senuk Piteri. Jėzus Kristus turėjo dvylika agentų ir vienas iš jų buvo dvigubas.

Taras, – pamanė Gilemas. – *Tas prakeiktas šunsnukis Rikis Taras.*

22

Miegamasis buvo ilgas ir žemas. Kažkada buvo skirtas tarnaitėms, įrengtas palėpėje. Gilemas stovėjo prie durų; Taras nejudėdamas, atrėmęs galvą į nuožulnias lubas ir pasidėjęs prie šonų rankas, sėdėjo ant lovos. Virš jo buvo stoglangis; iš ten, kur stovėjo, Gilemas matė ilgas tamsaus Sofolko peizažo platybes, į dangų šakas tiesė eilė juodų medžių. Tapetai buvo rudi su didelėmis raudonomis gėlėmis. Nuo juodo ąžuolinio statramsčio kabojo lemputė, kuri apšvietė jųdviejų veidus, išryškindama keistas geometrines figūras. Kai kuris nors iš jų pajudėdavo, Taras ant lovos ar Smailis ant medinės virtuvės kėdės, atrodydavo, kad trumpam pasiglemžia šviesą.

Jei būtų buvęs vienas, Gilemas elgtųsi šiurkščiai, pats tuo nė kiek neabejojo. Jis virė viduje, važiuodamas čia buvo pasiekęs net devyniasdešimt, bet Smailis liepė sulėtinti. Jei būtų buvęs vienas, Gilemas primuštų Tarą negyvai ir, jei prireiktų, paprašytų ir Fono pagalbos. Vairuodamas jis labai aiškiai įsivaizdavo, kaip atidaro duris ir su Kamilos bei jos buvusio vyro, fleitos

mokytojo, meile trenkia jam per veidą. Matyt, jo jaučiama įtampa telepatiškai persidavė ir Smailiui, nes šis visą kelią visaip mėgino jį nuraminti.

– Taras mums nemelavo, Piteri. Tikrai ne. Jis paprasčiausiai padarė tą patį, ką daro viso pasaulio agentai, – nepapasakojo visos istorijos. Iš kitos pusės, pasielgė ganėtinai protingai.

Smailis nebuvo toks sumišęs kaip Gilemas, toli gražu. Jis atrodė susidomėjęs ir užtikrintas, net pernelyg patenkintas ir toks ramus, kad net pasidalijo Eikliojo Asprėjaus aforizmu apie išdavystės meną; kad reikia ieškoti ne tobulumo, o pranašumo, o tai ir vėl Gilemą privertė susimąstyti apie Kamilą.

– Karlas priėmė mus kaip saviškius, – pranešė Smailis, o Gilemas kvailai pajuokavo apie persirengimą Šering Krose. Po to Smailis nutarė rūpintis tik kelionės maršrutu ir šoniniu veidrodėliu.

Jie susitiko Krištolo rūmuose, Mendelio vairuojamame furgone. Nuvažiavo į Barnsburį, tiesiai į automobilių servisą akmenimis grįsto skersgatvio, pilno vaikų, gale. Ten juos sutiko apsukrus senas vokietis su sūnumi, kurie nuplėšė furgono numerius jiems dar nespėjus išlipti laukan. Šeimininkai nuvedė juos prie padidinto galingumo „Vauxhall“, kuris buvo parengtas išvažiuoti pro kitus serviso vartus. Mendelis pasiliko kartu su „Liudijimu“, kurį Gilemas atgabeno į Brikstoną savo medžiaginiame krepšyje. Smailis pasakė:

– Surask A12.

Pakeliui automobilių buvo nedaug, tačiau netoli Kolčesterio jie pateko į sunkvežimių spūstį ir Gilemas neteko kantrybės.

Smailis jam liepė sustoti šalikelėje. Kartą sutiko greitąja juosta besivelkantį senuką. Kai jie jį pralenkė, žmogelis iš baimės ar dėl girtumo pasuko tiesiai į juos. Taip pat kartą įlėkė į tiršto rūko, kuris tarsi nusileido iš viršaus, sieną. Gilemas jį pralėkė bijodamas stabdyti, nes galėjo būti ledo. Už Kolčesterio važiavo nedideliais keliukais. Užrašai pakelėse skelbė: Litl Horkslis, Vormingfordas, Biuras Grin. Po to užrašai dingo, atrodė, kad važiuoja į niekur.

– Kairėn, po to dar kartą kairėn prie apleisto namo. Važiuok tolyn, kiek pavyks, bet sustok tolėliau nuo vartų.

Jie pasiekė kažką panašaus į kaimelį, tačiau niekur nesimatė nei šviesų, nei žmonių, nei mėnulio. Išlipęs į šaltį Gilemas vienu metu užuodė kriketo lauką, medžio dūmus ir Kalėdas; pamanė, kad dar niekada nebuvo tokioje tylioje, nuošalioje ir šaltoje vietoje. Priešais kilo bažnyčios bokštas, šalia buvo balta tvora, o ant šlaito stovėjo kažkas panašaus į apgriuvusį, šiaudais dengtą pastoriaus namą, iš tamsaus dangaus išsiskyrė stogo kraigas. Fonas jų laukė; jis atėjo prie automobilio ir tyliai atsisėdo ant galinės sėdynės.

– Šiandien Rikiui jau daug geriau, sere, – tarė. Pastarosiomis dienomis akivaizdžiai daug bendravo su Smailiu. Jis buvo ramus, tyliai kalbantis ir malonus vaikinas, tačiau kažkodėl atrodė, kad kiti Brikstone jo bijo. Gilemas nežinojo kodėl. – Ne toks nervingas, labiau atsipalaidavęs. Šį rytą dalyvavo sporto loterijoje, Rikiui tai labai patinka. Po pietų iškasėme kelis spygliuočius, kad panelė Ailsa galėtų juos nuvežti į turgų. Šįvakar smagiai pažaidėme kortomis ir anksti nuėjome miegoti.

– Jis buvo išėjęs vienas? – paklausė Smailis.

– Ne, sere.

– Ar naudojosi telefonu?

– Tikrai ne, sere, tik ne man matant ir tikrai ne tada, kai buvo panelė Ailsa.

Nuo jų kvėpavimo aprasojo automobilio langai, bet Smailis nenorėjo kurti variklio, tad šildytuvas neveikė.

– Ar minėjo savo dukterį Dani?

– Savaitgalį taip. Dabar per daug dėl jų nesijaudina. Manau, kad stengiasi apie jas negalvoti.

– Nesakė, kad norėtų dar kartą jas pamatyti?

– Ne, sere.

– Nieko apie susitikimą, kai viskas baigsis?

– Ne, sere.

– Ar jų atsigabenimą į Angliją?

– Ne, sere.

– Ar apie tai, kad joms reikės dokumentų?

– Ne, sere.

– Tai apie ką jis kalba, dėl Dievo meilės? – susierzinęs įsikišo Gilemas.

– Merginą iš Rusijos, sere. Iriną. Jam patinka skaityti jos dienoraštį. Sako, kad kai bus sugautas kurmis, privers Centrą paimti jį vietoj Irinos. Tuomet surasime jai gražią vietelę, sere, kaip panelės Ailsos, bet Škotijoje, kur gražiau. Jis sako, kad pasirūpins ir manimi, kad gausiu svarbų darbą Cirke. Jis ragina mane mokytis užsienio kalbų, kad būčiau vertingesnis.

Fono balsas buvo abejingas, negalėjai suprasti, ar jis paklausė patarimo.

– O kur jis dabar?

– Lovoje, sere.

– Tyliai uždaryk duris.

Verandoje jų laukė Ailsa Brimli – žilaplaukė šešiasdešimtmetė protingu veidu. Smailis sakė, kad ji iš senojo Cirko, viena iš karo meto lordo Landsburio koduotojų, kuri dabar buvo išėjusi į pensiją, bet vis dar šviesaus proto. Ji vilkėjo tvarkingą rudą kostiumėlį. Paspaudusi Gilemui ranką pasisveikino, uždarė duris ir dingo. Smailis užlipo viršun, o Fonas liko laukti prie laiptų.

– Čia Smailis, – tarė belsdamasis į Taro duris. – Noriu pasikalbėti.

Taras atidarė iškart. Tikriausiai girdėjo, kaip jie atvyko, ir jau laukė. Atidarė kaire ranka, dešinėje laikydamas ginklą ir stebeilydamas į koridoriuje stovintį Smailį.

– Čia tik Gilemas, – tarė Džordžas.

– Tai ir noriu pasakyti, – tarė Taras. – Mažyliai moka kandžiotis.

Jie įėjo vidun. Taras vilkėjo paprastas kelnes ir pigų nertinį. Ant grindų mėtėsi rašybos kortelės, ore sklandė kario kvapas.

– Atsiprašau, kad varginu, – tarė Smailis lyg nuoširdžiai gailėtųsi. – Bet turiu paklausti, ką padarei su tais šveicariškais pasais, kuriuos vežeisi į Honkongą.

– O kas nutiko? – paklausė Taras.

Linksmumas išgaravo. Jis gyveno kalinio vienutėje, numetė svorio, o kai sėdėjo ant lovos su ginklu rankoje, jo akys nervingai stebėjo svečius, nė kiek jais nepasitikėdamos.

Smailis tarė:

– Paklausyk. Noriu tikėti tavo istorija. Niekas nepasikeitė. Kai tik žinosime, gerbsime tavo privatumą, bet turime žinoti, tai labai svarbu. Nuo to priklauso visa tavo ateitis.

Ir dar daugiau, – stebėdamas pamanė Gilemas. Jei Gilemas nors kiek pažinojo Smailį, ant plauko kybojo visas velniškas planas.

– Jau sakiau, sudeginau. Man nepatinka ženklinimas. Supratau, kad jais nepasinaudosiu. Juos panaudoti būtų tas pats, kas pasikabinti lentelę „Taras, Rikis Taras, ieškomas".

Smailis siaubingai lėtai dėliojo klausimus. Laukdamas jų nakties tyloje Gilemas beveik juto fizinį skausmą.

– Su kuo juos sudeginai?

– O koks skirtumas?

Bet panašu, kad Smailis nesiruošė pateisinti savo klausimų, jam patikdavo, kai tyla padarydavo savo darbą, ir dabar buvo visiškai tikras, kad taip ir bus. Gilemas buvo matęs, kaip vykdavo tokios apklausos: priverstinis katekizmas, ilgos pauzės, kol kiekvienas atsakymas būdavo kruopščiai užrašomas dailyraščiu, po kiekvieno tardytojo klausimo kaltinamojo smegenis apsiausdavo tūkstančiai klaustukų; su kiekviena diena jis vis silpniau laikydavosi savo istorijos.

– Kai nusipirkai savo britišką pasą Polio vardu, – paklausė Smailis praėjus dar šimtmečiui. – Nusipirkai daugiau pasų iš to paties šaltinio?

– O kodėl turėčiau?

Smailis nesirengė nieko aiškinti.

– O kodėl turėčiau? – pakartojo Taras. – Dėl Dievo meilės, nesu prakeiktas kolekcionierius, tik norėjau pasprukti.

– Ir apsaugoti savo vaiką, – tarė Smailis supratingai šypsodamasis. – Ir, jei įmanoma, apsaugoti jo motiną. Esu tikras, kad daug apie tai galvojai, – tarė švelniai. – Juk negalėjai jų palikti to prancūzų inkvizitoriaus valiai?

Laukdamas Smailis apžiūrinėjo žodyno korteles. Gilemas pastebėjo, kad vienas žodis buvo užrašytas netaisyklingai, ir susimąstė apie tai, ką Taras veikė šioje dvokiančioje landynėje. Kur klaidžiojo Taro mintys, kol buvo uždarytas tarp padažo buteliukų ir kelionių gidų?

– Gerai, – nenoromis tarė Rikis. – Parūpinau pasus ir Dani bei jos motinai. Ponia Poli ir panelė Dani Poli. Ir ką darysime dabar? Klykausime iš džiaugsmo?

Ir vėl stojo kaltinimų persmelkta tyla.

– Kodėl nepapasakojai to anksčiau? – paklausė Smailis nusivylusio tėvo balsu. – Mes ne pabaisos. Nenorime, kad joms nutiktų kas nors blogo. Kodėl mums nepasakei? Galbūt būtume galėję tau padėti, – ir toliau apžiūrinėjo korteles. Tikriausiai Taras išnaudojo dvi ar tris pakuotes, jos buvo užtvindžiusios visą kilimą. – Kodėl nepapasakojai? – pakartojo. – Rūpintis tais, kuriuos myli, ne nusikaltimas.

Jei tik tau leis, – pamanė Gilemas galvodamas apie Kamilą.

Norėdamas padėti Tarui atsakyti, Smailis ėmė siūlyti variantus:

– Ar dėl to, kad britiškus pasus įtraukei į operacijos išlaidas? Ar dėl to nepapasakojai? Dėl Dievo meilės, nė vienam iš mūsų nerūpi pinigai. Tu mums suteikei gyvybiškai svarbios informacijos. Kodėl turėtume ginčytis dėl kelių tūkstančių dolerių? – ir vėl stojo tyla.

– Ar, – spėliojo Smailis, – dėl to, kad tau buvo gėda?

Gilemas sustingo pamiršęs apie savo problemas.

– Ir manau, kad ne veltui. Nelabai galantiška palikti Dani ir jos motiną su padirbtais pasais prancūzo, kuris taip kruopščiai ieškojo pono Polio, valiai, kai pats pasprukai į geresnį gyvenimą. Sunku apie tai galvoti, – sutiko Smailis, lyg kalbėtų apie save, o ne apie Tarą. – Neįmanoma ir įsivaizduoti, ko Karlas imtųsi, kad tu tylėtum. Arba dirbtum jam.

Taro veidu žliaugė prakaitas. Jis bėgo upeliais kaip ašaros. Smailio daugiau nedomino kortelės, jis ėmėsi kitokio žaidimo. Tai buvo žaislas iš dviejų metalinių virbų, kurie priminė reples. Jais reikėjo ridenti metalinį rutuliuką. Kuo toliau nurideni, tuo daugiau taškų surenki, kai rutuliukas įkrinta į skylutę virbo paviršiuje.

– Manau, kad galbūt nepapasakojai ir todėl, kad juos sudeginai, bet turiu galvoje britiškus, o ne šveicariškus.

Atsargiau, Džordžai, – pamanė Gilemas pasislinkdamas arčiau. – *Atsargiau.*

– Žinojai, kad su Poliu neišdegs, tad sudeginai tuos, kuriuos buvai parūpinęs Dani ir jos motinai, bet pasilikai savišką, nes neturėjai kito pasirinkimo. Po to užsakei joms kelionės bilietus

Polio vardu, nes norėjai, kad visi manytų, jog vis dar jais tiki. Sakydamas „visi“ turiu galvoje Karlo pakalikus. Suklastojai šveicariškus pasus, kad jie tiktų Dani ir jos motinai, tikėdamasis, kad niekas nepastebės, jog jie pažymėti, ir pakeitei kelionės planus. Planus, kuriuos sukūrei daug anksčiau, nei atsisakei Polių pasų. Kas tai galėtų būti? Galbūt jos kurį laiką pabus Rytuose, tik kažkur kitur, gal Džakartoj, kur turi draugų?

Nors Gilemas stovėjo labai arti, visgi buvo per lėtas. Taro rankos kibo Smailiui į gerklę, kėdė apsivertė, o kartu su ja nugriuvo ir Taras. Šioje maišatyje Piteris sučiupo dešinę Taro ranką ir užsuko už nugaros, vos jos nesulaužydamas. Tarsi iš niekur išdygo Fonas, paėmė nuo pagalvės ginklą ir grįžo prie Rikio, lyg norėtų jam padėti. Po to Smailis pasitaisė kostiumą, o Taras grįžo ant lovos ir nosine nusivalė burną.

Smailis tarė:

– Nežinau, kur jos, bet esu tikras, kad joms nenutiko nieko blogo. Tu tuo tiki, ar ne?

Taras žiūrėjo į jį nemirksėdamas ir laukė. Jo akyse matėsi įtūžis, tačiau po Smailio žodžių jos tarsi nurimo, lyg visą laiką būtų laukusios šio patikinimo.

– Galbūt turėtumei daugiau rūpintis savo žmona ir palikti maniškę ramybėje, – sušnabždėjo Taras, ranka prisidengęs burną. Gilemas aiktelėjęs pašoko, bet Džordžas jį sulaikė.

– Jei nemėginsi su jomis susiekti, – tęsė Smailis. – Ko gero, būtų geriau, jei aš nieko nežinočiau. Nebent nori, kad ką nors daryčiau. Parūpinčiau pinigų, apsaugą ar kitaip padėčiau?

Taras papurtė galvą. Jo burnoje buvo kraujo, daug kraujo. Gilemas nusprendė, kad Fonas turėjo jam trenkti, tik niekaip nesuprato kada.

– Laukti liko nedaug, – tęsė Smailis. – Gal savaitė. Gal ir mažiau. Pasistenk per daug apie tai negalvoti.

Jiems išeinant Taras vėl šypsojosi, tad Gilemas nutarė, kad jų apsilankymas, Smailio užpuolimas ar smūgis į veidą visgi išėjo į gera.

– Tie futbolo lažybų kuponai, – tyliai tarė Smailis Fonui lipdamas į automobilį. – Tu juk niekur jų nenuneši?

– Ne, sere.

– Tikėkimės, jis nelaimės, – linksmai tarė Smailis ir visi skambiai nusijuokė.

Išvargusioms, perkrautoms smegenims atmintis gali iškrėsti netikėčiausių pokštų. Gilemui vairuojant viena jo sąmonės dalis buvo susitelkusi į kelią, kita buvo užsiėmusi Kamilos įtarinėjimu, o atmintimi laisvai slydo sunkių dienų prisiminimai. Dienų, kai persigandęs sėdėjo Maroke, nes neteko ryšio su visais savo agentais ir kiekvieną kartą išgirdęs žingsnius bėgdavo prie lango patikrinti gatvės; ramios dienos Brikstone, kai stebėjo, kaip gyvenimas bėga pro šalį, ir mąstė, kada pagaliau į jį sugrįš. Ir staiga prieš jį ant stalo atsidūrė raštiškas pareiškimas: mėlyna skiautė, nežinomas ir greičiausiai nepatikimas šaltinis, kiekvienas žodis kilo pėdos dydžio raidėmis.

„Remiantis neseniai paleistu kaliniu iš Lubiankos, liepą Maskvos Centro bausmių korpuse buvo įvykdyta slapta egzekucija.

Aukos buvo trys jų darbuotojai. Viena iš jų moteris. Visi trys buvo nušauti į pakaušį."

– Jis buvo užantspauduotas, „vidinis", – niūriai tarė Gilemas. Jie sustojo lemputėmis apkabinėto pakelės baro aikštelėje. – Kažkas iš Londono stoties buvo paskrebenęs: „Ar kas nors gali atpažinti kūnus?"

Spalvotų lempelių šviesoje Gilemas matė, kaip Smailis susiraukė iš pasišlykštėjimo.

– Taip, – sutiko galiausiai. – Taip, dabar žinome, kad moteris buvo Irina, ar ne? Tikriausiai kiti du buvo Ivlovas ir jos vyras Borisas, – jo balsas išliko ypač dalykiškas. – Tarui nereikia to žinoti, – tarė lyg mėgintų nusipurtyti nuovargį. – Jokiu būdu. Vienas Dievas težino, ką jis gali padaryti ar nedaryti sužinojęs, kad Irina negyva, – kurį laiką abu sėdėjo nejudėdami; tikriausiai dėl skirtingų priežasčių nė vienas neturėjo jėgų.

– Turiu paskambinti, – tarė Smailis, bet ir toliau nelipo iš automobilio.

– Džordžai?

– Turiu paskambinti, – pakartojo. – Leikonui.

– Tuomet skambink.

Gilemas ištiesė ranką ir atidarė jam dureles. Smailis išsikeberiojo laukan, paėjėjo kelis metrus degutbetoniu, bet paskui apsigalvojo ir grįžo atgal.

– Eime ko nors suvalgyti, – tarė per langą tuo pačiu tonu, kuris reiškė, kad yra labai užsiėmęs. – Manau, kad čia mūsų nesektų net ir Tobio vyrai.

Kažkada tai buvo restoranas, o dabar pakelės kavinukė su buvusios didybės likučiais. Meniu buvo įrištas raudona oda ir aptaškytas riebalais. Vaikinas, kuris jį atnešė, beveik miegojo.

– Girdėjau, kad užsisakęs *coq au vin* niekada neapsiriksi, – grįžęs iš telefono būdelės kavinukės kampe tarė Smailis, taip mėgindamas pajuokauti. Ir daug tyliau pridūrė: – Papasakok, kiek žinai apie Karlą?

– Maždaug tiek pat, kiek žinau apie „Burtus", šaltinį Merliną ir viską, kas buvo minima popiergalyje, kurį pasirašiau Portui.

– Panašu, kad tai labai geras atsakymas. Tikriausiai norėjai, kad nuskambėtų kaip priekaištas, bet, pasirodo, palyginimas labai vykęs, – vėl pasirodė vyno buteliu, kuriuo mosavo kaip lazda, nešinas vaikinas. – Palikite jį truputį pakvėpuoti.

Vaikėzas įsistebeilijo į Smailį lyg tas būtų išprotėjęs.

– Tiesiog atidarykite ir palikite ant stalo, – trumpai tarstelėjo Gilemas.

Smailis papasakojo ne viską. Po to Gilemas pastebėjo, kad kažko trūksta, tačiau to pakako, kad jam kaip reikiant pakiltų nuotaika.

23

– Tie, kurie vadovauja agentams, dažnai virsta legendomis, – pradėjo Smailis lyg mokydamas į Lopšelį patekusį naujoką. – Iš pradžių daro tai tam, kad sužavėtų agentus. Vėliau išmėgina tai su kolegomis ir tik retas kuris pamėgina apkvailinti save. Nedaug kas tai išbando su savimi. Tokie yra paprasčiausi šarlatanai, jų būtina kuo greičiau atsikratyti, kitaip neįmanoma.

Vis dėlto legendų buvo, ir Karlas buvo viena iš jų. Net jo amžius buvo paslaptis. Labiausiai tikėtina, kad Karlas taip pat netikras vardas. Ištisi jo gyvenimo dešimtmečiai buvo tarsi pradingę, nes žmonės, su kuriais dirbo, arba mirdavo, arba laikydavo liežuvį už dantų.

– Pasakojama, kad jo tėvas priklausė Ochranai (slaptoji sovietų policija – *vert. past.*), o vėliau prisijungė prie ČK (sovietų valstybės saugumo organizacija – *vert. past.*). Nemanau, kad tai tiesa, bet visko gali būti. Taip pat esu girdėjęs, kad dirbo virtuvės pagalbiniu ginkluotame traukinyje prieš japonų būrius Rytuose. Sakoma, kad jis išmoko amato iš Bergo – tiesą sakant,

kad buvo tikra jo avelė, – o tai tas pats, kas mokytis muzikos iš... a, bet kurio garsaus kompozitoriaus. Šiaip ar taip, karjerą pradėjo Ispanijoje trisdešimt šeštaisiais, tai bent jau patvirtina dokumentai. Jis apsimetė baltuoju prancūzų byla susidomėjusiu žurnalistu iš Rusijos ir užverbavo daugybę vokiečių agentų. Tai buvo labai sudėtinga operacija – ypač tokiam jaunuoliui. Vėliau keturiasdešimt pirmųjų rudenį kaip žvalgas Konevas pasirodė sovietų kontrpuolime prieš Smolenską. Jis dirbo su partizanų tinklais vokiečiams už nugarų. Besidarbuodamas suprato, kad jo radijo operatorius žaidžia dvigubą žaidimą ir perduoda jo žinutes priešui. Jis jį perkalbėjo ir ėmėsi pats kontroliuoti situaciją.

Smailis sakė, kad tai dar viena legenda: Karlo dėka Jelnia apšaudė savo pačių priešakines linijas.

– O tarp šių stebuklų, – tęsė Smailis, – trisdešimt šeštaisiais ir keturiasdešimt pirmaisiais Karlas apsilankė Britanijoje. Manome, kad čia praleido šešis mėnesius, tačiau net ir dabar nežinome, – ar bent jau *aš* nežinau, – kaip buvo pasivadinęs ir kokia buvo jo priedanga. Džeraldas greičiausiai žinojo, bet nepanašu, kad norėtų mums papasakoti.

Smailis dar niekada šitaip nesikalbėjo su Gilemu. Jis nemėgo ilgų paskaitų ar išsipasakojimų; Gilemas jį pažinojo kaip nedaug bendraujantį drovų žmogų.

– Maždaug keturiasdešimt aštuntaisiais, ištikimai tarnavęs savo šaliai, Karlas pademonstravo dar kelis stebuklus kalėjime ir vėliau Sibire. Nieko asmeniško. Tiesiog taip susiklostė, kad

jis priklausė tiems Raudonosios armijos žvalgybos padaliniams, kurie kažkodėl liovėsi egzistavę.

Ir tikrai žinoma, kad po trumpo grįžimo į tėvynę išvyko į Ameriką; nes kai Indijos vyriausybė penkiasdešimt penktaisiais jį areštavo kaltindami nelegalia imigracija, jis buvo ką tik grįžęs iš Kalifornijos. Vėliau Cirko paskalos susiejo jį su Britanijos ir Jungtinių Valstijų valstybinių paslapčių išdavimo skandalais.

– Karlas vėl užsitraukė nemalonę. Maskva troško jo kraujo, tikėjomės įtikinti jį dezertyruoti. Todėl skridau į Delį, kad su juo pasikalbėčiau.

Kai prie stalo pasiteirauti, ar viskas gerai, priėjo apmigęs vaikinas, stojo tyla. Smailis rūpestingai patikino, kad viskas puiku.

– Mano susitikimas su Karlu labai priklausė nuo to meto nuotaikų. Šeštojo dešimtmečio viduryje Maskvos Centras buvo visiškai iširęs. Vadovai buvo šaudomi, masiškai dingdavo, žemesnes pareigas einantys pareigūnai buvo apimti paranojos. Dėl to daugybė užsienio štabuose įkurdintų agentų dezertyravo. Singapūre, Nairobyje, Stokholme, Kanberoje, Vašingtone – visur vyko tas pats. Iš užsienio štabų bėgo ne tik stambios žuvys, bet ir reporteriai, vairuotojai, mašinistės. Turėjome ką nors daryti – nemanau, kad kas nors supranta, jog industrija pati sukelia savo infliaciją, – greitai tapau keliaujančiu prekybininku. Skraidžiau iš sostinių į niūrius pakraščius – kartą net į laivą vidury jūros – ir verbavau rusų dezertyrus. Sėdavau, laistydavau, atrinkinėdavau, bendraudavau, apklausdavau ir galiausiai atsikratydavau.

Gilemas visą laiką jį stebėjo, bet neoninėje šviesoje Smailio veidas išdavė tik neramų susikaupimą.

– Galima sakyti, išsiplėtėme. Viską sudėjus galima laikyti, kad buvo trys sutartys. Jei klientas nebūdavo įdomus, parduodavome jį kitai šaliai ir visiškai pamiršdavome. Išmainydavome taip pat kaip skalpų medžiotojai daro šiandien. Arba, jeigu jo dar nepasigedo namuose, įtaisydavome Rusijoj. Arba, jeigu pasisekdavo, jį pasiimdavome; švari pradžia Vakaruose. Paprastai nuspręsdavo Londonas. Ne aš. Bet nepamiršk vieno dalyko: tuo metu Karlas, arba Gerstmanas, kaip jis pats save vadino, buvo tik dar vienas klientas. Pasakoju seną istoriją nuo kito galo; nenoriu išsisukinėti, bet turi suprasti, nesvarbu, kas tarp mūsų nutiko ar nenutiko, kad tuomet, kai skridau į Delį, Cirkas žinojo tik tiek, kad žmogus, vadinantis save Gerstmanu, padarė radijo ryšį tarp Rudnevo, nelegalaus Maskvos Centro tinklo vadovo, ir Centro valdomo aparato Kalifornijoje, kuris buvo paliktas pūti ir labai prašėsi, kad juo kas nors pasinaudotų. Tik tiek. Gerstmanas nelegaliai nusigabeno siųstuvą per Kanados sieną, o po to tris savaites slapstėsi San Fransiske vykdydamas naują operaciją. Tokia buvo mūsų prielaida, ją patvirtino daugybė bandomųjų transliacijų.

Smailis paaiškino, kad šioms transliacijoms tarp Maskvos ir Kalifornijos buvo naudojamas knygos kodas:

– Tuomet vieną dieną Maskva nusiuntė įsakymą...

– Pagal knygos kodą?

– Taip. Čia ir esmė. Likome skolingi Rudnevo koduotojų neatidumui, tačiau išsiveržėme į priekį. Kaubojai nulaužė kodą,

gavome informaciją. Gerstmanas turėjo iškart palikti San Fransiską ir skristi į Delį susitikti su TASS korespondentu, talentų ieškotoju, kuris netikėtai susidūrė su karštakošiu kinų lyderiu. Reikėjo kuo skubiau jam padėti. Kodėl jie atitempė jį tokį iš San Fransisko ir kodėl tai buvo būtent Karlas, o ne kas kitas – tai istorija kitam kartui. Svarbiausia, kad kai Gerstmanas Delyje susitiko su TASS žmogumi, šis padavė jam lėktuvo bilietą ir liepė kuo greičiau skristi namo į Maskvą. Jokių klausimų. Įsakymas atėjo asmeniškai iš Rudnevo, pats buvo jį pasirašęs. Net kaip rusui žinutė buvo stačiokiška.

Taigi TASS žmogus dingo palikęs Gerstmaną ant šaligatvio su krūva klausimų ir likus dvidešimt keturioms valandoms iki pakilimo.

– Kaip tik ten mūsų įsakymu jį sučiupo Indijos vyriausybė ir nugabeno į Delio kalėjimą. Kiek pamenu, pažadėjome indams dalį produkto. *Manau*, kad sandoris buvo būtent toks, – pastebėjo Smailis ir, tarsi pasibaisėjęs, kokia nepatikima jo atmintis, nutilo ir išsiblaškęs nužvelgė kavinę. – Arba galbūt pasakėme, kad baigę atiduosime Gerstmaną jiems. Dievulėliau.

– Nesvarbu, – tarė Gilemas.

– Bent kartą Karlo gyvenime Cirkas jį lenkė, – gurkštelėjęs vyno ir nutaisęs rūgščią miną tęsė Smailis. – Jis negalėjo žinoti, tačiau vos Karlas išvyko į Delį, San Fransisko tinklas buvo visiškai sugriautas. Kai tik Kontrolierius viską sužinojo, pardavė informaciją amerikiečiams su sąlyga, kad paleis Gerstmaną, bet sunaikins Rudnevo tinklą Kalifornijoje. Gerstmanas išskrido į

Delį viso to nežinodamas ir, kai atvykau į Delio kalėjimą, kaip sakė Kontrolierius, parduoti jam draudimo, vis dar buvo nežinioje. Jo pasirinkimas buvo labai paprastas. Šiandien nėra nė menkiausios abejonės, kad Maskvoje Gerstmano galva jau buvo ant kaladės, nes saugodamas savo paties sprandą Rudnevas apkaltino jį sugadinus San Fransisko tinklą. Visas reikalas Jungtinėse Valstijose sulaukė didelio atgarsio, Maskva dėl to labai supyko. Su savimi turėjau areštavimo nuotraukas iš amerikiečių spaudos, kuriose buvo matomas radijo aparatas, kurį Karlas atgabeno slapta, ir signalų planai, kuriuos sudarė prieš išvykdamas. Pats žinai, kaip pasišiaušiame, kai mūsų reikalai patenka į spaudą.

Gilemas žinojo; jis krūptelėjęs prisiminė „Liudijimo“ aplanką, kurį šįvakar paliko Mendeliui.

– Viską sudėjus Karlas buvo visiems žinomas šaltojo karo našlaitis. Paliko namus dėl darbo užsienyje. Darbas nenusisekė, bet grįžti namo negalėjo: ten jis buvo laukiamas mažiau nei svetur. Negalėjome areštuoti jo ilgam, tad pats Karlas turėjo paprašyti mūsų apsaugos. Nemanau, kad kada buvau susidūręs su paprastesne dezertyravimo byla. Man reikėjo tik įtikinti jį, kad San Fransisko tinklas žlugo – pamojuoti iškarpomis iš laikraščių, pakalbėti apie nedraugišką brolio Rudnevo sąmokslą Maskvoje, nusiųsti telegramą persidirbusiems tardytojams Saratėje ir lydimas trupučio sėkmės savaitgalį jau būčiau Londone. Manau, turėjau bilietą į „Sadlers Wells“. Puikieji Anos baleto metai.

Taip, Gilemas girdėjo ir apie šitai. Dvidešimtmetis velsietis Apolonas, sezono vunderkindas. Jie linksmino Londoną kelis mėnesius.

Smailis toliau pasakojo, kad karštis kalėjime buvo nepakenčiamas. Kameros viduryje stovėjo geležinis stalas, į sienas buvo įleisti geležiniai žiedai.

– Jie atvedė jį surakintą, o tai atrodė labai kvaila, nes Karlas buvo siaubingai liesas. Paprašiau atrišti jam rankas ir, kai jie nuėmė pančius, vyras pasidėjęs delnus ant stalo priešais save stebėjo, kaip į juos grįžta kraujas. Turėjo skaudėti, bet jis nieko nesakė. Buvo praleidęs ten savaitę, vilkėjo kartūno tuniką. Raudoną. Pamiršau, ką reiškia raudona, bet tai dalis kalėjimo etiketo, – gurkštelėjęs vyno Smailis vėl nutaisė grimasą ir leidosi užplūstamas prisiminimų.

– Na, iš pirmo žvilgsnio jis man nepadarė jokio įspūdžio. Sunku įsivaizduoti, kad priešais mane sėdėjęs nedidelis žmogelis yra Irinos nupasakotas sąmokslo meistras. Vargšė moteris. Taip pat manau, kad buvau gerokai atbukęs nuo daugybės panašių pastarųjų mėnesių susitikimų, kelionių ir, tiesą sakant, situacijos namuose.

Per visą laiką, kiek Gilemas jį pažinojo, Smailis pirmą kartą paminėjo Anos neištikimybę.

– Kažkodėl tai siaubingai skaudino, – Smailis vis dar sėdėjo atsimerkęs, bet žvilgsnis buvo nukreiptas į vidinį pasaulį. Atrodė, kad prisiminimo procesas ištempė odą apie antakius ir skruostus; tačiau niekas negalėjo nuslėpti vienatvės, kurią atskleidė šis

vienas prisipažinimas. – Turiu tokią nedorovingą teoriją, – kiek lengviau tęsė Smailis. – Kiekvienas mūsų turi tik tam tikrą kiekį užuojautos. Todėl jei švaistysime ją kiekvienai benamei katei, niekada nepasieksime svarbiausio. Ką manai?

– Kaip atrodė Karlas? – paklausė Gilemas pamanęs, kad Džordžo klausimas retorinis.

– Globėjiškas. Kuklus ir globėjiškas. Labai būtų tikęs būti kunigu: nudriskusi, gnomiška rūšis, aptinkama Italijos kaimuose. Nedidelis, bet raumeningas kiek žilstelėjęs vyrukas, spindinčios rudos akys, daugybė raukšlių. Arba dar būtų galėjęs būti mokyklos direktoriumi: griežtas ir tvirtas, kad ir ką tai reikštų, ir įžvalgus, kiek leidžia patirtis. Jis nerodė jokios iniciatyvos, tik nuo pat pokalbio pradžios nuolat žiūrėjo man į akis. Žinoma, jei tik galima pavadinti tai pokalbiu, nes jis neištarė nė žodžio. Nė vieno per visą laiką, kurį praleidome drauge; nė skiemens. Ten taip pat buvo nepakenčiamai karšta, dvokė, buvau mirtinai pavargęs po kelionės.

Tikriausiai labiau dėl gerų manierų nei apetito Smailis ėmėsi maisto. Be džiaugsmo nurijo kelis kąsnius ir tęsė pasakojimą.

– Na štai, – sumurmėjo. – Virėjas turėtų neįsižeisti. Tiesą sakant, buvau truputį nusistatęs prieš poną Gerstmaną. Visi apie ką nors turime išankstinę nuomonę. Aš – apie radistus. Kiek esu su jais bendravęs, visi siaubingai įkyrūs ir nuobodūs, nekokie specialistai, per daug įsitempę ir gėdingai nepatikimi. Man atrodė, kad Gerstmanas priklauso tai pačiai gaujai. Galbūt dabar ieškau pasiteisinimų, kodėl dirbau su juo, – Džordžas sekundėlę

dvejojo. – Ne taip rūpestingai ir atsargiai kaip reikėjo, – staiga Smailis tarsi atgavo jėgas. – Nors nemanau, kad turėčiau teisintis.

Gilemas pajuto neįprasto pykčio bangą, kurią išdavė niūri Smailio lūpas iškreipusi šypsena.

– Velniop, – sumurmėjo kolega.

Suglumęs Gilemas laukė, kas bus toliau.

– Taip, prisimenu galvojęs, kad per septynias dienas kalėjimas spėjo jį palaužti. Oda, padengta tomis baltomis dulkėmis, neprakaitavo, o aš tiesiog varvėjau. Išbėriau savo kalbą, tą pačią, kurią tais metais kartojau jau šimtąjį kartą, tik šįkart nebuvo jokios tikimybės, kad Gerstmaną būtų galima grąžinti į Rusiją kaip mūsų agentą. „Turite alternatyvą. Tai tik jūsų reikalas, niekieno kito. Keliaukite į Vakarus, ten mes jums parūpinsime padorų gyvenimą. Po apklausos, per kurią tikimės, kad bendradarbiausite, galėsite pradėti viską iš naujo: nauja pavardė, nuošalumas, padori pinigų suma. Arba galite grįžti namo, kur būsite nušautas arba išsiųstas į stovyklą. Praeitą mėnesį išsiuntė Bykovą, Šurą ir Muranovą. Kodėl jums nepasakius savo tikrojo vardo?“ – kažkas tokio. Tuomet atsilošiau kėdėje, nusišluosčiau prakaitą ir laukiau, kol jis pasakys: „Taip, ačiū.“ Jis nieko nedarė. Nekalbėjo. Tiesiog sėdėjo sustingęs po dideliu neveikiančiu ventiliatoriumi ir spoksojo į mane savo rudomis akimis. Rankos priešais ant stalo. Daugybė nuospaudų. Prisimenu, kad pagalvojau, jog reikėtų paklausti, kur tiek daug dirbo. Jis laikė jas štai taip – ant stalo delnais į viršų, pirštai truputį sulenkti, lyg vis dar būtų supančiotas.

Vaikinas pagalvojo, kad Smailis taip rodo, kad kažko nori, ir atsvirduliavo prie staliuko. Džordžas ir vėl patikino, kad viskas nuostabu, ypač vynas, net pasiteiravo, iš kur jo gauna; galiausiai padavėjas nusišypsojęs nuėjo ir numetė savo prijuostę ant gretimo staliuko.

– Manau, būtent tada pajutau keistą nerimą. Mane paveikė karštis. Smarvė buvo siaubinga, klausiausi, kaip į geležinį stalą tekši mano prakaito lašai. Tai buvo ne tik jo tylėjimas; mane erzino jo ramumas. Buvau susidūręs su dezertyrais, kurie prabildavo ne iškart. Žmogui, kurį mokė saugoti informaciją, sunku išpliurpti draugų paslaptis priešui. Taip pat pamaniau, kad galbūt kalėjimo valdžia prieš atvesdama jį man truputį pamokė mandagumo. Jie tikino, kad ne, bet to niekada negali žinoti. Taigi iš pradžių nutariau, kad jis tyli iš išgąsčio. Bet tas sustingimas, įtampa, stebėjimas buvo visai kas kita. Ypač kai manyje viskas kunkuliavo: Ana, mano širdies plakimas, karščio ir ilgos kelionės pasekmės...

– Suprantu, – tyliai tarė Gilemas.

– Tikrai? Sėdėjimas labai iškalbingas reikalas, tau tai pasakys bet kuris aktorius. Kiekvienas sėdime savaip. Sudrimbame, išsižergiame, ilsimės kaip boksininkai tarp raundų, nerimaujame, pritūpiame, sukryžiuojame kojas, netenkame kantrybės, netenkame ištvermės. Gerstmanas nedarė nieko panašaus. Jo stotas buvo ramus, tvirtas, nelygus kūnas buvo kaip uolos kyšulys; galėjo taip sėdėti visą dieną ir nepajudinti nė raumenėlio. O aš... – Smailis suglumęs prapliupo juokais ir dar paragavo vyno,

bet nuo to nepasidarė nė kiek geriau. – O aš norėjau priešais turėti popierių, knygą, pranešimą. Manau, kad esu neramus žmogus; išrankus, nepastovus. Bent jau tada taip galvojau. Jaučiau, kad man trūksta filosofinio poilsio. Trūksta filosofijos. Darbas mane slėgė daug labiau nei maniau; iki dabar. Toje kameroje tikrai jaučiausi įžeistas ir pasipiktinęs. Jutau, lyg mano pečius būtų užgulusi viso šaltojo karo atsakomybė. Žinoma, tai buvo visiška nesąmonė, tiesiog buvau labai pavargęs ir truputį sirgau, – jis vėl gurkštelėjo.

– Pasakysiu, – tarė Smailis vėl ant savęs supykęs, – kad niekas neturi atsiprašinėti už tai, ką padariau.

– Ką padarėte? – nusijuokė Gilemas.

– Taigi stojo tyla, – tęsė Smailis nekreipdamas dėmesio į klausimą. – Tikriausiai ne dėl Gerstmano kaltės, jis ir taip visą laiką tylėjo; taigi dėl mano. Pasakiau, ką turėjau pasakyti; parodžiau nuotraukas, į kurias jis nekreipė dėmesio – tiesą sakant, man net pasirodė, kad nepatikėjo, jog San Fransisko tinklas žlugo. Iš naujo pakartojau kai kuriuos dalykus, šį bei tą persakiau naujai ir galiausiai išsisėmiau. Arba, kitaip tariant, prakaitavau kaip kiaulė. Kiekvienas kvailys žino, kad, kai taip nutinka, atsistoji ir išeini: „Sutinki ar ne?“ – paklausi. – „Pasimatysime ryte“, bet ką. „Eik, pagalvok valandėlę.“ Tik po minutėlės aš jau kalbėjau apie Aną, – Džordžas nepaliko laiko Gilemo šūksniui. – Ne apie *savo* Aną. Apie *jo* Aną. Nutariau, kad ir jis turi ką nors turėti. Tingiai savęs klausiau, ką žmogus darytų tokioje situacijoje? Ką daryčiau aš? Ir greitai sugalvojau subjektyvų atsakymą: jo moteris.

Tai vadinama prognoze ar pakeitimu? Nekenčiu tų terminų, bet esu tikras, kad vienas iš jų čia tinka. Iškeičiau savo nepatogią padėtį į jo, tai svarbiausia, ir, kaip suprantu dabar, pats su savimi pradėjau apklausą. Jis nekalbėjo, gali įsivaizduoti? Žinoma, buvo šiokių tokių ženklų, kuriais remdamasis pamažu artinausi. Jis *atrodė* vedęs; *atrodė* kaip pusė; *atrodė* pernelyg išbaigtas, kad gyvenime būtų vienas. Be to, buvo pasas, kuriame parašyta, kad Gerstmanas vedęs; visi mes linkę išsigalvoti netikras istorijas; netikrą įvaizdį, kuris visai nepanašus į tikrovę, – Smailis vėl pasinėrė į prisiminimus. – Dažnai taip galvodavau. Net buvau nuėjęs pas Kontrolierių – pasakiau, kad turėtume rimčiau žiūrėti į priedangas. Kuo daugiau tapatybių žmogus turi, tuo labiau išreiškiama ta, kurią slepia. Penkiasdešimtmetis, kuris nusimeta penkerius metus. Vedęs vyras, kuris vadina save viengungiu; našlaitis, kuris pasakoja apie du vaikus... arba tardytojas, kuris susitapatina su nekalbančiu žmogumi. Tokių, kurie fantazuodami apie save sugeba neparodyti savo troškimų, mažai.

Jis vėl sutriko, Gilemas kantriai laukė, kol tęs pasakojimą. Kurį laiką Smailis sutelkė dėmesį į Karlą, o Gilemas į Smailį; jis būtų ėjęs bet kur, pasukęs bet kur, kad tik liktų šalia ir išgirstų likusią istoriją.

– Taip pat iš amerikiečių sužinojau, kad Gerstmanas daug rūkė: „Camel". Nusiunčiau atnešti kelis pakelius – *pakeliai* amerikietiškas žodis? – ir duodamas pinigus sargybiniui jaučiausi labai keistai. Kažkodėl atrodė, kad pinigų perdavime indui Gerstmanas matė kažką labai simboliško. Tuomet pinigų turėdavau

per akis. Turėdavau paimti pluoštą ir atskirti vieną banknotą. Kalinio žvilgsnis privertė pasijusti kaip niekam tikusį imperialistinį engėją, – jis nusišypsojo. – O toks aš tikrai nesu. Galbūt Bilas. Persis. Bet ne aš, – Džordžas pasišaukė vaikiną vien tam, kad išsiųstų atgal. – Gal galima vandens? Ąsotį ir dvi stiklines? Ačiū, – ir vėl grįžo prie istorijos. – Taigi paklausiau apie ponią Gerstman.

– Paklausiau, kur ji. Tai buvo klausimas, labai laukiau atsakymo apie Aną. Jokio atsakymo, tik nejudančios akys. Iš abiejų šonų sargybiniai. Atrodė, kad išgirdus klausimą nušvito net jų akys. Pasakiau, kad jai teks pradėti naują gyvenimą; kito kelio nėra. Ar jis neturi draugų, kurie galėtų ja pasirūpinti? Galbūt slapta galėtume su ja susisiekti? Paaiškinau, kad jo grįžimas į Maskvą jai nė kiek nepadės. Klausiausi pats savęs, tęsiau, negalėjau sustoti. Galbūt ir nenorėjau. Tuo metu tikrai galvojau, kad paliksiu Aną, maniau, kad atėjo laikas. Pasakiau, kad grįžimas būtų donkichotiškas poelgis, kuris nei jo žmonai, nei kam kitam neatneštų nieko gero. Geriausiu atveju būtų ištremta, galbūt dar galėtų pamatyti savo vyrą prieš jam mirštant. Iš kitos pusės, jei susidėtų su mumis, galėtume atgabenti ją į Vakarus; tuo metu turėjome daugybę prekių, paruoštų mainams su Rusija, nors tikrai nesuprantu, kodėl turėtume panaudoti jas tokiu tikslu. Pasakiau, kad jai daug labiau patiktų žinoti, kad jis sveikas ir saugus Vakaruose, o ji turi galimybę prisijungti prie savo vyro. Tai daug geriau nei būti nušautai arba mirti iš bado Sibire. Aš vis kartojau tą patį – mane padrąsino jo išraiška. Galėjau prisiekti,

kad greitai jį palaušiu, kad radau jo šarvuose plyšį, bet iš tiesų tik rodžiau jam savo paties silpnybes. Paminėjęs Sibirą kažką užkabinau. Jaučiau tai kaip gumulą gerklėje, jaučiau, kaip Gerstmanas virpa iš pasibjaurėjimo. Žinoma, kad taip, juk jis kalėjo dar visai neilgai. Galiausiai su glėbiu cigarečių grįžo apsauginiai ir numetė viską ant stalo. Suskaičiavau grąžą, daviau arbatpinigių ir tai darydamas vėl pastebėjau, kaip pasikeitė Gerstmano žvilgsnis; tariausi, kad įžvelgiau linksmumą, bet dabar nesu toks tikras. Pastebėjau, kad vaikinas atsisakė arbatpinigių; manau, kad nemėgo anglų. Atidariau pakelį ir pasiūliau Gerstmanui cigaretę. „Juk rūkai kaip kaminas, visi tai žino, o čia tavo mėgstama rūšis," – mano balsas atrodė suvaržytas ir kvailas, bet nieko negalėjau padaryti. Gerstmanas atsistojo ir mandagiai parodė, kad norėtų grįžti į savo kamerą.

Smailis neskubėdamas pastūmė pusiau suvalgytą maistą, kuris buvo pasidengęs šalną primenančiais riebalų lašeliais.

– Išeidamas jis apsigalvojo ir nuo stalo pasiėmė pakelį cigarečių ir žiebtuvėlį, mano žiebtuvėlį, kurį dovanojo Ana. „Džordžui nuo Anos, iš visos širdies." Šiaip niekada nebūčiau leidęs jo paimti; tačiau tąkart buvo kitaip. Kažkodėl man atrodė visiškai normalu, kad jis ima Anos žiebtuvėlį; tepadeda man Dievas, bet aš maniau, kad taip tarp mūsų atsiras ryšys. Jis įsimetė viską į tunikos kišenę ir atkišo rankas sargybiniams, kad vėl supančiotų. Tariau: „Prisidek vieną dabar, jei nori, – bet jis nė nekrustelėjo. – Leiskit jam prisidegti cigaretę, – paprašiau. – Jei mudu nesusitarsime, rytoj ryte būsi išskraidintas į Maskvą," – pridėjau.

Galbūt jis manęs neišgirdo. Stebėjau, kad sargybiniai išvedė jį lauk, po to grįžau į viešbutį, kažkas mane parvežė, bet dabar jau nepamenu kas. Nebežinojau, ką jaučiu. Buvau dar labiau sutrikęs ir negaluojantis nei norėjau sau pripažinti. Suvalgiau skurdžią vakarienę, per daug išgėriau, pakilo temperatūra. Gulėjau lovoje suprakaitavęs, sapnavau Gerstmaną. Siaubingai norėjau, kad jis pasiliktų. Buvau toks apsvaigęs, kad norėjau jį išlaikyti, sutvarkyti jo gyvenimą ir, jei įmanoma, grąžinti jam žmoną. Jį išlaisvinti; ištraukti iš visos karo sumaišties. Siaubingai nenorėjau, kad jis grįžtų, – Smailio veide pasirodė saviironiška išraiška. – Noriu pasakyti tik tiek, kad tą vakarą iš konflikto pasitraukė Smailis, ne Gerstmanas.

– Jūs sirgote.

– Buvau pavargęs. Pavargęs arba sergantis; visą naktį tarp aspirino, chinino ir saldžių laimingos Gerstmano santuokos vizijų regėjau tą patį vaizdinį. Ant palangės stovėjo Gerstmanas. Jo rudos, įdėmios akys stebeilijo į gatvę, o aš jam kartojau „nešok, nešok“. Žinoma, tuomet nesupratau, kad sapnuoju savo paties nesaugumą, ne jo. Ryte gydytojas suleido vaistų nuo karštinės. Man reikėjo viską mesti, paprašyti, kad kas nors mane pakeistų. Turėjau palaukti ir iškart neiti į kalėjimą, bet galvojau tik apie Gerstmaną: turėjau išgirsti jo sprendimą. Aštuntą ryto mane jau lydėjo į jo kamerą. Sėdėjo ant taburetės kaip mietą prarijęs; pirmą kartą jame pastebėjau kareivį ir supratau, kad jis taip pat nemiegojo visą naktį. Vyras buvo nesiskutęs, skruostus dengė sidabriniai pūkeliai, kurie labai sendino. Ant suolelių miegojo

indai, su raudona tunika ir sidabrišku atspalviu Gerstmanas tarp jų atrodė labai baltas. Rankoje laikė Anos žiebtuvėlį; šalia gulėjo nepaliestas pakelis cigarečių. Supratau, kad naktį praleido naudingai. Jis išsižadėjo cigarečių, kad pamatytų, ar gali ištverti kalėjimą, kvotas ir mirtį. Vos žvilgtelėjęs į jo veidą supratau, kad gali. Daugiau nieko nesakiau, jis nebūtų pasidavęs teatrališkumui. Jo lėktuvas turėjo pakilti vėlyvą rytą; vis dar turėjau dvi valandas. Aš prasčiausias advokatas pasaulyje, bet per tas dvi valandas stengiausi rasti kuo daugiau priežasčių, kodėl Gertsmanas turėtų pasilikti. Matai, man pasirodė, kad jo veide įskaičiau kažką, kas buvo aukščiau už paprastas dogmas; tada nesupratau, kad tai buvo mano paties atspindys. Įtikinau save, kad Gerstmaną paveiks paprasti žmogiški, to paties amžiaus, profesijos, ištvermės vyro argumentai. Nežadėjau jam turtų, moterų, kadilakų ir pigaus sviesto, puikiai supratau, kad jam to nereikia. Tuomet jau supratau, kad reikėtų vengti žmonos temos. Nekalbėjau jam apie laisvę, kad ir ką tai reiškia, ar Vakaruose laukiančią gerovę – tai buvo netinkami laikai tokioms pasakoms, be to, net pats nežinojau, kokia mano ideologija. Nutariau pakalbėti apie panašumą. „Klausyk, mes senstame, visą gyvenimą praleidome ieškodami vieni kitų sistemų silpnybių. Permatau jūsų Rytų vertybes ne prasčiau nei tu Vakarų. Esu tikras, kad abu iki koktumo žinome šio bjauraus karo privalumus, bet dabar taviškiai rengiasi tave nušauti. Nejau nemanai, kad laikas suprasti, jog mano pusėje tavęs laukia daug geresnė ateitis? Žiūrėk, mūsų amatas reikalauja, kad į viską žiūrėtume neigiamai. Tuo požiūriu abu neturime,

kur eiti. Abu būdami jauni pasisakėme už *didžias* idėjas, – vėl pajutau jame mažytį impulsą – Sibiras – kažką paliečiau. – Bet laikai pasikeitė." Norėjau, kad jis man atsakytų: nejau nemano, kad mes abu, nors ir skirtingais keliais, priėjome tą pačią išvadą? Net jei mano išvadas galėjo pavadinti neišlaisvintomis, abu dirbome tą patį darbą. Nejau jis netiki, kad politinis bendrumas beprasmis? Kad dabar gyvenime jam svarbios tik smulkmenos? Kad politikų rankose didingos idėjos virsta tik naujomis senų kančių formomis? Ir dėl to jo gyvenimas, jo išgelbėjimas nuo beprasmio mirties bausmės įvykdymo morališkai ir etiškai svarbesnis nei pareigos jausmas, įsipareigojimas ir viskas, kas laikė jį kelyje, vedančiame į susinaikinimą? Ar po visų kelionių jam nekilo klausimas – sistemos, šaltakraujiškai siūlančios jį nužudyti už prasižengimus, kurių nepadarė, klausimas? Aš jo maldavau – taip, bijau, kad maldavau, buvome pakeliui į oro uostą, o jis vis dar nepratarė nė žodžio – pagalvoti, ar iš tiesų tiki; ar šiuo metu iš tiesų įmanomas tikėjimas sistema, kuriai taip sąžiningai tarnavo.

Kurį laiką Smailis sėdėjo tylėdamas.

– Numečiau į šalį visą psichologiją; visas savo žinias. Gali įsivaizduoti, ką pasakė Kontrolierius. Šiaip ar taip, mano istorija jį pralinksmino; jis mėgdavo klausytis pasakojimų apie žmonių silpnybes. Ypač maniškes, – Džordžas grįžo prie dalykiško tono. – Tai štai. Kai atvyko lėktuvas, įlipau kartu su juo ir kartu nuskridau dalį atstumo – tuomet viskas buvo paprasčiau nei dabar. Jis slydo man iš rankų, negalėjau padaryti nieko, kad jį

sustabdyčiau. Daugiau nekalbėjau, tik buvau šalia, jei Gerstmanas apsigalvotų. Jis neapsigalvojo. Verčiau būtų miręs, nei davęs man, ko norėjau; verčiau būtų miręs, nei išsižadėjęs politinės sistemos, kuriai buvo įsipareigojęs. Paskutinį kartą mačiau jo veidą įrémintą lėktuvo langelio, stebėjo, kaip išlipu. Prie mūsų prisijungė porà į rusus panašių vaikinų, kurie sėdėjo jam už nugaros. Man nebuvo prasmės pasilikti. Kai grįžau namo, Kontrolierius pasakė: „Tikiuosi, kad jie tikrai jį nušaus," – ir pasiūlė puodelį arbatos. To bjauraus kiniško marmalo, su citrinomis ir jazminais, kurį geria ir siunčia jo nupirkti pas bakalėjininką už kampo. Turiu galvoje gerdavo. Po to išsiuntė mane trijų mėnesių atostogų. Kito pasirinkimo neturėjau. „Man patinka, kad dvejoji. Taip, suprantu, kieno tu pusėje, bet nedaryk to nuolat, nes tapsi nuoboda." Tai buvo įspėjimas. Aš atkreipiau į jį dėmesį. Ir dar pasakė mažiau galvoti apie amerikiečius; patikino, kad pats retai apie juos susimąsto.

Gilemas žiūrėjo į jį laukdamas išvadų.

– Bet ką *jūs* apie tai manote? – paklausė lyg manytų, kad Smailis nori išsisukti nepapasakojęs pabaigos. – Ar Karlas kada svarstė galimybę pasilikti?

– Esu tikras, kad neturėjo jokios panašios minties, – su pasibjaurėjimu tarė Smailis. – Elgiausi kaip skystablauzdis kvailys. Tikras vakarietiško liberalizmo archetipas. Esu tikras, – pakartojo, – kad jo sprendimui įtakos neturėjo nei mano argumentai, nei nemalonumai, kurie laukė Maskvos Centre. Manau, kad visą naktį praleido mąstydamas, kaip grįžęs įveiks Rudnevą. Visiškas

atsitiktinumas, kad po mėnesio Rudnevas buvo nušautas. Karlui atiteko jo darbas, jis pamažu atnaujino ryšius su savo agentais. Tarp jų, žinoma, ir su Džeraldu. Keista suprasti, kad visą laiką, kol į mane žiūrėjo, galvojo apie Džeraldą. Manau, kad juodu dar dabar iš to juokiasi.

Smailis papasakojo, kad visa istorija turėjo ir daugiau pasekmių. Po įvykio San Fransiske Karlas daugiau niekada nelietė nelegalaus radijo. Visiškai nuo to atsiribojo.

– Ambasados ryšio linijos visai kas kita, tačiau jo agentams draudžiama prie jų artintis. Ir jis vis dar turi Anos žiebtuvėlį.

– Jūsų, – pataisė Gilemas.

– Taip. Taip, mano. Žinoma. Sakyk, – tęsė, kai padavėjas nusinešė pinigus. – Ar tąsyk užsiminęs apie Aną Taras turėjo galvoje ką nors konkretaus?

– Bijau, kad taip.

– Tai gandai tokie tikslūs? – paklausė Džordžas. – Ir sklinda taip toli? Net iki Taro?

– Taip.

– Ir ką būtent jie teigia?

– Kad Bilas Heidonas buvo Anos Smaili meilužis, – tarė Gilemas jausdamas užplūstant šaltį, kuris visada jį saugodavo, kai tekdavo pranešti blogas naujienas: tu žlugęs, tu atleistas, tu mirši.

– A. Suprantu. Taip. Dėkui.

Stojo labai nemaloni tyla.

– Tai ar ponia Gerstman buvo iš tiesų? – paklausė Gilemas.

– Kažkada Karlas susituokė Leningrade, tuomet buvo studentas. Ji nusižudė, kai jis buvo išsiųstas į Sibirą.

– Tai Karlas atsparus ugniai? – galiausiai paklausė Piteris. – Nepaperkamas ir nesumušamas?

Juodu grįžo į automobilį.

– Turiu pasakyti, kad kaip už tokį maistą sumokėjome daug, – prisipažino Smailis. – Kaip manai, ar padavėjas mane apiplėšė?

Bet Gilemas neturėjo noro kalbėti apie prasto maisto kainas Anglijoje. Sėdus prie vairo diena vėl ėmė atrodyti kaip košmaras, nesuvokiamų pavojų ir įtarimų painiava.

– Tai kas tas šaltinis Merlinas? – paklausė. – Iš kur dar Alelainas gali gauti tokią informaciją, jei ne iš pačių rusų?

– O, jis visada gaudavo ją iš rusų.

– Bet dėl Dievo meilės, jei rusai atsiuntė Tarą...

– Neatsiuntė. O Taras nepasinaudojo britiškais pasais. Rusai ne taip suprato. Alelainas turėjo įrodymų, kad Taras juos apkvailino. Tai svarbiausias dalykas, kurį sužinojome apie šią audrą vandens stiklinėje.

– Tai ką Persis turėjo galvoje kalbėdamas apie purvynus? Tikriausiai kalbėjo apie Iriną.

– Ir Džeraldą, – sutiko Smailis.

Jie ir vėl važiavo tylėdami, staiga tarp jų atsirado milžiniška tuštuma.

– Klausyk, Piteri, aš pats dar ne viską išsiaiškinau, – tyliai tarė Džordžas. – Bet pamažu artėju prie tiesos. Karlas yra išnarstęs

Cirką po kaulelį; tiek tikrai suprantu, tu taip pat. Tačiau yra paskutinis mazgas, kurio niekaip negaliu atrišti. Ir, jei nori pamokymo, Karlas nėra atsparus ugniai, nes yra fanatikas. Ir vieną dieną, jei tik būsiu kaip nors su tuo susijęs, tas nuosaikumo trūkumas taps jo pražūtimi.

Kai pasiekė Statfordo stotį, lauke lijo; po stogeliu būrėsi grupelė pėsčiųjų.

– Piteri, noriu, kad nusiramintum.

– Trys mėnesiai be galimybės rinktis?

– Pailsink irklus.

Gilemas užtrenkė keleivio dureles ir staiga panoro palinkėti Smailiui labos nakties ar bent sėkmės, tad pasilenkė per keleivio sėdynę, atidarė langą ir giliai įkvėpė ruošdamasis jį pašaukti, bet Smailis buvo dingęs. Piteris nepažinojo jokio kito žmogaus, kuris mokėtų taip greitai išnykti minioje.

Visą likusią naktį pono Baraklo „Islay“ viešbučio kambario palėpėje lange degė šviesa. Nepersirengęs, nesiskutęs Džordžas Smailis sėdėjo palinkęs virš majoro staliuko, skaitė, lygino, apibendrino, galvojo nuorodas. Viską darė su tokiu užsidegimu, kad jei būtų pamatęs save iš šalies, tikrai būtų prisiminęs paskutines Kontrolieriaus dienas Kembridžo Cirko penktajame aukšte. Jis peržiūrėjo Gilemo atneštus atostogų tvarkaraščius, ligonlapius ir palygino juos su kultūros atašė Aleksejaus Aleksandrovičiaus Poliakovo kelionėmis, išvykomis į Maskvą, išvykomis iš Londono, apie kurias rašė specialieji skyriai ir

imigracijos tarnyba. Dar kartą palygino jas su datomis, kada Merlinas perdavė informaciją, ir net pats nežinodamas, kodėl, suskirstė „Burtų" pranešimus į tuos, kurie buvo akivaizdžiai aktualūs kaip tik tuomet, kai buvo gauti, ir tuos, kurie galėjo būti saugoti mėnesį ar du, kad vėliau užpildytų tuščius laikotarpius: tokius kaip spaudos straipsniai, išskirtinių administracijos asmenybių studijos, Kremliaus gandų nuotrupos, kurie galėjo būti surinkti bet kada ir pasaugoti juodai dienai. Surinkęs aktualius pranešimus surašė jų datas stulpeliu. Tuo metu jo nuotaiką buvo galima palyginti su mokslininko, kuris intuityviai jaučia, kad stovi ant naujo atradimo slenksčio ir bet kurią minutę gali pastebėti loginę jungtį. Vėliau kalbėdamas su Mendeliu pavadino tai „visko sumetimu į mėgintuvėlį ir stebėjimu, ar sprogs". Labiausiai jį žavėjo toji dalis apie Alelaino įspėjimus dėl purvynų. Kitaip tariant, jis ieškojo paskutinio mazgo, kurį Karlas užrišo tam, kad nuvytų įtarimus, kuriuos suformavo Irinos laiškas.

Galiausiai priėjo prie įdomių preliminarių išvadų. Visų pirma, devynis kartus, kai Merlinas pateikė aktualų pranešimą, arba Londone būdavo Poliakovas, arba Tobis Esterheizas trumpam išvykdavo į užsienį. Antra, kol Taras šiemet keliavo po Honkongą, Poliakovas buvo Maskvoje – skubios kultūrinės konsultacijos; ir netrukus po to Merlinas pateikė pačios aktualiausios ir įdomiausios medžiagos apie ideologinę Jungtinių Valstijų skvarbą bei teigiamų atsiliepimų apie Centro parūpintą amerikiečių žvalgybos taikinių priedangą.

Sekdamas praeities įvykius taip pat įsitikino, kad pranešimai, kuriuos atskyrė kaip nesusijusius su to meto įvykiais, būdavo platinami kaip tik tuomet, kai Poliakovas būdavo Maskvoje arba atostogaudavo.

Ir tuomet suprato.

Jokio pritrenkiančio atradimo, jokio šviesos blyksnio, šūksnio „Eureka!", skambučio Gilemui, Leikonui „Smailis pasaulio čempionas". Tiesiai prieš akis, išanalizavus pranešimus ir palyginus datas, buvo teorijos, kurią skirtingai išsakė Smailis, Gilemas ir Taras, patvirtinimas: kurmis Džeraldas ir šaltinis Merlinas buvo tarpusavyje susiję – visiems žinomas Merlino įvairiapusiškumas leido tuo pačiu metu tarnauti ir Karlui, ir Alelainui. *O gal reikėtų sakyti,* – pamanė Smailis persimetęs per petį rankšluostį ir susiruošęs pergalingoms maudynėms, – *būti Karlo agentu?* Ir tuomet suprato, kad šio sąmokslo širdyje buvo tokia paprasta užmačia, jog jis nuoširdžiai susižavėjo jos simetriškumu. Ji net turėjo fizinę išraišką: čia pat Londone namas, už kurį sumokėjo valstybės iždas, visi šešiasdešimt tūkstančių svarų; toks trokštamas daugybės nelaimingų mokesčių mokėtojų, įsitikinusių, kad negalėtų jo įpirkti, ir nežinančių, kad jau už jį sumokėjo. Ir prisiminus, kad turi operaciją „Liudijimas", pasidarė taip gera, kaip nebuvo jau daugybę mėnesių.

24

Ūkvedė jaudinosi dėl Roučo visą savaitę – nuo tada, kai pamatė jį vieną prausykloje, nors visas bendrabutis jau buvo išėjęs pusryčiauti, vis dar mūvintį pižamines kelnes, pasilenkusį virš kriauklės ir atkakliai valantį dantis. Kai ėmė klausinėti, berniukas vengė žiūrėti į akis.

– Čia dėl to nenaudėlio tėvo, – pasakojo ūkvedė Tarsgudui. – Jis jį liūdina, – o penktadienį pridėjo: – *Privalote* parašyti jo motinai ir pranešti, kad vėl prasidėjo priepuoliai.

Tačiau net ir ūkvedė, kad ir kokia motiniška, nebūtų pamaniusi, kad diagnozė – paprasčiausia baimė.

Ką jis, vaikas, galėjo padaryti? Tai buvo jo kaltė. Ši gija vedė jį tiesiai prie tėvų nesėkmės. Sunku, kai tavo pakumpusius pečius slegia atsakomybė už viso pasaulio taiką. Stebėtojas Roučas – „geriausias stebėtojas visam prakeiktam būry“, kaip sakė Džimas Prido, – galiausiai viską pamatė per daug gerai. Jis būtų paaukojęs visą savo turtą, savo pinigus, odinį tėvų nuotraukų albumą, viską, kas vertinga, jei tik tai

padėtų išsilaisvinti nuo žinojimo, kuris prarijo jį sekmadienio vakarą.

Jis išjungė signalus. Sekmadienio vakarą, praėjus valandai po šviesų išjungimo, jis triukšmingai nuslinko į išvietę, susikišo pirštus į gerklę ir apsivėmė, bet bendrabučio stebėtojas, kuris turėjo pabusti ir pakelti triukšmą – „Roučui negera“ – ramiai miegojo per visą šaradą. Roučas liūdnai parsliūkino į lovą. Kitą popietę nuėjęs prie taksofono netoli personalo kambario Bilas surinko netikrą numerį ir paslaptingai pašnabždėjo į ragelį. Tikėjosi, kad jį nugirs direktorius ir pamanys, kad išprotėjo. Niekas nekreipė į jį dėmesio. Jis mėgino painioti realybę su sapnais tikėdamasis, kad įvykiai taps panašesni į jo fantazijas; tačiau kiekvieną rytą eidamas pro Daubą matydavo mėnesienoje virš kastuvo palinkusią Džimo figūrą; matė tamsų veido šešėlį po senos skrybėlės kraštais, kasant girdėjo urzgimą.

Roučui niekada nereikėjo ten pasipainioti. Tai taip pat buvo jo kaltė: jis sužinojo per nuodėmę. Po violončelės pamokos kitame kaimo gale Roučas neįtikėtinai lėtai pėdino atgal į mokyklą – tyčia norėjo pavėluoti į mišparus ir išvengti pikto ponios Tarsgud žvilgsnio. Visa mokykla meldėsi, išskyrus jį ir Džimą: eidamas pro koplyčią girdėjo juos giedant *Magnificat*. Jis ėjo ilgesniu keliu norėdamas aplenkti Daubą, kurioje matėsi Džimo švieselė. Stovėdamas savo įprastinėje vietoje Roučas stebėjo, kaip už užuolaidomis uždengto lango lėtai juda Džimo šešėlis. Šviesai staiga užgesus berniukas nutarė, kad mokytojas anksti eina gulti; pastaruoju metu jis retai būdavo namie, po regbio sėsdavo

į „Alvis“ ir išvažiuodavo, o grįždavo tik tada, kai Bilas jau miegodavo. Tuomet furgono durys atsidarė ir užsidarė, prie daržovių lysvės stovėjo Džimas. Roučas niekaip negalėjo sugalvoti, ką jis ruošiasi kasti tokioje tamsoje. Daržoves vakarienei? Minutėlę Džimas stovėjo kaip mietą prarijęs, klausėsi *Magnificat,* po to lėtai apsižvalgė aplink, įsistebeilijo tiesiai Bilo pusėn, nors berniukas buvo pasislėpęs krūmų tamsoje. Roučas net pagalvojo jį pašaukti, bet nenorėjo prisipažinti, kad nesilankė koplyčioje.

Galiausiai Džimas pradėjo matuoti. Bent jau taip atrodė Roučui. Jis nekasė, tik priklaupė viename lysvės kampe ir paguldė kastuvą ant žemės lyg lygintų su kažkuo nematomu – gal bažnyčios bokšto smaile. Tai padaręs Džimas greitai nužingsniavo prie mentės, pažymėjo tą vietą treptelėjęs kulnu ir ėmė greitai kasti; po to atsitraukė ir vėl pamatavo. Bažnyčioje trumpam stojo tyla, bet tuoj pat pasigirdo maldos. Greitai pritūpęs Džimas ištraukė iš žemės paketėlį ir skubiai jį nuvalė į savo seno palto skverną. Dar po kelių sekundžių, daug greičiau nei atrodė įmanoma, užsitrenkė furgono durys, vėl užsidegė šviesa ir Bilas Roučas ant pirštų galų šlaitu nusliūkino žemyn. Sustojęs per tris pėdas nuo prastai uždengto lango, Bilas pasistiebė, kad matytų, kas vyksta viduje.

Džimas stovėjo prie stalo. Ant gulto už jo gulėjo sąsiuvinių krūva, butelis degtinės ir tuščia stiklinė. Tikriausiai numetė juos ten norėdamas padaryti vietos. Buvo pasiruošęs lenktinį peiliuką, bet kol kas juo nesinaudojo. Jei tik galėdavo to išvengti, Džimas niekada nenupjaudavo virvelės. Paketas buvo maždaug

pėdos ilgio, gelsvas kaip maišelis tabako. Jį atidaręs ištraukė kažką panašaus į suvyniotą veržliaraktį. Bet kas užkasinėtų veržliaraktį, net jei jis skirtas geriausiam Anglijos automobiliui? Varžtai ir veržlės buvo atskirame voke; jis išbėrė juos ant stalo ir apžiūrėjo kiekvieną paeiliui. Ne varžtai, parkerių dangteliai. Ir ne parkerių dangteliai; bet jie tuoj pat dingo iš akių.

Ir ne veržliaraktis, joks automobiliui skirtas daiktas.

Roučas kiek įkabindamas pasileido šlaitu į viršų. Jis pralėkė tarp krūmų, pasuko link įvažiavimo, tačiau bėgo daug lėčiau nei paprastai; bėgo per smėlį, vandenį, rijo nakties orą, kosėjo jį lauk, bėgo pakrypęs į vieną šoną kaip Džimas, atsispirdavo tai viena, tai kita koja, lingavo galva tikėdamasis pasiekti didesnį greitį. Berniukas nė nenutuokė, kur bėga. Visas jo dėmesys vis dar buvo sutelktas į juodą revolverį ir zomšos dirželius; parkerių dangtelius, kurie pasirodė esą kulkos, kai Džimas juos gražiai suvarė į šovinių lizdą. Jo raukšlėtas veidas buvo palinkęs prie lempos šviesos, mokytojas buvo išblyškęs ir apakintas markstėsi.

25

– Nebūsiu cituojamas, Džordžai, – įspėjo Ministras. – Jokių raportų, jokių bausmių. Turiu rūpintis rinkėjais. O tu ne. Oliveris Leikonas taip pat ne, ar ne, Oliveri?

Smailis pamanė, kad jam būdingas amerikietiškas švaistymasis pagalbiniais veiksmažodžiais.

– Taip, aš labai apgailestauju, – tarė.

– Jei tau priklausytų mano rinkimų apygarda, apgailestautum dar labiau, – atšovė Ministras.

Kaip ir reikėjo tikėtis, vien susitikimo vietos klausimas įplieskė didžiausią ginčą. Smailis pastebėjo, kad susitikti Leikono kabinete Vaithole būtų neprotinga, nes ten juos bet kada gali užklupti Cirko personalas, budėtojai, pristatantys siuntas, ar apie Airiją pasikalbėti atėjęs Persis Alelainas. Pats Ministras iškart atsisakė „Islay“ viešbučio ir Baivoterio gatvės sakydamas, kad ten paprasčiausiai nesaugu. Neseniai buvo pasirodęs televizijoje ir dabar labai didžiavosi, kad yra atpažįstamas. Po dar kelių skambučių visi sutarė susitikti vieną bendrą sieną su kitu pastatu turinčioje Tiudorų stiliaus Mendelio rezidencijoje, kurioje Mi-

nistras ir jo tviskantis automobilis siaubingai krito į akis. Taigi dabar Ministras, Leikonas ir Smailis sėdėjo svetainėje su naujomis užuolaidomis ir sumuštiniais su šviežia lašiša, o namų šeimininkas buvo viršuje ir stebėjo, ar kas nesiartina. Ant kelio vaikai mėgino išklausti vairuotoją, kam šis dirba.

Už Ministro galvos rikiavosi eilė knygų apie bites. Smailis prisiminė, kad jos yra Mendelio aistra: bites, kurios ne iš Sario, jis vadindavo egzotiškomis. Ministras vis dar buvo jaunas vyras, tamsiais skruostais, kurie atrodė taip, lyg būtų siaubingai sudaužyti kokiose nors peštynėse. Galvos viršuje švietė plikė, kuri jam suteikė brandumo, Ministras kalbėjo siaubinga Itono tartimi, lėtai nutęsdamas žodžius.

– Gerai, tai koks sprendimas? – dialoguose jis mėgdavo užimti peštuko vaidmenį.

– Manau, kad visų pirma turėtumėte atvėsinti derybas su amerikiečiais. Galvojau apie slaptą priedą be pavadinimo, kurį laikote seife, – tarė Smailis. – Tą, kuriame aprašytas tolesnis „Burtų“ informacijos panaudojimas.

– Niekada nesu apie tokį girdėjęs, – atšovė Ministras.

– Žinoma, suprantu; visada malonu paragauti tų milžiniškų Amerikos pajėgų grietinėlės ir suprantu, kad vienas iš argumentų, jog galėsite atsilyginti „Burtais“.

– O kokie tuomet argumentai *prieš*? – paklausė Ministras lyg kalbėtųsi su savo biržos makleriu.

– Jei egzistuoja kurmis Džeraldas, – pradėjo Smailis. Kartą Ana išdidžiai pareiškė, kad iš visų jos pusbrolių vienintelis Mailsas Sarkombas neturi jokių skolų. Dabar Smailis pirmą

kartą patikėjo, kad ji buvo teisi. Jis jautėsi ne tik idiotiškai, bet ir padrikai. – Jei egzistuoja kurmis, kuo nė kiek neabejoju, – jis stabtelėjo, bet niekas nepaneigė jo minties, – jei egzistuoja kurmis, iš sandorio su amerikiečiais pasipelnys ne tik Cirkas. Tą patį padarys ir Maskvos Centras, nes jie per kurmį gaus viską, ką nusipirksite iš amerikiečių.

Sutrikęs Ministras pliaukštelėjo delnu per Mendelio stalą, palikdamas drėgną antspaudą.

– Prakeikimas, niekaip nesuprantu, – pareiškė. – Tie „Burtai" nuostabūs! Prieš mėnesį už juos galėjome nusipirkti mėnulį, o dabar patys tampame aukomis ir sakome, kad mums viską sufabrikavo rusai. Kas, po velnių, čia vyksta?

– Na, tiesą sakant, viskas labiau logiška nei atrodo. Juk ir patys esame naudojęsi keistais rusų tinklais ir, turiu pasakyti, gana sėkmingai. Davėme jiems geriausią medžiagą, kokią tik galėjome. Raketų gamyba, karo planavimas. Pats irgi tame dalyvavai, – šitai buvo skirta Leikonui, kuris pritariamai linktelėjo. – Atidavėme jiems mums nereikalingus agentus, davėme gerus ryšius, išsaugojome jų kurjerių linijas, klausėmės jų signalų. Tokią kainą sumokėjome už buvimą opozicijoje – ar tai buvo tavo posakis? – „kad sužinotume, kaip jie moko savo komisarus". Esu tikras, kad jei Karlas naudotųsi mūsų tinklais, padarytų tą patį. Net daugiau, jei taip pat kaip ir mes taikytųsi į plačiąją Amerikos rinką, – jis stabtelėjo ir dirstelėjo į Leikoną. – Daug, daug daugiau. Amerikiečių ryšiai, dideli dividendai padėtų Džeraldui atsidurti prie pačių garbingiausių svečių stalo. Rusas atiduotų anglui bei ką, jei tik už tai gautų amerikiečius.

– Ačiū, – greitai tarė Leikonas.

Ministras pasiėmė kelis sumuštinius kelionei ir išėjo net neatsisveikinęs su Mendeliu – tikriausiai todėl, kad jis nebuvo rinkėjas.

Leikonas pasiliko.

– Prašei paieškoti ko nors apie Prido, – galiausiai pareiškė. – Pasirodo, turime kelis popierius.

Jis paaiškino, kad taip jau nutiko, jog vartė Cirko vidaus saugumo dokumentus.

– Tiesiog norėjau apsikuopti, – ir netyčia aptiko senas patikros ataskaitas. Viena iš jų buvo susijusi su Prido.

– Supranti, viskas, kas susiję su juo, buvo sunaikinta, nelikę nė šešėlio. Visgi, – keistas balso tono pasikeitimas privertė Smailį atsigręžti, – manau, kad radau kai ką įdomaus. Šiokios tokios nuotrupos iš jo laikų Oksforde. Tokiame amžiuje visi būname liberalistai.

– Tikrai taip.

Vėl stojo tyla, kurią sutrikdė tik viršuje vaikštančio Mendelio žingsniai.

– Žinai, Prido ir Heidonas iš tiesų buvo labai artimi, – prisipažino Leikonas. – Anksčiau apie tai nepagalvojau.

Staiga jis labai suskubo išeiti. Pasikuitęs savo lagaminėlyje ištraukė didelį paprastą voką, padavė jį Smailiui ir iškeliavo į išdidų Vaitholo pasaulį; o ponas Baraklo grįžo į „Islay“ viešbutį ir toliau skaitė operaciją „Liudijimas“.

26

Kitos dienos pietų pertrauka. Smailis skaitė, truputį pamiegojo, po to vėl skaitė, išsimaudė ir lipdamas namo Londone laiptais jautėsi pamalonintas, nes mėgo Semą.

Namas buvo pastatytas iš raudonų plytų, Jurgio epochos stiliaus, visai netoli Grosvenoro aikštės. Reikėjo palypėti penkis laiptelius, kurių viršuje buvo juodos durys su kolonomis iš abiejų pusių ir žalvariniu belstuku. Jis spustelėjo skambutį, bet stumtelėtos durys atsidarė pačios. Smailis įėjo į apvalų prieangį su durimis kitame gale ir dviem dideliais vyrais juodais kostiumais, kurie būtų galėję prižiūrėti tvarką Vestminsterio vienuolyne. Ant sienos šuoliavo žirgai, gali būti, kad Stabso. Kol nusirenginėjo, vienas vyriškis visą laiką stovėjo šalia, o kitas palydėjo prie stalo pasirašyti knygoje.

– Hebdenas, – pasirašydamas murmėjo Smailis. Semas turėjo įsiminti pseudonimą. – Adrianas Hebdenas.

Jo paltą laikęs vyras pakartojo jo pavardę telefonu:

– Ponas Hebdenas, ponas Adrianas Hebdenas.

– Malonėkite minutėlę palaukti, sere, – tarė vyras prie stalo. Nebuvo girdėti jokios muzikos, nors Smailiui atrodė, kad jos reikėtų; ir fontano.

– Tiesą sakant, esu pono Kolinso draugas, – tarė Smailis. – Jei tik ponas Kolinsas neužsiėmęs. Manau, kad tikriausiai jis jau manęs laukia.

Vyriškis prie telefono sumurmėjo „dėkui" ir padėjo ragelį. Tuomet nusivedė Smailį prie vidinių durų ir jas atidarė. Jos neišleido jokio garso, net nepriliestė šilkinio kilimo.

– Ponas Kolinsas štai ten, sere, – sumurmėjo pagarbiai. – Vaišinkitės gėrimais.

Trys laukiamieji buvo sujungti į vieną, juos optiškai dalijo tik kolonos, arkos ir raudonmedžio plokštės. Kiekviename kambaryje stovėjo po stalą. Trečiasis buvo už šešiasdešimties pėdų. Lempos apšvietė beprasmį natiurmortą su vaisiais masyviuose aukso rėmuose ir žalios gelumbės staltieses.

Užuolaidos buvo užtrauktos, trečdalis vietos prie stalų užimta, po keturis, penkis žaidėjus prie kiekvieno, vien vyrai, vienintelį garsą skleidė ratu riedantis kamuoliukas, stumdomi žetonai ir labai tylus krupjė murmesys.

– Adrianas Hebdenas, – linksmai tarė Semas Kolinsas. – Seniai matėmės.

– Sveikas, Semai, – tarė Smailis ir paspaudė ranką.

– Eime į mano irštvą, – tarė Semas ir linktelėjo vieninteliam kambaryje stovinčiam vyrui aukštu kraujo spaudimu ir raukšlėtu veidu. Vyriškis taip pat linktelėjo.

– Kaip tau? – paklausė Semas jiems einant raudonu šilku išmuštu koridoriumi.

– Įspūdinga, – mandagiai atsakė Smailis.

– Būtent, – tarė Semas. – Įspūdinga. Kaip tik taip.

Jis vilkėjo vakarinį švarką. Semo kabinetas buvo išmuštas Eduardo stiliaus pliušu, stovėjo stalas marmuriniu viršumi ir kojomis su nagais, bet kambarys buvo mažas ir prastai vėdinamas. Smailiui atrodė, kad jis panėšėjo į teatro persiregimo kambarius, apstatytus nereikalingomis butaforijomis.

– Gal kitais metais leis ką nors padaryti ir man pačiam. Šie vaikinai užsispyrę, bet labai energingi.

– Neabejoju, – tarė Smailis.

– Visai kaip mes anksčiau.

– Taip.

Jis buvo nedidukas, nerūpestingas, turėjo trumpus juodus ūsus. Smailis negalėjo įsivaizduoti Semo be jų. Dabar jam turėjo būti apie penkiasdešimt. Daugybę laiko praleido Rytuose, kur juodu kartu turėjo sumokėti pinigus ir atgabenti prekę, darbavosi prieš kinų radijo operatorių. Semo plaukai pamažu žilo, bet jis vis tiek atrodė kaip trisdešimt penkerių. Šypsena buvo šilta, pats labai atviras ir draugiškas. Abi rankas laikė ant stalo lyg žaistų kortomis ir žiūrėjo į Smailį su pasididžiavimu, kuris paprastai būdingas tėvams, sūnums arba abiem.

– Kai draugužis peržengs penkis, – tarė vis dar šypsodamasis. – Pranešk, Hari. O šiaip laikyk liežuvį už dantų, kalbinu naftos karalių, – kalbėjo su dėže ant stalo. – Kaip jis dabar?

– Jau trys, – atsakė niūrus balas. Smailis nutarė, kad jis priklausė vyrui su aukštu kraujo spaudimu.

– Tuomet gali prarasti dar aštuonis, – tarė Semas. – Tiesiog išlaikyk jį prie stalo, padaryk iš jo didvyrį, – jis išjungė liniją ir nusišypsojo. Smailis taip pat išsišiepė.

– Koks puikus tas gyvenimas, – patikino Semas. – Bent jau tikrai geresnis nei skalbimo mašinų pardavėjo. Žinoma, kiek keista vilkėti tokį švarką dešimtą ryto. Jis man primena diplomatinę priedangą, – Smailis nusijuokė. – Ir, nori tikėk, nori ne, heteroseksualo, – pridūrė Semas nekeisdamas veido išraiškos. – Visą reikalingą pagalbą suteikia aritmetika.

– Tikiu, – labai mandagiai atsakė Smailis.

– Gal muzikos?

Ji buvo negyva ir sklido iš lubų. Semas pagarsino kiek įmanoma kentėti.

– Tai kuo galiu padėti? – paklausė Semas vėl šypsodamasis.

– Noriu pasikalbėti su tavimi apie vakarą, kai buvo pašautas Džimas Prido. Buvai labai atsakingas pareigūnas.

Semas rūkė rudas cigaretes, kurios kvepėjo kaip cigarai. Vieną pridegęs palaukė, kol galiukas pasigavo liepsną, o po to stebėjo, kaip virto pelenais.

– Nutarei parašyti memuarus, seni? – paklausė.

– Mes peržiūrime bylą.

– Kas tie *mes*, seni?

– Aš pats su savimi – Leikonas spaudžia, Ministras traukia.

– Visi sugadinti, bet kas nors turi vadovauti, o tokioje situacijoje brolis Leikonas paprastai norėdavo užsiropšti į pačią viršūnę.

– Niekas nepasikeitė, – tarė Smailis.

Semas susimąstęs patraukė cigaretę. Muzika pasikeitė.

– Tiesą sakant, dažnai svajoju, – tarė Semas Kolinsas per triukšmą, – kad vieną dieną pro šias duris įeina Persis Alelainas su nudriskusiu rudu lagaminu ir paprašo sulošti. Pastato visus slaptus popierius ant raudonos ir pralaimi.

– Dokumentai išdarinėti, – tarė Smailis. – Tenka eiti per žmones ir klausti, ką prisimena. Dokumentuose nieko nėra.

– Manęs tai nė kiek nestebina, – tarė Semas. Jis telefonu užsakė sumuštinių. – Jais ir gyvenu, – paaiškino. – Sumuštiniais ir užkandžiais. Vienas iš privalumų.

Jis kaip tik pylė kavą, kai tarp jų ant stalo užsižiebė raudona lempelė.

– Draugužis, – tarė niūrus balsas.

– Tuomet pradėk skaičiuoti, – tarė Semas ir išjungė prietaisą.

Jis pasakojo paprastai, bet tiksliai, taip, kaip mūšį prisimena geras karys, nesirūpindamas nei pergale, nei pralaimėjimu, o tik prisiminimais. Jis buvo ką tik grįžęs iš užsienio po trejų metų tarnybos Vientiane. Susipažino su personalu, prisistatė Dolfin; atrodė, kad niekas neturi jam darbo, tad jau ruošėsi mėnesį paatostogauti pietų Prancūzijoje, kai Makfeidenas, tas senas budėtojas, kurį buvo galima vadinti Kontrolieriaus kamerdineriu, sulaikė jį koridoriuje ir nusiuntė pas Kontrolierių.

– Kokia tai buvo diena? – paklausė Smailis.

– Spalio devynioliktoji.

– Ketvirtadienis.

– Ketvirtadienis. Pirmadienį galvojau skristi į Nicą. Tu buvai Berlyne. Norėjau pavaišinti tave gėrimu, bet motinėlės pasakė, kad tu *occupé,* skyriuje sužinojau, kad išvykai į Berlyną.

– Taip, tiesa, – paprastai tarė Smailis. – Mane išsiuntė Kontrolierius.

Kad patrauktų mane iš kelio, – norėjo pridėti, bet susilaikė; net ir tada tai nujautė.

– Ieškojau Bilo, bet Bilas taip pat buvo išsiųstas. Kontrolierius ištrėmė jį į užmiestį, – tarė Semas vengdamas žiūrėti Smailiui į akis.

– Gaudė laukines žąsis, – sumurmėjo Smailis. – Bet jis grįžo.

Semas metė įdėmų, klausiamą žvilgsnį, bet nieko nepridūrė dėl Bilo Heidono kelionės.

– Atrodė, lyg visi būtų išmirę. Nedaug trūko, kad būčiau spėjęs į lėktuvą, skrendantį į Vientianą.

– Visi ir *buvo* išmirę, – pripažino Smailis ir pagalvojo: *išskyrus „Burtus“.*

Semas pasakojo, kad pats Kontrolierius atrodė taip, lyg kelintą dieną karščiuotų. Jį supo ištisos jūros aplankų, oda buvo pageltusi, kalbėdamas sunkiai šnopavo ir nosine šluostėsi kaktą. Net nesivargino su įprastomis mandagybėmis. Nepasveikino su trejais metais gero darbo, neužsiminė apie asmeninį gyvenimą, kuris tuo metu buvo labai painus; tiesiog paprašė Semo padirbėti savaitgalį vietoj Meri Masterman. Ar negalėtų padėti?

– „Žinoma, kad galėčiau, – atsakiau. – Jei norite, kad pabudėčiau, taip ir padarysiu.“ Sakė, kad viską papasakos šeštadienį, o iki tol turiu niekam apie tai nepasakoti. Negaliu net užsiminti,

kad jis kažko manęs prašė. Jam reikėjo gero žmogaus, kuris pasirūpintų komunikatoriumi, jei nutiktų kas netikėto, bet tai turėjo būti pareigūnas iš kito štabo arba toks kaip aš, kuris jau seniai nesilankė Cirke. Taip pat reikėjo seno vilko.

Taigi Semas nuėjo pas Meri Masterman ir surezgė istoriją, kad nuomininkas neužleis buto iki pirmadienio; ar negalėtų už ją pabudėti ir sutaupyti neapsigyvendamas viešbutyje? Jis perėmė pamainą šeštadienį devintą ryto, lagaminėlyje, kuris vis dar buvo apklijuotas palmių lipdukais, turėjo dantų šepetėlį ir šešias skardines alaus. Geofas Adžeitas turėjo jį pakeisti sekmadienio vakarą.

Semas dar kartą pakartojo, kaip visur buvo tuščia. Tomis dienomis šeštadieniai buvo beveik tokie patys kaip ir visos kitos dienos. Dauguma regioninių sekcijų turėjo savaitgalį dirbantį pareigūną, kai kurios net naktinį personalą. Vaikščiodamas po pastatą jausdavai, kad, nepaisant laikinos ramumos, čia vyksta daugybė svarbių dalykų, bet tą šeštadienio rytą galėjai pamanyti, kad pastatas evakuotas; ir sprendžiat iš to, ką išgirdome vėliau, buvo labai panašiai – Kontrolieriaus nurodymu. Antrame aukšte plušėjo pora kaubojų, koduotojų kabinetuose taip pat virė darbas, bet tie vyrukai visada dirbdavo. Jis slampinėjo laukdamas Kontrolieriaus skambučio, bet nesulaukė. Pratempė dar vieną valandą erzindamas budėtojus, kurie žinojo visus Cirko gandus. Patikrino jų žurnalus, rado dvi mašininkes ir vieną budintį pareigūną, kurie buvo pažymėti kaip atvykę, tačiau iš tiesų jų ten nebuvo. Semas pasikvietė vyriausiąjį budėtoją, naują vaikiną Melousą, kad surašytų pranešimą. Galiausiai užlipo viršun pažiūrėti, ar yra Kontrolierius.

– Jis sėdėjo vienas, kartu buvo tik Makfeidenas. Nei motinėlių, nei tavęs, tik senasis Makas, besižvalgantis aplink su jazminų arbata ir užuojauta. Per daug?

– Ne, prašau, tęsk. Kuo daugiau detalių prisiminsi, tuo geriau.

– Taigi Kontrolierius atidengė dar vieną sluoksnį. Pusę sluoksnio. Pasakė, kad kažkas jo nurodymu atlieka ypatingą užduotį. Tai buvo labai svarbu visai žvalgybai. Jis vis kartojo: žvalgybai. Ne Vaitholui, svarui sterlingų ar žuvies kainai, bet mums. Net kai viskas baigsis, neturėjau teisės kam nors apie tai prasitarti. Net tau. Ar Bilui, ar Blandui. Niekam.

– Net Alelainui?

– Jis nė karto nepaminėjo Persio.

– Ne, – sutiko Smailis. – Pabaigoje beveik niekada to nedarydavo.

– Naktį turėjau laikyti jį operacijų vadovu. Turėjau suprasti, kad esu saugiklis tarp jo ir viso likusio pastato. Jei kas nors ateitų: signalas, telefono skambutis, kad ir kaip nereikšminga tai atrodytų, turėčiau įsitikinti, kad niekas nepastebėjo, ir skubėti viršun pas Kontrolierių. Niekas neturėjo sužinoti nei tuomet, nei vėliau, kad už viso to stovi Kontrolierius. Jokiu būdu negalėjau jam skambinti ar rašyti pranešimo; net vidaus linija buvo tabu. Tai tiesa, Džordžai, – tarė Semas imdamas sumuštinį.

– Tikiu tavimi, – atsakė Smailis.

Jei reikėtų išsiųsti telegramą, Semas taip pat turėtų elgtis kaip Kontrolieriaus saugiklis. Nebuvo reikalo tikėtis, kad kas nors nutiks iki vakaro; nebuvo rimto pagrindo tikėtis, kad išvis kas

nors nutiks. Kontrolierius sakė, kad su budėtojais ir kitais Semas turėtų elgtis kaip visada ir apsimesti siaubingai užsiėmusiu.

Susirinkimui pasibaigus Semas grįžo į budėjimo kambarį, paprašė atnešti vakarinį laikraštį, atsidarė skardinę alaus ir pradėjo segiotis marškinius. Kemptone vyko bėgimas su kliūtimis, jau šimtą metų nebuvo jo stebėjęs. Anksti vakare darkart apėjo pastatą, patikrino signalizaciją pagrindinės registratūros grindyse. Iš penkiolikos budėtojų trys nedirbo, jiems jis patiko. Išsiviręs kiaušinį jį suvalgė ir nuėjo viršun palinksminti senojo Mako ir pavaišinti jo alumi.

– Jis paprašė pastatyti svarą už kažkokį kuiną su trimis kairėmis kojomis. Paplepėjau su juo dešimt minučių, grįžau į savo urvą, parašiau kelis laiškus, pažiūrėjau seną filmą per televizorių ir nuėjau gulti. Pirmojo skambučio sulaukiau dar nespėjęs atsigulti. Lygiai vienuoliktą trisdešimt. Telefonai nesiliovė skambėję ateinančias dešimt valandų. Maniau, kad komunikatorius sprogs.

– Arkadijus jau turi penkis, – tarė balsas iš dėžės.

– Atsiprašau, – Semas kaip visada plačiai nusišypsojo ir palikęs Smailį su muzika nukulniavo viršun.

Sėdėdamas vienas Džordžas stebėjo, kaip peleninėje lėtai smilksta ruda Semo cigaretė. Jis laukė, bet Semas negrįžo, galvojo, ar turėtų ją užgesinti. *Negalima rūkyti darbo metu,* – pamanė; tokios taisyklės.

– Viskas sutvarkyta, – tarė Semas.

Semas papasakojo, kad pirmasis skambutis buvo nuo žvalgybos klerko, tiesiogine linija. Galima sakyti, kad Vaitholo lenktynėse žvalgyba visada laimėdavo nedideliu skirtumu.

– Roiterio žinių agentūros vadas Londone paskambino pranešti apie susišaudymą Prahoje. Rusų pajėgos pašovė britų šnipą, buvo ieškomi bendrininkai, ar žvalgybai tai įdomu? Klerkas perdavė tai dėl informacijos. Pasakiau, kad skamba kaip tuščios kalbos, ir padėjau ragelį, tačiau kaip tik tuomet atėjo Maikas Mekinas iš kaubojų. Jis norėjo pasakyti, kad Čekijoje užvirė tikras pragaras: pusė užkoduota, bet likusi dalis *en clair*. Pas jį nepaliaujamai plaukė ataskaitos apie šaudymą netoli Brno. Paklausiau, Prahoje ar Brno? Ar ir ten, ir ten? Jis atsakė, kad Brno. Pasakiau, kad klausytųsi toliau, ir kaip tik tuo metu įsijungė visi penki skambučiai. Kai jau ruošiausi išeiti iš kabineto, tiesiogine linija vėl paskambino tas pats klerkas. Roiterio vadovas patikslino savo istoriją: ne Prahoje, o Brno. Uždaręs duris jaučiausi taip, lyg savo svetainėje būčiau palikęs širšių lizdą. Man įėjus Kontrolierius stovėjo prie savo stalo. Jis girdėjo mane lipant laiptais. Beje, ar Alelainas išklojo tuos laiptus kilimu?

– Ne, – atsakė Smailis. Jis buvo gan abejingas. „Džordžas kaip čiurlys, – kartą pasakė Ana Heidonui jam girdint. – Sumažina savo kūno temperatūrą iki aplinkos. Tuomet nereikia švaistyti energijos prisitaikant."

– Žinai, koks jis greitas. Iškart pažiūrėjo į mano rankas tikrindamas, ar neatnešiau telegramos. Norėjau, kad būčiau ką nors turėjęs, bet delnai buvo tušti. „Bijau, kad kilo panika," – pasakiau. Papasakojau jam reikalo esmę, Kontrolierius dirstelėjo į laikrodį, tikriausiai mėgino suprasti, kas turėtų vykti,

jei viskas eitųsi pagal planą. Paklausiau, ar galėčiau pasidaryti pertraukėlę. Jis atsisėdo, nelabai gerai jį mačiau, ant stalo degė ta blausi žalia lempelė. Darkart pakartojau, kad man reikia pertraukos. „Nejau norite, kad tai neigčiau? Kas nors galėtų mane pakeisti." Jokio atsakymo. Žinoma, nebuvo kam mane pakeisti, bet tuomet to dar nežinojau. „Man būtinai reikia pertraukos." Apačioje girdėjau žingsnius, žinojau, kad manęs ieško radijo vaikinai. „Norite, kad nusileisčiau žemyn ir su viskuo susitvarkysite pats?" – paklausiau. Apėjau aplink stalą, perlipau per tuos aplankus, visi atversti; galėjai pamanyti, kad Kontrolierius renka enciklopediją. Kai kurie turėjo būti prieškariniai. O jis sėdėjo štai taip.

Semas suspaudė pirštus, galiukais parėmė kaktą ir įsistebeilijo į stalą. Kita ranka laikė įsivaizduojamą Kontrolieriaus kišeninį laikrodį. „Pasakyk Makfeidenui, kad surastų man taksi, o po to suieškok Smailį." „O kaip operacija?" – paklausiau. Atsakymo teko laukti visą naktį. „Ji ginčytina, – atsakė. – Abu vyrai turėjo užsienio dokumentus. Kas galėjo žinoti, kad jie britiški." „Kalbama tik apie vieną vyrą, – tariau. Ir pridūriau: – Smailis Berlyne." Bent jau dabar atrodo, kad taip pasakiau. Taigi porą minučių vėl stoja tyla. „Tiks bet kas. Jokio skirtumo." Tikriausiai turėjau jausti jam gailestį, bet negalėjau sukaupti pakankamai užuojautos. Turėjau laikyti tokią bombą, o nieko nežinojau. Makfeideno nebuvo šalia, tad pamaniau, kad Kontrolierius susiras taksi pats. Tikriausiai pasiekęs laiptų apačią atrodžiau kaip Gordonas Chartume. Budinti stebėtojų boba kaip vėliavėlėmis mojavo

suvestinėmis, man rėkė keli budėtojai, radijo vaikinas gniaužė pluoštą žinučių, skambėjo telefonai – ne tik maniškiai, bet visas pustuzinis ketvirtajame aukšte. Nuėjau tiesiai į budėjimo kambarį, išjungiau visas linijas ir pradėjau rinkti savo daiktus. Stebėtoja – dėl Dievo meilės, koks tos moters vardas, ji žaisdavo bridžą su Dolfin?

– Parsel. Moli Parsel.

– Taip. Jos pasakojimas bent jau buvo aiškus. Prahos radijas po pusvalandžio žadėjo skubią suvestinę. Tai turėjo būti prieš penkiolika minučių. Suvestinėje turėjo būti aprašyta Vakarų provokacija, Čekoslovakijos suvereniteto pažeidimas ir išpuolis prieš viso pasaulio laisvės mylėtojus. Visa kita vieni juokai, – sausai tarė Semas. – Žinoma, paskambinau į Baivoterio gatvę, po to nusiunčiau žinutę į Berlyną prašydamas tave surasti ir atskraidinti atgal. Daviau Melousui pagrindinius telefono numerius ir išsiunčiau paieškoti išorinės linijos bei surasti ką nors iš valdžios. Persis savaitgaliui buvo išvykęs į Škotiją ir išėjęs vakarieniauti. Jo virėjas davė Melousui numerį. Šis paskambino ir pasikalbėjo su šeimininku. Persis ką tik išėjo.

– Atsiprašau, – pertraukė Smailis. – O kam skambinai į Baivoterio gatvę? – jis pirštu ir nykščiu maigė viršutinę lūpą ir stebeilijo į tolį.

– Jei netyčia būtum anksčiau grįžęs iš Berlyno, – tarė Semas.

– Ir kaip?

– Ne.

– Tai su kuo kalbėjai?

– Su Ana.

– Dabar Anos nėra. Gal gali priminti tą pokalbį?

– Paprašiau tave pakviesti ir ji pasakė, kad tu Berlyne.

– Tik tiek?

– Buvo krizė, Džordžai, – įspėjamu tonu tarė Semas.

– Ir ką?

– Paklausiau, ar ji netyčia nežino, kur Bilas Heidonas. Tai buvo skubu. Maniau, kad atostogauja, bet galbūt vis tiek sukiojasi netoliese. Kažkas yra pasakojęs, kad jie pusbroliai, – ir pridūrė: – Be to, supratau, kad jis šeimos draugas.

– Taip. Draugas. Ką ji atsakė?

– Piktai tarstelėjo „ne" ir padėjo ragelį. Apgailestauju, Džordžai. Karas yra karas.

– Kokia ji atrodė iš balso? – po kurio laiko, aforizmui nusklendus tarp jų, paklausė Smailis.

– Jau sakiau – pikta.

Po to Semas papasakojo, kad tuo metu Rojus dalyvavo Lidso universiteto talentų medžioklėje, tad taip pat buvo nepasiekiamas.

Tarp skambučių ir toliau plūdo informacija.

– Kareiviai šūkavo apie Austrijos pasieniu šliaužiančius čekų tankus, per radijo signalus iš Brno kaubojai negirdėjo savo minčių, o žvalgyba... klerką vienu metu apėmė ir hipochondrija, ir karštinė. Iš pradžių prie durų pasirodė Leikonas, po to ir Ministras, pusę pirmos sulaukėme čekų pažadėtos suvestinės. Pavėlavo dvidešimt minučių, bet nieko tokio. Britų šnipas, vardu Džimas

Elisas, keliavęs su padirbtais čekiškais dokumentais ir padedamas čekų revoliucionierių miške netoli Brno mėgino pagrobti čekų generolą ir nelegaliai išgabenti jį į Austriją. Elisas buvo pašautas, bet jie nesakė, kad nužudytas, kitiems grėsė areštas. Paieškojau Eliso darbo pseudonimų sąraše ir radau Džimą Prido. Ir tuomet pamaniau (turbūt tą patį pagalvojo ir Kontrolierius): jei Džimas pašautas su čekiškais dokumentais, iš kur, po velnių, jie žino jo pseudonimą ir tai, kad jis britas? Po to pasirodė Bilas Heidonas, perbalęs kaip popierius. Gavo žinutę telegrafo juostele klube. Jis iškart viską metė ir atlėkė į Cirką.

– Kiek tuomet buvo valandų? – paklausė Smailis kiek susiraukęs. – Turėjo būti ganėtinai vėlu.

Semas žvelgė taip, lyg norėtų padaryti, jog būtų lengviau.

– Po pirmos penkiolika, – tarė.

– Ganėtinai vėlus metas skaitinėti telegrafo juosteles?

– Nežinau, senuk.

– Juk Bilas Sevilis, ar ne?

– Nežinau, – užsispyręs pakartojo Semas ir gurkštelėjo kavos. – Galiu pasakyti tik tiek, kad jį stebėti vienas malonumas. Anksčiau galvodavau apie jį kaip apie permainingą šėtoną, bet tik ne tą naktį. Žinoma, jis buvo sukrėstas, bet kas nebuvo? Jis atvyko žinodamas, kad įvyko kažkoks susišaudymas, bet kai pasakiau jam, kad pašautas Džimas Prido, pažiūrėjo į mane kaip beprotis. Pamaniau, kad mane užmuš. „Pašautas. Kaip tai pašautas? Mirtinai?“ Parodžiau jam gautas žinutes, jis karštligiškai jas perskaitė...

– Nejau neturėjo to žinoti iš telegrafo juostelės? – tyliai paklausė Smailis. – Maniau, kad tuomet naujienos jau buvo pasklidusios visur: Elisas pašautas. Tai buvo pats svarbiausias dalykas, ar ne?

– Manau, priklauso nuo to, kurią žinutę pamatė, – gūžtelėjo pečiais Semas. – Šiaip ar taip, jis perėmė komunikatorių, iki ryto surankiojo paskutines nuotrupas ir grąžino šiek tiek ramybės. Užsienio reikalų ministerijai liepė palaukti, susirado Tobį Esterheizą ir liepė sučiupti čekų agentus, Londono ekonomikos mokyklos studentus. Iki tol Bilas juos globojo, planavo vėliau grąžinti į Čekiją kaip savus. Tobio žibintininkai juos supakavo ir užrakino Saratėje. Po to Heidonas paskambino čekų štabo Londone vadui, kalbėjo su juo kaip koks majoras: žadėjo nudirti kailį ir paversti profesijos pajuoka, jei nuo Džimo Prido galvos nukris bent plaukelis. Pasakė, kad tą patį gali perduoti ir savo valdžiai. Atrodė, kad stebiu avariją gatvėje, o Bilas – vienintelis gydytojas. Po to paskambino spaudos atstovui, papasakojo, kad Elisas buvo čekų samdinys su amerikietiška sutartimi; pasakė, kad gali laisvai naudoti šią istoriją. Po to kiek galėdamas greičiau nusigavo į Džimo kambarius ir įsitikino, kad ten nieko nėra, jei žurnalistai netyčia nuspręstų apsilankyti. Žinoma, tam jiems reikėtų suvesti Elisą su Prido. Manau, kad tvarkyti tikrai buvo ką. Išlaikytiniai ir visa kita.

– Nebuvo jokių išlaikytinių, – tarė Smailis. – Na, išskyrus Bilą, – sumurmėjo sau po nosimi.

Semas tęsė:

– Aštuntą pasirodė Persis Alelainas, išprašė oro pajėgų lėktuvą. Šypsojosi nuo ausies iki ausies. Nemanau, kad protinga taip elgtis, kai Bilas toks nusiminęs, bet še tau. Jis norėjo sužinoti, kodėl budėjau, tad papasakojau tą pačią istoriją kaip ir Meri Masterman: neturiu buto. Jis pasinaudojo mano telefonu, kad susitartų dėl susitikimo su Ministru, ir vis dar kalbėjo, kai pasirodė Rojus Blandas – perpykęs ir vis dar truputį girtas. Jis norėjo žinoti, kas susimovė su jo reikalais, ir kaltino mane. Aš jam pasakiau: „Jėzau, kaip senasis Džimas? Galėtum nors kiek jo pagailėti," – bet Rojus piktas vaikinas ir gyvuosius mėgsta labiau nei mirusiuosius. Mielai perleidau jam komunikatorių, nusileidau į „Savoy" papusryčiauti ir paskaičiau laikraščius. Dauguma jų tiesiog citavo Prahos radijo pranešimus ir šaipėsi iš užsienio reikalų ministerijos mėginimų viską neigti.

Galiausiai Smailis tarė:

– O po to išvykai į Pietų Prancūziją?

– Dviem nuostabiems mėnesiams.

– Ar kas nors dar tavęs klausinėjo, pavyzdžiui, apie Kontrolierių?

– Tik sugrįžus. Tuomet tu jau buvai išmestas, o Kontrolierius ligoninėje, – Semas ėmė kalbėti tyliau. – Jis juk nedarė nieko *kvailo?*

– Jis tiesiog mirė. Kas nutiko?

– Persis vaidino vadą. Pasikvietė mane, norėjo sužinoti, kodėl budėjau vietoj Masterman ir kiek bendravau su Kontrolieriumi. Ir toliau tvirtinau tą patį, Persis išvadino melagiu.

– Tai už tai jie tave ir atleido – už melavimą?

– Alkoholizmą. Budėtojai visai išprotėjo. Šiukšlių kibire rado penkias alaus skardines ir papasakojo apie tai ūkvedžiams. Įsakymas labai griežtas – jokių svaigalų. Procesui įsibėgėjus buvau pripažintas kaltu dėl Karališkosios laivų statyklos padegimo, tad prisijungiau prie lošėjų. Kas nutiko tau?

– Beveik tas pats. Nepavyko jų įtikinti, kad aš su tuo nesusijęs.

– Na, jei nori kam nors perrėžti gerklę, – tarė Semas, tyliai išlydėdamas Smailį, – pasuk, – Smailis buvo paskendęs mintyse. – O jei norėtum pasilinksminti, atsivesk Anos draugių.

– Semai, klausyk. Tą naktį Bilas mylėjosi su Ana. Ne, paklausyk. Tu jai paskambinai, o ji pasakė, kad Bilo nėra. Vos padėjusi ragelį išvertė jį iš lovos, todėl po valandos Bilas pasirodė Cirke žinodamas, kad Čekijoje įvyko susišaudymas. Jei visą istoriją turėtum sutalpinti ant atviruko, pasakytum būtent tai?

– Maždaug.

– Bet tu Anai nepapasakojai apie čekus...

– Pakeliui į Cirką jis užsuko į klubą.

– Jei jis buvo atidarytas. Puiku: tuomet kodėl jis nežinojo, kad Džimas Prido pašautas?

Dienos šviesoje Semas atrodė senstelėjęs, tačiau šypsena vis nepaliko jo veido. Atrodė, kad rengiasi kažką sakyti, bet apsigalvojo. Atrodė įpykęs, po to nelaimingas, o tada vėl abejingas.

– Viso, – tarė. – Būk atsargus, – ir pasitraukė į amžiną savo pasirinkto amato tamsą.

27

Kai Smailis ryte išėjo iš „Islay" viešbučio ir pasuko į Grosvenoro aikštę, gatvės skendėjo ryškioje saulės šviesoje, o dangus buvo skaisčiai mėlynas. Dabar važiuojant išsinuomotu „Rover" pro nemielus Edgvaro gatvės fasadus nurimo vėjas, dangus buvo juodas nuo susikaupusio lietaus. Iš saulės liko tik truputis raudonio ant degutbetonio. Smailis paliko automobilį Švento Džono Vudo gatvėje, naujo dangoraižio stikliniu prieangiu kieme, bet per prieangį nėjo. Praėjęs skulptūrą, kuri, jo nuomone, vaizdavo ne ką kita kaip kosmoso netvarką, krintant ledinei dulksnai, pasuko prie išorinių laiptų, kurie buvo pažymėti „Tik išeiti". Pirmieji laiptai buvo iškloti plytelėmis, su afrikietiško vikmedžio turėklais. Po to rangovo malonė išseko. Prabangą pakeitė prastas tinkas, orą teršė neišvežtų šiukšlių dvokas. Smailis buvo labiau atsargus nei slapukiškas, bet pasiekęs geležines duris prieš dėdamas rankas ant geležinės rankenos truputį padvejojo ir susikaupė kaip prieš sunkų išbandymą. Durys per pėdą prasivėrė ir dunkstelėjusios sustojo. Iškart ataidėjo pykčio kupinas riksmas. Atrodė, lyg kas šūkautų baseine.

– Ei, kodėl nepasižiūri, kur eini?

Smailis įslinko pro plyšelį. Durys sustojo atsitrenkusios į naujutėlio automobilio buferį, bet Smailis žiūrėjo ne į automobilį. Kitame garažo gale stovėjo du vyrai su kombinezonais ir žarna laistė narve įkalintą „Rolls-Royce". Abu žiūrėjo jo pusėn.

– Kodėl neini pro kitą pusę? – paklausė tas pats piktas balsas. – Tu vienas iš nuomininkų? Kodėl nesinaudoji liftu? Šie laiptai numatyti gaisro atveju.

Buvo neįmanoma suprasti, kuris kalba, tačiau šūkavo su ryškiu slavišku akcentu. Šviesa narve sklido iš nugaros. Žemesnysis vyrukas laikė žarną.

Smailis paėjo į priekį stengdamasis nesusikišti rankų į kišenes. Vyras su žarna grįžo prie darbo, bet aukštesnysis ir toliau stebėjo jį tamsoje. Jis dėvėjo baltą kombinezoną, buvo pasistatęs apykaklę – taip atrodė puošniau. Juodi plaukai buvo vešlūs ir sušukuoti atgal.

– Bijau, kad aš ne nuomininkas, – prisipažino Smailis. – Bet norėčiau su kuo nors dėl to pasikalbėti. Mano vardas *Karmaiklas*, – paaiškino garsiau. – Turiu butą šioje gatvėje.

Jis apsimetė ieškąs kortelės; lyg dokumentai kalbėtų aiškiau nei jo neiškalbinga išvaizda.

– Sumokėčiau avansu, – pažadėjo. – Pasirašysiu sutartį ar bent ką, kas reikalinga. Žinoma, norėčiau būti sąžiningas. Galiu pateikti rekomendacijų, sumokėti užstatą. Kad tik sąžiningai. Tai „Rover". Naujas. Nenoriu veikti kompanijai už nugaros, nes netikiu tokiais dalykais, bet padarysiu viską, kas proto ribose.

Atsivežiau jį, bet nenorėjau piktnaudžiauti. Ir žinau, kad gal skamba kvailai, bet man nepatiko rampa. Jis toks naujas.

Per visą savo kalbą, kurią išsakė labai susirūpinęs, Smailis stovėjo ryškiai apšviestas pro gegnes krintančios šviesos: maldaujantis, apgailėtinas žmogelis, lengvai matomas per tuščią patalpą. Poza sukėlė norimą efektą. Palikusi narvą baltą figūra nužingsniavo prie įstiklintos būdelės tarp dviejų geležinių kolonų ir galvos linktelėjimu parodė Smailiui eiti iš paskos. Eidamas vyras nusitraukė pirštines. Jos buvo odinės, siūtos rankomis ir labai brangios.

– Žiūrėk, kaip atidarai duris, – jis įspėjo taip pat garsiai. – Supranti, turi naudotis liftu arba sumokėti kelis svarus. Naudodamasis liftu niekam nesukelsi problemų.

– Maksai, noriu su tavimi pasikalbėti, – tarė Smailis, kai abu atsidūrė būdelėj. – Vienas. Kur nors kitur.

Maksas buvo stambus, galingas ir išblyškęs, bet oda raukšlėta kaip senio. Buvo gražus, akys ramios. Tiesą sakant, buvo bauginamai ramus.

– Dabar? Nori pasikalbėti dabar?

– Automobilyje. Palikau lauke. Jei užlipsi ant rampos viršaus, įšoksi tiesiai į jį.

Prisidėjęs rankas prie burnos Maksas pašaukė per garažą. Jis buvo puse galvos aukštesnis už Smailį ir balsingas kaip karinio orkestro vadovas. Smailis nesuprato žodžių. Tikriausiai pasakė ką nors čekiškai. Atsakymo nebuvo, bet Maksas jau sagstėsi kombinezoną.

– Tai dėl Džimo Prido, – tarė Smailis.

– Žinoma, – atsakė Maksas.

Atvažiavę į Hampstedą jie sėdėjo blizgančiame „Rover" ir stebėjo, kaip vaikai laužo tvenkinio ledą. Galiausiai lietus užsilaikė; galbūt dėl šalčio.

Maksas vilkėjo mėlyną kostiumą ir mėlynus marškinius. Kaklaraištis taip pat buvo mėlynas, bet kitokio mėlynumo – jis tikrai užtruko, kol surado tokį atspalvį. Taip pat mūvėjo kelis žiedus ir avėjo aulinius batus su užtrauktukais šonuose.

– Ar girdėjai, kad aš ten nebedirbu, – tarė Smailis. Maksas gūžtelėjo pečiais. – Maniau, kad pasakys.

Maksas sėdėjo tiesia nugara; buvo per daug išdidus, kad atsiloštų. Jis nežiūrėjo į Smailį. Žvilgsnis buvo sutelktas į tvenkinį ir žaidžiančius vaikus.

– Jie nieko man nepasakoja, – tarė.

– Buvau atleistas. Tikriausiai tuo pačiu metu kaip ir tu.

Atrodė, kad Maksas truputį atsipalaidavo, bet greit vėl įsitempė.

– Gaila, Džordžai. Tai ką veiki – vagi pinigus?

– Nenoriu, kad jie žinotų, Maksai.

– Tu privatus, aš taip pat privatus, – ir pasiūlė cigaretę iš auksinio portsigaro, bet Smailis atsisakė.

– Noriu išgirsti, kas nutiko, – tęsė Smailis. – Norėjau tai išsiaiškinti, kol manęs neatleido, bet pritrūko laiko.

– Ar dėl to ir atleido?

– Gali būti.

– Bet tu neką težinai, ar ne? – paklausė Maksas, neatitraukdamas žvilgsnio nuo vaikų.

Smailis kalbėjo labai atsargiai, visą laiką stebėdamas, ar pašnekovas jį supranta. Galėjo kalbėti vokiškai, bet žinojo, kad Maksas to neleistų, tad kalbėjo angliškai ir stebėjo jo veidą.

– Aš nieko nežinau, Maksai. Visai tame nedalyvavau. Kai tai nutiko, buvau Berlyne, nežinojau jų planų. Būdamas ten gavau telegramą, bet kol grįžau, jau buvo per vėlu.

– Planų, – pakartojo Maksas. – Neblogi planai, – staiga jo skruostai ir žandikaulis tapo raukšlelių raizgalyne, akys prisimerkė, jis mėgino nusišypsoti. – Tai dabar turi daugybę laiko, Džordžai? Jėzau, kokie planai.

– Džimas turėjo atlikti ypatingą užduotį. Jis kažko tavęs prašė.

– Žinoma. Džimas norėjo, kad Maksas pabūtų aukle.

– Kaip jis tave surado ir įkalbėjo? Pasirodė Aktone, pasikalbėjo su Tobiu Esterheizu ir pasakė „Tobi, noriu Makso"? Kaip?

Maksas buvo susidėjęs rankas ant kelių. Jos buvo prižiūrėtos ir liaunos, išskyrus krumplius, kurie buvo labai platūs. Paminėjus Esterheizą jis pasuko delnus vidun ir sunėrė pirštus taip, lyg būtų sugavęs drugelį.

– O koks skirtumas? – paklausė Maksas.

– Tai kas nutiko?

– Privatu, – tarė Maksas. – Džimas privatus, aš privatus. Taip pat kaip dabar.

– Nagi, – tarė Smailis. – Prašau.

Maksas kalbėjo taip, lyg tai būtų eilinis įvykis – kažkas susijusio su šeima, meile ar darbu. Buvo pirmadienis, spalio vidurys, taip, šešioliktoji. Buvo tingus metas, jau kelias savaites nebuvo išvykęs į užsienį, viskas buvo įgrisę iki gyvo kaulo. Visą dieną žvalgė namą Blumsberyje, kuriame turėjo gyventi pora kinų studentų; žibintininkai galvojo surengti pas juos apiplėšimą. Jis jau ruošėsi grįžti į Skalbyklą Aktone rašyti ataskaitos, kai gatvėje jį pasigavo Džimas ir lyg niekur nieko nusivežė į Krištolo rūmus. Jie sėdėjo automobilyje ir kalbėjosi, visai kaip dabar, tik šnekėjo čekiškai. Džimas papasakojo, kad vykdo ypatingą užduotį, kažką tokio svarbaus ir slapto, kad net Tobis Esterheizas nežino, kur tai vyks. Įsakymas atėjo iš pačios viršūnės, labai pavojingas darbas. Ar Makso tai nedomina?

– Sakau: „Žinoma, Džimai, Maksas susidomėjo." Po to jis man sako: „Nueini pas Tobį, pasakai, kad motina serga ir kad nori pasiimti atostogų." Neturiu motinos. „Žinoma, – atsakau. – Pasiimsiu atostogų. Kuriam laikui, Džimai?"

Džimas pasakė, kad visas darbas neužtruks ilgiau nei savaitgalį. Šeštadienį atvyksta, sekmadienį išvyksta. Po to paklausė Makso, ar neturi kokių galiojančių tapatybių – geriausia būtų austriška, smulkus verslininkas, su vairuotojo pažymėjimu. Jei Maksas neturi nieko tinkamo Aktone, Džimas ką nors suorganizuos Brikstone.

– Žinoma, turiu Hartmaną Rudį iš Linco, politinį emigrantą iš Sudeto.

Taigi Maksas papasakojo Tobiui istoriją apie problemas su mergina Bradforde ir Tobis jam atskaitė dešimties minučių paskaitą apie seksualinius anglų papročius; o ketvirtadienį Džimas ir Maksas susitiko slėptuvėje, kuri tuo metu priklausė skalpų medžiotojams, triukšmingoje landynėje Lambete. Džimas atsinešė raktus, darkart priminė, kad tai trijų dienų operacija, slapta konferencija už Brno. Prido turėjo didelį žemėlapį, kurį abu išstudijavo. Džimas keliaus kaip čekas, Maksas – kaip austras. Iki Brno keliaus atskirai. Džimas skris iš Paryžiaus į Prahą, kur sės į traukinį. Nesakė, kokius turės dokumentus, bet Maksas spėjo, kad čekiškus, nes tai buvo antroji Džimo pusė, Maksas matė jį juos naudojant anksčiau. Maksas buvo Rudis Hartmanas, stiklo ir karščiui atsparių indų prekybininkas. Jis turėjo kirsti Austrijos sieną furgonu, netoli Mikulovo, o po to pasukti į šiaurę link Brno. Iki susitikimo šoninėje gatvelėje netoli futbolo stadiono jam turėjo likti daugybė laiko. Tą vakarą septintą turėjo prasidėti labai svarbus mačas. Džimas keliaus su minia iki pat šoninės gatvelės, kurioje įšoks į furgoną. Jie aptarė laikus, atsarginius variantus ir įvairius netikėtumus; be to, abu puikiai skyrė vienas kito rašyseną.

Išvažiavę iš Brno toliau turėjo keliauti Bilovico keliu iki Krtini, tuomet pasukti link Racisės. Važiuodami šiuo keliu maždaug pakelėje turėtų pamatyti paliktą juodą automobilį, greičiausiai „Fiat“. Pirmi registracijos skaičiai bus devyni devyni. Vairuotojas skaitys laikraštį. Jie sustos, Maksas išlips ir priėjęs paklaus, ar jam viskas gerai. Vyras atsakys, kad gydytojas jam draudžia per dieną vairuoti daugiau kaip tris valandas iš eilės. Maksas pritars,

kad ilgos kelionės kenkia širdžiai. Tuomet vairuotojas parodys jiems, kur pastatyti furgoną, ir į susitikimą nuveš savo automobiliu.

– Su kuo jūs turėjote susitikti, Maksai? Ar Džimas pasakė?

– Ne, Džimas papasakojo tik tiek.

Iki Brno viskas vyko pagal planą. Važiuojant iš Mikulovo kurį laiką sekė keli civiliai motociklininkai, kurie kas dešimt minučių apsikeisdavo vietomis, bet jis nutarė, kad tai dėl austriškų numerių, ir per daug nesijaudino. Brno pasiekė jau po pietų ir norėdamas, kad viskas būtų tvarkinga, užsisakė viešbutį ir restorane išgėrė kelis puodelius kavos. Kažkoks aktorius pasisiūlė jį pavėžėti, Maksas pasakojo apie prekybos stiklu ypatumus ir merginą iš Linco, kuri pabėgo su amerikiečiu. Džimas praleido pirmąjį susitikimą, bet po valandos pasinaudojo atsarginiu planu. Iš pradžių jis manė, kad vėluoja traukinys, bet kai Džimas pasakė „važiuok lėtai“, suprato, kad kažkas negerai.

Džimas papasakojo, kad planai pasikeitė. Maksui reikės laikytis nuošaliau. Maksas išleis jį netoli susitikimo vietos, o po to iki pirmadienio ryto ramiai palauks Brno. Jam negalima užmegzti kontakto su jokiais Cirko darbuotojais: nei iš Agravatės, nei iš Plato ir juo labiau su Prahos štabu. Jei pirmadienį iki aštuntos ryto Džimas nepasirodys, Maksas privalo sprukti. Jei Džimas pasirodys, Makso užduotis bus perduoti jo žinutę Kontrolieriui: žinutė bus labai trumpa, greičiausiai vos vienas žodis. Grįžęs į Londoną turi nueiti asmeniškai pas Kontrolierių,

dėl susitikimo susitarti per Makfeideną ir perduoti žinutę. Jei Džimas nepasirodytų, Maksas turi tęsti gyvenimą nuo ten, kur jį paliko, ir viską neigti.

– Ar Džimas pasakė, kodėl planas pasikeitė?

– Džimas jaudinosi.

– Ar kas nutiko pakeliui į susitikimą su tavimi?

– Galbūt. Sakau: „Džimai, klausyk, eisiu kartu. Tu jaudiniesi, pabūsiu aukle, už tave vairuosiu, už tave šaudysiu, gerai?“ Džimas labai supyko, supranti?

– Taip, – tarė Smailis.

Važiuodami Racisės keliu rado šalikelėje sustojusį juodą automobilį išjungtomis šviesomis, „Fiat“, numeris devyni devyni. Maksas sustabdė furgoną ir išleido Džimą. Jam einant prie automobilio, vairuotojas vos pravėrė dureles, kad įsijungtų lemputė ant durelių. Virš vairo buvo atsivertęs laikraštį.

– Ar matei veidą?

– Buvo šešėlyje.

Maksas palaukė, kol jie apsikeis žodiniais kodais. Po to Džimas įlipo vidun ir automobilis, vis dar be šviesų, nuvažiavo. Maksas grįžo į Brno. Jis sėdėjo restorane ir gėrė degtinę, kai staiga visas miestas sujudo. Iš pradžių pamanė, kad garsas atsklido iš futbolo stadiono, bet po to suprato, kad tai sunkvežimiai, lenktyniaujantys konvojai. Jis paklausė padavėjos, kas nutiko, ir ji paaiškino, kad miške įvyko susišaudymas, už viską atsakingi kontrrevoliucionieriai. Jis iškart nuėjo į furgoną, įsijungė radiją ir išgirdo žinutę iš Prahos. Tuomet pirmą kartą išgirdo, kas

įvyko. Spėjo, kad visur bus kordonai, be to, Džimas liepė tyliai palaukti iki pirmadienio ryto.

– Gal Džimas atsiųs man žinutę. Gal ateis koks vaikinas iš pasipriešinimo.

– Su tuo vieninteliu žodžiu, – tyliai tarė Smailis.

– Taip.

– Jis nepasakė, kas tai per žodis?

– Išprotėjai, – tai galėjo būti ir teiginys, ir klausimas.

– Čekiškas, angliškas, vokiškas?

Niekas neatėjo, niekas nesivargino paaiškinti beprotybės.

Pirmadienį sudegino pirmąjį pasą, pakeitė furgono numerius ir pasinaudojo pabėgimui skirtais Vakarų Vokietijos dokumentais. Užuot važiavęs į pietus, pasuko į pietvakarius, paliko furgoną ir sieną kirto autobusu į Freištatą, kuris buvo patogiausias jam žinomas maršrutas. Freištate išgėrė ir praleido naktį su mergina, nes buvo suglumęs, piktas ir norėjo atgauti kvapą. Antradienio naktį pasiekė Londoną ir, nepaisydamas Džimo nurodymų, nutarė, kad reikia susisiekti su Kontrolieriumi.

– Tai buvo velniškai sudėtinga, – pakomentavo.

Mėgino paskambinti telefonu, bet nusigavo tik iki motinėlių. Makfeideno nebuvo. Galvojo parašyti, bet prisiminė Džimą ir kad apie tai negalima žinoti nė vienam Cirko darbuotojui. Nusprendė, kad rašyti pernelyg pavojinga. Aktono Skalbykloje sklandė gandai, kad Kontrolierius serga. Jis mėgino išsiaiškinti ligoninės pavadinimą, bet nepavyko.

– Ar atrodė, kad žmonės Skalbykloje žino, kur buvai?

– Nežinau.

Vis dar nežinojo, kai ūkvedžiai jį pasišaukė ir paprašė parodyti Rudžio Hartmano pasą. Maksas pasakė, kad pametė, ir tai buvo labai arti tiesos. Kodėl nepranešė, kad pametė? Jis nežinojo. Kada tai nutiko? Jis nežinojo. Kada paskutinį kartą matė Džimą Prido? Negalėjo prisiminti. Maksas buvo išsiųstas į Lopšelį Saratėje. Jis pyko ir po dviejų ar trijų dienų tardytojams atsibodo. Kažkas viską atšaukė.

– Grįžtu į Aktono Skalbyklą. Tobis Esterheizas duoda šimtą svarų, sako eiti velniop.

Vaikai prie tvenkinio ėmė ploti. Du berniukai išlaužė didelį gabalą ledo ir dabar per skylę veržėsi vanduo.

– Maksai, kas nutiko Džimui?

– O koks skirtumas?

– Prisiklausai visokių dalykų. Kalbos greitai pasklinda tarp politinių emigrantų. Kas jam nutiko? Kas jį gydė, kaip Bilas Heidonas jį parsigabeno?

– Politiniai kaliniai daugiau nekalba apie Džimą.

– Bet girdėjai?

Šįkart jį išdavė baltos rankos. Smailis matė praskėstus rankų pirštus, penkis ant vienos rankos, tris ant kitos ir pajuto blogumą Maksui dar neprabilus.

– Taigi jie pašovė Džimą iš nugaros. Gal Džimas mėgino pabėgti? Jie įkišo jį į kalėjimą. Jam tai ne į gera. Mano draugams taip pat. Ne į gera, – Maksas pradėjo skaičiuoti. – Pribilas, – palietė nykštį. – Bukova Mirekas, Pribilo žmonos

brolis, – užlenkė pirštą. – Taip pat Pribilo žmona, – antras, trečias pirštai. – Kolinas Džiri, taip pat jo sesuo, dauguma negyvi. Tai buvo Agravatės tinklas, – pakeitė rankas. – Po Agravatės tinklo – Plato tinklas. Teisininkas Rapotinas, pulkininkas Landkronas ir mašininkės Eva Kriglova ir Hanka Bilova. Dauguma taip pat negyvi. Velniškai didelė kaina, Džordžai. Velniškai didelė kaina už vieną pašautą anglą, – jis vos tvardėsi. – Kodėl tu rūpiniesi, Džordžai? Cirkas Čekijai nepadarė nieko gero. Sąjungininkai taip pat. Turtuoliai iš kalėjimo neištraukė nė vieno vargšo! Nori trupučio istorijos? Džordžai, kaip jūs verčiate „Märchen"?

– Pasaka, – tarė Smailis.

– Gerai, tai daugiau nepasakok man pasakų, kaip anglai saugo čekus!

– Galbūt tai buvo ne Džimas, – tarė Smailis po ilgos tylos. – Galbūt tinklus sunaikino kas nors kitas. Ne Džimas.

Maksas jau atidarinėjo dureles.

– Koks skirtumas?

– Maksai, – tarė Smailis.

– Nesijaudink, Džordžai, neturiu kam tavęs parduoti. Gerai?

– Gerai.

Sėdėdamas automobilyje Smailis stebėjo, kaip Maksas susistabdė taksi. Jis mostelėjo ranka lyg kviestų padavėją. Pasakė adresą net nežvilgtelėjęs į vairuotoją. Po to nuvažiavo ir vėl sėdėjo labai tiesiai, žvelgdamas tiesiai priešais save kaip karališkosios šeimos narys, kuris nekreipia dėmesio į minią.

Kai taksi dingo, nuo suolelio lėtai pakilo inspektorius Mendelis. Jis sulankstė laikraštį ir priėjo prie automobilio.

– Tu švarus, – tarė. – Nieko ant tavo pečių, nieko ant tavo sąžinės.

Ne visai tuo tikėdamas Smailis padavė jam raktelius ir kirtęs gatvę nuėjo į autobusų stotelę, iš kurios planavo pajudėti į vakarus.

28

Kelionės tikslas buvo Flyto gatvėje, vyno statinių pilnas rūsys. Galbūt kitoje šalyje pusė ketvirtos būtų laikoma vėlyvu metu priešpietiniam aperityvui, tačiau Smailiui švelniai stumtelėjus duris, nuo baro jo apžiūrėti atsisuko tuzinas tamsių figūrų. Prie kampinio staliuko, nepastebimas kaip plastiški kalėjimo skliautai ir netikros muškietos ant sienų, sėdėjo Džeris Vesterbis su didele rausvojo džino taure.

– Senuk, – droviai tarė Džeris. Jo balsas skambėjo taip, lyg būtų atsklidęs iš po žemių. – Tebūsiu prakeiktas. Ei, Džimi!

Jo ranka, kurią uždėjo ant Smailio plaštakos, kol tas laisvąja ranka mojavo atnešti gėrimų, buvo milžiniška ir raumeninga, nes kažkada užmiesčio kriketo komandoje Džeris buvo vartininkas. Palyginti su kitais vartininkais, buvo labai stambus ir iš įpratimo laikyti rankas žemai vis dar kūprinosi. Turėjo šviesių plaukų kuokštą, raudoną veidą ir prie kreminių šilkinių marškinių ryšėjo garsųjį sportinį kaklaraištį. Pamatęs Smailį aiškiai nudžiugo, šypsojosi nuo ausies iki ausies.

– Tebūsiu prakeiktas, – pakartojo. – Iš visų puikių dalykų. Tai ką veiki pastaruoju metu? – paklausė per prievartą tempdamas prisėsti šalia. – Šildai užpakalį, spjaudai į lubas? Na, tai ko užsisakysi?

Smailis paprašė „Kruvinosios Meri".

– Tai ne visiškas atsitiktinumas, Džeri, – prisipažino Smailis. Tarp jų stojo trumpa pauzė, kurią Džeris norėjo kuo greičiau užpildyti.

– Klausyk, kaip ta demoniškoji žmonelė? Viskas gerai? O čia tai reikalas. Visada sakiau, kad tai viena iš puikiausių santuokų.

Džeris Vesterbis vedė ne kartą, bet laimės taip ir nerado.

– Turiu tau pasiūlymą, Džordžai, – pasiūlė atsukdamas milžinišką petį. – Aš susimesiu su Ana ir spjaudysiu į lubas, o tu galėsi perimti mano darbą ir aprašinėti moterų stalo tenisą. Kaip tau?

– Į sveikatą, – geraširdiškai tarė Smailis.

– Tiesą sakant, jau kurį laiką nebuvau nė vieno sutikęs, – keistai vėl nurausdamas prisipažino Džeris. – Praėjusiais metais nuo Tobio gavau kalėdinį atviruką – tik tiek. Tikriausiai nutarė mane pamiršti. Negaliu jų kaltinti, – Džeris pačiupinėjo akinių rėmelį. – Visko per daug, štai kaip. Mano, kad viską išpliurpsiu. Plyšiu juokais.

– Esu tikras, kad jie taip negalvoja, – tarė Smailis ir abu minutėlę vėl skendėjo tyloje.

– Per daug pinigų kenkia drąsuoliams, – ramiai tarė Džeris. Smailis liūdnai prisiminė jų nemirtingą juokelį apie indėną.

– *Op*, – tarė Smailis.

– *Op*, – atsakė Džeris ir abu išgėrė.

– Sudeginau tavo laišką vos perskaitęs, – tyliai tęsė Džordžas. – Jei apie tai galvojai. Niekam nepasakojau. Šiaip ar taip, jis pasiekė mane per vėlai. Viskas jau buvo pasibaigę.

Tai išgirdus Džerio skruostai tapo skaisčiai raudoni.

– Taigi jie ėmė tavęs neapkęsti ne dėl to laiško man, – taip pat švelniai tęsė Smailis. – Jei taip galvojai. Be to, juk pats jį man atnešei.

– Labai malonu iš tavo pusės, – sumurmėjo Džeris. – Ačiū. Nereikėjo rašyti. Pasakoti tokių konfidencialių dalykų.

– Nesąmonė, – tarstelėjo Smailis užsakydamas dar du gėrimus. – Padarei tai visų mūsų labui.

Smailiui atrodė, kad kalba kaip Leikonas, bet vienintelis būdas pasikalbėti su Džeriu – kalbėti kaip Džerio laikraštis: trumpais sakiniais; pateikti skubotas išvadas.

Džeris išpūtė šiek tiek oro ir daugybę cigarečių dūmų.

– Paskutinis darbelis buvo prieš metus, – prisiminė jis pralinksmėjęs. – Ne, daugiau. Nugabenau kažkokį nedidelį siuntinuką į Budapeštą. Nieko ypatingo. Telefono būdelė. Viršutinė atbraila. Pakėliau ranką. Palikau. Vaikų žaidimas. Nemanyk, kad apsirikau ar ką. Viską apskaičiavau. Saugumo signalai. „Dėžutė parengta ištuštinimui. Pirmyn." Viskas taip, kaip mus mokė. Jūs pelėdos. Padarote savo darbo dalį ir viskas. Viskas pagal šabloną, struktūros dalis.

– Manau, kad jau greitai pasibels į tavo duris, – užjausdamas tarė Smailis. – Manau, kad leido sezoną pailsėti. Juk žinai, kad kartais taip daro.

– Tikiuosi, kad taip ir yra, – tarė Džeris ištikimai, droviai šypsodamasis. Geriant jo stiklas truputį virpėjo.

– Ar kaip tik ten ir buvai išvykęs prieš man rašydamas? – paklausė Smailis.

– Žinoma, ta pati kelionė, Budapeštas, po to Praha.

– Ir tą istoriją išgirdai Prahoj? Istoriją, kurią minėjai laiške?

Prie baro išsipuošęs vyriškis juodu kostiumu pasakojo apie artėjantį tautos žlugimą. Sakė, kad mums liko trys mėnesiai, o po to spektaklis baigsis.

– Keistas vyrukas tas Tobis Esterheizas, – tarė Džeris.

– Bet geras, – tarė Smailis.

– O Dieve, senuk, mano manymu, nuostabus, bet supranti, romas. *Op*, – jie vėl išgėrė ir Džeris Vesterbis bakstelėjo sau į pakaušį pamėgdžiodamas apačių plunksnas.

– Bėda ta, – tarė vyras prie baro, žvelgdamas per stiklo kraštą, – kad nesuprasime, kas nutiko.

Juodu nusprendė tuo pačiu ir papietauti, nes Džeris turėjo pateikti istoriją rytojaus leidiniui: Vest Brom puolėjas išprotėjo. Jie nuėjo į indų restoraną, ten padavėjas arbatos gėrimui tinkamu metu mielai atnešė alaus. Abu sutiko, kad jei ką nors sutiktų, Džeris pristatytų Džordžą kaip savo banko vadybininką. Tai jį linksmino per visus pietus. Fone grojo muzika, kurią Džeris vadino besimeilinančio uodo šokiu, kartais net atrodydavo, kad

ji gali užgožti tylesnius jo žodelius. Kol Smailis entuziastingai džiūgavo dėl indų virtuvės, Džeris nenoromis pradėjo pasakoti visai kitokią Džimo Eliso istoriją – istoriją, kurią spausdinti uždraudė mielasis senasis Tobis Esterheizas.

Džeris Vesterbis buvo vienas iš tų žmonių, kurie yra tobuli liudininkai. Neturėjo nei fantazijos, nei blogų ketinimų, nei asmeninės nuomonės. Keistuolis. Niekaip negalėjo išmesti jo iš galvos ir, geriau pagalvojus, nuo tada su Tobiu daugiau nekalbėjo.

– Tik atvirukas, supranti? „Laimingų Kalėdų, Tobis“ – apsnigtos Lidenhol gatvės nuotrauka, – jis įsistebeilijo į ventiliatorių. – Juk Lidenhol gatvė niekuo neypatinga, senuk. Nei šnipų namas, nei susitikimų vieta, ar ne?

– Kiek žinau ne, – nusijuokė Džordžas.

– Niekaip negalėjau suprasti, kodėl Kalėdų atvirukui pasirinko Lidenhol gatvę. Velniškai keista, nemanai?

Galbūt jis tik norėjo sniege paskendusio Londono paveikslėlio; juk Tobis daug kuo buvo kitoks.

– Turiu paminėti, kad labai mėgdavo bendrauti viskio pagalba. Dėžę škotiškojo atsiųsdavo tiksliai kaip laikrodis – Džeris susiraukė ir gurkštelėjo savo bokalo. – Man rūpi ne škotiškasis, – paaiškino su sumišimu, kuris dažnai aptemdydavo nuostabiausias jo gyvenimo vizijas. – Galiu jo nusipirkti kada noriu. Tiesiog, kai esi išorėje, manai, kad viskas turi reikšmę, todėl dovanos labai svarbios. Supranti, kur link suku?

Tai buvo prieš metus, gruodį. Džeris Vesterbis pasakojo, kad restoranas „Sportas“ buvo ne pati geriausia vieta vidutiniam Vakarų žurnalistui. Dauguma jų sukiodavosi apie „Cosmo“ ar „International“, tyliai kalbėdavosi ir laikydavosi drauge, nes buvo labai nervingi. Bet Džeriui labiausiai patiko „Sportas“ ir nuo tada, kai kartu po laimėto mačo prieš „Tartarus“ atsivedė vartininką Holoteką, barmenas, vardu Stanislavas, arba Stenas, buvo labai dosnus.

– Stenas nuostabus. Daro tik tai, ką nori. Kartais net priverčia patikėti, kad Čekija laisva šalis.

Vėliau paaiškino, kad restoranas reiškė barą. O baras čekiškai reiškė naktinį klubą, kas buvo tas pats kaip alkoholis. Smailis sutiko, kad tai labai painu.

Šiaip ar taip, eidamas ten Džeris visada būdavo labai atsargus, juk tai buvo Čekija, ir kartą ar du pavyko šį tą parūpinti Tobiui ir užvesti jį ant kelio.

– Net jei tai piniginis reikalas, juodoji rinka. Tobis sakydavo, kad viskas tik į naudą. Visos smulkmenos susideda – ar bent jau taip sakydavo Tobis.

Smailis sutiko, kad tai tiesa. Taip ir yra.

– Tobis buvo pelėda?

– Žinoma.

– Anksčiau dirbau tiesiogiai Rojui Blandui, bet tuomet Rojus pakilo ant aukštesnės pakopos ir mane perėmė Tobis. Tiesą sakant, tie pokyčiai kelia nerimą. Į sveikatą.

– Kiek laiko dirbai Tobiui, kai jis išvyko į tą kelionę?

– Kelerius metus, ne daugiau.

Kol buvo atneštas maistas ir papildytos taurės, stojo tyla, Džeris Vesterbis savo milžiniškom rankom virš patiekalo sutrupino aliejuje keptą paplotėlį ir apšlakstė tamsiai raudonu padažu, kuris turėjo priduoti aštrumo.

– Senasis Khanas atsiunčia jį specialiai man, – paaiškino vėliau. – Visada laiko paslėpęs lentynos gale.

Taigi šiaip ar taip tą vakarą Steno bare lankėsi jaunas vaikinas su pudingo dubenėlio šukuosena ir gražia mergina.

– Pamaniau: „Saugokis, Džeri, tai armijos kirpimas“. Tiesa?

– Tiesa, – aidu pakartojo Smailis galvodamas, kad kartais ir pats Džeris būdavo pelėda.

Pasirodo, kad vaikinas buvo Steno sūnėnas, kuris labai mėgo anglus.

– Nuostabu, ko žmonės gali pripasakoti, kad gautų progą pasipuikuoti savo kalba – vaikinas tarnavo armijoje, bet šiuo metu atostogavo ir buvo įsimylėjęs tą merginą. Jam buvo likusios aštuonios dienos, visas pasaulis – jam draugiškas, taip pat ir Džeris. Tiesą sakant, ypač Džeris, nes jis mokėjo už alkoholį.

– Taigi mes išsidraikę sėdim prie didžiulio stalo kampe: studentai, gražios merginos, visi. Senasis Stenas išlenda iš už baro, o kažkoks berniūkštis puikiai darbuojasi akordeonu. Daugybė *Gemütlichkeit,* daugybė alkoholio, daugybė triukšmo.

Džeris paaiškino, kad triukšmas buvo ypač svarbus, nes leido pasikalbėti su vaikinu nepatraukiant kitų dėmesio. Vaikinukas sėdėjo šalia Džerio, viena ranka buvo apsikabinęs jį, kita – merginą.

– Vienas iš tų berniukų, kurie tave liečia, bet nenukrečia šiurpas. Paprastai nemėgstu būti liečiamas. Taip daro graikai, aš asmeniškai nekenčiu.

Smailis pasakė, kad taip pat nekenčia.

– Geriau pagalvojus, mergina buvo truputį panaši į Aną, – prisiminė Džeris. – Gudri, supranti, ką turiu galvoje? Garbo akys, labai gyvybinga.

Taigi kol visi toliau dainavo, gėrė ir žaidė „Bučinį rate", tas vaikinas paklausė Džerio, ar šis nenorėtų sužinoti tiesos apie Džimą Elisą.

– Apsimečiau, kad nesu apie jį girdėjęs, – paaiškino Džeris Smailiui. – Sakau „Mielai. Kuo tas Džimas Elisas būna namie?" O vaikinas pažvelgia į mane lyg būčiau netekęs proto ir sako: „Britų šnipas." Daugiau niekas negirdi, visi kiti klykauja ir traukia nepadorias dainuškas. Mergina buvo padėjusi jam ant peties galvą, bet beveik atsijungusi, septintame danguje, taigi jis toliau kalbėjo su manimi didžiuodamasis savo anglų kalba.

– Suprantu, – tarstelėjo Smailis.

– „Britų šnipas, – sušunka tiesiai man į ausį. – Kare kovojo su čekų partizanais. Atvyko čia pasivadinęs Hajeku, buvo nušautas slaptosios rusų policijos." Aš tik gūžtelėjau pečiais ir tariau: „Man tai naujiena, senuk." Supranti, nespaudžiau. Niekada negalima spausti, tik išgąsdini.

– Esi visiškai teisus, – iš visos širdies sutiko Smailis ir atsilygindamas atsakinėjo į klausimus apie Aną ir ką reiškia mylėti, iš tiesų mylėti kitą žmogų visą gyvenimą.

– Aš naujokas, – pradėjo vaikinas. – Turiu tarnauti armijoje, kad vėliau galėčiau stoti į universitetą.

Spalį jis buvo išsiųstas į treniruotes miške netoli Brno. Tuose miškuose visuomet daug kariškių; vasarą ta vieta vienam mėnesiui būdavo uždaroma, kad nevaikščiotų civiliai. Jam buvo nuobodžios pėstininkų pratybos, turėjusios trukti dvi savaites, bet trečią dieną pratybos buvo atšauktos be jokios priežasties ir būriams buvo įsakyta grįžti į miestą. Įsakymas buvo toks: susikrauti daiktus ir grįžti į barakus. Iki sutemų miškas turėjo būti švarus.

– Po poros valandų jau sklandė daugybė idiotiškų gandų, – tęsė Džeris. – Kai kurie pasakojo, kad susprogdinta balistikos tyrimų stotis Tišnove. Kiti aiškino, kad pratybų batalionai pakėlė maištą ir šaudo rusų kareivius. Naujas sukilimas Prahoje, rusai paėmė valdžią, puola vokiečiai, vienas Dievas težino, kas darosi. Žinai, kokie tie kareiviai. Visur tokie patys. Gandai iki pasaulio pabaigos.

Paminėjus armiją Džeris Vesterbis nutarė paklausinėti apie savo senus draugus, žmones, kurių Smailis nelabai pažinojo arba buvo pamiršęs. Jie tęsė toliau.

– Jie sutvarkė stovyklą, sukrovė viską į sunkvežimius ir laukė, kol konvojus pajudės. Pajudėjus vos pusę mylios visi vėl sustojo,

konvojus išsuko iš kelio. Sunkvežimiams teko brautis tarp medžių, jie strigo purve, grioviuose, visur. Visiškas chaosas.

Vesterbis sakė, kad pajudėjo rusai. Jie žygiavo nuo Brno ir labai skubėjo. Visi čekai turėjo arba slėptis, arba taikstytis su pasekmėm.

– Pirma keliu atskriejo keli motociklai, spiginantys šviesomis, jų vairuotojai kažką šaukė. Po to pasirodė personalo automobilis ir civiliai, vaikinai iš viso suskaičiavo šešis civilius. Tada du sunkvežimiai su iki dantų ginkluotais būriais, vilkinčiais karinį kamufliažą. Galiausiai sunkvežimis su šunimis sekliais. Visi išsirikiavo vienas paskui kitą. Nevarginu tavęs, senuk?

Vesterbis nusišluostė veidą nosine ir sumirkčiojo lyg būtų ką tik atsigavęs po apalpimo. Prakaitas permerkė jo šilkinius marškinius; atrodė taip, lyg būtų palindęs po dušu. Smailiui niekada nepatiko indų virtuvė, tad užsisakė dar *krug*, kad nuplautų skonį.

– Taigi tokia pirmoji istorijos dalis. Čekų būriai išeina, rusų būriai ateina. Supratai?

Smailis atsakė „Taip“, per tiek laiko jau buvo spėjęs įsisąmoninti.

Visgi, grįžęs į Brno, vaikinas greitai sužinojo, kad tai dar ne viskas. Jų konvojus prisijungė prie antro ir kitą vakarą aštuonias ar dešimt valandų keliavo laukais be jokio aiškaus tikslo. Jie pasuko link Tršebyčiaus, sustoję palaukė, kol pranešimų sekcija išsiuntė ilgą žinutę, po to iškeliavo į pietryčius ir beveik pasiekė Znoimą, austrų pasienį, keliaudami signalizavo kaip išprotėję; niekas nežinojo, iš kur gaunami įsakymai, niekas

nieko neaiškino. Vienoje vietoje buvo liepta pasiruošti durtuvus, kitoje – pastatyti stovyklą, o po to viską susikrauti ir keliauti toliau. Retkarčiais susitikdavo su kitais būriais: prie Breclavo buvo sutikę manevrinę stotį, ratus sukančius tankus, porą savaeigių pabūklų ant jiems nutiestų bėgių. Visur kartojosi ta pati istorija: chaosas, beprasmė veikla. Seni vilkai sakė, kad tokia rusų bausmė už tai, kad jie čekai. Vėliau grįžęs į Brno vaikinas išgirdo kitokį paaiškinimą. Rusai gaudė britų šnipą Hajeką. Jis šnipinėjo tyrimų stotį, mėgino pagrobti generolą, bet rusai jį pašovė.

– Taigi berniūkštis paklausė, – tarė Džeris. – Mažas velniūkštis paklausė savo seržanto: „Jei Hajekas jau pašautas, kodėl turime bastytis po kaimus ir kelti triukšmą?“ Seržantas atsakė: „Nes čia armija.“

Smailis labai tyliai paklausė:

– Kalbame apie dvi naktis, Džeri. Kurią naktį rusai atėjo į mišką?

Džeris Vesterbis susimąstęs susiraukė.

– Supranti, Džordžai, tai berniūkštis ir norėjo pasakyti. Tai jis ir norėjo paaiškinti Steno bare. Iš kur kilo visi tie gandai, apie ką jie buvo? Rusai atėjo penktadienį, bet Hajeko nepašovė iki šeštadienio. Gudručiai pasakojo, kad rusai laukė, kol pasirodys Hajekas. Žinojo, kad pasirodys. Žinojo planą. Sėdėjo ir laukė. Nekokia istorija. Kenkia mūsų reputacijai, supranti? Kenkia mūsų vadui. Kenkia visai genčiai. *Op.*

– *Op*, – atsakė Smailis.

– Žinok, tą patį sakė ir Tobis. Viską matėme vienodai, tik skirtingai reagavome.

– Taigi viską papasakojai Tobiui, – tarė Smailis perduodamas jam lėkštę su maistu. – Vis tiek turėjai su juo susitikti, kad pasakytum, jog perdavei paketą Budapešte, taigi tuo pačiu papasakojai ir Hajeko istoriją.

Džeris sutiko, kad būtent taip ir buvo. Tas dalykas siaubingai jį kankino, jis net prisivertė parašyti Džordžui.

– Senasis Tobis pasakė, kad tai niekai. Ėmė vaidinti pulko vadą ir bjauriai elgtis. Iš pradžių buvo susidomėjęs, tapšnojo per nugarą ir kalbėjo apie paaukštinimus, o kitą rytą grįžęs į darbą baisiausiai mane užsipuolė. Skubus susitikimas, vežiojo mane ratais po parką ir siaubingai rėkė. Sakė, kad pastarosiomis dienomis aš toks apsinešęs, kad neskiriu pramanų nuo realybės. Tiesą sakant, jis mane suerzino.

– Tikriausiai su kuo nors pasikalbėjo, kol nesimatėte, – užjausdamas tarė Smailis. – Ką *būtent* jis sakė? – paklausė lyg paprasčiausiai norėtų gerai viską išsiaiškinti.

– Sakė, kad tai pinklės, specialiai paruošta gudrybė, o vaikis buvo paprasčiausias provokatorius. Griaunamasis darbas, kad Cirkas imtų gaudyti savo paties uodegą. Išūžė man ausis dėl nepagrįstų gandų platinimo. Džordžai, aš jam ir sakau: „Tobi, seni, aš tau tik pranešiau, ką girdėjau. Nėra reikalo tūžti. Vakar manei, kad tai puikumėlis. Jokio reikalo staiga persimesti į kitą pusę ir šaudyti į pasiuntinį. Jei nutarei, kad tau nepatinka istorija, tai tavo reikalas." Daugiau jis manęs nesiklausė. Tiesiog nelogiška.

Toks vyrukas. Vieną minutę už, o kitą jau prieš. Jam tai nebūdinga, supranti?

Kaire ranka Džeris pasitrynė galvą kaip mokinukas, kuris apsimeta, kad mąsto.

– Sakau: „Gerai, pamiršk. Viską aprašysiu laikraštyje. Ne tą dalį, kad rusai atsidūrė ten pirmi. Antrą dalį. *Purvinus darbelius miške.*" Sakau jam: „Jei Cirkui ši istorija per prasta, laikraščiui tikrai tiks." Tas vėl pasiuto. Kitą dieną seniui paskambina kažkokia pelėda. Tegu tas babuinas Vesterbis nekiša nosies į Eliso istoriją. Štai jam draudimas publikuoti – oficialus įspėjimas. „Bet koks Džimo Eliso, taip pat žinomo kaip Hajekas, minėjimas spaudoje prieštarauja šalies interesams." Atgal prie moterų stalo teniso. Į sveikatą.

– Bet iki tol jau buvai spėjęs parašyti man, – priminė Smailis.

Džeris Vesterbis siaubingai išraudo.

– Atsiprašau, – tarė. – Siaubingai įsibaiminau, tapau įtarus. Štai kaip būna, kai esi pašalinis: nepasitiki net geriausiais draugais. Tiksliau, pasitiki, bet mažiau nei nepažįstamaisiais. Man tiesiog pasirodė, kad senasis Tobis truputį susipainiojo. Man nereikėjo to daryti. Nepaklusau įsakymui, – nors buvo labai susigėdęs, vis tiek išspaudė skausmingą šypseną. – Po to išgirdau gandus, kad tave išmetė, tad pasijutau esąs dar didesnis kvailys. Tu juk ne iš tų, kurie medžioja vieni, ar ne? Ne...

Taip ir nepaklausė.

Išsiskiriant Smailis švelniai paėmė Džerį už parankės.

– Jei Tobis sumanytų su tavimi susisiekti, manau, bus geriau, jei nepasakosi, kad buvome susitikę. Jis geras vyrukas, bet vis galvoja, kad žmonės jį kvailina.

– Nė už ką, seni.

– Ir jei jis susisieks su tavimi artimiausiu metu, – tęsė Smailis. Jo tonas reiškė, kad tai mažai tikėtina, – net galėtum mane įspėti. Tuomet galėčiau tau padėti. Tik neskambink *man,* skambink šiuo numeriu.

Staiga Džeris Vesterbis ėmė skubėti; ta istorija apie puolėją negalėjo laukti, bet paėmęs Smailio kortelę metė keistą žvilgsnį ir paklausė:

– Tikiuosi, nenutiko nieko blogo. Jokių nešvarių darbelių? – jo šypsena buvo siaubinga. – Šeimynėlė neįsišėlo?

Smailis nusijuokė ir lengvai uždėjo ranką ant milžiniškų, kiek pakumpusių Džerio pečių.

– Bet kada, – tarė Vesterbis.

– Nepamiršiu.

– Supranti, maniau, kad tai tu paskambinai seniui.

– Tikrai ne.

– Galbūt tai padarė Alelainas.

– Gali būti.

– Bet kada, – pakartojo Vesterbis. – Apgailestauju. Linkėjimai Anai, – jis sudvejojo.

– Nagi, Džeri, greičiau sakyk, – paragino Smailis.

– Tobis turėjo apie ją kažkokią istoriją. Pasakiau, kad susikištų, kur nesueina. Juk viskas gerai, ar ne?

– Ačiū, Džeri. Iki pasimatymo.

– Taip ir žinojau, kad nesąmonės, – labai patenkintas atsakė Džeris ir apsisukęs nupėdino savais reikalais.

29

Tą naktį Smailis gulėjo lovoje „Islay“ viešbutyje, bet niekaip negalėjo užmigti, tad nutarė paskaityti dokumentus, kuriuos Leikonas padavė Mendelio namuose. Jie buvo šeštojo dešimtmečio pabaigos datomis, kai Vaitholas ir Cirkas buvo priversti sugriežtinti požiūrį į darbuotojų ištikimybę. Dauguma įrašų buvo visiškai įprasti: pokalbių telefonu pasiklausymai, tyrimų ataskaitos, nesibaigiantys pokalbiai su dėstytojais, draugais ir kitais informatoriais. Bet vienas dokumentas traukė dėmesį kaip magnetas; niekaip negalėjo paleisti jo iš rankų. Tai buvo Heidono laiškas, skirtas Fenšo, vasario 3 diena, 1937 metai. Tiksliau, tai buvo ranka rašytas studento Bilo Heidono laiškas mokytojui Fenšo, Cirko talentų medžiotojui, kuriame Džimas Prido buvo pristatomas kaip tinkamas kandidatas dėl darbo britų žvalgyboje. Kaip įvadas buvo pridėtas ironiškas *explication de texte.* Nežinomas autorius teigė, kad Geriausieji sudarė „aukštuomenės Kristaus koledžo klubą, daugiausia atkeliavę iš Itono“. Fenšo (P. R. De T. Fenšo, garbės legionas, Britanijos imperijos

ketvirtojo laipsnio kavalierius, asmeninė byla tokia ir tokia) buvo jo įkūrėjas, o Heidonas (daugybė kryžminių nuorodų) tais metais buvo jų įkvėpėjas. Politinės klubo, kuriam kažkada priklausė ir Heidono tėvas, pažiūros buvo begėdiškai konservatyvios. Fenšo, kurio jau seniai nebėra gyvo, buvo aistringas imperijos žmogus ir „Geriausieji buvo jo asmeniškai atrinkti žmonės Didžiajam žaidimui". Keista, bet Smailis Fenšo vos prisiminė: energingas, lieknas vyriškis berėmiais akiniais, su Nevilio Čemberleino skėčiu ir nenatūraliai paraudusiais skruostais, lyg jam vis dar kaltųsi dantys. Kai kurie vadino jį gerąja fėja.

„Brangusis Fenai, siūlau pasidomėti jaunuoliu, kurio pavardę pridedu. [Nereikalingas tardytojo prierašas: Prido] Tikriausiai žinote, jei iš viso jį pažįstate, kad Džimas pasižymėjęs *athleticus*. Deja, nors ir turėtumėte, nežinote, kad jis moka kelias užsienio kalbas ir yra nekvailas vyrukas... [Stulbinamai tiksli biografija: „Lycée Lakanal" Paryžiuje, priimtas į Itoną, bet niekada ten nesimokė, jėzuitų mokykla Prahoje, du semestrai Strasbūre, tėvai – Europos bankininkai, gyveno atskirai...] Taigi mūsų Džimas susipažinęs su užsieniu, praktiškai laiko save našlaičiu, kas man labai patinka. Beje, nors gyveno įvairiose Europos šalyse, yra tikras mūsų žmogus. Šiuo metu labai daug dirba ir yra kiek suglumęs, nes suprato, kad egzistuoja dar vienas, visai kitoks pasaulis, kuris esu aš.

Bet pirmiausia turite išgirsti, kaip susipažinome.

Kaip žinote, turiu įprotį retkarčiais apsimesti arabu, nueiti į mugę, pasėdėti su tais nesipraususiais žmogiūkščiais ir

pasiklausyti jų pranašų, kad vėliau galėčiau juos sunaikinti. Tą vakarą pasirodė *en vogue* šamanas iš pačios motinos Rusijos širdies: akademikas Chlebnikovas, šiuo metu susijęs su sovietų ambasada Londone, linksmas vyrukas, tarp įprastinių nesąmonių įterpė ir visai įdomių dalykų. Mugė, apie kurią kalbu, buvo debatų klubas „Populiarieji", mūsų varžovas, mielas Fenai, jums jau žinomas iš ankstesnių mano išvykų. Po pamokslo buvo patiekta proletarinės kavos ir siaubingai demokratiškų bandelių. Pastebėjau kambario gale sėdintį aukštą vyriškį, kuris buvo pernelyg drovus, kad su kuo nors pasikalbėtų. Jo veidas buvo matytas kriketo aikštelėje; pasirodo, kažkada abu žaidėme vienoje komandoje ir nė karto nepersimetėme žodeliu. Net nežinau, kaip jį apibūdinti, bet jis tas, kurio mums reikia, Fenai, esu tuo tikras."

Čia rašysena, kuri iki šiol buvo tarsi nepatogi, išsiskleidė visu gražumu, rašytojas atsidūrė savo vėžėse.

„Jis tyli taip iškalbingai, kad atrodo, jog įsakinėja. Labai praktiškas. Vienas iš tų apsukrių tylenių, kurie vadovauja komandai niekam to nepastebint. Fenai, žinote, kaip man sunku *veikti.* Nuolat primenate, kad jei neišmėginsiu gyvenimo pavojų, niekuomet nepažinsiu jo paslapčių, bet Džimas veikia instinktyviai... jis praktiškas... Jis mano antroji pusė, kartu sudarytume vieną, puikų žmogų, bėda tik ta, kad nė vienas nedainuojam. Juk žinote tą jausmą, kai turi išeiti ir surasti ką nors naujo, antraip viskas sugrius?"

Rašysena vėl tapo ramesnė.

„Sakau: „Yavas Lagloo“. Manau, kad rusiškai tai reiškia „susitikim pašiūrėj“ ar ką panašaus, o jis atsako „O, sveikas“. Manau, kad tą patį pasakytų ir arkangelui Gabrieliui, jei pamatytų jį praeinantį.

– Kokia tavo dilema? – klausiu.

– Jokia, – atsako valandėlę pagalvojęs.

– Tuomet ką čia veiki? Jei neturi dilemos, kaip čia patekai?

Taigi jis man ramiai, plačiai nusišypso ir abu neskubėdami patraukiame prie didžiojo Chlebnikovo. Paspaudžiame mažytę jo letenėlę, o po to grįžtame į mano kambarius. Išgeriame. Išgeriame dar. Fenai, jis gėrė viską. O gal aš gėriau viską, jau pamiršau. Ir spėkite, ką padarėme išaušus? Aš jums papasakosiu. Mes atsistojome ir ramiai nuėjome į parką. Aš prisėdau ant suoliuko su laikmačiu, o Džimas įšoko į bėgiojimo drabužius ir aplėkė dvidešimt ratų. Dvidešimt. Tikrai pervargau.

Galime ateiti pas jus bet kada. Jam nieko nėra geriau už mano arba mano dieviškųjų draugų kompaniją. Trumpiau tariant, jis laiko mane savo Mefistofeliu ir aš esu labai pamalonintas tokio komplimento. Beje, jis skaistus, aštuonių pėdų ūgio ir gamintas toje pačioje firmoje kaip Stounhendžas. Nesijaudinkite.“

Viskas. Atsisėdęs lovoje Smailis nekantriai pervertė pageltusius puslapius ieškodamas ko nors daugiau. Abiejų vyrų mokytojai (po dvidešimties metų) teigia, kad negali būti, jog jų santykiai buvo „daugiau nei tik draugiški“... Heidonas

niekada nebuvo kviestas liudyti... Džimo mokytojas sako, kad jis buvo „intelektualus visaėdis po ilgo intelektualinio bado“, – atmeta net menkiausią tikimybę, kad jis galėtų būti žydras. Akistata, kuri įvyksta Saratėje, prasideda daugybe atsiprašymų, dauguma jų skirti Džimui dėl puikių pasiekimų kare. Po ekstravagantiško Heidono laiško Džimo atsakymai atrodo tiesūs ir praktiški. Atvyksta vienas saugumo atstovas, bet jis niekam nerūpi. Ne, Džimas daugiau niekada nebuvo susitikęs su Chlebnikovu ar kuo kitu, kas būtų prisistatęs kaip jo pasiuntinys... Ne, daugiau niekada su juo nekalbėjo. Ne, neturėjo jokio kito kontakto su komunistais ar rusais, negalėjo prisiminti nė vieno „Populiariųjų“ vardo...

K.: (*Alelainas*) Juk nemiegi ne dėl to?
A.: Tiesą sakant, ne. (*juokas*)

Taip, jis priklausė „Populiariesiems“ taip pat, kaip priklausė dramos klubui, filologų draugijai, šiuolaikinių kalbų draugijai, unijai ir istorijos draugijai, etikos draugijai ir Rudolfo Štainerio studijų grupei... Tai buvo būdas pasiklausyti įdomių paskaitų ir susipažinti su įdomiais žmonėmis; ypač pastaraisiais. Ne, niekada neplatino kairuoliškos literatūros, nors kurį laiką skaitė „Sovietų savaitraštį“... Ne, niekada nerėmė jokios politinės partijos, net nepasinaudojo balsavimo teise... Oksforde užsirašė į tokią daugybę klubų todėl, kad po chaotiško išsilavinimo Europoje neturėjo pažinčių Anglijoje...

Visi tardytojai Džimo pusėje, visi jo pusėje išskyrus saugumą, kuris vis kišasi su savo biurokratija.

K.: (*Alelainas*) Man įdomu, nes tiek laiko praleidai užjūryje, kur išmokai taip žaisti? (*juokas*)

A.: Tiesą sakant, turėjau dėdę, kuris turėjo vietelę už Paryžiaus ir buvo išprotėjęs dėl kriketo. Turėjo tinklą ir visą reikalingą įrangą. Kai pas jį atostogaudavau, žaisdavome nuolat.

[Tardytojo pastaba: Komte Henris de Sant-Ivonė, gruodis, 1941 metai, PF. AF64-7.] Interviu pabaiga. Saugumo atstovas norėtų iškviesti Heidoną liudyti, bet Heidonas išvykęs. Atidedama...

Skaitydamas paskutinį aplanko įrašą Smailis beveik miegojo. Jis buvo patekęs atsitiktinai, praėjus daugybei metų po Džimo suėmimo. Tai buvo iškarpa iš Oksfordo laikraščio apie personalinę Heidono parodą 1938 metų birželį pavadinimu „Realu ar siurrealu? Oksfordo akis". Sumaišęs parodą su žemėmis kritikas straipsnį baigė piktdžiugiška nata: „Suprantame, kad žymusis ponas Džeimsas Prido turėjo trumpam atsisakyti kriketo, kad pakabintų drobes. Mūsų manymu, verčiau jau būtų likęs Benburi gatvėje. Šiaip ar taip, kadangi jo Dobino (greičiausiai aliuzija į „Tuštybės mugę" – *vert. past.*) vaidmuo buvo vienintelis nuoširdus dalykas visame renginyje, gal ir nereikėtų per daug šaipytis..."

Smailis snūduriavo, galva buvo įtarimų, abejonių ir neabejotinų faktų pilna puodynė. Jis prisiminė Aną, buvo toks pavargęs, kad vėl ją garbino, ilgėjosi dienų, kai galėjo saugoti jos gležnumą. Kaip jaunuolis balsu sušnabždėjo jos vardą ir įsivaizdavo, kaip prieblandoje ji pasilenkia virš jo, kai prie durų kažką sušuko ponia Poup Grehem. Jis galvojo apie Tarą ir Iriną; galvojo apie Džimą Prido ir kas jo laukia rytoj. Kukliai nujautė, kad artėja pergalė. Jis nukeliavo labai toli; plaukė pirmyn ir atgal; rytoj, jei pasiseks, galbūt pasieks žemę – pavyzdžiui, mažytę, ramią negyvenamą salą, kurios nežino net Karlas. Tik jis ir Ana. Smailis užmigo.

TREČIA DALIS

30

Džimo Prido pasaulyje ketvirtadienis bėgo lygiai taip pat kaip ir visos kitos dienos, išskyrus tai, kad ryte pradėjo šlapiuoti žaizda petyje. Tikriausiai dėl bėgiojimo trečiadienio popietę. Jį pažadino skausmas ir skersvėjo traukiama drėgna nugara; ja bėgo išskyros. Kai taip nutiko paskutinį kartą, jis nuvažiavo į ligoninę, bet seselės tik užmetė į jį akį ir nusiuntė į skubios pagalbos skyrių. Ten jis turėjo laukti kažkokio gydytojo ir rentgenografijos, tad pasiėmė savo drabužius ir išėjo. Daugiau jokių ligoninių ir jokių medikų. Nereikia nei angliškų, nei jokių kitų. Išskyras jie vadino pėdsakais.

Jis negalėjo pasiekti žaizdos ir ja pasirūpinti, bet galiausiai iš tvarsčių pasidarė tris trikampius su virvelėmis kampuose. Padėjęs juos prie kriauklės pasiruošė dezinfekanto, užvirino vandenį, įdėjo pusę pakelio druskos ir palindo po dušu, vis mėgindamas pakišti po srove nugarą. Po to išmirkė tvarsčius dezinfekante, užsimetė juos ant nugaros, priekyje surišo ir atsigulė ant pilvo su degtinės buteliu rankoje. Skausmas atlėgo, Džimas apsnūdo,

bet žinojo, kad jei pasiduos, pramiegos visą dieną, tad nusinešė degtinę prie lango ir atsisėdęs prie stalo ėmė taisyti penktosios B prancūzų kalbos darbus, kol galiausiai Daubą surado aušra ir guobose pradėjo klegėti kovai.

Kartais galvodavo apie žaizdą kaip apie prisiminimą, kurio niekaip negali atsikratyti. Iš paskutiniųjų mėgino ją užlopyti ir pamiršti, bet to buvo negana.

Jis taisė lėtai, tai jam patiko, taisydamas nusiramindavo. Pusę septynių, septintą jau buvo baigęs. Apsivilko flanelinius marškinius, sportinę striukę ir tyliai nuėjo į bažnyčią, kuri niekada nebūdavo rakinama. Ten jis minutėlei priklaupė centrinės koplyčios navoje, kuri buvo skirta per du karus mirusiems šeimos nariams, čia retai užsukdavo kas nors kitas. Kryžių ant mažyčio altoriaus nukalė Verduno mūšio pionieriai. Vis dar klūpėdamas Džimas atsargiai pagraibė po klauptu, kol pirštai užčiuopė kelis colius lipniosios juostos, o tolėliau – šaltą metalą. Dievobaimingumui pasibaigus, Komb taku nuskubėjo į kalvos viršūnę. Beveik bėgo, nes šiluma daro stebuklus, o ritmas ramina, tampi ne toks budrus. Dėl prasto nakties miego ir rytinės degtinės jautėsi truputį apsvaigęs, tad kelio gale pamatęs ponius, spoksančius į jį kvailomis akimis, sušuko jiems Somerseto tarme:

– Varykit iš čia! Prakeikti kvailiai, nusukit nuo manęs tas savo kvailas akis! – ir nuskubėjo išgerti kavos ir persitvarstyti.

Pirmoji pamoka po pamaldų buvo su penktąja B, prancūzų kalba. Tuomet Džimas visai prarado savikontrolę: skyrė kvailą bausmę Klementsui, audinių pirklio sūnui, bet pamokos

pabaigoje teko ją atšaukti. Bendrajame kambaryje vėl atliko tą patį ritualą, labai panašų į tai, ką darė bažnyčioje: veikė greitai, negalvodamas, tyliai ir nėrė lauk. Tai buvo visiškai paprasta užgaida, pašto patikrinimas, bet suveikė. Niekuomet negirdėjo, kad taip darytų profesionalai, bet profesionalai niekada nepasakoja apie darbą.

– Yra štai kaip, – pasakytų. – Jei tave stebi opozicija, ji tikrai tikrins tavo paštą, nes tai lengviausias būdas sužinoti, kas vyksta. Dar lengviau, jei opozicija vietinė, žaidžia namuose ir bendradarbiauja su paštu. Taigi ką daryti? Kiekvieną savaitę, tuo pačiu metu, į tą pačią pašto dėžutę įmeti vieną laišką sau ir vieną nekaltam kolegai, bet tuo pačiu adresu. Vidun įkiši kokių nors šiukšlių – kalėdinių atvirukų, viliojančių reklaminių lankstinukų iš vietinės parduotuvės – ir būtinai gerai užklijuoji, o po to atsitrauki ir stebi, kada laiškai sugrįš. Jei tavasis laiškas pasirodo vėliau nei skirtasis kolegai, kažkas labai tavimi domisi, šiuo atveju Tobis.

Savo keistame žodyne Džimas šią procedūrą vadino „vandens temperatūros matavimu“ ir dabar rezultatai buvo nepaneigiami. Abu laiškai išsiųsti tuo pačiu metu, bet Džimo atkeliavo vėliau nei skirtasis Mardžoribanksui, kuris buvo nieko nenutuokiantis bėgimo lenktynių dalyvis. Taigi įsikišęs saviškį į kišenę, Prido prunkštaudamas vartė „Daily Telegraph“, o Mardžoribanksas susierzinęs tarstelėjo „velniop“ ir suplėšė kvietimą į Biblijos skaitymų draugiją. Po to mokyklos rutina ramiai nešė toliau iki jaunių regbio rungtynių su Sent Eminsu, kuriose

turėjo teisėjauti. Tai buvo greitas žaidimas, bet jam pasibaigus vėl suskaudo nugara, tad gėrė degtinę iki pirmojo skambučio, po kurio buvo pažadėjęs pakeisti jaunąjį Elvesą. Jis negalėjo prisiminti, kodėl pažadėjo, bet jaunesnieji mokyklos darbuotojai, ypač vedę, mielu noru patikėdavo jam visokius keistus darbus, o jis leisdavo, kad taip nutiktų. Skambutis buvo senas laivo pavojaus signalas, surastas tėvo Tarsgudo ir tapęs tradicijos dalimi. Juo skambindamas Džimas žinojo, kad šalia stovi mažasis Bilas Roučas, kuris, taip pat kaip ir kiekvieną dieną, trokšta jo dėmesio.

– Sveikas, Džambo, kas nutiko šį kartą?

– Sere, prašau, sere.

– Nagi, Džambo, sakyk.

– Sere, kažkas klausinėja, kur gyvenate, – tarė Roučas.

Džimas iškart padėjo skambutį.

– Koks kažkoks, Džambo? Nagi, neįkąsiu, sakyk. Koks kažkoks? Vyras? Moteris? Šamanas? Nagi, sakyk, – tarė švelniai pasilenkęs prie berniuko. – Nereikia verkti. Kas nutiko? Turi temperatūros? – Džimas iš rankovės išsitraukė nosinę. – Koks kažkoks? – pakartojo taip pat tyliai.

– Klausė pono Makalamso. Sakė, kad yra draugas. Po to grįžo į automobilį, kuris stovėjo šventoriuje, sere, – nauja ašarų lavina. – Jis tiesiog sėdi viduje.

– Lauk iš čia, po velnių! – sušuko Džimas tarpduryje išsišiepusiems vyresniesiems. – Nešdinkitės! – grįžo prie Roučo. – Aukštas vyras? Netvarkingas, aukštas, Džambo? Antakiai ir

kupra? Lieknas? Bredburi, baik maivytis ir ateik čia! Nuvesk Džambo pas ūkvedę. Lieknas? – pakartojo labai ramiai.

Bet Roučas nebeturėjo žodžių, nebeturėjo nei atminties, nei dydžio suvokimo; gabumas skirti suaugusiuosius dingo. Aukšti vyrai, žemi vyrai, seniai, jaunuoliai, palinkę, išsitiesę – visi priklausė tai pačiai nepažįstamųjų armijai. Jis negalėjo pasakyti Džimui „ne", bet taip pat nenorėjo būti atsakingas už tai, kad jį nuvils.

Jis matė, kaip Džimas nenuleido nuo jo akių, matė, kaip dingo jo šypsena ir ranka pajuto gailestingą prisilietimą.

– Šaunuolis, Džambo. Niekas niekada nestebėjo taip kaip tu.

Bilas Roučas beviltiškai padėjo galvą Bredburiui ant peties ir užsimerkė. Atsimerkęs pro ašaras pamatė, kad Džimas jau lipa laiptais.

Džimas jautėsi ramiai, beveik nerūpestingai. Jau dienų dienas žinojo, kad kažkas yra. Jis kasdien stebėdavo vietas, apie kurias užsimindavo stebėtojai. Bažnyčią, nes ten pokyčiai buvo visų mėgstama tema; rotušę, kurioje buvo registruojami rinkėjai; amatininkus, kurie vedė klientų žurnalus; barus, kuriuose nesilankė medžiojami paukščiai, nes jis žinojo, kad tai įprastiniai spąstai, į kuriuos stebėtojai visada papuola. Ir prieš dvi dienas plepėdamas su bibliotekininko padėjėju Tauntone Džimas pastebėjo pėdsakus, kurių ieškojo. Nepažįstamasis iš Londono domėjosi kaimo apylinkėmis, politikos vyrukas – tikras profesionalas, vykdė politinius tyrimus, ir vienas iš jo pageidaujamų

dalykų buvo ataskaita apie Džimo kaimelį. Taip, jam reikia balsuotojų sąrašo, jie norėjo eiti nuo durų prie durų ir atlikti atokios bendruomenės tyrimą, ypač dėl naujų imigrantų. Ir, įsivaizduokite, Džimas sutiko ir mielai prisidėjo. Jis nusipirko traukinio bilietus Tauntonas–Ekseteris, Tauntonas–Londonas ir Tauntonas–Svintonas. Visi galiojantys vieną mėnesį; nes žinojo, kad jei vėl tektų bėgti, juos įsigyti būtų sunku. Jis išsitraukė iš slaptavietės senas tapatybes, ginklą ir juos užkasė; į „Alvis“ bagažinę įsidėjo drabužių pilną lagaminą, rūpinosi, kad degalų bakas visą laiką būtų pilnas. Tuo pasirūpinus miegas tapo visai įmanomas; ar būtų tapęs, jei nebūtų pradėję skaudėti nugaros.

– Sere, kas laimėjo, sere? – paklausė naujokas Preblis pėdindamas su dantų pasta rankoje. Kartais jis užkalbindavo Džimą be jokios priežasties, užteko didelio jo ūgio ir kupros.

– Sere, mačas, sere, prieš Sent Eminsą.

– Sent *Verminsą**, – įsikišo kitas berniukas. – Taip, sere, kas?

– Sere, *jie*, sere, – sulojo Džimas. – Būtumėte žinojęs, *sere*, jei būtumėte žiūrėjęs, *sere*, – jis pamojavo milžinišku kumščiu ir pačiupęs berniukas už pakarpų nuvarė į ūkvedės kabinetą.

– Labanakt, sere.

– Labanakt, rupūžės, – išdainavo Džimas ir paėjėjęs iki patalpų ligoniams nužvelgė bažnyčią ir kapines. Ligonių patalpose nedegė šviesa, ten buvo bjauru ir siaubingai dvokė. Tamsoje tarp vakarienės ir temperatūrų matavimo snaudė dvylika berniukų.

– Kas ten? – paklausė prikimęs balsas.

---

* Angl. *vermin* – kirmėlė.

– Raganosis, – atsakė kitas. – Ei, Raganosi, kas laimėjo prieš Sent Verminsą?

Pravardžiuoti Džimą buvo labai nepaklusnu, bet sergantys berniukai manė, kad taisyklės jiems negalioja.

– Raganosis? Kas, po velnių, čia Raganosis? Aš tokio nepažįstu, – prunkštelėjo Džimas sprausdamasis tarp dviejų lovų. – Užgesink žibintuvėlį, negalima. Prakeikta lengva pergalė, štai kas laimėjo. Aštuoniolika nulis kirmėlių naudai, – tas langas beveik siekė grindis. Jį nuo berniukų saugojo senos židinio grotelės. – Per daug grabinėjimo trijų ketvirčių linijoj, – sumurmėjo žvelgdamas apačion.

– Nekenčiu regbio, – sumurmėjo berniukas, vardu Stefanas.

Bažnyčios šešėlyje stovėjo mėlynas „Ford". Iš pirmo aukšto nebūtum jo pamatęs, bet neatrodė paslėptas. Džimas stovėjo labai ramiai, kiek atsitraukęs nuo lango, ieškodamas išdavikiškų ženklų. Lauke sparčiai temo, bet Džimo rega buvo gera ir jis žinojo, ko ieškoti: nedidelės antenos, antro veidrodėlio reporteriui, nudegimo žymių po išmetamųjų dujų vamzdžiu. Pajutę, koks jis įsitempęs, berniukai ėmė šaipytis.

– Sere, ar ten paukštis, sere? Ar kas gero, sere?

– Sere, ar kilo gaisras?

– Sere, kokios jos kojos?

– Dieve, sere, tik nesakykite, kad ten panelė *Aronson*, – visi ėmė kikenti, nes panelė Aronson buvo sena ir bjauri.

– Užsičiaupkit, – supyko Džimas. – Užsičiaupkit, kiaulės, – apačioje Tarsgudas prieš namų darbų ruošimą šaukė vyresniuosius mokinius.

– Aberkrombis? Sere. Astoras? Sere. Bleiknis? Serga, sere.

Džimas pastebėjo, kad automobilio durelės atsidarė ir laukan atsargiai išlindo sunkiu paltu vilkintis Džordžas Smailis.

Koridoriuje suskambo ūkvedės žingsniai. Girdėjo, kaip cypsi jos guminiai kulniukai ir puode tarkši termometrai.

– Mielas Raganosi, ką veiki mano palatoje? Ir užtrauk užuolaidas, antraip visi mirs nuo plaučių uždegimo. Viljamai Meridju, tuojau pat sėskis.

Smailis rakino automobilio dureles. Jis buvo vienas, nieko nesinešė, net lagaminėlio.

– Tavęs šaukiasi Grenvilis, Raganosi.

– Einu, einu, – šiurkščiai atšovė Džimas ir sumurmėjęs "Labanakt" jis nupėdino į Grenvilio bendrabutį, nes turėjo pabaigti pasakojimą apie Džoną Bušaną. Garsiai skaitydamas pastebėjo, kad yra garsų, kuriuos sunku ištarti, kurie tarsi stringa gerklėje. Jautė, kad prakaituoja, spėjo, kad nugara vėl šlapiuoja, o baigus skaityti žandikaulis buvo toks sustingęs, jog dėl to negalėjo būti kaltas tik skaitymas garsiai. Tačiau palyginti su įsiūčiu, kuris užplūdo išėjus į žvarbų nakties orą, visa tai buvo tik smulkmenos. Minutėlę stovėdamas ant apaugusios terasos žvelgė į bažnyčią ir dvejojo. Kol ištrauks iš po klaupto ginklą, užsikiš už kelnių juosmens, užtruks mažiausiai tris minutes, ne daugiau...

Bet nuojauta kuždėjo „ne", tad pasuko tiesiai prie furgono garsiai, kiek tik leido nemelodingas balsas, dainuodamas:

– Ei, didl-didl!

31

Motelio kambaryje nuolat buvo neramu. Net kai gatve nevažiuodavo automobiliai, langai ir toliau vibruodavo. Vonioje vibravo stiklinės, iš viršaus ir iš už abiejų sienų sklido muzika, pokalbio nuotrupos ir juokas. Kai į kiemą įriedėjo automobilis, trinktelėjo durys ir pasigirdo žingsniai, atrodė, jog viskas vyksta visai šalia. Baldai derėjo tarpusavyje. Geltonos kėdės derėjo prie geltonų paveikslų ir geltono kilimo. Kilpinio siuvinėjimo lovatiesė derėjo su oranžinėmis durimis ir, atsitiktinai, degtinės butelio etikete. Smailis buvo viskuo pasirūpinęs. Jis sustatė kėdes, ant žemo staliuko pastatė butelį degtinės, o dabar, kai piktai stebeilydamas prisėdo Džimas, ištraukė lėkštę rūkytos lašišos ir sviestu apteptos juodos duonos. Priešingai nei Džimas, Smailis buvo geros nuotaikos, jo judesiai – greiti ir tikslūs.

– Pamaniau, kad turėtume jaustis patogiai, – tarė šyptelėdamas ir ruošdamas stalą. – Kada turi būti mokykloje? Ar yra nustatytas laikas? – nesulaukęs atsakymo atsisėdo. – Ar patinka

mokyti? Kiek pamenu, užsiiminėjai tuo po karo? Prieš tai, kai jie partempė tave atgal? Ar tai irgi buvo privati mokykla?

– Pasižiūrėk savo segtuve, – sulojo Džimas. – Nedrįsk žaisti su manim katės ir pelės, Džordžai Smaili. Jei nori ką nors sužinoti, pasiskaityk.

Smailis pripildė du stiklus ir vieną padavė Džimui.

– Turi galvoje asmeninę bylą Cirke?

– Pasiimk iš ūkvedžių, iš Kontrolieriaus.

– Tikriausiai reikėtų, – abejodamas tarė Smailis. – Bėda ta, kad Kontrolierius negyvas, o mane išmetė tau dar nespėjus sugrįžti. Ar niekas to nepapasakojo, kai pargabeno namo?

Tai išgirdus Džimo veidas atsipalaidavo ir jis lėtai padarė vieną iš tų judesių, kurie taip linksmino Tarsgudo berniukus.

– Dieve brangus, – sumurmėjo. – Tai Kontrolieriaus nebėra, – ir kaire ranka persibraukė ūsus, o po to – susivėlusius plaukus. – Vargšas senas velniūkštis, – sumurmėjo. – Tai nuo ko jis mirė, Džordžai? Širdis? Ar jį nužudė širdis?

– Per apklausą tau nepapasakojo ir to? – paklausė Smailis.

Paminėjus apklausą Džimas sustingo, piktas žvilgsnis grįžo.

– Taip, – tarė Smailis. – Širdis.

– Kam atiteko jo vieta?

Džordžas nusijuokė.

– Dievulėliau, Džimai, tai apie ką jūs kalbėjote Saratėje, jei net to nežinai?

– Prakeikimas, kam atiteko jo vieta? Juk ne tau, tave išmetė! Kas gavo tą darbą, Džordžai?

– Alelainas, – atidžiai stebėdamas Džimą atsakė Smailis. Pastebėjo, kad kairysis dilbis nejudėdamas guli ant kelio. – O kaip tu manei? Juk turi kandidatą, ar ne, Džimai? – ir po ilgos pauzės pridūrė: – Ir jie tikrai nepasakojo, kas nutiko Agravatės tinklui? Pribilui, jo žmonai ir svainiui? Ar Plato tinklui? Landkronui, Evai Kriglovai, Hankai Bilovui? Juk kažkada, dar prieš Rojų Blandą, juos užverbavai tu? Senasis Landkronas dirbo tau per karą.

Tai buvo kažkas siaubingo – Džimas negalėjo pajudėti nei į priekį, nei atgal. Veidas buvo perkreiptas kančios ir abejonių. Virš susivėlusių gelsvai rusvų antakių tekėjo prakaitas.

– Velniop tave, Džordžai, ko tu nori? Nubrėžiau ribą. Jie norėjo, kad tai padaryčiau. Norėjo, kad nubrėžčiau ribą, pradėčiau naują gyvenimą, viską pamirščiau.

– Kas tie *jie*, Džimai? Rojus? Bilas? Persis? – jis palaukė. – Ar jie tau papasakojo, kas nutiko Maksui? Beje, jam viskas gerai, – Smailis pakilo, papildė Džimo stiklą ir vėl atsisėdo.

– Gerai jau, nagi, kas nutiko tinklams?

– Jų nebėra. Pasakojama, kad sunaikinai juos norėdamas išnešti sveiką kailį. Aš tuo netikiu, bet turiu žinoti, kas nutiko. Žinau, kad Kontrolierius privertė prisiekti, bet tai baigėsi. Žinau, kad buvai tardomas iki mirties, žinau, kad kai kuriuos dalykus nustūmei taip toli, kad vos skiri tiesą nuo priedangos. Žinau, kad mėginai nuo to atsiskirti ir apsimesti, kad nieko nenutiko. Aš taip pat mėginau. Rytoj galėsi tai padaryti, galėsi nubrėžti ribą. Atnešiau laišką nuo Leikono ir jei nori jam paskambinti,

jis pasiruošęs. Nenoriu tavęs tildyti. Man geriau, kad kalbėtum. Kodėl grįžęs neatėjai pas mane į namus? Galėjai tai padaryti. Mėginai susitikti su manimi prieš išvykdamas. Kodėl to nepadarei grįžęs? Tave sulaikė ne tik taisyklės.

– Ar niekas neišsigelbėjo? – paklausė Džimas.

– Ne. Panašu, kad visi buvo nušauti.

Jie paskambino Leikonui ir dabar Smailis sėdėjo vienas gurkšč̌iodamas savo gėrimą. Iš vonios sklido bėgančio ir tyškančio vandens garsai – Džimas prausėsi veidą.

– Dėl Dievo meilės, eime kur nors, kur yra kuo kvėpuoti, – sušnabždėjo Džimas lyg tai būtų pokalbiui būtina sąlyga. Smailis paėmė butelį ir juodu kartu per degutbetonį nužingsniavo prie automobilio.

Važiavo dvidešimt minučių; prie vairo sėdėjo Džimas. Tuomet sustojo plynaukštėje, kuri šįryt neskendėjo rūke. Nuo jos atsivėrė puikus vaizdas į slėnį. Tolumoje buvo išsibarsčiusios kelios švieselės. Džimas sėdėjo sustingęs, kairys petys pakeltas, rankos nuleistos žemyn, pro aprasojusį langą žvelgė į kalvų šešėlius. Dangus buvo giedras, jo fone ryškiai matėsi Džimo veido kontūrai. Smailis uždavinėjo trumpus klausimus. Pamažu iš Džimo veido dingo pyktis, jis atsakinėjo vis lengviau, bet Smailis nė karto neatsipalaidavo, buvo atsargus tarsi vestų per gatvę vaiką. Kai tik Džimas nuklysdavo, šokdavo piestu ar pademonstruodavo karštą būdą, Smailis švelniai grąžindavo jį atgal, kad toliau judėtų vienodu greičiu ir ta pačia kryptimi. Kai Džimas

sudvejodavo, padėdavo įveikti kliūtį. Iš pradžių Smailis instinktyviai bruko savo istoriją.

Smailis pasufleravo, kad pirmas susitikimas su Kontrolieriumi turėjo įvykti slapta, už Cirko ribų. Taip. Kur? Bute su aptarnavimu Sent Džeimse, vietą pasiūlė Kontrolierius. Ar buvo dar kas nors? Ne. Kad susisiektų su Džimu, Kontrolierius naudojosi Makfeidenu, asmeniniu budėtoju? Taip, senasis Makas atvyko Brikstono autobusiuku su rašteliu, kuriame buvo prašoma susitikti. Džimas turėjo atsakyti „taip" arba „ne" ir atiduoti raštelį. To aptarti nebuvo galima telefonu, net vidine linija. Džimas atsakė „taip" ir atvyko septintą.

– Kiek suprantu, pirmas. Kontrolierius tave perspėjo?

– Pasakė niekuo nepasitikėti.

– Ar įvardijo ką nors konkrečiai?

– Tik vėliau, bet ne iš pradžių. Iš pradžių pasakė tik niekuo nepasitikėti. Ypač niekuo iš pagrindinių. Džordžai?

– Taip.

– Jie visi buvo nušauti, ar ne? Landkronas, Kriglova, Pribilas?

– Slaptoji policija sunaikino abu tinklus vienu metu. Daugiau niekas nieko nežino, tik tai, kad visi mirė. Paprastai tai reiškia, kad visi nušauti.

Kairėje pusėje slėnio šlaitu kopė milžiniška pušų armija.

– Tuomet Kontrolierius paklausė, kokias čekų tapatybes turi, ar ne? – klausimą teko pakartoti.

– Papasakojau apie Hajeką, – galiausiai tarė Džimas. – Vladimirą Hajeką, čekų žurnalistą, gyvenantį Paryžiuje. Kontrolierius

paklausė, kiek dar dokumentų turėsiu. „Niekada negali žinoti, – atsakiau. – Kartais jie nebetinkami po vienos kelionės“, – jo balsas pakilo, lyg nepajėgtų valdytis. – Kai nori, Kontrolierius kurčias kaip žaltys. ,

– Taigi po to jis papasakojo, ką nori, kad padarytum, – pridėjo Smailis.

– Pirmiausia aptarėme kelis dalykus. Jis sakė, kad jei mane sučiuptų, jokiu būdu negalima į tai painioti Kontrolieriaus. Skalpų medžiotojų gudrybė, privatus reikalas. Net tuomet galvojau: kas, po velnių, tuo patikės? Kiekvienas jo žodis buvo prisigėręs kraujo, – pasakojo Džimas. – Visą laiką jutau jo nenorą, kad aš ką nors sužinočiau. Jis nenorėjo, kad žinočiau, bet norėjo, kad būčiau gerai apklaustas. „Turiu tarnybinį pasiūlymą, – pasakė Kontrolierius. – Aukštas pareigas užimantis pareigūnas, slapyvardis „Liudijimas“. „Čekų pareigūnas?“ – klausiu. „Iš kariuomenės, – atsako. – Tu kariškai mąstantis žmogus, Džimai, tau pasiseks.“ Taip ir buvo. *Jei nenori, nesakyk, bet liaukis abejojęs*, – pamaniau.

Po to Kontrolierius paskelbė, kad „Liudijimas“ yra čekų artilerijos generolas. Jo vardas Stevcekas; žinomas kaip sovietus palaikantis vanagas Prahos apsaugos hierarchijoje; dirbo Maskvoje ryšių tarnyboje, buvo vienas iš nedaugelio čekų, kuriais rusai pasitikėjo. Stevcekas informuodavo Kontrolierių per tarpininką, kurį šis asmeniškai apklausė Austrijoje, jis norėjo bendrauti su aukštas pareigas užimančiu Cirko pareigūnu dėl bendrų interesų. Pasiuntinys turi laisvai kalbėti čekiškai ir sugebėti priimti

sprendimus. Penktadienį, spalio dvidešimtąją, Stevcekas turėjo patikrinti ginklų tyrimų stotį Tišnove, netoli Brno, apie penkiolika mylių į šiaurę nuo Austrijos sienos. Iš ten savaitgaliui turėjo vykti į medžioklės namelį. Vienas. Tai buvo vieta miške, netoli Racisės. Ten sekmadienį, dvidešimt pirmąją dieną, jis turėjo laukti pasiuntinio. Taip pat turėjo parūpinti palydą į ir iš Brno.

Smailis paklausė:

– Ar Kontrolierius kaip nors užsiminė apie Stevceko motyvus?

– Mergina, – tarė Džimas. – Studentė, su kuria susitikinėjo. Kontrolierius sakė, kad tarp jų dvidešimties metų skirtumas. Ji buvo nušauta per šešiasdešimt aštuntųjų vasaros sukilimą. Iki tol Stevcekas slėpė antirusiškus jausmus dėl savo karjeros. Merginos mirtis padarė tam galą: jis troško jų kraujo. Ketverius metus jis laikėsi ramiai, apsimesdamas draugišku ir kaupdamas informaciją, kuri jiems gali brangiai atsieiti. Kai tik suteikėme jam garantijas ir sutvarkėme perdavimo kelius, jis pradėjo veikti.

– Ar Kontrolierius tai tikrino?

– Ką galėjo. Stevcekas buvo puikiai aprūpintas dokumentais. Alkanas generolas su ilgu susitikimų sąrašu. Technokratas. Kai nedalyvaudavo kursuose, galąsdavosi dantis užsienyje: Varšuvoje, Maskvoje, Pekine, kaip karo atašė Afrikoje, po to vėl Maskvoje. Kaip tokioms pareigoms labai jaunas.

– Ar Kontrolierius pasakojo, kokios informacijos tikėtis?

– Apie gynybą. Raketas. Balistiką.

– Dar ką nors? – paklausė Smailis paduodamas butelį.

– Truputį politikos.

– Dar ką nors?

Jau ne pirmą kartą Smailis pajuto, kad trukdo ne Džimo nežinojimas, o apsisprendimo pamiršti likučiai. Staiga tamsoje Džimas Prido pradėjo kvėpuoti giliai ir godžiai. Jis pakėlė rankas ant vairo viršaus ir atrėmęs į jas smakrą abejingai stebeilijo į apšalusį lango stiklą.

– Kiek laiko juos laikė prieš nušaudami? – panoro sužinoti Džimas.

– Bijau, kad ilgiau nei tave, – atsakė Smailis.

– Dieve šventas, – išsitraukęs iš rankovės nosinę Džimas nusišluostė prakaitą ar tai, kas blizgėjo ant jo kaktos.

– Žinios, kurių Kontrolierius tikėjosi gauti iš Stevceko, – švelniai paragino Džordžas.

– To jie klausė manęs per apklausą.

– Saratėje?

Džimas papurtė galvą.

– Ten, – susivėlusia galva parodė į kalvas. – Jie nuo pat pradžių žinojo, kad tai Kontrolieriaus operacija. Negalėjau nieko padaryti, kad įtikinčiau, jog ji mano. Jie juokėsi.

Smailis ir vėl kantriai laukė, kol Džimas bus pasiruošęs tęsti.

– Stevcekas, – tarstelėjo. – Kontrolierius buvo apsėstas minties, kad jis duos atsakymą, duos raktą. „Kokį raktą?" – paklausiau. „Kokį raktą?" – atkartojo. Jis turėjo krepšį, tą seną rudą lagaminėlį. Ištraukė lenteles, priskrebentas jo paties ranka. Diagramas, nupieštas spalvotu rašalu ir kreidelėmis. „Vizuali

pagalba, – sako. – Tai vyriškis, su kuriuo susitiksi." Visa Stevceko karjera, metai po metų – supažindino su viskuo. Karo akademijos, medaliai, žmonos. „Labai mėgsta arklius, – sako. – Anksčiau ir pats jodinėjai, Džimai. Dar kas nors bendro?" Pamaniau: *bus smagu, ieškomas sėdėsiu Čekijoje ir kalbėsiu apie grynakraujes kumeles*, – jis keistai nusijuokė, tad Smailis taip pat nusikvatojo.

– Raudonai pažymėti susitikimai buvo susiję su sovietų ryšių tarnyba. Žalia buvo šnipinėjimas. Stevcekas užsiiminėjo viskuo. Ketvirtas žmogus čekų armijos žvalgyboje, vyriausiasis ginkluotės žinovas, nacionalinio vidaus saugumo komiteto sekretorius, karinis kažkokio prezidiumo patarėjas, anglų ir amerikiečių skyrius čekų kariuomenės žvalgybos struktūroje. Po to šešiasdešimtaisiais pasirodo Kontrolierius, Stevcekas antrą kartą Maskvoje, įvykis pažymėtas raudonai ir žaliai. Kontrolierius papasakojo, kad tariamai Stevcekas kaip pulkininkas buvo priskirtas Varšuvos pakto ryšių tarnybai, bet tai buvo tik priedanga. „Jis su tuo neturėjo nieko bendro. Tikrasis jo darbas – Maskvos Centre, Anglijos skyriuje. Jis veikė Minino slapyvardžiu, – papasakojo. – Jo darbas buvo suderinti čekų pastangas su Centro. Tai tikras lobis. Stevcekas mums įduos Cirke šnipinėjantį Maskvos kurmį."

Tai gali būti tik vienas žodis, – pamanė Smailis prisiminęs Maksą ir vėl pajuto baimės antplūdį. Jis žinojo, kad svarbiausia viena – kurmio Džeraldo vardas.

– „Yra vienas supuvęs obuolys, – sakydavo Kontrolierius. – Ir jis kenkia visiems kitiems", – tęsė Džimas. Jo balsas įsitempė. – Jis kalbėjo apie pašalinimą. Kaip sekė, ieškojo ir beveik

aptiko. Sakė, kad yra penki variantai. Neklausk, iš kur jis juos iškasė. „Tai vienas iš viršutinio penketo, – sako. – Penki rankos pirštai." Jis įpylė man išgerti, Kontrolierius ir aš sėdėjome kaip du mokinukai, mėginantys sugalvoti kodą. Panaudojome Bastūną, Siuvėją*. Sėdėjome bute ir galvojome gerdami pigų Kipro šerį, kuriuo Kontrolierius visus vaišindavo. Jei negalėčiau ištrūkti, jei po susitikimo su Stevceku kiltų kokia maišatis, turėčiau pasitraukti į pogrindį ir perduoti jam tą žodį, net jei tektų nuvykti į Prahą ir užrašyti jį kreida ant ambasados durų, net jei tektų paskambinti Prahos štabui ir išrėkti į telefono ragelį. Bastūnas, Siuvėjas, Kareivis, Jūreivis. Alelainas buvo Bastūnas, Heidonas buvo Siuvėjas, Blandas – Kareivis, o Tobis Esterheizas – Vargšas. Jūreivį praleidom, nes rimavosi su Siuvėju. Tu buvai Elgeta.

– Aš buvau tarp jų? Ir kaip tu priėmei Kontrolieriaus idėją, Džimai? Ar ji tavęs nepribloškė?

– Visiška kvailystė. Nesąmonė.

– Kodėl?

– Tiesiog kvaila, – pakartojo užsispyręs kaip kariškis. – Galvoti, kad toks kaip tu – kurmis. *Beprotis!*

– Bet tu patikėjai?

– Ne! Dėl Dievo, kodėl tu...

– Kodėl ne? Visuomet supratome, kad anksčiau ar vėliau taip nutiks. Visada įspėdavome vienas kitą: būk budrus. Esame

* Angliška vaikų skaičiuoklė: „Tinker, Tailor, Soldier, Sailor, Rich Man, Poor Man, Beggar Man, Thief." (Bastūnas, Siuvėjas, Kareivis, Jūreivis, Turtuolis, Vargšas, Elgeta, Vagis."

aptikę daugybę apsimetėlių: rusų, lenkų, čekų, prancūzų. Net tą keistą amerikietį. Kuo britai kitokie?

Pajutęs Džimo priešinimąsi Smailis atidarė automobilio dureles ir įleido gryno oro.

– Gal nori pasivaikščioti? Jokio reikalo sėdėti užsidarius, kai galime pasivaikščioti.

Kaip Smailis ir galvojo, pajudėjęs Džimas vėl panoro kalbėti.

Jie buvo vakariniame plynaukštės krašte, šalia augo keli medžiai, kiti gulėjo nukirsti. Jie galėjo prisėsti ant apšalusio suoliuko, bet nekreipė į jį dėmesio. Vėjo nebuvo, žvaigždės ryškiai švietė, Džimui toliau pasakojant savo istoriją juodu ėjo šalia, Džimas vis mėgino prisitaikyti prie Smailio tempo, žingsniavo tai tolyn nuo automobilio, tai vėl atgal. Retkarčiais jie priartėdavo vienas prie kito, petys prie peties, ir žvelgdavo į slėnį.

Iš pradžių Džimas papasakojo, kaip užverbavo Maksą ir kokių ėmėsi priemonių, kad nuslėptų jo misiją nuo likusio Cirko. Leido visiems sužinoti, kad turi preliminarių duomenų apie sovietų šifruotoją Stokholme, ir senu Eliso slapyvardžiu užsisakė kelionę į Kopenhagą. Tačiau nuskrido į Paryžių, išsitraukė Hajeko dokumentus ir šeštadienio rytą, dešimtą valandą, nusileido Prahoje. Viskas sekėsi puikiai, paskutinėje stotelėje pasitikslino traukinio laiką ir išėjo pasivaikščioti, nes turėjo prastumti kelias valandas ir prieš išvykdamas iš Brno norėjo atsikvėpti. Tą rudenį oras buvo siaubingas. Žemę jau buvo užklojęs sniegas ir vis dar snigo.

Džimas pasakojo, kad Čekijoje sekimas nėra problema. Saugumo tarnybos apie gatvių stebėjimą neišmano nieko – tikriausiai todėl, kad iki šiol jokiai vadovybei neteko dėl to raudonuoti: Automobiliai buvo nutrenkti kur papuola, ant šaligatvių – daugybė gatvės menininkų, panašių į Alą Kaponę. Džimas to ir ieškojo: juodų škodų ir drūtų vyriškių fetrinėmis skrybėlėmis trijulių. Pastebėti tokius dalykus šaltyje kiek sunkiau, nes eismas lėtas, žmonės skuba, visi apsimuturiavę iki ausų. Šiaip ar taip, kol pasiekė Masariko stotį, arba centrinę, kaip ji vadinama šiomis dienomis, nė kiek nesijaudino, bet Masarike dvi moterys, pirkusios prieš jį bilietus, pasirodė įtartinos.

Čia, su beaistriu profesionalo lengvumu, Džimas apsisuko ir nuėjo šalin. Dengtoje parduotuvių arkadoje netoli Venčeslavo jį aplenkė trys moterys. Vidurinė stūmė vaikišką vežimėlį. Moteris arčiausiai šaligatvio nešėsi raudoną plastikinį maišelį, o trečia už pavadėlio vedėsi šunį. Po dešimties minučių pro jį nuskubėjo kitos dvi už parankių susikibusios moterys ir staiga jis pagalvojo, kad jei darbu užsiimtų Tobis Esterheizas, tai būtų tipinis jo planas. Greitas persirengimas iš vežimėlio, netoliese automobiliai su trumpų bangų radijais ar garso signalais, atsarginė komanda, jei pirmajai nepasisektų. Masarike, stebėdamas dvi moteris priešais bilietų eilėje, Džimas suprato, kad visa tai vyksta dabar. Yra vienas drabužis, kurio joks stebėtojas neturi nei laiko, nei noro keisti – ypač kai įsivyrauja žiemiškas oras – batai. Iš dviejų porų, kurias galėjo apžiūrėti bilietų eilėje, atpažino vieną: su kailiu, juoda dirbtinė medžiaga, užtrauktu-

kai išorėje, tvirti rudi padai, kurie truputį gurgždėjo einant per sniegą. Šį rytą jis juos jau matė Strebos pasaže. Jais avėjo kitaip apsivilkusi moteris su vežimėliu. Tuomet Džimas nebeįtarinėjo. Jis žinojo.

Stoties kioske jis nusipirko „Rude Pravo" ir įsėdo į Brno vykstantį traukinį. Jei būtų norėję jį suimti, jau būtų tai padarę. Jie sekė atšakas: kitaip tariant, sekė Džimą, kad išsiaiškintų jo kontaktus. Nebuvo jokio reikalo ieškoti tam priežasčių, bet Džimas spėjo, kad Hajeko tapatybė išaiškinta ir jie atitraukė trapą tą pačią minutę, kai jis užsisakė skrydį. Džimas mėgino save įtikinti, kad, kol jie nežino, jog jis išsiaiškino tiesą, pirmauja; minutėlę Smailis mintimis grįžo į okupuotą Vokietiją, kai buvo karo lauko agentas, gyveno su nuolatine baime, nuogas kiekvieno praeivio žvilgsniui.

Jis turėjo įsėsti į trylika aštuonios traukinį, kuris būtų atvykęs į Brno šešiolika dvidešimt septynios. Jis buvo atšauktas, tad Džimas šoko į nuostabų pravažiuojantį traukinį, skirtą specialiai futbolo rungtynėms, kurios buvo reklamuojamos ant kiekvieno stulpo. Chocenyje, provincijos kaimelyje, išlipo ir nusipirko dešrelę. Aplink ant mažytės platformos vaikštinėjo bent penki vyrukai, susikišę rankas į kišenes ir apsimetantys, kad kalbasi. Atrodė kaip visiški kvailiai.

– Jei yra bent vienas dalykas, kuo skiriasi geras stebėtojas nuo blogo, – tarė Džimas, – tai subtilus menas viską daryti įtikinimai.

Svitavuose į jo vagoną įlipo du vyrai ir moteris, jie pradėjo plepėti apie artėjantį mačą. Po kurio laiko prie pokalbio prisi-

jungė Džimas: jis buvo išstudijavęs pranešimą laikraštyje. Tai buvo klubo varžybų peržaidimas, visi ėjo dėl jo iš proto. Iki Brno nieko daugiau nenutiko, tad jis išlipo ir nusiyrė pro parduotuves ir žmonių minias, tad stebėtojai turėjo laikytis arti, kad nepamestų jo iš akių.

Jis norėjo juos užliūliuoti, įtikinti, kad nieko neįtaria. Žinojo, kad buvo Tobio finalinio mačo operacijos taikinys. Pėstieji buvo pasiskirstę grupelėmis po septynis. Automobilių taip daug, kad negalėjo jų suskaičiuoti. Vadovavimas vyko iš purvino žalio furgono, kurį vairavo kažkoks banditas. Ant furgono buvo apvali antena ir kreida nubrėžta žvaigždė aukštai viršuje; ten jos negalėjo pasiekti joks vaikas. Automobiliai, kuriuos pavyko pastebėti, pasižymėjo tuo, kad ant daiktadėžės buvo padėta moteriška rankinė, o keleivio saulės skydelis nuleistas. Spėjo, kad yra ir daugiau ženklų, bet jam pakako ir šių. Iš to, ką jam buvo pasakojęs Tobis, žinojo, kad tokie darbai kainuoja šimtą žmonių, o jei auka puldavo bėgti, jie dažnai tapdavo sunkiai valdomi. Dėl to Tobis jų neapkentė.

Džimas papasakojo, kad vienoje aikštėje Brno yra parduotuvė, kurioje parduodama viskas. Paprastai apsipirkinėjimas Čekijoje labai nuobodus, mažmeninių parduotuvėlių labai nedaug, bet ši buvo nauja ir gan įspūdinga. Jis nusipirko vaikiškų žaislų, šaliką, cigarečių ir pasimatavo batus. Spėjo, kad stebėtojai vis dar laukia jo slapto kontakto. Po to pavogė kailinę kepurę, baltą plastikinį lietpaltį ir maišelį viskam susidėti. Pakankamai ilgai sukiojosi vyriškų prekių skyriuje, kad pastebėtų, jog dvi anksčiau

matytos moterys vis dar seka jam iš paskos, bet nenori prieiti arčiau. Spėjo, kad jau davė signalą reikalą perimti vyrams ir dabar laukė. Vyrų tualete sukosi labai greitai. Ant palto užsidėjo baltą lietpaltį, maišelį susikišo į kišenę ir užsidėjo kailinę kepurę. Palikęs kitus pirkinius kaip beprotis pasileido prie avarinio išėjimo, atidarė duris, galvotrūkčiais nulėkė skersgatviu, o po to pasuko į gatvę su vienpusiu eismu, ten sukišo lietpaltį į maišelį, įsliūkino į kitą parduotuvę, kuri jau rengėsi užsidaryti, ir ten nusipirko juodą lietpaltį. Įsimaišęs tarp išeinančių pirkėjų įšoko į keleivių pilną tramvajų, važiavo iki priešpaskutinės stotelės, valandą ėjo pėsčiomis ir pasinaudojo atsarginiu planu dėl susitikimo su Maksu.

Tuomet apibūdino pokalbį su Maksu ir paaiškino, kad vos nesusimušė.

Smailis paklausė:

– Ar nebuvo minčių mesti darbą?

– Ne. Tikrai ne, – užsiplieskė Džimas ir grasinamai pakėlė balsą.

– Nors ir nuo pat pradžių manei, kad ši mintis visiška nesąmonė? – Smailio balsas buvo visiškai abejingas. Jokių priekabių, jokių mėginimų laimėti: tik noras sužinoti tiesą po nakties dangumi. – Tiesiog žygiavai pirmyn. Matei, kas tave vejasi, manei, kad misija visiškai absurdiška, bet vis tiek ją tęsei, vis gilyn lįsdamas į džiungles.

– Taip.

– Tuomet galbūt pakeitei apie tai nuomonę? Galbūt galiausiai tave nugalėjo smalsumas? Pavyzdžiui, troškai sužinoti, kas šnipas. Aš tik spėlioju, Džimai.

– O koks skirtumas? Ką mano motyvas reiškia tokioje netvarkoje?

Pusmėnulio netemdė debesys, jis buvo ryškus ir atrodė, kad yra labai arti. Džimas prisėdo ant suoliuko. Jis stovėjo žvyre; kalbėdamas vyras kartkartėmis pakeldavo akmenuką ir atbula ranka nusviesdavo jį į krūmus. Smailis sėdėjo šalia ir jį stebėjo. Kartą, norėdamas palaikyti jam kompaniją, truktelėjo degtinės ir prisiminė Tarą ir Iriną, geriančius savo viršukalnėje Honkonge. Nusprendė, kad tai profesinis įprotis: lengviau kalbėti, kai prieš akis gražus vaizdas.

Pro šalikelėje stovinčio fiato langą kodinis pokalbis ėjosi itin sklandžiai. Vairuotojas buvo vienas iš tų stambių, raumeningų Čekijos vengrų Edvardo stiliaus ūsais ir česnakais atsiduodančia burna. Džimui jis nepatiko, bet nieko kito ir nesitikėjo. Galinės durelės buvo užrakintos, kilo ginčas dėl to, kur jis turėtų sėdėti. Vengras sakė, kad sėdėti gale Džimui nesaugu. Taip pat nedemokratiška. Džimas liepė eiti po velnių. Vyras paklausė, ar Džimas turi ginklą, šis atsakė, kad ne, kas buvo netiesa, bet jei vengras juo nepatikėjo, sakyti nedrįso. Jis paklausė, ar Džimas atnešė instrukcijas generolui. Šis atsakė, kad nieko neturi, kad atvyko klausytis.

Džimas kiek nervinosi. Jie važiavo, vengras pasakė, ką norėjo. Kai pasiekė namelį, niekur nesimatė šviesų, nebuvo jokių gyvybės ženklų. Generolas turėjo būti viduje. Jei yra bet kokių gyvybės ženklų: automobilis, dviratis, šviesa, šuo – bet koks ženklas, kad viduje kažkas yra, vengras eina pirmas, o Džimas lieka auto-

mobilyje. Antraip vidun vienas eina Džimas, o vengras laukia. Aišku?

Džimas paklausė, kodėl negali eiti vidun kartu. Vengras atsakė, kad dėl to, jog generolas nenori.

Pagal Džimo laikrodį, jie važiavo pusę valandos, visą laiką į šiaurės rytus, vidutiniškai trisdešimt kilometrų per valandą. Kelias buvo status, vingiuotas, apsodintas medžiais. Mėnulio nebuvo, kartais pasimatydavo dar daugiau miško, dar kelios viršukalnės. Pastebėjo, kad sniegas ateina iš šiaurės; tai pravertė vėliau. Kelias buvo tuščias, bet pravažinėtas sunkvežimių. Jie važiavo neįsijungę žibintų. Vengras pradėjo pasakoti kažką nešvankaus, tikriausiai tai išdavė, kad jaudinasi. Česnakų tvaikas buvo siaubingas – tarsi kimštų juos nuolat. Jis be įspėjimo išjungė variklį. Jie dar nebuvo visiškai sustoję, kai vengras siektelėjo rankinio stabdžio, o Džimas galva trenkėsi į langą ir išsitraukė ginklą. Jie buvo prie šoninio keliuko pradžios. Paėjėjus juo trisdešimt jardų buvo nedidelė medinė lūšnelė. Jokių gyvybės ženklų.

Džimas pasakė vengrui, ką šis turėtų daryti. Norėjo, kad jis užsidėtų jo kailinę kepurę, apsirengtų lietpaltį ir nueitų vietoj jo. Jis turėtų eiti lėtai, susidėjęs rankas už nugaros, eiti kelio viduriu. Jei ką nors padarys ne taip, Džimas jį nušaus. Pasiekęs lūšnelę turi eiti vidun ir paaiškinti generolui, kad Džimas ėmėsi elementarių atsargumo priemonių. Po to lėtai grįžti atgal, pranešti Džimui, kad viskas vyko sklandžiai ir kad generolas pasirengęs jį priimti. Arba ne – taip irgi gali būti.

Vengras neatrodė patenkintas dėl naujo plano, bet neturėjo kito pasirinkimo. Prieš išlipant Džimas liepė apsukti automobilį priekiu į kelią. Džimas paaiškino, kad jei prasidės kokios išdaigos, įsijungs šviesas ir šaus – ne kartą, o kelis, ir ne į kojas. Vengras pradėjo eiti. Kai beveik pasiekė trobelę, staiga viską nutvieskė ryški šviesa. Tuomet vienu metu nutiko daugybė dalykų. Džimas matė ne viską, nes turėjo apsukti automobilį. Matė, kaip iš medžių tankmės iššoko keturi vyrai, kiek matė, vienas iš jų smogė vengrui. Pasigirdo šūviai, bet nė vienas iš jų nekreipė dėmesio, visi atsitraukė, kol kažkas fotografavo. Atrodė, kad šūviai nukreipti į dangų už prožektorių. Labai teatrališka. Pakilo ir sušvito signalinės raketos, važiuojant keliu Džimui atrodė, kad palieka karines parodomąsias pratybas pačiame jų įkarštyje. Atrodė, kad yra saugus, – *buvo* saugus, – kai iš miško dešinėje išlindo kulkosvaidis. Pirmasis šūvis nunešė galinį ratą ir apvertė automobilį. Matė, kaip ratas praskriejo virš automobilio gaubto, automobilis metėsi į griovį kairėje. Griovys galėjo būti pėdos gylio, bet dėl sniego nusileido minkštai. Automobilis neužsidegė, tad Džimas atsigulė už jo ir laukė progos šauti į kulkosvaidininką. Antrasis šūvis buvo paleistas iš už nugaros, jo jėga parbloškė jį prie automobilio. Matyt, miške buvo pilna karių. Žinojo, kad į jį šovė jau du kartus, abu kartus sužeidė petį. Gulėdamas ir stebėdamas parodomąsias pratybas Džimas stebėjosi, kad vis dar turi dešinę ranką. Du ar tris kartus pasigirdo signalas. Keliu riedėjo greitosios pagalbos automobilis, vis dar aidėjo šūviai. Greitoji pagalba priminė tas senas Holivudo gaisrines. Kai atvažiavo

dar vienas automobilis, pasigirdo vyrų balsai ir kažkas vėl ėmė daryti nuotraukas – šįkart to, kurio reikia; Džimas buvo beveik be sąmonės. Kažkas pradėjo nurodinėti, bet jis nieko nesuprato, nes vyras kalbėjo rusiškai. Kai jį užmetė ant neštuvų ir užgeso visos šviesos, jis tik buvo susirūpinęs dėl grįžimo į Londoną. Įsivaizdavo save Sent Džeimso bute su spalvingomis diagramomis ir užrašais, sėdintį krėsle ir aiškinantį Kontrolieriui, kaip jie, du seniai, priėmė stipriausią smūgį per visą jų amato istoriją. Vienintelė paguoda, kad jie sučiupo vengrą, bet Džimas galvojo, jog geriau jau būtų nusukęs jam sprandą: būtų tai padaręs labai lengvai ir be jokio sąžinės graužimo.

32

Džimas nutarė apsieiti nepapasakojęs apie skausmą. Smailį jo stoicizmas labai žavėjo – juo labiau, kad atrodė, jog pats Džimas to nesupranta. Tuščių vietų jo pasakojime atsirado tik todėl, kad kurį laiką buvo be sąmonės. Atrodė, kad greitoji veža jį dar gilyn į šiaurę – taip spėjo iš medžių, kuriuos pamatė, kai kažkas atidarė duris, kad įleistų gydytoją: aplink buvo dar daugiau sniego. Tikriausiai buvo pakeliui į Hradecą. Gydytojas suleido vaistų; Džimas vėl atsipeikėjo tik kalėjimo ligoninėje su grotuotais langeliais palubėje ir trim jį stebinčiais vyrais. Vėliau nubudo jau po operacijos, kitoje kameroje, kurioje visai nebuvo langų, ir tikriausiai tuomet į galvą atėjo pirmasis klausimas: kiek laiko praėjo nuo tada, kai buvo paguldytas ant neštuvų? Septyniasdešimt dvi valandos? Bet susiorientuoti laike buvo sunku, o jo laikrodis – dingęs.

Jie nuolat jį perkėlinėjo. Arba į skirtingas patalpas – priklausomai nuo to, ką norėdavo daryti, arba į kitus kalėjimus – priklausomai nuo to, kas vykdė apklausas. Kartais tai darydavo

vien tam, kad neleistų užmigti, naktį vedžiodavo koridoriais. Taip pat buvo vežiojamas sunkvežimiais, o kartą skrido čekų transportiniu lėktuvu, tačiau skrendant buvo surištas, ant galvos užmaukšlintas gobtuvas, tad pakilus greitai užmigo. Apklausa, kuri įvyko po šio skrydžio, buvo labai ilga, arba jis tiesiog nejautė perėjimo nuo vieno klausimo prie kito, o galvoti darėsi vis sunkiau. Už atmintį stipresnis buvo tik planas, kurį sugalvojo laukdamas pirmosios apklausos pradžios. Žinojo, kad tylėti negalės, kad vien tam, jog išlaikytų sveiką protą ir išliktų, turės kalbėti, o pokalbio pabaigoje jie turi galvoti, kad jis papasakojo viską, ką žino. Gulėdamas ligoninėje jis pasiruošė gynybos linijas, kurioms lūžus galės trauktis vis gilyn ir gilyn, kol galiausiai jiems atrodys, kad jis visai palūžo. Pirma ir mažiausiai reikalinga linija buvo gryni operacijos „Liudijimas“ griaučiai. Galima tik spėlioti, ar Stevcekas buvo šnipas, ar buvo išduotas, tačiau kad ir kaip buvo, čekai apie jį žinojo tikrai daugiau nei Džimas. Taigi pirmasis prisipažinimas bus Stevceko istorija, kurią jie ir taip žino; jis tik privers dėl to pasistengti. Pirma viską neigs ir laikysis priedangos. Po kovos prisipažins, kad yra britų šnipas, ir atskleis Eliso pseudonimą, kad galėtų jį paskelbti – Cirkas bent jau žinos, kad jis gyvas ir stengiasi kažką padaryti. Beveik neabejojo, kad kruopščiai parengti fotografų spąstai sukels daug triukšmo. Po to, pagal susitarimą su Kontrolieriumi, papasakos, kad visa operacija – jo paties sumanytas pasirodymas, surengtas su jo vadovybės sutikimu ir turėjęs

atnešti jam prielankumą ir malonę. O visas mintis apie kurmį Cirke palaidos taip giliai, kad niekas jų neras.

– Jokio kurmio, – tarė Džimas juodiems Kvontoko kontūrams. – Jokių susitikimų su Kontrolieriumi, jokio buto Sent Džeimse.

– Jokio Bastūno, Siuvėjo.

Antroji gynybos linija bus Maksas. Iš pradžių jis išvis neigs, kad atsigabeno pagalbininką. Po to užsimins, kad lyg ir atsivežė, tik nežinojo jo vardo. Po to, nes visi labai mėgsta pavardes, pasakys – pirma neteisingą, po to teisingą. Iki to laiko Maksas jau turėtų būti pabėgęs, pogrindyje arba sugautas.

Po to pagal jo planą turėjo pasirodyti ne taip tvirtai laikomos pozicijos: paskutinės skalpų medžiotojų operacijos, Cirko paskalos, bet kas, kas įtikintų tardytojus, kad jis palaužtas ir kalba laisvai, kad tai viskas, ką žino, kad jie prasibrovė pro visą jo gynybą. Jis prisimins senesnius skalpų medžiotojų darbelius, jei labai reikės, išduos kelis sovietų pareigūnus, kurie buvo priversti bendradarbiauti arba turėjo būti sunaikinti; tokius, su kuriais kažkada sudarė vienkartinį sandorį ir, kadangi nedezertyravo, dabar greičiausiai vis tiek bus sunaikinti. Jis numes bet kokį kaulą, jei reikia, parduos ir visas Brikstono arklides. Ir visa tai bus tik dūmų uždanga, kuri paslėps, jo manymu, pačią jautriausią informaciją – o jie tikrai tikėsis, kad jis ją turi: čekų Agravatės ir Plato tinklų narių tapatybes.

– Landkronas, Kriglova, Bilovas, Pribilas, – tarė Džimas.

Smailis susimąstė: kodėl jis išvardijo jų vardus ta pačia tvarka?

Ilgą laiką Džimas nebuvo atsakingas už šiuos tinklus. Prieš kelerius metus, dar tada, kai nebuvo perėmęs Brikstono, padėjo juos įkurti, užverbavo pirmuosius narius; po to jie pateko į Blando ir Heidono rankas, o kas vyko tuomet, jis nežinojo, bet buvo tikras, kad žino pakankamai, jog juos sužlugdytų. O labiausiai ramybės nedavė baimė, kad Kontrolierius, Bilas, Persis Alelainas ar dar kas nors, kieno žodis šiais laikais šį tą reiškia, bus per godus, per lėtas, kad evakuotų tinklus prieš tai, kai Džimas visiškai palūš.

– Štai koks pokštas, – visai nelinksmai tarė Džimas. – Tinklai jiems nė kiek nerūpėjo. Jie paklausė gal pustuzinio klausimų apie Agravatę ir prarado susidomėjimą. Jie puikiai žinojo, kad „Liudijimas“ – ne mano proto vaisius ir kad Kontrolierius nupirko Stevceką Vienoje. Jie pradėjo nuo ten, kur norėjau baigti: instruktažo Sent Džeimse. Jie neklausinėjo apie pagalbininką, jiems nerūpėjo, kas mane atvežė į susitikimą su vengru. Jie norėjo kalbėti tik apie Kontrolieriaus supuvusio obuolio teoriją.

Smailis vėl prisiminė, kad tai gali būti tik vienas žodis, vienas žodis. Jis tarė:

– Ar jie žinojo tikslų Sent Džeimso adresą?

– Jie žinojo net prakeikto šerio rūšį, žmogau.

– O lentelės? – greitai paklausė Džordžas. – Krepšys?

Eiklusis Asprėjus tai vadindavo išvirkščiu mąstymu. *Žinojo, nes jiems papasakojo kurmis Džeraldas*, – pamanė Smailis. Kurmis žinojo, kad ūkvedžiai ištraukė iš Makfeideno viską, ką jis žinojo. Cirkas atliko savo paties pomirtinį skrodimą: Karlas viską sužinojo pačiu laiku, kad spėtų tai panaudoti prieš Džimą.

– Tikriausiai tuomet pradėjai galvoti, kad galbūt Kontrolierius buvo teisus – kurmis *yra*, – tarstelėjo Smailis.

Džimas ir Smailis stovėjo pasirėmę į medinius vartus. Žemė bėgo jiems iš po kojų stačiu šlaitu, kuris driekėsi laukais ir miškais. Apačioje buvo išsidėstęs kitas kaimas, įlanka ir siauras mėnesienos nušviestos jūros kaspinas.

– Jie ėjo tiesiai prie reikalo. „Kodėl Kontrolierius ėmėsi to vienas? Ką tikėjosi pasiekti?“ „Sugrįžimą,“ – atsakiau. Jie juokiasi. „Net neišmanydamas kariuomenės išdėstymo Brno? Už tiek net negautų pavalgyti savo klube.“ „Gal jis neišlaikė,“ – tariau. Tuomet jie sako, jei neišlaiko, tai kas lipa jam ant pirštų? Atsakiau, kad Alelainas; Alelainas ir Kontrolierius varžėsi, kuris pateiks geresnės informacijos, bet Brikstone mes girdėdavome tik gandus. Taip ir pasakiau. „Ir ką tokio turi Alelainas, ko neturi Kontrolierius?“ „Nežinau.“ „Bet ką tik sakei, kad Kontrolierius ir Alelainas varžosi dėl žvalgybinės informacijos.“ „Tai gandas. Nežinau.“ Atgal į kamerą.

Toje stadijoje Džimas visiškai neteko laiko nuovokos. Gyvendavo arba gobtuvo tamsoje, arba baltoje kameros šviesoje. Nebuvo nei dienos, nei nakties, o kad būtų dar keisčiau, jie nuolat triukšmavo.

Jie dirbo pagal visiems seniai žinomą principą: jokio miego, nuolatinės apklausos, dezorientacija, jėga, kol visas tardymas virto lenktynėmis tarp beprotybės ir visiško palūžimo. Žinoma, manė, kad išprotės, bet to negali nuspręsti pats, nes retkarčiais

jie leisdavo truputį atsigauti, kad po to galėtų kankinti toliau. Dažnai tai darydavo naudodami elektrą.

– Taigi pradedame iš naujo. Nauja taktika. „Stevcekas buvo svarbus generolas. Jei norėjo susitikti su svarbiu britų pareigūnu, tikėjosi, kad jis bus puikiai informuotas visais jo karjeros aspektais. Ar nori pasakyti, kad nieko nežinojai?" „Sakau, kad informaciją gavau iš Kontrolieriaus." „Ar Cirke skaitei Stevceko dosjė?" „Ne." „O Kontrolierius?" „Nežinau." „Kokias išvadas Kontrolierius padarė po antrojo Stevceko apsilankymo Maskvoje? Ar Kontrolierius pasakojo apie Stevceko vaidmenį Varšuvos pakto ryšių tarnybos komitete?" „Ne." Jie buvo įsikandę to paties klausimo, o aš, matyt, to paties atsakymo, nes po dar kelių „ne" kaip reikiant susierzino. Atrodė, kad tuoj neteks kantrybės. Kai netekau sąmonės, apipylė vandeniu ir tardė toliau.

Džimo pasakojimas ėmė trūkčioti. Kameros, koridoriai, automobilis... oro uoste, VIP priežiūra ir šiukštus elgesys prieš skrydį... skrendant užmigo ir už tai buvo nubaustas:

– Atsipeikėjau dar mažesnėje nedažytoje kameroje. Kartais atrodė, kad esu Rusijoje, iš žvaigždžių supratau, kad esu rytuose. Kartais būdavau Saratėje, apklausoje dėl pasipriešinimo judėjimo.

Kelioms dienoms paliko jį vieną. Buvo apsvaigęs. Nuolat girdėjo šaudymą miške, vėl matė parodomąsias pratybas, o kai prasidėjo didysis posėdis, kurį įsivaizdavo kaip maratoną, keistai nujautė, kad yra beveik nugalėtas dar net nepradėjęs bėgti.

– Tai sveikatos reikalas, – paaiškino labai įsitempęs.

– Jei nori, galime padaryti pertraukėlę, – tarė Smailis, bet ten, kur Džimas – pertraukėlių nėra, o tai, ko jis nori, nereikšminga.

Džimas papasakojo, kad tai užtruko labai ilgai. Kažkuriuo metu jis papasakojo apie Kontrolieriaus diagramas, spalvotą rašalą ir kreideles. Jie siaubingai spaudė, Džimas prisiminė, kad visi buvo vyrai, sėdėjo kitame kambario gale, apžiūrinėjo kaip prakeikti medikai ir šnabždėjosi tarpusavyje. Jis papasakojo apie kreideles tik norėdamas pagyvinti kalbą, kad jie sustotų ir pasiklausytų, bet jie nesustojo.

– Išgirdę apie spalvas norėjo išsiaiškinti, ką jos reiškė. „Ką reiškė mėlyna?“ „Kontrolierius tokios nenaudojo.“ „Ką reiškė raudona? Ką ji simbolizavo? Duok raudonos pavyzdį. Ką reiškė raudona? Ką reiškė raudona? Ką reiškė raudona?“ Po to dingo visi, išskyrus kelis sargybinius ir vieną šaltą vyruką sustingusia nugara. Panašu, kad jis buvo jų vadas. Sargybiniai atveda mane prie stalo, pasodina priešais, o tas sėdi susidėjęs rankas kaip prakeiktas gnomas. Priešais jį dvi kreidelės: raudona ir žalia. Ir Stevceko karjeros diagrama.

Negali sakyti, kad Džimas palūžo, jis tiesiog nebegalėjo nieko daugiau išgalvoti. Negalėjo sukurti daugiau istorijų. Jam liko tik giliai paslėpta tiesa.

– Taigi papasakojai apie supuvusį obuolį, – tarė Smailis. – Ir Bastūną, Siuvėją.

Džimas patvirtino, kad taip. Jis papasakojo, kad Kontrolierius manė, jog Stevcekas išduos Cirke tūnantį kurmį. Jis papasakojo apie Bastūno, Siuvėjo kodą. Išvardijo visus paeiliui.

– Kokia buvo jo reakcija?

– Truputį pagalvojo ir pasiūlė cigaretę. Aš jų nekenčiau.

– Kodėl?

– Skonis kaip amerikietiškų. „Camel“.

– Ar pats irgi rūkė?

Džimas linktelėjo.

– Prakeiktas kaminas, – tarstelėjo.

Džimas sakė, kad po to vėl pajuto laiko tėkmę. Buvo nuvežtas į stovyklą, kurioje gyveno lūšnų komplekse, apjuostame dviguba tvora. Padedamas sargybos greitai atsistojo ant kojų; vieną dieną net buvo išėjęs pasivaikščioti į mišką. Stovykla buvo labai didelė: padalinys, kuriame gyveno, buvo tik nedidelė jos dalis. Naktį rytuose matydavo švytintį miestą. Sargybiniai vilkėjo džinsais ir nekalbėjo, tad vis dar nesuprato, ar yra Čekijoje, ar Rusijoje, bet panašiau, kad Rusijoje, nes kai nugaros atėjo apžiūrėti chirurgas, kuris išreiškė nepagarbą pirmtako darbui, prireikė rusų–anglų kalbų vertėjo. Ir toliau vyko apklausos, tačiau ne tokios žiaurios. Jo ėmėsi nauja komanda, tačiau, palyginti su pirmuoju vienuoliktuku, ši buvo labai atsipalaidavusi. Vieną vakarą buvo nuvežtas į karinį oro uostą ir nuskraidintas į Invernesą. Iš ten nedideliu lėktuvėliu nukeliavo į Elstrį, o po to furgonu į Saratę; vis naktinės kelionės.

Džimas greitai artėjo prie pabaigos. Jis jau pasakojo apie įspūdžius Lopšelyje, kai Smailis paklausė:

– O kaip tas vadovas, šaltas žmogelis – daugiau niekada jo nematei?

– Kartą, prieš pat išvykdamas.

– Kokiu reikalu?

– Apkalbos, – pakėlė balsą Džimas. – Tiesą sakant, visokie niekai apie Cirko darbuotojų asmenybes.

– Kurių darbuotojų?

Džimas vengė šio klausimo, bet pasakė, kad vyriškis norėjo žinoti, kas stovi laiptų viršuje, o kas apačioje. Kas buvo pirmasis kandidatas į vadovo postą. „Iš kur man žinoti? – atsakiau. – Prakeikti budėtojai tai sužino greičiau nei Brikstonas."

– Tai apie ką būtent kalbėjot?

Džimas liūdnai pripažino, kad daugiausia apie Rojų Blandą. Kaip Blandas suderina kairuolišką polinkį su darbu Cirke? Nes neturi kairuoliško polinkio, štai kaip. Kaip Blandas sutaria su Esterheizu ir Alelainu? Ką Blandas mano apie Bilo paveikslus? Kiek Rojus geria ir kas jam nutiktų, jei Bilas daugiau jo neremtų? Džimas į šiuos klausimus atsakinėjo labai trumpai.

– Ar buvo paminėtas dar kas nors?

– Esterheizas, – užsiplieskė Džimas, jo balsas vėl įsitempė. – Tas prakeiktasis norėjo sužinoti, kaip galima pasitikėti vengru.

Smailiui atrodė, kad po kito jo klausimo visą juodą slėnį apgaubė tyla.

– O ką jis sakė apie mane? – pakartojo. – Ką jis sakė apie mane?

– Parodė žiebtuvėlį. Sakė, kad tavo. Dovana nuo Anos. „Iš visos širdies." Jos parašas. Graviruotas.

– Ar paminėjo, kaip jį gavo? Ką jis pasakė, Džimai? Nagi, mano keliai nesulinks tik todėl, kad kažkoks rusas bjauriai apie mane pajuokavo.

Džimo atsakymas buvo kaip karinis įsakymas.

– Jis pasakė, kad galbūt po romano su Bilu Heidonu ji norėtų pakeisti dedikaciją, – jis nužingsniavo link automobilio. – Pasakiau jam, – suriko įtūžęs. – Sušukau tiesiai į jo susiraukšlėjusį veidą, kad negalima taip teisti Bilo. Menininkams negalima taikyti įprastinių standartų. Jie mato kitaip nei mes. Jaučia tai, kas mums nesuprantama. Tas prakeiktas žmogiūkštis tik nusijuokė. „Nežinojau, kad jo paveikslai tokie geri," – tarė. Džordžai, pasakiau jam: „Eik po velnių. Eik po velnių. Jei pats turėtum nors vieną tokį kaip Bilas Heidonas, galėtum paskelbti šachą ir matą. Jėzau visagali, – pasakiau. – Ką tu čia darai? Buri prakeiktą Gelbėjimo armiją?"

– Gražiai pasakyta, – galiausiai tarė Smailis, lyg komentuotų seniai pasibaigusius debatus. – Ir niekada nebuvai jo matęs prieš tai?

– Ko?

– To žemo vyriškio. Jis tau nebuvo pažįstamas iš senų laikų? Juk žinai, kokie mes. Mes išmokyti įsiminti visus veidus, kartais jie sutampa su Centro darbuotojų nuotraukomis. Net jei vardai neatitinka. Tik galvoju. Man atrodo, kad turėjai daug laiko apmąstymams, – tarė Smailis paprastai. – Sveikai, laukei, kol grįši namo, ką daugiau galėjai veikti, jei ne galvoti? – jis laukė. – Todėl svarstau, apie ką galvojai? Misiją. Tikriausiai savo misiją.

– Retkarčiais.

– Ir kokios išvados? Naudinga? Kokie įtarimai, įžvalgos, kokios nors užuominos, kuriomis norėtum pasidalyti su manimi?

– Velniop, dėkui, – vėl užsiplieskė Džimas. – Pažįsti mane, Džordžai Smaili, aš ne šamanas, aš...

– Tu paprastas žmogus, kuris leidžia galvoti kitiems. Be to, kai žinai, kad buvai įviliotas į milžiniškus spąstus, išduotas, pašautas į nugarą ir kelis mėnesius neturėjai ką daugiau veikti, išskyrus sėdėti ar gulėti ant gulto, ar žingsniuoti po rusišką kamerą, manau, kad net labiausiai atsidavęs operatyvininkams, – jo balse neliko draugiško tono, – gali pradėti galvoti, kaip papuolei į tokį mėšlą. Trumpam grįžkime prie operacijos „Liudijimas". „Liudijimas" buvo Kontrolieriaus karjeros pabaiga. Jis pasidarė gėdą ir daugiau negalėjo vaikytis kurmio. Cirkas pateko į kitas rankas. Greitai Kontrolierius mirė, o „Liudijimas" – per tave – atskleidė rusams Kontrolieriaus įtarimus. Kad jis susiaurino įtariamųjų ratą iki penkių, bet ne mažiau. Nesakau, kad turėjai visa tai suvokti vienas savo kameroje, laukdamas. Juk sėdėdamas kalėjime net nenutuokei, kad Kontrolierius atleistas – nors gal pagalvojai, kad rusai miške surengė tą juokingą mūšį vien tam, kad pakeltų vėją?

– Pamiršai tinklus, – niūriai tarstelėjo Džimas.

– O, čekai žinojo apie tinklus tau dar nepasirodžius. Jie juos suardė tik norėdami pabrėžti Kontrolieriaus žlugimą.

Nerūpestingas, lengvas tonas, kuriuo Smailis išdėstė savo teorijas, Džimo nė kiek nejaudino. Tuščiai palaukęs, kol jis ką pasakys, Smailis paliko Džimą ramybėje.

– Tiesiog tęskime su Sarate, gerai? Ir baigsim.

Trumpam užsimiršęs truktelėjo butelio ir perdavė jį Džimui.

Sprendžiant iš balso, Džimas buvo išgėręs pakankamai. Kalbėjo greitai ir piktai, kariškai trumpai – tai buvo išsigelbėjimas nuo intelektinių puolimų.

Keturias dienas Saratėje buvo netikrumo būsenoje.

– Daug valgiau, daug gėriau, daug miegojau. Vaikštinėjau po kriketo aikštę, – būtų ir paplaukiojęs, bet baseinas buvo tvarkomas jau šeštą mėnesį. Jam buvo teikiama medicininė priežiūra, savo lūšnelėje žiūrėdavo televizorių arba kartais lošdavo kortomis su Kranko, kuris dirbo registratūroje.

Jis visą laiką laukė, kol pasirodys Kontrolierius, bet jis nepasirodė. Pirmas Cirko darbuotojas, kuris jį aplankė, buvo perkeldinimo pareigūnas, kuris pasakojo apie draugišką mokytojavimo agentūrą, po to pasirodė atlyginimų specialistas, atėjęs aptarti teisės į pensiją, ir galiausiai gydytojas, kuris įvertino išėjimo iš darbo išmoką. Jis laukė, kada ateis tardytojai, bet jie taip ir nepasirodė. Dėl to labai palengvėjo, nes nežinojo, ką jiems pasakoti, kol nesulaukė žalio signalo iš Kontrolieriaus, be to, jam jau pakako klausimų. Spėliojo, kad juos užlaikė Kontrolierius. Atrodė beprotiška slėpti nuo jų tai, ką jau papasakojo čekams ir rusams, bet ką jis galėjo padaryti, kol nesulaukė Kontrolieriaus palaiminimo? Kadangi iš Kontrolieriaus nesulaukė jokių žinių, nusprendė prisistatyti Leikonui ir papasakoti savo istoriją, bet po to nusprendė, kad Kontrolierius su juo susisieks tik tada, kai dings iš Lopšelio. Kelias dienas sirgo, o kai atsigavo, pasirodė nauju kostiumu apsivilkęs Tobis Esterheizas – tikriausiai norėjo paspausti

ranką ir palinkėti sėkmės, bet iš tiesų papasakojo, kaip viskas yra dabar.

– Keistą žmogų atsiuntė, bet panašu, kad jis prasimušė. Tuomet prisiminiau, kaip Kontrolierius sakė, kad reikia naudotis tik vyrukais iš tolimesnių taškų.

Esterheizas papasakojo, kad dėl „Liudijimo" Cirkas vos nežlugo, o Džimas šiuo metu yra baisiausias raupsuotasis. Kontrolierius pasitraukė iš žaidimo, kad patenkintų Vaitholą, teko reorganizuotis.

– Po to pasakė, kad nesijaudinčiau, – tarstelėjo Džimas.

– Dėl ko nesijaudinti?

– Dėl tos ilgos apklausos. Sakė, kad apie tai žino vos keli žmonės ir man neverta nerimauti, nes manimi pasirūpinta. Visi faktai žinomi. Tuomet davė tūkstantį svarų grynaisiais kaip priedą prie išeitinės išmokos.

– Nuo ko?

– Nepasakė.

– Ar jis paminėjo Kontrolieriaus teoriją apie Stevceką? Centro šnipą Cirke?

– Faktai žinomi, – pakartojo Džimas svilindamas Smailį žvilgsniu. – Jis man *įsakė* prie nieko nesiartinti ir nemėginti pasakoti savo istorijos, nes viskuo pasirūpinta aukščiausiu lygmeniu ir bet kas, ką padarysiu, gali viską sugadinti. Cirkas grįžo į savo vėžes. Galėjau pamiršti Bastūną, Siuvėją ir visą reikalą – kurmius, viską. „Pasitrauk, – tarė. – Tau labai pasisekė, Džimai. Tau liepta gyventi savo malonumui." Galėjau viską

pamiršti, ar ne? Pamiršti. Tiesiog elgtis taip, tarsi visa tai nebūtų įvykę. – rėkė Džimas. – Tai ir dariau: paklusau įsakymams ir pamiršau!

Staiga naktinis peizažas Smailiui pasirodė visiškai nekaltas; jis buvo kaip milžiniška drobė, ant kurios nenutapyta nieko žiauraus ar blogo. Jie sėdėjo greta ir žvelgė į slėnį, į šviesų telkinėlį ir horizonte iškilusią uolėtą viršukalnę. Jos viršuje stovėjo vienišas bokštas ir minutėlę Smailiui atrodė, kad jis žymi kelionės pabaigą.

– Taip, – tarė. – Aš taip pat stengiausi užmiršti. Tai Tobis minėjo Bastūną, Siuvėją... Kad ir kaip jis apie tai sužinojo, nebent... Ir jokių žinių iš Bilo? Nė atviruko?

– Bilas buvo užsienyje, – tarstelėjo Džimas.

– Kas tau taip pasakė?

– Tobis.

– Tai nė karto nematei Bilo: po „Liudijimo" tavo seniausias, geriausias draugas paprasčiausiai dingo.

– Girdėjai, ką pasakė Tobis? Buvau atskirtas. Karantine.

– Bet juk Bilas niekuomet nebuvo iš tų, kurie paiso leidimų, ar ne? – tarė Smailis.

– O tu niekuomet nematei, koks jis yra iš tiesų, – sulojo Džimas.

– Atsiprašau, kad nebuvau Londone, kai paskambinai prieš išvykdamas į Čekiją, – pastebėjo Smailis po trumpos pauzės. – Kontrolierius išsiuntė mane į Vokietiją, kad nesipainiočiau po kojom, o kai grįžau... Ko būtent norėjai?

– Nieko. Pamaniau, kad Čekijoje gali būti pavojinga, norėjau atsisveikinti.

– Prieš misiją? – sušuko Smailis kiek nustebęs. – Prieš *ypatingą* misiją? – Džimas niekaip neišsidavė, kad tai išgirdo. – Ar atsisveikinai dar su kuo nors? Kiek žinau, visi buvome išvykę. Tobis, Rojus. O Bilas?

– Ne.

– Bilas atostogavo, ar ne? Bet jis vis tiek sukiojosi netoliese.

– Niekas, – spyrėsi Džimas. Skausmas privertė kilstelėti dešinį petį ir pasukti galvą. – Visi išvykę.

– Tai visai nepanašu į tave, Džimai, – taip pat švelniai tarė Smailis. – Su visais atsisveikinti prieš išvykstant į tokią svarbią misiją. Turbūt pasenai ir tapai sentimentalus. Tai nebuvo... – jis sudvejojo. – Tu juk nenorėjai patarimo? Šiaip ar taip, manei, kad visa operacija nesąmonė, ar ne? Ir Kontrolierius netenka galios. Gal pamanei, kad turėtum apie savo bėdas papasakoti kam kitam? Turiu sutikti, skamba beprotiškai.

Eiklusis Asprėjus sakydavo, kad pirma reikia išsiaiškinti faktus, o po to matuoti teorijas kaip drabužius.

Džimui apsigaubus tūžminga tyla juodu grįžo į automobilį.

Motelyje iš savo didžiojo palto kišenės Smailis išsitraukė dvidešimt atviruko dydžio nuotraukų ir išdėliojo jas dviem linijomis ant keraminio stalelio viršaus. Kai kurios buvo mėgėjiškos, kai kurios portretinės; visose vyrai, nė vieno panašaus į anglą. Pasivaipęs Džimas paėmė dvi ir padavė Smailiui. Sakė, kad dėl

pirmosios yra visiškai tikras, dėl antrosios kiek mažiau. Pirmojoje nuotraukoje buvo vadovas, šaltasis gnomas. Antrojoje buvo vienas iš kiaulių, kurie iš šešėlių stebėjo, kaip Džimas draskomas į gabalus. Smailis susikišo nuotraukas atgal į kišenę. Jam pilant po paskutinį stiklą mažiau iškankintas stebėtojas nei Džimas galbūt būtų pastebėjęs tame ką nors pergalingo; lyg gėrimas būtų kaip koks antspaudas.

– Tai kada paskutinį kartą matei Bilą? Kalbėjai, – paklausė Smailis apie seną draugą. Matyt, jis pertraukė kitas Džimo mintis, nes šis kiek užtruko prieš pakeldamas galvą ir atsakydamas į klausimą.

– Kažkada, – tarė nerūpestingai. – Esu tikras, kad buvome susidūrę koridoriuose.

– O kalbėjote? Nesvarbu, – nes Džimas vėl grįžo prie kitų minčių.

Džimo nebuvo galima privežti prie pat mokyklos. Smailis turėjo išleisti jį toliau, prie kalnų takelio, kuris vedė į kapines ir bažnyčią. Sakė, kad koplyčioje paliko kažkokių knygų. Staiga Smailis pajuto, kad negali juo patikėti, bet niekaip nesuprato kodėl. Galbūt todėl, kad priėjo išvadą, jog net po trisdešimties darbo metų Džimas buvo prastas melagis. Smailis tik spėjo pamatyti jo kreivą šešėlį, pėdinantį link bažnyčios, tarp antkapių jo žingsniai kaukšėjo kaip šūviai.

Smailis nuvažiavo į Tauntoną ir iš „Pilies" viešbučio daug kam paskambino. Nors buvo išvargęs, miegojo neramiai, kankinamas Karlo, sėdinčio priešais Džimą su dviem kreidelėm,

ir kultūros atašė Poliakovo–Viktorovo, kuris buvo atleistas dėl kurmio Džeraldo saugumo ir nekantriai laukė, kol tardomas Džimas palūš, vizijų. Ir galiausiai Tobis Esterheizas, kuris vietoj Heidono atvyko į Saratę ir linksmai patarė pamiršti Bastūną, Siuvėją ir viso to pramanytoją Kontrolierių.

Tą pačią naktį Piteris Gilemas važiavo į vakarus, į Liverpulį. Rikis Taras buvo jo vienintelis bendrakeleivis. Tai buvo varginanti kelionė siaubingomis sąlygomis. Beveik visą laiką Taras tik gyrėsi apdovanojimais, kuriuos gaus, ir paaukštinimu, kuris laukia įvykdžius misiją. Po to užsivedė apie savo moteris: Dani, jos motiną, Iriną. Atrodė, kad jis įsivaizduoja *ménage à quatre*, kad abi moterys kartu rūpinsis Dani ir juo.

– Tarp motinos ir Irinos daug bendro, tas jai nepatinka. Borisas, – sakė jis, – gali eiti po velnių. Taras pasakys Karlui, kad jį pasilaikytų. Artėjant prie kelionės tikslo, jo nuotaika pasikeitė ir Taras vėl nutilo. Aušra buvo šalta ir ūkanota. Priemiesčiuose teko vilktis visai lėtai, juos pralenkė dviratininkas. Automobilis ėmė dvokti suodžiais ir geležimi.

– Po Dubliną taip pat neslampinėk, – staiga tarė Gilemas. – Jie tikėsis, kad rinksies lengviausią kelią, tad pasistenk neišsišokti. Sėsk į pirmą pasitaikiusį lėktuvą.

– Jau kartojom.

– Ir kartoju dar kartą, – atšovė Gilemas. – Koks Maklevoro slapyvardis?

– Dėl Dievo meilės, – kvėptelėjo Taras ir pasakė.

Kai išplaukė airių keltas, vis dar buvo tamsu. Visur buvo pilna kareivių ir policijos. Nuo jūros pūtė smarkus vėjas, atrodė, kad laukia sunki kelionė. Krante būrelis žmonių pasijuto artimesni, kai laivo šviesos paskendo rūke. Kažkur verkė moteris, kažkur paleidimą šventė girtuoklis.

Atgal važiavo lėtai, mėgino susivokti: naujasis Gilemas, kuris krūpteli išgirdęs bet kokį keistą garsą, sapnuoja košmarus ir ne tik nesugeba išlaikyti savo merginos, bet net prisigalvoja priežasčių ja nepasitikėti. Jis ėmė klausinėti apie Sandą, apie jų kartu leidžiamą laiką ir paslaptis apskritai. Išklausiusi ji įsmeigė į jį savo rudas akis, pasakė, kad jis kvailys, ir išėjo.

– Esu tokia, kaip manai, – tarė ir susirinko daiktus iš miegamojo. Iš tuščio buto Gilemas paskambino Tobiui Esterheizui ir pakvietė draugiškai pasišnekučiuoti.

33

Smailis sėdėjo Ministro rolsroise, greta buvo Leikonas. Anos šeimoje automobilis buvo vadinamas „juoda antele“ ir nekenčiamas dėl akį rėžiančio prašmatnumo. Vairuotojas buvo išsiųstas papusryčiauti. Ministras sėdėjo priekyje, per ilgą priekinį gaubtą visi stebeilijo į ūkanotą upę ir elektrinę už jos. Ministro plaukai buvo vešlūs, apie ausis sulaižyti į mažyčius juodus ragelius.

– Jei esate teisus, – pareiškė Ministras po liūdnos kaip laidotuvių tylos. – Nesakau, kad nesate, bet jei esate, kiek porceliano bus sudaužyta?

Smailis ne visai jį suprato.

– Kalbu apie skandalą. Džeraldas vyksta į Maskvą. Gerai, kas toliau? Užsilipa ant bačkos ir širdingai juokiasi iš žmonių, kuriuos čia apkvailino? Juk mes į tai įsipainioję kartu, ar ne? Nesuprantu, kodėl turime jį paleisti, leisti viską sugriauti ir atskleisti savo paslaptis saugumui.

Tuomet pamėgino kitą taktiką.

– Noriu pasakyti, kad tai, jog mūsų paslaptis žino rusai, dar nereiškia, kad jas turi sužinoti ir visi kiti. Juk turime ir svarbes-

nių reikalų, ar ne? Kaip su juodukais? Ar jie po savaitės skaitys visas siaubingas smulkmenas savo *Vala-vala* laikraštyje?

Arba jo rinkėjai, – pamanė Smailis.

– Manau, kad rusai visada laikėsi tokios nuomonės, – tarė Leikonas. – Jei parodai, kad tavo priešas kvailys, netenki priežasties su juo kariauti. Juk jie niekada nepasinaudojo savo galimybėmis.

– Tuomet pasirūpink, kad taip ir parašytų. Arba ne, nereikia, bet pasakyk, kad visus reikia matuoti tuo pačiu matu. Mes nekabinsime puolėjų sąrašo Maskvos Centre, kad ir jie nors kartą gerai pasirodytų.

Atsisakydamas pavėžėjimo, Smailis tarstelėjo, kad pasivaikščiojimas jam išeis į gera.

Buvo Tarsgudo eilė budėti ir jam tai labai nepatiko. Jo nuomone, direktoriai turėtų būti aukščiau juodų darbų, susikoncentruoti tik į politiką ir lyderystę. Kembridžo chalato puošnumas jo nenuramino, tad stovėjo gimnastikos salėje ir stebėjo, kaip berniukai išsirikiuoja. Direktorius juos nužiūrinėjo grėsmingu, jei ne atvirai priešišku žvilgsniu. Mirtinas smūgis teko Mardžoribanksui.

– Sakė, kad tai jo motina, – paaiškino tyliai šnabždėdamas į kairę Tarsgudo ausį. – Turėjo telegramą ir norėjo tuoj pat išvykti. Net nepasiliko puodelio arbatos. Pažadėjau perduoti, kas nutiko.

– Tai siaubinga, visiškai siaubinga, – tarė Tarsgudas.

– Jei norite, jo prancūzų kalbos pamokas galiu perimti aš. Galime užimti penktąją ir šeštąją klases.

– Aš įtūžęs, – tarė Tarsgudas. – Esu toks įtūžęs, kad negaliu galvoti.

– O Irvingas sakė, kad perims regbio finalą.

– Reikia rašyti ataskaitas, egzaminai, laukia regbio finalas. Kas nutiko tai moteriai? Tikriausiai gripas, paprasčiausias gripas. Visi esame juo sirgę, mūsų motinos taip pat. Kur ji gyvena?

– Iš to, ką sakė Sju, supratau, kad ji miršta.

– Na, tokio atsiprašymo negalės panaudoti antrą kartą, – suurzgė Tarsgudas ir niekaip negalėdamas nusiraminti savo šaižiu lojimu ėmė skaityti sąrašą.

– Roučas?

– Serga, sere.

Tai buvo paskutinis lašas jo kantrybės taurėj. Turtingiausias mokyklos berniukas nerviškai išsekęs dėl nepavykusios tėvų santuokos, o tėvas grasina jį atsiimti.

34

Buvo beveik ketvirta valanda vakaro. *Pažįstamos slaptavietes*, – pamanė Gilemas žvalgydamasis po tamsų butą. Jis galėtų parašyti apie jas taip pat, kaip komercinis keliautojas apie viešbučius: nuo penkių žvaigždučių veidrodinio koridoriaus Belgravijoje su Vedžvudo piliastrais ir auksuotais ąžuolo lapais iki šio dviejų kambarių skalpų medžiotojų guolio Leksam Gardense, dvokiančio dulkėmis ir kanalizacija, su trijų pėdų ugnies gesintuvu ir tamsiu prieškambariu. Virš židinio iš alavinių puodelių geriantys kavalieriai. Ant stalo kaip peleninės naudojamos jūrų kriauklės, o pilkoje virtuvėje – instrukcijos įsitikinti, kad dujos išjungtos, abi rankenėlės užsuktos. Jis kaip tik ėjo per prieškambarį, kai pačiu laiku suskambo durų skambutis. Pakėlęs telefonspynės ragelį išgirdo rėkiantį Tobį. Paspaudęs mygtuką laiptinėje išgirdo, kaip spyna atsirakino. Jis atidarė duris, bet, kol nežinojo, kad Tobis vienas, grandinėlę paliko.

– Kaip laikomės? – linksmai paklausė Gilemas įleisdamas jį vidun.

– Tiesą sakant, puikiai, Piteri, – tarė Tobis nusivilkdamas paltą ir nusitraukdamas pirštines.

Ant padėklo stovėjo Gilemo paruošta arbata ir du puodukai. Slaptavietėse galioja tam tikri aptarnavimo standartai. Arba apsimeti, kad čia gyveni ar bent jau puikiai visur prisitaikai, arba kad apie viską pagalvoji. Gilemas nusprendė, kad jo darbe natūralumas yra tikras menas. Kamila to niekada nesuprastų.

– Tiesą sakant, labai keistas oras, – pareiškė Esterheizas lyg iš tiesų būtų ilgai jį analizavęs. Pasišnekučiavimai slaptavietėse visada tokie. – Paeini vos kelis žingsnelius, o jautiesi siaubingai pavargęs. Tai laukiame lenko? Lenko, susijusio su kailių verslu, kuris galėtų būti mūsų kurjeris?

– Tuoj turėtų čia būti.

– Ar mes jį pažįstame? Prašiau savo žmonių, kad jo paieškotų, bet nieko nerado.

Mano žmonių, – pamanė Gilemas. – *Turiu nepamiršti to panaudoti.*

– Prieš mėnesį prie jo prikibo laisvieji lenkai ir jis pabėgo. Po to Karlas Stekas užtiko jį prie sandėlių ir pamanė, kad gali paversti skalpų medžiotojams, – gūžtelėjo pečiais Gilemas. – Man jis patinka, bet kas iš to? Neturime darbo net saviems.

– Piteri, tu labai dosnus, – pagarbiai tarė Esterheizas, bet Gilemas nujautė, kad ką tik buvo įspėtas. Laimė, suskambo skambutis ir prie durų pasirodė Fonas.

– Atleisk dėl šito, Tobi, – tarė Smailis, netekęs kvapo nuo lipimo laiptais. – Piteri, kur man kabinti paltą?

Apsukęs jį į sieną, Gilemas pakėlė nesipriešinančias Tobio rankas virš galvos ir apieškojo. Tobis neturėjo ginklo.

– Ar atėjo vienas? – paklausė Gilemas. – Ar gatvėje laukia koks draugas?

– Man atrodė, kad viskas gerai, – tarė Fonas.

Smailis stovėjo prie lango ir žiūrėjo į gatvę.

– Išjunk trumpam šviesą, – tarė.

– Palauk koridoriuje, – įsakė Gilemas ir Fonas išėjo išsineš-damas ir Smailio paltą. – Ką nors pamatei? – paklausė priėjęs prie lango.

Londono popietė jau buvo įgavusi rausvai gelsvus vakaro ats-palvius. Viktorijos stiliaus aikštė; viduryje narve įkalintas sodas, jau tamsu.

– Matyt, tik šešėlis, – suurzgė Smailis ir atsisuko į Esterheizą. Laikrodis ant židinio atbrailos suskambino keturias. Tikriausiai jį prisuko Fonas.

– Noriu tau išsakyti vieną tezę, Tobi. Užuominą apie tai, kas vyksta. Ar galiu?

Esterheizas nė nekrustelėjo. Jo mažytės rankytės buvo padė-tos ant medinių krėslo porankių. Sėdėjo patogiai, bet kiek įsi-tempęs, nublizgintų batų nosys ir kulnai suglausti.

– Tau net nebūtina kalbėti, bet klausydamasis niekuo nerizi-kuoji, ar ne?

– Gal.

– Viskas vyko prieš dvejus metus. Persis Alelainas nori Kontro-lieriaus darbo, bet Cirke jo balsas nieko nereiškia. Kontrolierius

tuo pasirūpino. Jis serga, bet Persis vis tiek negali jo išstumti. Pameni tuos laikus?

Esterheizas linktelėjo.

– Vienas iš tų ramių laikotarpių, – tarė Smailis. – Darbo išorėje nėra, tad pradedame regzti intrigas viduje, šnipinėjame vieni kitus. Vieną rytą Persis sėdi savo kabinete ir nežino, ko griebtis. Turi susitikimą kaip operacijų direktorius, bet iš tiesų jis tik balso neturintis tarpininkas tarp tolimesnių sekcijų ir Kontrolieriaus. Staiga atsidaro jo kabineto durys ir kažkas įeina vidun. Pavadinsime jį Džeraldu, tai tik vardas. „Persi, – sako įėjusysis. – Aptikau milžinišką rusų šaltinį. Tai aukso kasyklos." Galbūt jis tai pasako, kai jie išeina laukan. Supranti, Džeraldas savo srities žinovas, jis nemėgsta kalbėti, kai aplink daugybė sienų ir telefonų. Galbūt jie pasivaikščioja parke arba pasivažinėja automobiliu. Galbūt kažkur pavalgo. Šioje vietoje Persis gali tik klausytis. Persis turi nedaug patirties su Europa, ypač Čekija ir Balkanais. Jis įnirtingai kovojo Pietų Amerikoje, o po to dirbo kolonijose: Indijoje, Vidurio Rytuose. Jis nieką teišmano apie čekus ir rusus, raudona jam yra tik raudona. Argi ne taip?

Esterheizas suspaudė lūpas ir truputį susiraukė lyg sakydamas, kad niekada nėra aptarinėjęs viršininko.

– O Džeraldas šių reikalų ekspertas. Visą gyvenimą lakstė po Rytų turgus. Persiui tai nesuprantama, bet jis nori mokytis. Džeraldas sako, kad rusų šaltinis gali būti pelningiausias, kokį Cirkas kada nors turėjo. Jis nenori pasakoti per daug, bet tikisi greitai gauti pavyzdžių, o kai gaus, nori, kad Persis užmestų akį

ir pamatytų, kokia tai kokybė. Smulkmenas aptars vėliau. „Bet kodėl aš? – klausia Persis. – Kaip čia yra?“ „Persi, – atsako Džeraldas. – Kai kurie mūsų iš regioninių sekcijų jaudinamės dėl nesėkmingų operacijų skaičiaus. Panašu, kad čia yra kažkoks užkeikimas. Cirke per daug apkalbų. Įsileidžiama per daug žmonių. Lauke mūsų agentai remiami prie sienos, mūsų tinklai naikinami, kiekviena nauja operacija baigiasi avarija gatvėje. Norime tai pataisyti.“ Džeraldas nėra maištininkas ir labai stengiasi neparodyti, kad Cirke yra išdavikas, kuris sugadina visas operacijas, nes mudu žinome, kad prasidėjus tokioms kalboms mašina sustoja. Šiaip ar taip, Džeraldas pageidauja ir raganų medžioklės. Jis užsimena, kad per jungtis laša, o netvarka viršuje nulemia nelaimes apačioje. Visa tai kaip muzika Persio ausims. Jis išvardija visus paskutinius skandalus ir net pamini paties Alelaino nuotykius Rytuose, kuomet viskas išslydo iš rankų ir Persis vos neatsisveikino su karjera. Tuomet pateikia savo pasiūlymą. Na, bent jau mano tezėje; nepamiršk, kad tai tik tezė.

– Žinoma, Džordžai, – Tobis apsilaižė lūpas.

– Kita tezė teigia, kad Alelainas pats yra Džeraldas, bet aš tuo netikiu: netikiu, kad Alelainas išlįstų laukan, nusipirktų aukščiausios klasės rusų šnipą ir viską tvarkytų pats. Manau, kad greit susimautų.

– Taip, – visiškai tikras pritarė Esterheizas.

– Taigi mano tezėje Džeraldas Persiui sako: „Mes – tai yra aš ir kitos panašiai mąstančios sielos, susijusios su projek-

tu – norėtume pabūti tau tėvu, Persi. Mes ne politikai, mes operatyvininkai. Mes nesuprantame Vaitholo džiunglių, bet tau tai vieni juokai. Tu susitvarkyk su komitetais, o mes pasirūpinsime Merlinu. Jei būsi mūsų saugiklis ir saugosi mus nuo nesėkmių, o tai reiškia, kad žinios apie operaciją bus minimalios, mes tieksime tau savo gėrybes." Jie aptaria būdus ir priemones, kaip viską įgyvendinti, o po to Džeraldas palieka Persį laukti trupinių. Savaitę, mėnesį, nežinau. Pakankamai ilgai, kad Persis gerai viską apgalvotų. Vieną dieną Džeraldas atneša pirmąjį pavyzdį. Žinoma, jis puikus. Labai, labai puikus. Taip jau sutampa, kad tai su laivynu susijusi informacija. Geriau ir būti negali, nes Persis puikiai sutaria su admiralitetu, tai jo rėmėjų klubas. Taigi Persis draugui iš laivyno leidžia užmesti akį į pavyzdį. Abu sužavėti. „Iš kur tai? Ar bus daugiau?" Bus daug daugiau. O šaltinis kol kas didžiulė paslaptis, bet juk taip ir turėtų būti. Atleiskite, jei prašaunu pro šalį, bet remiuosi tik viena byla.

Paminėjus bylą, pirmą ženklą, kad galbūt Smailis veikia oficialiai, Esterheizas aiškiai sunerimo. Įprastą lūpų laižymą palydėjo linktelėjimas ir familiari išraiška, lyg taip Tobis mėgintų parodyti, kad jis taip pat skaitė tą bylą ir priėjo tokias pačias išvadas kaip ir Smailis. Džordžas minutėlei stabtelėjo ir gurkštelėjo arbatos.

– Gal dar puodelį, Tobi? – paklausė.

– Aš pasirūpinsiu, – tarė Gilemas labiau ryžtingai nei svetingai. – Arbatos, Fonai, – sušuko per duris. Jos iškart atsidarė ir ant slenksčio išdygo Fonas su puodeliu rankoje.

Smailis ir vėl nupėdino prie lango. Truputį praskleidė užuolaidas ir įsistebeilijo į aikštę.

– Tobi?

– Taip, Džordžai.

– Atsivedei auklę?

– Ne.

– Tikrai?

– Džordžai, kam man auklė, jei rengiausi susitikti tik su Piteriu ir lenku?

Smailis grįžo į savo krėslą.

– Merlinas kaip šaltinis, – tęsė. – Kur aš baigiau? Taip. Taigi paaiškėjo, kad Merlinas iš tiesų yra ne vienas šaltinis, kaip Džeraldas paaiškino Persiui ir dar dviem, kuriuos įtraukė į magiškąjį ratą. Merlinas buvo sovietų agentas, bet panašiai kaip Alelainas jis taip pat buvo disidentų grupelės atstovas. Mums patinka įsivaizduoti save kitų žmonių situacijose ir esu tikras, kad Merlinas Persiui patiko nuo pat pradžių. Ši grupelė, kurios lyderis buvo Merlinas, susidėjo iš kokio pustuzinio panašiai mąstančių sovietų pareigūnų, kurių kiekvienas užėmė aukštą postą. Įtariu, kad su laiku Džeraldas Persiui daugiau pasakojo apie šiuos smulkesnius šaltinius, bet nesu tikras. Merlino darbas buvo sujungti jų medžiagą į vieną ir išsiųsti ją į Vakarus. Per kelis mėnesius jis parodė, kaip įvairiai galima atlikti tą patį darbą. Jis išmėgino įvairiausius metodus, o vienintelis Cirko troškimas buvo aprūpinti jį reikalingomis priemonėmis. Nematomas rašalas, prie taškų nekaltai atrodančiuose laiškuose prilipdytos mikronuotraukos, nenaudojamos

pašto dėžutės Vakarų sostinėse, kurias pripildydavo drąsieji rusai ir pareigingai ištuštindavo Tobio Esterheizo žibintininkai. Net gyvi susitikimai, surengti ir saugomi Tobio auklių.

Smailis stabtelėjo ir žvilgtelėjo pro langą.

– Keli siuntiniai štabui Maskvoje, nors jie niekada nesužinojo, kas jų geradarys. Tik ne slaptas radijas; Merlinui jis nepatiko. Kartą buvo pasiūlymas, kuris nukeliavo net iki iždo, Suomijoje įkurti nuolatinę ilgųjų bangų radijo stotį, kuri tarnautų tik jo tikslams, bet viskas žlugo, kai Merlinas pasakė: „Nieku gyvu." Matyt, mokėsi iš Karlo. Juk žinai, kaip jis nekenčia radijo. Svarbiausia, kad Merlinas mobilus – tai didžiausias jo talentas. Galbūt jis priklauso Maskvos prekybos ministerijai ir naudojasi keliaujančio prekybininko priedanga. Šiaip ar taip, jis turi išteklių ir kelių iš Rusijos. Todėl jo draugai sąmokslininkai nori, kad jis susitartų su Džeraldu, sutartų dėl sąlygų, finansinių sąlygų. Jie nori pinigų. Daugybės pinigų. Bijau, kad šiuo atžvilgiu žvalgyba ir jos klientai yra tokie patys verslininkai kaip ir visi kiti. Labiausiai vertinama tai, kas daugiausia kainuoja, o Merlinas kainuoja labai daug. Ar kada esi nusipirkęs paveikslo kopiją?

– Esu kelias pardavęs, – tarė Tobis ir nervingai nusišypsojo, bet nenusijuokė.

– Kuo daugiau už jį moki, tuo mažiau abejoji. Kvaila, bet taip jau yra. Visiems gera žinoti, kad Merlinas parsidavėlis. Tai mums visiems suprantamas motyvas, ar ne, Tobi? Ypač iždui. Kas mėnesį dvidešimt tūkstančių frankų į Šveicarijos banką: už tokius

pinigus bet kuris mielai pakreiptų kelis principus. Taigi Vaitholas moka jam daugybę pinigų ir laiko jo informaciją neįkainojama. Ir dalis jos tikrai gera. Manau, kad net labai gera, bet juk taip ir turėtų būti. Ir vieną dieną Džeraldas atskleidžia Persiui pačią didžiausią paslaptį. Merlino grupelė susijusi su pačiu Londonu. Turiu pasakyti, kad tai labai gudraus mazgo pradžia.

Tobis padėjo ant stalo savo puodelį ir nosinaite rūpestingai nusivalė lūpų kampučius.

– Remiantis Džeraldu, sovietų ambasados Londone narys gali ir yra pasirengęs veikti kaip Merlino atstovas Londone. Jis užima ypatingas pareigas, dėl kurių ambasadoje gali susisiekti su Maskvoje sėdinčiu Merlinu ir priimti žinutes. Ir, jei bus imtasi visų įmanomų saugumo priemonių, gali būti, kad kartais bus netgi galima su juo susitikti, paklausinėti, užduoti klausimų ir sulaukti atsakymų. Vadinsime jį sovietų pareigūnu Aleksejumi Aleksandrovičiumi Poliakovu ir sutarsime, kad jis kultūrinės sekcijos sovietų ambasadoje narys. Sekate mintį?

– Nieko negirdėjau, – tarė Esterheizas. – Aš kurčias.

– Tiesą sakant, jis jau seniai dirbo Londono ambasadoje, devynerius metus, bet Merlinas jį prisiviliojo visai neseniai. Galbūt tada, kai Poliakovas buvo išvykęs į Maskvą?

– Nieko negirdžiu.

– Labai greitai Poliakovas pasidaro labai svarbus, nes Džeraldas paskiria jį svarbiausiu „Burtų“ operacijos žmogumi. Laiškeliai Amsterdame ir Paryžiuje, nematomas rašalas, mikronuotraukos – visa tai tęsiasi, bet ne taip intensyviai. Gali-

mybė turėti Poliakovą greta per daug patogi, kad ją praleistum. Geriausia Merlino medžiaga į Londoną patenka diplomatiniame lagaminėlyje: Poliakovui reikia tik atplėšti vokus ir perduoti juos kolegoms Cirke – Džeraldui arba jo įgaliotiniui. Drauge negalime pamiršti, kad ši operacijos dalis yra labai, labai slapta. Žinoma, „Burtų" komitetas taip pat slaptas, bet didelis. Tai neišvengiama. Didelė operacija, dideli ištekliai, vien apdoroti reikia daugybės klerkų: perrašinėtojų, vertėjų, koduotojų, mašininkų, vertintojų ir dar Dievas žino ko. Visa tai Džeraldo nė kiek nejaudina, tiesą sakant, jam netgi patinka, nes būti Džeraldu reiškia būti vienam iš minios. Ar „Burtų" komitetui vadovaujama iš apačios? Ar iš vidurio? Iš viršaus? Man patinka Karlo posakis apie komitetus. Kiniškas, ar ne? Komitetas – tai gyvūnas su keturiomis užpakalinėmis kojomis.

– Bet tas ryšys su Londonu – Poliakovo koja, – ši dalis priklauso pirminiam magiškam ratui. Skordenko, de Silskis, – visi gali ieškoti Merlino kaip išprotėję. Čia, Londone, operacijai vadovauja brolis Poliakovas – mazgas užrištas ir tai labai ypatinga paslaptis dėl labai ypatingų priežasčių. Tu, Persis, Bilas Heidonas ir Rojus Blandas. Jūs keturi esate magiškasis ratas. Taip? Dabar pamėginkime pagalvoti, kaip viskas veikia. Visi žinome, kad yra namas. Susitikimai jame rengiami kruopščiai – juk tuo galime pasirūpinti. Kas su juo susitinka, Tobi? Kas vadovauja Poliakovui? Tu? Rojus? Bilas?

Paėmęs platųjį kaklaraiščio galą Smailis jį apvertė pamušalu į viršų ir ėmė blizginti akinius.

– Visi, – pats atsakė į savo klausimą. – Kaip taip gali būti? Kartais su juo susitinka Persis. Manau, kad būdamas su juo Persis atskleidžia savo diktatoriškąją pusę: „Ar ne laikas pasiimti atostogų? Ar šią savaitę kalbėjai su žmona?“ Persiui tai puikiai sektųsi, bet „Burtų“ komitetas jį tausoja. Tai didysis ir labai vertingas jų ginklas. Juk yra Bilas Heidonas; Bilas susitinka su juo. Manau, kad tai nutinka kiek dažniau. Bilas rusams daro didelį įspūdį, be to, sugeba pralinksminti. Esu tikras, kad jis ir Poliakovas turėtų puikiai sutarti. Tikriausiai Bilas sužibėjo per apklausas ir papildomus klausimus. Įsitikino, kad Maskvą pasieks teisinga žinutė. Kartais kartu pasiima Rojų Blandą, o kartais Rojus eina vienas. Manau, kad jie kaip nors susitaria. Žinoma, Rojus ekonomikos ekspertas ir sovietų periferijos žinovas, tad jie tikrai turi apie ką pasikalbėti. Ir kartais – per gimtadienius ar Kalėdas, ar iškilus reikalui padėkoti ir aptarti pinigus – pastebėjau, kad yra skirta nedidelė suma pasilinksminimams, – kartais, kad būtų smagiau, einate visi keturi, pakeliate taures į karaliaus Merlino sveikatą per jo įgaliotinį Poliakovą. Žinoma, manau, kad Tobis taip pat turi apie ką pasikalbėti su Poliakovu. Reikia aptarti mainus, yra įvairiausių naudingų smulkmenų, kurios labai praverčia kasdieniuose žibintininkų darbeliuose. Taigi Tobis taip turi solo sesijų. Galiausiai neturėtume pamiršti vietinės Poliakovo įtakos, ką jau kalbėti apie tai, kad jis yra Merlino atstovas Londone. Ne kasdien Londone turime prijaukintą sovietų diplomatą, valgantį mums iš rankų. Truputis pamokymų, kaip elgtis su kamera, ir Poliakovas būtų labai naudingas einamuosiuose reikaluose.

Jis nė sekundėlei neišleido Tobio iš akių.

– Įsivaizduoju, kad ir pats Poliakovas susuktų kelias juostas. Ir vieno iš tų, kurie su juo matosi, darbas yra papildyti jo atsargas: nugabenti jam mažyčius paketėlius. Paketėlius su juostomis. Žinoma, juos atidaryti galima tik tam tikromis sąlygomis, juk jie atkeliavę iš Cirko. Sakyk, Tobi, ar tau girdėtas Leipinas?

Tobis apsilaižė, susiraukė, šyptelėjo ir palenkė galvą į priekį.

– Žinoma, Džordžai, žinau Leipiną.

– Kas įsakė žibintininkams sunaikinti pranešimus apie Leipiną?

– Aš.

– Savo iniciatyva?

Šypsena tapo dar platesnė.

– Klausyk, Džordžai, tomis dienomis kelis kartus paskambinau viršun.

– O kas pasakė, kad Koni Saks turi būti nustumta apačion?

– Manau, kad tai padarė Persis. Sakykime, kad Persis, gal Bilas. Žinai, kokia didelė operacija. Darbų daugybė, nuolat reikia kur nors skubėti, – gūžtelėjo pečiais. – Gal Rojus?

– Tai vykdydavai visų jų įsakymus, – ramiai tarė Smailis. – Nė kiek neatsirinkdamas. Turėtum žinoti, kad taip negalima.

Esterheizui tai visai nepatiko.

– Kas liepė atleisti Maksą, Tobi? Tie patys trys žmonės? Supranti, turiu viską pranešti Leikonui. Pastaruoju metu jis labai mus spaudžia. Matyt, jam ant kulnų lipa Ministras. Kas?

– Džordžai, panašu, kad kalbėjaisi ne su tais žmonėmis.

– Na, bent vienas iš mūsų tai tikrai, – maloniai sutiko Smailis. – Jie taip pat nori žinoti apie Vesterbį: kas jį užčiaupė. Tas pats žmogus, kuris nusiuntė tave į Saratę su tūkstančiu svarų grynaisiais, kurie turėjo atimti Džimui Prido atmintį? Man rūpi tik faktai, Tobi, ne skalpai. Juk pažįsti mane, aš nekerštingas. Taigi galime sakyti, kad tu nelabai ištikimas. Klausimas tik kam. Jie labai nori žinoti. Netgi sklinda bjaurios kalbos, kad turės įsikišti saugumas, o to juk niekas nenori. Tai tas pats, kas susiriejus su žmona eiti pas teisėją – neatšaukiamas žingsnis. Kas tau papasakojo apie Bastūną, Siuvėją? Ar žinojai, ką tai reiškia? Išgirdai tiesiogiai iš Poliakovo?

– Dėl Dievo meilės, – sušnabždėjo Gilemas. – Leisk jį apklausti man.

Smailis nekreipė į Piterį dėmesio.

– Pakalbėkime apie Leipiną. Ką jis dirbo?

– Jis dirbo Poliakovui.

– Sekretorius kultūros departamente?

– Jo reporteris.

– Bet brangusis Tobi, ką kultūros atašė veikia su reporteriu?

Esterheizas nė minutėlei nepaleido Smailio iš akių. *Jis kaip šuo, nežino, ar laukti spyrio, ar kaulo*, – pamanė Gilemas. Žvilgsnis nuslydo Džordžo veidu prie rankų, po to vėl grįžo prie veido, vis ieškodamas išdavikiškų ženklų.

– Nebūk kvailas, Džordžai, – nerūpestingai tarstelėjo Tobis. – Poliakovas dirba Maskvos Centrui. Žinai tai ne prasčiau už mane, – jis sukryžiavo savo mažytes kojeles ir grįžus pirminiam akiplėšiškumui atsilošė kėdėje bei gurkštelėjo arbatos.

O Smailis, Gilemo akimis, trumpam atsitraukė; iš to Gilemas nusprendė, kad jis labai savimi patenkintas. Galbūt dėl to, kad Tobis pagaliau prakalbo.

– Nagi, Džordžai, – tarė Tobis. – Tu ne vaikas. Pagalvok, kiek jau įvykdėme tokių operacijų. Mes papirkome Poliakovą. Jis Maskvos banditas, bet mūsų žmogus, todėl prieš saviškius turi apsimesti, kad mus šnipinėja. Kaip daugiau galėtų išsisukti? Taigi retkarčiais ateina pas mus ko nors pasirinkti, o mes jam duodam. Visokios smulkmenos, kurias jis perduoda namo, o Maskvoje jį visi už tai giria ir labai didžiuojasi.

Jei dabar Gilemo galvoje kunkuliavo įtūžis, sumišęs su pagarbia baime, tai Smailis buvo visiškai ramus.

– Ir tai standartinis jūsų ketverto pasakojimas?

– Na, nežinau, ar standartinis, – tarė Esterheizas ir labai vengriškai krestelėjo galvą ir atvertė delną.

– Tai kas yra Poliakovo agentas?

Gilemas puikiai suprato, kad Smailiui šis klausimas labai svarbus: jis ilgai iki jo keliavo. Laukdamas ir stebėdamas Esterheizą, kuris nebeatrodė toks užtikrintas, Gilemas pamažu suprato gudrųjį Karlo mazgą ir paskutinio pokalbio su Alelainu esmę.

– Klausiu labai paprasto dalyko, – mygo Smailis. – Kas Poliakovo agentas Cirke? Dėl Dievo meilės, Tobi, nebūk bukaprotis. Jei Poliakovas susitinka su jumis apsimesdamas, kad jus šnipinėja, vadinasi, Cirke turi šnipą. Tai kas jis? Po susitikimo su jumis negali grįžti į ambasadą su kažkokiais niekniekiais ir sakyti: „Štai ką jums turiu." Turi būti istorija ir dar labai gera: su visais

pataikavimais, verbavimu, susitikimais, pinigais ir motyvais. Juk tai ne tik Poliakovo priedanga, tai jo gelbėjimosi virvė. Ji turi būti įtikinama. Sakyčiau, kad šiame žaidime tai labai svarbu. Tai kas jis? – maloniai pakartojo Džordžas. – Tu? Tobis Esterheizas apsimeta Cirko išdaviku, kad Poliakovas galėtų užsiimti savais reikalais? Tobi, nusipelnei medalio.

Jie palaukė, kol Tobis pagalvos.

– Patraukei į labai ilgą kelią, Džordžai, – galiausiai tarė Tobis. – Kas nutiks, jei nepasieksi tikslo?

– Net kai už manęs Leikonas?

– Atsivesk Leikoną čionai. Ir Persį, Bilą. Kodėl pasičiupai mažiausią? Eik pas didelius žmones ir kabinėkis prie jų.

– Aš maniau, kad dabar tu *esi* didelis žmogus. Puikiai tiktum tam vaidmeniui, Tobi. Vengrų šaknys, apmaudas dėl paaukštinimo, neblogas priėjimas, bet ne per didelis... greitai mąstantis, mėgsta pinigus... turėdamas tokį agentą kaip tu Poliakovas turėtų puikią priedangą. Trys didieji duoda tau smulkmenas, tu jas perduoti Poliakovui, Centras mano, kad Tobis jų žmogus, visi sotūs, visi patenkinti. Vienintelė problema iškyla, kai pasirodo, kad visą laiką dalinai Poliakovui karūnos brangakmenius, o mainais gavai rusų kapeikas. Jei paaiškėtų, kad taip ir yra, tau prireiktų labai gerų draugų. Tokių kaip mes. Taigi tokia mano tezė. Džeraldas – rusų kurmis, kuriam vadovauja Karlas. Jis apsuko Cirką apie pirštą.

Esterheizas atrodė taip, lyg sirgtų.

– Džordžai, paklausyk. Jei tu klysti, aš nenoriu suklysti kartu, supranti?

– Bet jei jis teisus, tai ir tu nori būti teisus, – įsiterpė Gilemas. – Ir kuo greičiau būsi teisus, tuo geriau.

– Žinoma, – tarė Tobis, nepajutęs ironijos. – Žinoma. Supranti, Džordžai, tavo idėja nebloga, bet Jėzau, visi turime antrąją pusę, ypač agentai, tu pamatei tik blogąją. Klausyk: niekas niekada nesakė, kad „Burtai" niekalas. Jie puikūs. Suradai vieną purvais besišvaistantį garsiakalbį ir aplėkei pusę Londono. Aš darau, kas man liepta. Aišku? Man liepia pabūti Poliakovo marionete, aš taip ir darau. Paduoti jam kažkokią juostą, paduodu. Aš labai pavojingoje situacijoje, labai pavojingoje.

– Apgailestauju, – tarė Smailis nuėjęs prie lango, kur pro plyšelį tarp užuolaidų vėl apžiūrinėjo aikštę. – Tikriausiai daug jaudiniesi.

– Labai, – iškart sutiko Tobis. – Turiu opų, negaliu valgyti. Labai kebli padėtis.

Gilemo pykčiui, minutėlę visi užjaučiamai tylėjo dėl keblios Tobio padėties.

– Tobi, tu juk nemeluotum dėl tų auklių, ar ne? – paklausė Smailis vis dar stovėdamas prie lango.

– Džordžai, prisiekiu pridėjęs ranką prie širdies.

– Ką panaudotum tokiam darbui? Automobilius?

– Gatvės menininkus. Prie autobusų stotelės pastatyčiau autobusą.

– Kiek?

– Aštuonis, dešimt. Šiuo metų laiku gal šešis. Daug kas serga, žinai, Kalėdos, – tarė niūriai.

– O vieną žmogų?

– Niekada. Tikriausiai išprotėjai. Vieną žmogų! Manai, kad vadovauju kavinukei?

Smailis atsitraukė nuo lango ir vėl prisėdo.

– Džordžai, tavo idėja siaubinga. Jėzau, aš juk patriotas, – pakartojo Tobis.

– Koks Poliakovo darbas Londono štabe? – paklausė Smailis.

– Polis dirba vienas.

– Vadovauja savo šnipui Cirke?

– Žinoma. Jis nieko nedirba, kad turėtų laiko vadovauti Tobiui, šnipui. Viską apgalvojame, prasėdime valandų valandas. „Klausyk, – sakau. – Bilas mane įtaria, mano žmona mane įtaria, vaikui tymai, o aš negaliu sumokėti gydytojui." Visas nesąmones, kurias paprastai pasakoja agentai, aš pasakoju Poliui, o jis viską perduoda namo kaip auksą.

– O kas Merlinas?

Esterheizas papurtė galvą.

– Bet žinai, kad jis dirba iš Maskvos, – tarė Smailis. – Ir yra sovietų žvalgybos narys, ar ne?

– Tiek girdėjau, – sutiko Esterheizas.

– Taip Poliakovas gali su juo bendrauti. Žinoma, Cirko interesais. Slaptai, kad jo žmonės nieko neįtartų.

– Žinoma, – pritarė jo dejonei Tobis, bet kažkodėl atrodė, kad Smailis klausosi ne to, kas vyksta kambaryje.

– O Bastūnas, Siuvėjas?

– Nežinau, kas tai. Darau, ką man liepia Persis.

– Ir Persis liepė susitarti su Džimu Prido?

– Taip. Nors gal Bilas arba Rojus; taip, Rojus. Turiu valgyti, Džordžai, supranti? Negaliu pats savęs pražudyti.

– Tai tobula klasta, juk tu tai supranti, Tobi? – tyliai ir svajingai tarė Džordžas. – Laikykim tai *klasta.* Tuomet išeina, kad visi teisuoliai klysta: Koni Saks, Džeris Vesterbis... Džimas Prido... net Kontrolierius. Abejojantieji nutildomi dar nespėję prabilti... Pristačius pagrindinį melą, viskas apsiverčia aukštyn kojom. Maskvos Centras turi galvoti, kad turi svarbų šaltinį Cirke; Vaitholas galvoja taip pat. Tuomet matome, kad Džeraldas įkalbėjo mus smaugti savo pačių vaikus. Kitame kontekste tai atrodytų labai gražiai, – pastebėjo Džordžas. – Vargšeli Tobi, taip, aš suprantu. Tau turėjo būti sunku lakstyti tarp jų visų.

Esterheizas jau buvo parengęs kitą kalbą.

– Žinoma, jei tik galiu padaryti ką nors realaus, praktiško, man bus malonu padėti, juk pažįsti mane, Džordžai. Mano vaikinai puikiai išmokyti, jei nori juos pasiskolinti, galime susitarti. Žinoma, pirma turėsiu šnektelėti su Leikonu. Aš tik noriu, kad viskas susitvarkytų. Cirko labui. Tik tiek tenoriu. Gero firmai. Aš kuklus žmogus, man nieko nereikia, gerai?

– Kur toji slaptavietė, kurią nupirkote Poliakovui?

– Lok Gardensas penki, Kamden Taunas.

– Su namų tvarkytoja?

– Ponia Makreg.

– Ir pasiklausytoja?

– Žinoma.

– Ar yra įmontuotas radijas?

– O kaip tu manai?

– Tai Makreg rūpinasi namu ir įrašymo įranga.

Išsigandęs ir nuleidęs galvą Tobis pripažino, kad taip ir yra.

– Dabar pat jai paskambinsi ir pasakysi, kad ateisiu pernakvoti ir norėsiu pasinaudoti įranga. Pasakyk, kad jai turiu ypatingą užduotį ir ji turi daryti viską, ko paprašysiu. Atvyksiu apie devynias. Kaip susisiekti su Poliakovu, jei nori skubiai susitikti?

– Mano vaikinai turi kambarėlį Haverstok Hile. Polis kas rytą važiuoja pro šalį pakeliui į darbą ambasadoje ir kiekvieną vakarą pakeliui namo. Jei jie pakabina geltoną plakatą, draudžiantį eismą, tai signalas susitikti.

– O vakare arba savaitgalį?

– Skambutis supainiojus numerį, bet tai niekam nepatinka.

– Ar kada bandėte?

– Nežinau.

– Nori pasakyti, nesiklausai jo telefono?

Tyla.

– Noriu, kad savaitgalį pasiimtum laisvadienį. Ar tai Cirke ką nors nustebintų? – Esterheizas entuziastingai papurtė galvą. – Esu tikras, kad šiaip ar taip tuo metu norėtum būti kuo toliau, – Esterheizas linktelėjo. – Pasakyk, kad turi problemų dėl merginos ar bet kokių kitų problemų. Greičiausiai naktį praleisi čia. Gal net dvi. Tave prižiūrės Fonas, virtuvėje yra maisto. Kaip tavo žmona?

Stebimas Gilemo ir Smailio Esterheizas sumaigė Cirko numerį ir paprašė sujungti su Filu Portu. Puikiai atliko savo vaidmenį: truputis savigailos, truputis sąmokslo, keli juokeliai. Kažkokia jį įsimylėjusi mergina iš šiaurės grasina siaubingais dalykais, jei jis tuoj pat neatvyks jos nuraminti.

– Gali nepasakoti, žinau, kad tau nuolat taip nutinka, Filai. Ei, kaip tavo gražioji sekretorė? Ir klausyk, Filai, jei iš namų paskambintų Mara, pasakyk, kad Tobis vykdo labai svarbią užduotį, gerai? Sprogdina Kremlių, grįš pirmadienį. Pakalbėk įtikinamai, gerai? Sėkmės, Filai.

Jis padėjo ragelį ir surinko numerį šiaurės Londone.

– Sveiki, ponia M, čia jūsų mėgstamas vaikinas, pažįstate balsą? Gerai. Klausykite, šįvakar atsiųsiu jums lankytoją, seną draugą, labai nustebsite. Ji manęs nekenčia, – sušnabždėjo pridengęs mikrofoną. – Nori patikrinti elektros laidų instaliaciją. Paskui patikrinkite, įsitikinkite, kad viskas gerai veikia.

– Jei kels problemų, – kerštingai tarė Gilemas Fonui išeidamas, – surišk rankas ir kojas.

Laiptinėje Smailis švelniai palietė jo ranką.

– Piteri, noriu, kad mane pridengtum. Padarysi? Duok man kelias minutes, o po to paimk mane nuo Marlo gatvės kampo. Laikykis vakarinio šaligatvio.

Gilemas palaukė, po to žengė į gatvę. Lauke dulksnojo, tad ore laikėsi atodrėkio šiluma. Ten, kur švietė žibintai, drėgmė formavo debesėlius, bet šešėlyje jos nesimatė: mažyčiai lašeliai pablogino matomumą, tad ėjo prisimerkęs. Jis apėjo sodus ir įėjo į gražų kiemelį į pietus nuo susitikimo vietos. Pasiekęs Marlo gatvę, perėjo į vakarinį šaligatvį, nusipirko vakarinį laikraštį ir ėmė lėtai pėdinti palei parke soduose pasislėpusias vilas. Jis skaičiavo pėsčiuosius, dviratininkus, automobilius, kol galiausiai tolumo-

je priešais pamatė iš lėto ateinantį Džordžą Smailį – namo keliaujančio londoniečio prototipą.

– Komanda? – paklausė Gilemas.

Smailis tiksliai atsakyti negalėjo.

– Netoli Abingdono vilos. Pereisiu į kitą pusę, – tarė. – Dairykis veikiančio savarankiškai, bet dairykis!

Gilemui stebint Smailis staiga sustojo, lyg būtų prisiminęs kažką svarbaus, žengė į gatvę tarp pasipiktinusių vairuotojų ir dingo alkoholinių gėrimų parduotuvėje. Tuomet Gilemas pastebėjo, ar bent jau manė, kad pastebėjo, kaip iškart po jo žengė aukšta sulinkusi figūra tamsiu paltu, bet kaip tik tuo metu sustojo autobusas ir uždengė Smailį bei jo persekiotoją; o kai jis nuvažiavo, tikriausiai kartu nusivežė ir nepažįstamąjį, nes ant šaligatvio liko tik senyvas vyriškis juodu plastikiniu lietpalčiu ir medžiagine kepuraite; kai iš parduotuvės nešinas savo rudu krepšiu išlindo Smailis, jis net nepakėlė akių nuo savo laikraščio. Po to Gilemas pasekiojo Smailį po Kensingtono keliukus, skverus ir kiemus. Tik kartą, kai Gilemas pamiršo Smailį ir instinktyviai atsisuko pasižiūrėti, kas eina jam už nugaros, pasirodė, kad su jais eina trečia figūra, šešėlis, prisispaudęs prie plytų mūrų tuščioje gatvėje, bet kai atsigręžė antrą kartą, jis jau buvo dingęs.

Vėliau tą naktį nutiko dar daug keistų dalykų; viskas vyko per greitai, kad galėtų ką nors išskirti. Tik po kelių dienų suprato, kad toji figūra, ar jos šešėlis, jam kažkur matyta, bet net ir po to dar kurį laiką negalėjo suprasti kur. Tuomet vieną rytą staiga nubudęs suprato: šiurkštus, kariškas balsas, giliai paslėptas švelnumas, sieninio raketė, užkišta už seifo jo kabinete Brikstone, kuri pravirkdė bejausmę sekretorę.

35

Tikriausiai vienintelis dalykas, dėl kurio Stivas Maklevoras kaltino save tą vakarą, buvo neužrakintos keleivio durelės. Įlipęs iš vairuotojo pusės aplaidžiai nepastebėjo, kad kitos durys neužrakintos. Džimas Prido mėgdavo sakyti, kad išlikimas – tai begalinis sugebėjimas įtarinėti. Pagal šį puristinį pavyzdį Maklevoras turėjo įtarti, kad tokiu bjauriu piko metu tokį bjaurų vakarą vienoje iš triukšmingų šoninių gatvelių, vedusių į Eliziejaus laukus, Rikis Taras atidarys keleivio dureles ir sulaikys jį grasindamas nušauti. Deja, šiais laikas Paryžiaus štabe niekas nesirūpina, kad darbuotojai išliktų budrūs. Didžiąją darbo dienos dalį Maklevoras surašinėjo savo išlaidas ir skaičiavo darbuotojų atlyginimus. Penktadienio monotoniją suardė tik ilgokas reikalas su pavojingu anglofilu prancūzų saugumo labirinte.

Jo automobilis, paliktas po citrinmedžiu, kuris vadavosi mirtimi nuo išmetamųjų dujų, turėjo ekstrateritorialų registracijos numerį ir užpakalyje prilipdytą „KK", nes dirbo su konsulo priedanga. Maklevoras buvo Cirko vyresnysis, nedidukas,

žilaplaukis jorkšyrietis, kurio karjera susidėjo iš daugybės konsulinių susitikimų, pasauliui nedariusių jokio įspūdžio. Ypač Paryžiui. Prancūzai jam nerūpėjo, padirbėjęs Tolimuosiuose Rytuose suprato, kad Prancūzija ne jam, bet tai buvo puiki pensijos preliudija. Gera alga, patogus butas, o per pastaruosius dešimt mėnesių iš jo buvo paprašyta tik pasirūpinti keliaujančiu agentu, šį tą patikrinti, pabūti paštininku kažkokiame Londono stoties sąmoksle ir užimti svarbius svečius.

Bent jau iki šiol, nes dabar sėdėjo automobilyje su į šonkaulius įremtu ginklu ir Taro ranka ant peties, kuri buvo pasirengusi nusukti sprandą, jei tik pamėgintų ką nors iškrėsti. Vos per porą pėdų nuo automobilio prabėgo į metro skubančios merginos, o eismas priekyje visiškai sustojo. Taip jis gali stovėti gerą valandą. Nieko nedomino stovinčiame automobilyje jaukiai besišnekučiuojantys vyriškiai.

Taras kalbėjo nuo tada, kai Maklevoras įsėdo. Sakė, kad turi nusiųsti žinutę Alelainui. Ji bus asmeniška, todėl ją užšifruoti turės jis, o Taras stovės šalia įrėmęs į pašonę ginklą.

– Ką sumanei, Riki? – pasiskundė Maklevoras, kai jie drauge žingsniavo atgal į štabą. – Juk žinai, kad visi tavęs ieško. Jei suras, gyvam nudirs odą.

Jis apsvarstė galimybę greitai atsisukti į užpuoliką, jį sugriebti ir nusukti sprandą, bet žinojo, kad nėra pakankamai greitas ir Taras jį nužudys.

Maklevorui atrakinus duris ir įjungus šviesas Rikis paskelbė, kad žinutė pasieks maždaug du šimtus grupių. Kai Maklevoras

ją išsiųs, jie sėdės prie aparato ir lauks Persio atsakymo. Jei Taro nuojauta neapgauna, iki rytojaus Persis atsidurs Paryžiuje, kad surengtų konferenciją su Rikiu. Ši konferencija taip pat vyks štabe, nes mažiau tikėtina, kad rusai mėgins jį nužudyti britų valdose.

– Visai pasiutai, Riki. Tave nužudyti nori ne rusai, o mes.

Priedangos vaidmenį atliko pati pirma patalpa, registratūra. Joje stovėjo senas medinis stalas, o ant pilkos sienos kabojo pasenę pranešimai Britanijos piliečiams. Čia Rikis Taras kaire ranka apieškojo Maklevorą, bet ginklo nerado. Pastatai buvo išdėstyti apie vidinį kiemą, tad svarbiausi reikalai – šifravimo kambariai, saugyklos ir aparatai – buvo kitoje jo pusėje.

– Išsikraustei iš proto, Riki, – monotoniškai įspėjo Maklevoras, rodydamas kelią per kelis tuščius kabinetus ir spausdamas šifravimo kambario skambutį. – Visada manei, kad esi Napoleonas Bonapartas, bet dabar visai pasidavei šiai iliuzijai.

Geležinės durelės prasivėrė ir tarpelyje pasirodė kvailas veidas.

– Gali eiti namo, Benai. Eik namo pas žmoną, bet būk prie telefono, jei man tavęs prireiktų. Palik knygas ten, kur jos yra, ir įkišk raktelius į mašinas. Turiu susisiekti su Londonu.

Veidas atsitraukė ir jie palaukė, kol vaikinas atrakino duris iš vidaus: vienas raktas, antras raktas, spyna klaktelėjo.

– Šis džentelmenas iš Rytų, Benai, – paaiškino Maklevoras durims atsidarius. – Jis vienas iš svarbiausių mano žmonių.

– Sveiki, sere, – tarė Benas. Jis buvo aukštas ir atrodė kaip matematiką išmanantis nemirkčiojantis vyrukas su akiniais.

– Pasimatysime, Benai. Neišskaičiuosiu iš tavo atlyginimo. Turi laisvą savaitgalį ir nesi man nieko skolingas. Iki.

– Benas liks čia, – tarė Taras.

Kembridžo Cirke švietė geltonos šviesos ir trečiame drabužių parduotuvės aukšte stovinčiam Mendeliui atrodė, kad šlapias degutbetonis blizga kaip pigus auksas. Artėjo vidurnaktis, jis stovėjo toje pačioje vietoje jau tris valandas. Stypsojo tarp tinklinių užuolaidų ir rėmų drabužiams kabinti. Stovėjo kaip viso pasaulio policininkai: svoris vienodai paskirstytas ant abiejų pėdų, kojos tiesios, truputį atsilošęs. Skrybėlę buvo užsimaukšlinęs kiek įmanoma žemiau ir pasistatęs palto apykaklę, kad nesimatytų balto veido, tačiau įėjimą stebinčios akys blizgėjo kaip katino tamsiame koridoriuje. Jis gali laukti dar tris, jeigu reikia, netgi šešias valandas: Mendelis grįžo į senas vėžes, jis užuodė medžioklę. Be to, buvo naktinis paukštis; matavimosi kambario tamsa buvo geriausias žadintuvas. Iš gatvės sklindanti šviesa blyškiai atsispindėjo ant lubų. Visa kita – darbo stalai, audinių rietimai, audeklu uždengtos mašinos, garinė laidynė, princų nuotraukos su autografais – buvo čia tik todėl, kad matė juos anksčiau šią popietę; šviesa jų nepasiekė, net dabar vos įžiūrėjo kontūrus.

Pro savo langą matė beveik visas pagrindines prieigas: aštuonis ar devynis skirtingus kelius ir skersgatvius, kurie kažkodėl pasirinko Cirką kaip savo susitikimo vietą. Tarp jų stovėjo bjaurūs pastatai pigiais fasadais, primenančiais imperiją: Romos bankas,

teatras, panašus į didelę, išniekintą mečetę. Už jų – aukšti daugiabučiai, išdėstyti kaip robotai, o viršuje rausvas dangus ir pamažu kylantis rūkas.

Jis svarstė, kodėl taip tylu. Teatras seniai ištuštėjo, bet kodėl Sohe, kuris visai šalia, nė vieno taksi, nė vieno dykinėtojo? Šaftesburio aveniu į Kovent Gardeną nenudardėjo nė vienas vaisių sunkvežimis.

Pro žiūronus Mendelis dar kartą apžiūrėjo pastatą kitoje gatvės pusėje. Atrodė, kad jis miega dar giliau nei jo kaimynai. Dvivėrės durys uždarytos, pirmo aukšto languose nė vienos šviesėlės. Tik ketvirtame aukšte, antrame lange iš kairės, buvo matyti auksinis spindesys, ir Mendelis žinojo, kad tai budėtojo kabinetas; jam pasakė Smailis. Jis greitai kilstelėjo žiūronus į stogą, kur dangaus fone šėlo antenų plantacijos; tuomet vėl žemyn į keturis tamsius radijo sekcijos langus.

– Naktį visi vaikšto pro paradines duris, – paaiškino Gilemas. – Tai dėl taupumo, kad reikėtų mažiau budėtojų.

Už tris budėjimo valandas Mendeliui buvo atlyginta tik trimis įvykiais: po vieną per valandą – ne per daugiausia. Pusę devintos „Ford Transit" atgabeno du vyrukus, kurie nešėsi kažką panašaus į amunicijos dėžę. Jie patys atsirakino duris ir vos įėję vidun jas užtrenkė, o tuo metu Mendelis viską atraportavo telefonu. Dešimtą vakaro atvyko furgonas: Gilemas taip pat buvo apie jį įspėjęs. Furgonas surinkdavo svarbius dokumentus iš tolimesnių stočių ir savaitgaliui atveždavo juos saugoti į Cirką. Jis užsukdavo į Brikstoną, Aktoną ir Saratę – būtent tokia tvarka, ir

galiausiai į admiralitetą, o Cirką pasiekdavo apie dešimtą. Šįkart jis atvyko lygiai dešimtą, iš pastato padėti atskubėjo du vyrai; Mendelis atraportavo ir tai, o Smailis kantriai padėkojo:

– Ačiū.

Ar Smailis sėdėjo? Ar buvo tokioje pat tamsoje kaip Mendelis? Kažkodėl Mendelis nujautė, kad taip. Iš visų keistuolių, kuriuos pažinojo, Smailis buvo keisčiausias. Iš pažiūros atrodė, kad vienas nedrįstų ir gatvės pereiti, tačiau jam apsaugos reikėjo ne daugiau nei ežiui. Herojai, – mąstė Mendelis. – Visą gyvenimą vaikiausi banditus ir kur aš dabar? Įsilaužinėju, stoviniuoju tamsoje ir šnipinėju komiksų herojus. Niekuomet jiems nepritarė, kol nesusipažino su Smailiu. Nors dauguma jų buvo mėgėjai, koledžų berniukai; nors dauguma nepaisė konstitucijos; nors geriausia, ką skyrius galėjo padaryti savo ir visuomenės labui, tai sakyti „Taip, sere, ne, sere" ir nutraukti ryšį. Geriau pagalvojus, išskyrus Gilemą ir Smailį, šį vakarą apie herojus jis galvojo būtent taip.

Artėjant vienuoliktai, vos prieš valandą, pasirodė taksi. Paprastas Londono miesto taksi. Jis sustojo prie teatro. Smailis jį buvo įspėjęs ir apie darbuotojų įprotį nevažiuoti taksi iki durų. Kai kurie sustodavo prie „Foyles", kiti – Old Komptono gatvėje ar prie vienos iš parduotuvių; dauguma žmonių turėjo mėgstamus taškus, kuriuos naudojo kaip priedangą. Alelainas buvo pasirinkęs teatrą. Mendelis niekada nebuvo matęs Alelaino, bet turėjo jo aprašymą, todėl stebint pro žiūronus nekilo jokių abejonių: aukštas gremėzdas juodu paltu. Net

pastebėjo, kaip vairuotojas susiraukė dėl tokių menkų arbatpinigių ir kažką sušuko per petį, kol Persis ieškojo raktų.

Gilemas paaiškino, kad paradinės durys nesaugomos, bet užrakintos. Apsaugą sutinki tik viduje, koridoriaus gale pasukęs į kairę. Alelainas įsikūręs penktame aukšte. Šviesos jo kabinete nepamatysi, bet ten yra stoglangis, tad turėtų nušvisti kamino šonas. Taip ir buvo. Po kelių minučių pastebėjo, kaip ant kamino mūro pasirodė gelsvas šešėlis: Alelainas jau savo kabinete.

Ir jaunajam Gilemui reikia atostogų, – pamanė Mendelis. Jau yra *tai* matęs anksčiau – kietuoliai, kurie palūžta sulaukę keturiasdešimties. Jie viską kaupia savyje, apsimeta, kad nieko nėra, remiasi į suaugusiuosius, kurie, kaip vėliau paaiškėja, ne tokie ir suaugę, o po to vieną dieną viskas ima griūti, jų didvyriai suklumpa, o patys sėdi prie stalo ir verkia.

Jis paguldė ragelį ant grindų. Pakėlęs tarė:

– Panašu, kad Bastūnas jau čia.

Tuomet padiktavo taksi numerį ir laukė toliau.

– Kaip jis atrodė? – sumurmėjo Smailis.

– Užimtas, – atsakė Mendelis.

– Toks ir turėtų būti.

Mendelis nusprendė, kad šis tikrai nepalūš; Smailis – vienas iš senųjų ąžuolų. Manai, kad jį nuneš vienas vėjo gūsis, bet kai praūžia audra, jis vienintelis, kuris stovi kur buvęs. Taip mąstant netoli paradinių durų sustojo antras taksi ir laiptais užlipo aukšta, lėta figūra – atrodė kaip žmogus, besirūpinantis savo širdimi.

– O štai ir tavo Siuvėjas, – sumurmėjo Mendelis į telefoną. – Palauk, dar ir Kareivis. Panašu, kad rimtas susirinkimas.

Iš Erlhamo gatvės atlėkė senas „Mercedes 190“, prašvilpė po jo langu, vos išsilaikė posūkyje ir sustojo prie sankryžos su Šering Krosu. Laukan išlipo jaunas vyriškis šviesiais plaukais, užtrenkė dureles ir nupėdino prie durų, net neištraukęs iš užvedimo spynelės raktelio. Po poros minučių ketvirtame aukšte sužibo šviesos – prie susitikimo prisijungė Rojus Blandas.

Dabar belieka sužinoti, kas išeis, – pamanė Mendelis.

36

Lok Gardensas, kuris tikriausiai tokį pavadinimą gavo nuo Kamdeno ir Hampstedo Loko gatvės netoliese, buvo keturių sujungtų devynioliktojo amžiaus namų nuobodžiais fasadais eilė, sustatyta pusračio forma gatvės viduryje. Kiekvienas namas turėjo tris aukštus, rūsį ir sodelį, kuris leidosi iki Regento kanalo. Namai buvo sunumeruoti nuo antrojo iki penktojo: pirmasis, matyt, arba sugriuvo, arba niekada nebuvo pastatytas. Numeris penktas stovėjo šiauriniame gale ir buvo puiki slaptavietė, mat trisdešimties jardų atstumu jį galėjai pasiekti trimis būdais, o pridėjus kanalą – dar dviem. Šiaurėje buvo Kamden Hai gatvė; pietuose ir vakaruose – parkai ir Primrouz Hilas, o šiaip kaimynystė nebuvo niekuo išskirtinė. Kai kurie namai buvo paversti vieno kambario butais, tad lauke buvo dešimt durų skambučių, kurie priminė spausdinimo mašinėlę. Kai kurie namai statyti prašmatniai ir teturėjo vieną butą. Numeris penki turi du: vieną Milei Makreg ir vieną jos nuomininkui ponui Džefersonui.

Ponia Makreg buvo pamaldi ir susikaupusi, tad puikiai tiko stebėti vietinius, nors kažin ar jie suprato jos aistrą. Džefersonas, jos nuomininkas, buvo užsienietis, dirbo su nafta ir daug keliavo. Lok Gardensas buvo jo *pied-à-terre**.

Kaimynai, kurie retai vargindavosi jį pastebėti, manė, kad Džefersonas drovus ir vertas pagarbos. Tą patį jie būtų pagalvoję apie Džordžą Smailį, jei tik būtų jį pastebėję blankioje šviesoje devintą valandą tą vakarą, kai ponia Makreg įleido jį į svetainę ir užtraukė užuolaidas.

Ji buvo tvirta škotė našlė rudomis kojinėmis, trumpais plaukais ir raukšlėta senės oda. Kadangi vienodai mėgo ir Dievą, ir Cirką, Mozambike rūpinosi Biblijos mokyklėle, o Hamburge dalyvavo jūrininkų misijoje; ir nors nuo tada dvidešimt metų dirbo kaip profesionali seklė, visus vyrus vis dar buvo linkusi laikyti nusidėjėliais. Smailis niekaip negalėjo suprasti, ką ji galvoja. Nuo pat jo atvykimo jos manieros turėjo kažkokio gilaus ir vienišo ramumo, ponia Makreg aprodė namus kaip pilies, kurios svečiai jau seniai mirę, šeimininkė.

Pirma pusrūsis, pilnas augalų, atvirukų, žalvarinių stalviršių ir juodų drožinėtų baldų, traukiančių tam tikro amžiaus ir klasės britų moteris; čia gyveno ji pati. Taip, jei Cirkui jos prireikdavo naktį, paskambindavo į rūsio telefoną. Taip, viršuje atskira linija, bet tik skambinti, o ne skambučiams priimti. Rūsio linija pratęsta iki viršuje esančio valgomojo. Po to pirmas aukštas, prabangi prasto ūkvedžių skonio šventykla:

* Pranc. prieglobstis.

akį rėžiantys dryžuoti audiniai, auksuotos kėdės, kurios turėtų atrodyti kaip senovinės, pliušinės sofos su virvelių apvadais. Virtuvė nepaliesta ir purvina. Toliau stiklinis fligelis, pusiau oranžerija, pusiau šiltnamis, kuris žvelgė į sodą ir kanalą. Ant plytelėmis išklotų grindų mėtėsi senas skalbinių gręžimo ir lyginimo įtaisas, varinis katilas ir dėžės su toniku.

– Kur mikrofonai, Mile? – grįžo į svetainę Smailis.

Milė sumurmėjo, kad jie išdėstyti poromis ir paslėpti po tapetais, po porą kiekviename kambaryje pirmame aukšte ir po vieną antrame. Kiekviena pora sujungta su atskiru grotuvu. Jis nusekė jai iš paskos stačiais laiptais. Antrame aukšte baldų nebuvo, išskyrus miegamąjį, kuriame stovėjo pilkas metalinis rėmas su aštuoniomis įrašymo mašinėlėmis: keturiomis apačioje ir keturiomis viršuje.

– Ir Džefersonas apie tai žino?

– Ponas Džefersonas, – griežtai tarė Milė, – turi pasitikėti. Mes juo taip pat pasitikime, – taip ji išreiškė nepasitenkinimą Smailiu ir atsidavimą krikščioniškajai etikai.

Vėl nusileidus žemyn moteris aprodė jungiklius, kurie valdė sistemą. Kiekviename skydelyje buvo po vieną papildomą jungiklį. Kai Džefersonas ar kuris kitas vaikinas, kaip ji išsireiškė, sugalvodavo užsukti ir ką nors įrašyti, pakakdavo spustelėti jungiklį kairėje. Po to sistema buvo suaktyvinama balsu; tai reiškia, kad juostos nesisuko, jei niekas nekalbėjo.

– Ir kur tuo metu būnate jūs, Mile?

Ji paaiškino, kad būna rūsyje, lyg tai būtų vienintelė moteriai tinkama vieta.

Smailis atidarinėjo spinteles, dėžutes, vaikščiojo iš kambario į kambarį. Po to vėl grįžo į oranžeriją su vaizdu į kanalą. Išsitraukęs iš kišenės žibintuvėlį pašvietė į sodo tamsą.

– Kokios saugumo procedūros? – paklausė Smailis ir apdairiai išjungė šviesos jungiklį prie svetainės durų.

Ji atsakė monotoniška liturgija:

– Jei ant slenksčio du pilni pieno buteliai, viskas gerai, galima užeiti. Jei pieno butelių nėra, įeiti negalima.

Oranžerijos pusėje pasigirdo tylus beldimas. Nuskubėjęs į Smailis atidarė stiklines duris ir greitai šnektelėjęs grįžo su Gilemu.

– Pažįstate Piterį, ar ne, Mile?

Gal taip, o gal ir ne, bet jos mažos akutės piktai įsmigo į vyruką. Jis apžiūrinėjo jungiklius ir kažko paieškojo kišenėje.

– Ką jis daro? Jam negalima to daryti. Sustabdykite jį.

Smailis atsakė, kad jei labai jaudinasi, gali nueiti į rūsį ir paskambinti Leikonui. Milė Makreg nieko nedarė, tačiau jos skruostuose atsirado dvi raudonos dėmės, iš pykčio ji net ėmė spragsėti pirštais. Nedideliu atsuktuvu Gilemas atsargiai ištraukė varžtus, nuėmė skydelį ir dabar žvelgė į laidus viduje. Tuomet labai atsargiai apvertė papildomą jungiklį ir vėl priveržė skydelį.

– Na, pamėginkime, – tarė Gilemas ir kai Smailis užlipo viršun patikrinti juostų, jis žemu Polo Robertsono balsu sudainavo „Old Man River“.

– Ačiū, – nulipęs žemyn tarė Smailis. – Puikiai padirbėjai.

Milė nusidangino į rūsį skambinti Leikonui. Smailis tyliai pasirengė. Jis pastatė telefoną šalia krėslo svetainėje ir pasiruošė laisvą praėjimą į oranžeriją. Iš kokakolos šaldiklio virtuvėje paėmė du butelius pieno ir pastatė juos ant slenksčio norėdamas eklektiška Milės kalba pranešti, kad galima užeiti. Tuomet nusiavęs batus paliko juos oranžerijoje ir išjungęs šviesas užėmė postą fotelyje kaip tik tuo metu, kai paskambino Mendelis.

Tuo tarpu Gilemas ant pakrantės pėsčiųjų tako įsikūrė stebėti namo. Šis keliukas uždaromas likus valandai iki tamsos: tuomet jis tampa meilužių pasimatymų vieta ir benamių prieglobsčiu; ir vienus, ir kitus dėl skirtingų priežasčių traukia tiltų tamsa. Tą šaltą naktį Gilemas nepastebėjo nei vienų, nei kitų. Retkarčiais pro šalį pralėkdavo tuščias traukinys, kuris po savęs palikdavo tik dar didesnę tuštumą. Gilemas buvo toks įsitempęs ir apgalvojo tokią daugybę variantų, kad minutėlę naktinę architektūrą ėmė regėti kaip apokalipsę: semaforai ant geležinkelio tilto virto kartuvėmis, Viktorijos stiliaus sandėliai – milžiniškais kalėjimais, kurių grotuoti arkiniai langai šliejosi prie nakties dangaus. Kiek arčiau – žiurkių šiurenimas ir stovinčio vandens dvokas. Tuomet užgeso svetainės šviesos; namas aptemo, tik ten, kur buvo Milės pusrūsio langiukai, matėsi auksiniai ploteliai. Iš oranžerijos jo pusėn atskriejo šviesos spindulys. Išsitraukęs iš kišenės mažytį žibintuvėlį ir

sidabrinį dangtelį, nukreipė jį ton pusėn, iš kurios atsklido šviesa, ir pasignalizavo atgal. Dabar beliko laukti.

Taras numetė gautą telegramą ir vienkartinę kodavimo lentelę iš seifo Benui.

– Nagi, – tarė, – turi užsidirbti savo atlygį. Atplėšk.

– Ji asmeniškai jums, – paprieštaravo Benas. – Žiūrėkite: „Asmeniškai nuo Alelaino, iššifruoti pačiam." Man negalima jos liesti. Tai visiškai slapta.

– Daryk, kaip jis sako, Benai, – tarė Maklevoras stebėdamas Tarą.

Dešimt minučių nė vienas nepratarė nė žodžio. Taras stovėjo kitame kambario gale nei jie, laukė ir labai jaudinosi. Rikis užsikišo ginklą už juosmens, bet į kirkšnies pusę. Jo švarkas buvo numestas ant kėdės. Prakaitas buvo prilipinęs marškinius prie nugaros. Benas skaitė skaičių grupes naudodamasis liniuote ir rūpestingai rašėsi rezultatus į bloknotą priešais. Kad geriau susikauptų, buvo taip stipriai prispaudęs liežuvį prie dantų, kad jį atitraukus pasigirdo pliaukštelėjimas. Padėjęs į šalį pieštuką atkišo Tarui lapelį.

– Perskaityk, – tarė Taras.

Beno balsas buvo nuolankus ir kiek neramus.

– „Asmeniškai Tarui nuo Alelaino, iššifruoti pačiam. Prieš sutikdamas su prašymu prašau paaiškinimo ir/ar mainų pavyzdžių. Medžiaga turi būti originali. Leisk priminti apie tavo keblią padėtį, kuri susiklostė po gėdingo dingimo taškas siūlau tuoj pat viską papasakoti Maklevorui kartoju tuoj pat taškas vadas."

Benui dar nebaigus skaityti Taras ėmė keistai juoktis.

– Puiku, Persi! – sukliko. – Taip, kartoju, ne! Žinai, kodėl jis vilkina, brangusis Benai? Nori nušauti mane taip pat kaip mano rusę merginą! Šunsnukis vėl daro tą patį, – jis šiaušė Beno plaukus, juokėsi ir ant jo rėkė. – Įspėju tave, Benai, šioje sistemoje dirba daugybė bjaurių žmonių, tad patariu nė vienu iš jų nepasitikėti, arba niekada neužaugsi didelis!

Smailis taip pat laukė svetainės tamsoje atsisėdęs į nepatogų ūkvedės krėslą ir keistai atrėmęs galvą į telefono ragelį. Retkarčiais ką nors sumurmėdavo Mendeliui, o Mendelis sušnabždėdavo atgal, bet didžiąją laiko dalį abu tiesiog tylėjo. Jautėsi prislopęs, gal net kiek nusiminęs. Jis jautėsi kaip aktorius, laukiantis akimirkos, kada pakils uždanga, kada dideli ir svarbūs dalykai virs bjauria pabaiga; bjauria kaip mirtis po visų gyvenimo kelionių. Jam niekada nerūpėjo nugalėti. Kiekvieną kartą, kai išsigąsdavo, mintys nuklysdavo prie žmonių. Jis neturėjo kokių ypatingų teorijų ar nuostatų. Tiesiog susimąstydavo, kaip tai paveiks kiekvieną iš jų, ir pasijusdavo už tai atsakingas. Jis galvojo apie Džimą, Semą, Maksą, Koni ir Džerį Vesterbį, apie išduotą lojalumą; atskirai susimąstė apie Aną ir jų keistą pokalbį ant Kornvalio uolų; norėjo, kad galėtų atsistoti ir išeiti, kol tai neįvyko, bet negalėjo. Jis tėviškai jaudinosi dėl Gilemo, svarstė, kaip jis susitvarkys su tapimo suaugusiuoju našta. Vėl prisiminė dieną, kai palaidojo Kontrolierių. Prisiminė išdavystę ir susimąstė, ar įmanoma netyčinė išdavystė, jei įmanomas netyčinis smurtas.

Jam buvo neramu, kad jautėsi toks neturtingas; kad ir kokių intelektualinių ar filosofinių principų griebdavosi, nė vienas nepadėdavo susidūrus su realia situacija.

– Kas nors yra? – paklausė Mendelio.

– Pora girtuoklių, – tarė Mendelis. – Dainuoja „See the jungle when it's wet with rain".

– Niekada negirdėjau.

Pasikišęs telefono ragelį po kaire ausimi Smailis iš vidinės švarko kišenės išsitraukė ginklą, kuris jau buvo spėjęs sugadinti šilkinį pamušalą. Jis aptiko saugiklį ir minutėlę žaidė mintimi, jog nežino, kuri pozicija leidžia šauti, o kuri ne. Atidarė dėtuvę, bet tuoj pat uždarė ir prisiminė, kaip tai darydavo bėgdamas, per naktines pratybas Saratėje prieš karą; prisiminė, kad šaudyti reikia abiem rankomis, sere, viena laiko ginklą, kita dėtuvę, sere; ir kaip atėjęs į Cirką susidūrė su sena jo tradicija, kuri skelbia, kad vieną pirštą turi pridėti prie vamzdžio, o kitu spausti gaiduką. Kartą pamėginęs nusprendė, kad tai nesąmonė, ir daugiau nė karto nemėgino.

– Einu pasivaikščioti, – sumurmėjo.

– Supratau, – atsakė Mendelis.

Vis dar laikydamas ginklą rankoje grįžo į oranžeriją klausydamasis, ar nėra girgždančių lentų, kurios galėtų jį išduoti, bet tikriausiai po tuo bjauriu kilimu buvo betonas; galėjai šokinėti ir nesukelti nė menkiausios vibracijos. Du kartus blykstelėjo žibintuvėliu, tuomet palaukė ir pakartojo. Gilemas iškart atsakė trimis trumpais mirktelėjimais.

– Grįžau.

– Puiku, – atsiliepė Mendelis.

Jis atsisėdo ir liūdnai susimąstė apie Aną: svajoti apie tai, kas neįmanoma. Įsikišo ginklą į kišenę. Nuo kanalo girdėjosi sirena. Naktį? Kažkas plaukioja naktį? Tikriausiai automobilis. Kas, jei Džeraldas turi visą pabėgimo planą, apie kurį mes nieko nežinome? Iš vienos telefono būdelės į kitą, automobilis? Kas, jei galiausiai Poliakovas turi reporterį, padėjėją, kurio Koni niekada nepastebėjo? Jam jau teko tai patirti. Ši sistema turėtų būti sandari, priglausti visus nenumatytus susitikimus. Karlas – savo amato pedantas.

Ir jausmas, kad buvo sekamas? Kaip čia yra, kad eidamas visą laiką jautė nematomą šešėlį, atrodė, kad nuo jo žvilgsnio net dilgčioja nugarą, bet nieko nematė, nieko negirdėjo, tik jautė. Jis per senas, kad nepastebėtų. Sugirgžda laiptai, kurie paprastai neskleidžia jokio garso; trinkteli langinės, kai nepučia vėjas; automobilis kitu registracijos numeriu, bet su tuo pačiu įbrėžimu ant šono; veidas metro, kurį esi matęs anksčiau, – per tiek metų buvo išmokęs tai pastebėti; bet kuris iš jų galėjo būti ženklas pasitraukti, bėgti į kitą miestą, keisti tapatybę. Šioje profesijoje nėra tokio dalyko kaip sutapimas.

– Vienas dingo, – staiga tarė Mendelis. – Alio?

– Aš čia.

Mendelis pranešė, kad kažkas ką tik išėjo iš Cirko. Pro priekines duris, bet negalėjo tiksliai identifikuoti. Lietpaltis ir skrybėlė. Stambus, ėjo skubiu žingsniu. Išsikvietė taksi tiesiai prie durų ir dabar iškart šoko vidun.

– Važiuoja į šiaurę, pas tave.

Smailis dirstelėjo į laikrodį. *Duokim jam dešimt minučių*, – pamanė. – *Duokim dvylika, dar turės sustoti ir paskambinti Poliakovui.* O po to pagalvojo: *nebūk kvailas, jis tai jau padarė Cirke.*

– Dedu ragelį, – tarė Smailis.

– Iki, – atsakė Mendelis.

Ant takelio stovintis Gilemas pastebėjo tris ilgus blyksnius. Kurmis jau pakeliui.

Iš oranžerijos Smailis dar kartą nužvelgė sodą ir takelį, pastumdė į šalis kelias kėdes ir prie senojo lyginimo įtaiso pririšo virvelę, kuri padėtų orientuotis, nes prastai matė tamsoje. Virvelė vedė prie atdarų virtuvės durų, o nuo ten į svetainę ir valgomąjį – jų durys buvo šalia. Virtuvė buvo ilgas kambarys, tiesą sakant, priestatas, pastatytas dar tada, kai nebuvo stiklinio fligelio. Iš pradžių galvojo naudoti valgomąjį, bet tai buvo per daug rizikinga, be to, iš valgomojo negalėjo signalizuoti Gilemui. Taigi Smailis laukė oranžerijoje jausdamasis kvailai dėl kojinėmis apmautų kojų ir nuolat šluostydamasis akinius, kurie rasojo nuo įkaitusio veido. Čia buvo daug vėsiau. Svetainė buvo visai šalia ir ten buvo gerokai šilčiau, bet oranžerija turėjo tris lauko sienas, kurios buvo stiklinės, o apačioje – betonines grindis, dėl kurių vis atrodė, kad pėdos drėgnos. Kurmis atvyks pirmas ir vaidins šeimininką: toks protokolas, dalis apsimetinėjimo, kad Poliakovas yra Džeraldo agentas.

Londono taksi yra skriejanti bomba.

Palyginimas iškilo lėtai, iš pačių nesąmoningos atminties gelmių. Tarškesys, kai jis privažiuoja prie namų eilės, tiksėjimas, kai nuslopsta žemos natos. Tuomet sustojimas: kur jis sustojo, prie kurio namo, o mes visi laukiame tamsioje gatvėje, gūžiamės po stalais įsikibę virvelės, kuris namas? Tuomet trinkteli durys, atoslūgis: jei girdėjai, vadinasi, ne pas tave.

Bet Smailis girdėjo. Atėjo būtent pas jį.

Girdėjo dviejų kojų žingsnius per žvyrą, trumpus ir skubrius. Jie sustojo. *Ne tos durys,* – absurdiškai pamanė Smailis. – *Eik šalin.* Rankoje laikė ginklą, saugiklis nuleistas. Klausėsi toliau, bet nieko neišgirdo. *Na tu ir įtarus, Džeraldai,* – pamanė. – *Tu senas kurmis, užuodi, kad kažkas negerai.* Tikriausiai Milė: ji bus paėmusi pieno butelius, kad jį įspėtų, kad nugintų šalin. Milė viską sugadino. Tuomet išgirdo, kaip spragtelėjo durų užraktas, kartą, du, tai „Banham" spyna, Dieve, turime pasirūpinti, kad „Banham" nepasitrauktų iš prekybos. Žinoma, kurmis tapšnojo kišenes; ieškojo rakto. Nervingas žmogus jau būtų turėjęs jį rankoje, gniaužtų delne, žaistų su juo visą kelią taksi; bet ne kurmis. Tuo pačiu metu, kai pasisuko spyna, nuaidėjo skambutis – vėl pagal ūkvedės skonį: aukštas tonas, žemas, aukštas. Milė sakė, kad taip jie praneša, jog atvyko vienas iš saviškių; vienas iš vaikinų, jos vaikinų, Koni vaikinų, Karlo vaikinų. Durys atsidarė, kažkas įėjo vidun, jis girdėjo gurgždant kilimėlį, girdėjo, kaip užsidarė durys, kaip trakštelėjo šviesos jungiklis, ir po virtuvės

durimis pamatė siaurą šviesos ruoželį. Smailis įsidėjo ginklą į kišenę, nusišluostė delną į švarką, vėl išsiėmė ginklą ir kaip tik tuo metu išgirdo dar vieną skrendančią bombą, sustojo dar vienas taksi ir tuoj pat pasigirdo žingsniai: Poliakovas buvo pasiruošęs ne tik raktą, bet ir pinigus už taksi. Džordžas susimąstė, ar rusai palieka arbatpinigių, ar tai nedemokratiška? Vėl pasigirdo skambutis, paradinės durys atsidarė ir užsidarė, Smailis išgirdo dvigubą dzingtelėjimą – buteliai su pienu buvo pastatyti ant stalo prieangyje.

Tesaugo mane Dievas, – pamanė Smailis su siaubu žvelgdamas į šalia stovintį kokakolos šaldiklį. – *Net nepagalvojau, o kas, jei norės padėti juos atgal į šaldiklį?*

Staiga šviesos ruoželis po virtuvės durimis sušvito ryškiau – buvo įjungtos šviesos svetainėje. Namą apėmė ypatinga ramuma. Laikydamasis virvelės Smailis žengė į priekį ledinėmis grindimis. Tuomet išgirdo balsus. Iš pradžių buvo sunku ką nors suprasti. Pamanė, kad tikriausiai jie kitame kambario gale. O gal jie visada pradeda tyliai. Dabar Poliakovas priėjo arčiau: jis buvo prie stalelio su ratukais, pilstė gėrimus.

– Tai kokia tavo priedanga, jei mums sutrukdytų? – paklausė angliškai.

Nuostabus balsas, – prisiminė Smailis. – *Švelnus kaip ir tavo. Dažnai po du kartus išklausydavau jo įrašus, norėdavau ilgiau jo pasiklausyti.*

Vis dar iš kito kambario galo sklido tylūs, vos girdimi atsakymai į kiekvieną klausimą. Smailis nieko nesuprato. „Kur

persigrupuosime?", „Koks tavo atsarginis planas?", „Kadangi turiu diplomatinį imunitetą, gal norėtum, kad kai kuriuos dalykus išsakyčiau aš?"

Tikriausiai tai katekizmas, – pamanė Smailis. – *Dalis Karlo mokyklos įdiegto ritualo.*

– Ar jungiklis nuleistas? Gal gali pažiūrėti? Ačiū. Ką gersi?

– Škotiškojo, – tarė Heidonas. – Ir didelį.

Niekaip negalėdamas patikėti Smailis klausėsi, kaip gerai pažįstamas balsas garsiai skaito tą pačią telegramą, kurią prieš keturiasdešimt aštuonias valandas pats sugalvojo Tarui.

Tuomet minutėlę Smailis pasidalijo į dvi viena prieš kitą maištaujančias dalis. Piktų abejonių banga, kuri buvo apėmusi Leikono sode ir nuo tada kaip artėjantis potvynis vis stabdė jo progresą, dabar numetė ant nevilties uolų, o po to virto maištu: aš atsisakau. Nėra nieko, kas būtų verta kito žmogaus mirties. Kažkur turi baigtis išdavystės ir skausmo kelias. Kol tai nenutiks, ateities nėra: tik kelionė į dar siaubingesnę dabarties versiją. Šis žmogus buvo mano draugas ir Anos meilužis, Džimo draugas ir, kiek man žinoma, jo meilužis; viešoji nuosavybė buvo išdavystė, ne žmogus.

Heidonas išdavė. Kaip meilužis, kolega, draugas; kaip patriotas, kaip dalis to neįkainojamo kūno, kurį Aną laisvai vadino Setu: visais atžvilgiais Heidonas viešai siekė vienų tikslų, o slapčia darė visiškai priešingai. Smailis suprato, kad net dabar nesupranta to bjauraus dviveidiškumo masto; tačiau jame jau užgimė dalelė, pasirengusi ginti Heidoną. Ar Bilas

taip pat buvo išduotas? Ausyse aidėjo Koni dejonės: „Vargšeliai. Išmokyti imperijos, išmokyti valdyti jūras... Tu paskutinis, Džordžai, tu ir Bilas." Dabar skausmingai aiškiai matė ambicingą, ant didelių drobių tapyti gimusį žmogų, gimusį valdyti, skaldyti ir valdyti, kurio visos vizijos ir tuštybės buvo sutelktos, kaip sakė Persis, į pasaulio žaidimą; kuriam realybė tebuvo skurdi sala, kurioje nėra nė vieno balselio, vandeniu plaukiančio pavėjui. Nors Smailis jautė ne tik pasibjaurėjimą; bet, nepaisant visko, ką jam reiškė ta minutėlė, juto pasipiktinimą institucijomis, kurias tiek metų gynė: „Tokie sandoriai visada turi dvi puses", – sakė Leikonas. Meluojantis Ministras, tylus Leikono moralinis pasitenkinimas, Persio Alelaino godumas: tokie vyrai gali anuliuoti bet kokią sutartį – kodėl kas nors turėtų būti jiems ištikimas?

Žinoma, jis žinojo. Visada žinojo, kad tai Bilas. Taip pat kaip žinojo Kontrolierius ir Leikonas Mendelio namuose. Taip pat kaip žinojo Džimas ir Koni, Alelainas ir Esterheizas, visi tyliai dalijosi tuo neišreiškiamu žinojimu, kuris buvo kaip liga, o jie tikėjosi, kad ji praeis, jei niekada nebus diagnozuota.

O Ana? Ar Ana žinojo? Koks šešėlis temdė jų santykius tą dieną ant Kornvalio uolų?

Dabar pamačiusi Smailį Ana pasakytų, kad jis storas, basas šnipas, apgautas meilėje ir nepajėgiantis nekęsti. Laukdamas tamsoje vienoje rankoje gniaužė ginklą, kitoje – virvelę. Tuomet, vis dar tvirtai laikydamas ginklą, ant pirštų galų

nusliūkino prie pat lango ir greitai penkis kartus blykstelėjo žibintuvėliu. Sulaukęs signalo, grįžo į pasiklausymo postą.

Gilemas nuskubėjo takeliu rankoje kratydamas žibintuvėlį ir bėgo tol, kol pasiekė neaukštą tiltelį ir metalinius laiptus, kurie zigzagais kilo į Gloučesterio aveniu. Vartai buvo uždaryti, tad teko juos perlipti ir persiplėšti rankovę iki alkūnės. Ant Princesės gatvės kampo stovėjo Leikonas, vilkėjo seną kantri stiliaus paltą, rankoje laikė lagaminėlį.

– Jis jau ten, jau atvyko, – sušnabždėjo Gilemas. – Jis su Džeraldu.

– Nenoriu jokio kraujo praliejimo, – įspėjo Leikonas. – Noriu, kad viskas praeitų kuo ramiau.

Gilemas nesivargino atsakyti. Už trisdešimties jardų taksi laukė Mendelis. Jie pavažiavo dvi minutes ir sustojo kiek toliau nuo namų eilės. Gilemas laikė Esterheizo raktą. Priėję penktuoju numeriu pažymėtą namą Mendelis ir Gilemas perlipo vartelius, kad nesukeltų triukšmo, ir nusliūkino per žolę. Eidamas Gilemas sekundėlę atsigręžė ir pagalvojo, kad pamatė juos stebinčią figūrą, nežinia, vyrą ar moterį, kuri stovėjo šešėlyje kitoje gatvės pusėje; bet kai patraukė Mendelio dėmesį, ten nieko nebuvo, ir Mendelis gan šiurkščiai liepė nusiraminti. Prieangyje šviesa nedegė. Gilemas patraukė pirmas, Mendelis laukė šešėlyje po obelimi. Piteris įkišo raktą, jį pasuko ir pajuto, kaip spyna atsipalaidavo. *Prakeiktas kvaily,* – pamanė triumfuodamas. – *Kodėl neužkišai velkės?* Stumtelėjo duris ir

sudvejojo. Gilemas kvėpavo iš lėto, pripildydamas plaučius oro, ruošdamasis veikti. Mendelis dar pasislinko į priekį. Gatve praėjo du jauni vaikinai. Jie garsiai juokėsi, nes naktis šiek tiek baugino. Gilemas atsigręžė dar kartą, bet aplinkui buvo tuščia. Įžengė į prieškambarį. Avėjo zomšinius batus, kurie girgždėjo ant parketo; kilimo nebuvo. Svetainėje jis ilgai klausėsi laukdamas, kol pagaliau užplūs įsiūtis.

Išžudyti agentai Maroke, tremtis į Brikstoną, nuolatinis sutrikimas jaučiant, kad sensta, o jaunystė slysta pro pirštus; nerangumas, kuris nuolat jį lydėdavo; jo gebėjimo mylėti, mėgautis ir juoktis atstūmimas; nuolat yrantys herojiškumo pavyzdžiai, pagal kuriuos norėjo gyventi; viską galėjo sviesti į pašaipų Heidono veidą. Heidono, kuris kažkada buvo jo nuodėmklausys; Heidono, su kuriuo būdavo taip gera paplepėti, pasijuokti ir išgerti pridegusios kavos; Heidono, pagal kurio pavyzdį jis kūrė savo gyvenimą.

Daug, daug daugiau. Kai pamatė, suprato, kad seniai tai žinojo. Heidonas buvo daugiau nei pavyzdys, jis buvo įkvėpimas, romantiška kelrodė žvaigždė, pašaukimas, kuris – dėl tos pačios priežasties, dėl kurios buvo miglotas, menkas ir nesugaunamas – iki šiol Gilemo gyvenimui suteikė prasmės. Tą minutėlę Gilemas net nesijautė išduotas; jis jautėsi našlaitis. Visi įtarinėjimai, apmaudas, kuris tiek metų veržėsi laukan, liejosi ant tikrojo pasaulio – jo moterų, mylimųjų, dabar krito ant Cirko ir visko, kas suformavo jo tikėjimą. Jis iš visų jėgų atlapojo duris ir šoko vidun su ginklu rankoje.

Prie mažo staliuko sėdėjo Heidonas ir vyriškis juodais plaukais. Poliakovas – Gilemas atpažino jį iš nuotraukų – rūkė labai anglišką pypkę. Vilkėjo pilką švarką su užtrauktuku priekyje, kuris labai priminė viršutinę sportinio kostiumo dalį. Kai Gilemas kibo Heidonui į atlapus, Poliakovas net nepadėjo pypkės į šalį. Gilemas vienu judesiu pakėlė Heidoną nuo kėdės. Numetęs ginklą į šalį, rėkdamas purtė Heidoną kaip šuo. Tuomet staiga viskas neteko prasmės. Juk tai buvo Bilas, kartu jie daug visko nuveikė. Gilemas atsitraukė Mendeliui dar nespėjus sučiupti jo už rankos, o tuomet visi išgirdo Smailį, kuris maloniai kaip niekada prašė „Bilo ir pulkininko Viktorovo“, kaip jis juos vadino, pakelti rankas ir susidėti jas už galvos, kol atvyks Persis Alelainas.

– Lauke nieko nebuvo, ar ne? – paklausė Smailis Gilemo, kol jie laukė.

– Kaip kape, – abiem atsakė Mendelis.

37

Yra tokių momentų, kai visko tiek daug, kad negali jų išgyventi tuo metu, kai tai nutinka. Dabar taip jautėsi Gilemas ir visi susirinkusieji. Smailio išsiblaškymas ir žvalgymasis į langus; Heidono abejingumas, nuspėjamas Poliakovo pasipiktinimas, reikalavimai elgtis su juo kaip su diplomatu – reikalavimai, kuriuos ant sofos įsitaisęs Gilemas grasino patenkinti, – jaudinantis Alelaino ir Blando atvykimas, dar daugiau protestų ir piligriminė kelionė į antrąjį aukštą, kur Smailis leido pasiklausyti įrašų, ilga tyla, su kuria visi grįžo į svetainę; Leikono, Fono ir Esterheizo atvykimas, tylus Milės Makreg patarnavimas su arbatiniu – viskas rutuliojosi teatrališkai nerealiai, kaip kelionė į Askotą prieš šimtą metų, o tokį įspūdį dar labiau sustiprino neįprastas paros metas. Tiesa ta, kad visi incidentai, tarp kurių buvo ir fizinė Poliakovo prievarta, ir rusiškų keiksmažodžių lavina, skirta Fonui už tai, kad jam trenkė, Dievas žino kur, nes Mendelis nuolat juos stebėjo, buvo tarsi kvailas, mažytis sąmokslas prieš Smailį, sąmokslas, kurio tikslas – įtikinti Alelainą, kad Heidonas pasiūlė

Smailiui susitikti su Karlu ir išgelbėti, žmogiškąja, jei ne profesine, prasme, tai, kas liko iš Heidono išduotų tinklų. Smailis negalėjo sudaryti tokio sandėrio, be to, ir nenorėjo; jo nuomone, Esterheizas, Blandas ir Alelainas turėjo žinoti, kurie agentai teoriškai dar gyvi. Po bet kokio krepštelėjimo Smailis lėkdavo viršun, o Gilemas iš apačios klausydavosi, kaip jis žygiuoja iš kambario į kambarį ir žvalgosi pro langus.

Taigi kol Alelainas su savo leitenantais ir Poliakovu dingo valgomajame, likusieji tylėdami sėdėjo svetainėje ir arba stebeilijo į Heidoną, arba tyčia stengėsi jo nematyti. Atrodė, kad pats Bilas jų net nepastebi. Susiėmęs smakrą sėdėjo kampe prižiūrimas Fono ir akivaizdžiai nuobodžiavo. Konferencijai pasibaigus visi išvirto iš valgomojo ir Alelainas pranešė Leikonui, kuris atsisakė dalyvauti diskusijose, kad prieš tris dienas čia įvyko susitikimas, taigi po to „pulkininkas turėjo laiko pasitarti su savo viršininkais“. Leikonas linktelėjo. Tai galėjo būti valdybos posėdis.

Išsiskirstymas buvo dar keistesnis už susirinkimą. Esterheizas ir Poliakovas graudulingai atsisveikino. Esterheizas, kuris visada buvo labiau džentelmenas nei šnipas, tarsi norėjo iš to padaryti kažką galantiško ir atkišo ranką, o tai Poliakovą suerzino ir atstūmė. Esterheizas apsižvalgė ieškodamas Smailio, matyt, dabar tikėjosi pademonstruoti prielankumą jam, bet neradęs gūžtelėjo pečiais ir uždėjo ranką Blandui ant peties. Po to abu dingo. Jie su niekuo neatsisveikino, bet Blandas atrodė siaubingai sukrėstas, o Tobis tarsi jį guodė, nors paties laukė ne pati geriausia ateitis. Greitai atvažiavo Poliakovui skirtas automobilis ir jis taip pat

dingo niekam net nelinktelėjęs. Niekas nesikalbėjo; rusui dingus pasirodymas atrodė apgailėtinai. Heidonas ir toliau vaizdavo, kad nuobodžiauja – jį vis dar prižiūrėjo Fonas ir Mendelis, tyliai stebėjo Alelainas su Leikonu. Buvo dar kelis kartus paskambinta, daugiausia dėl automobilių. Kažkuriuo metu apačion nusileido Smailis ir paminėjo Tarą. Alelainas paskambino į Cirką ir padiktavo telegramą Paryžiui, kurioje teigė, kad negali garbingai grįžti į Angliją, kad ir ką tai turėtų reikšti; o po to susisiekė su Maklevoru ir pasakė, kad Taras geras žmogus, nors tai Gilemui atrodė ginčytinas dalykas.

Galiausiai, visų palengvėjimui, iš Lopšelio atvyko furgonas, iš kurio išlipo du Gilemui niekada nematyti vyrai, vienas aukštas šlubis, o kitas tvirtas ir šviesiaplaukis. Su šiurpu suprato, kad tai tardytojai. Fonas iš prieškambario atnešė Heidono paltą, patikrino kišenes ir pagarbiai padėjo apsivilkti. Tuomet pasirodė Smailis ir paprašė, kad Heidoną iki furgono palydėtų kuo daugiau žmonių, o šviesa prieangyje būtų išjungta. Pasitarnauti teko Gilemui, Fonui ir Alelainui, jų lydimas Heidonas per sodą pasiekė furgoną.

– Tai tik atsargumo priemonė, – tarė Smailis. Niekas nedrįso su juo ginčytis. Heidonas įlipo pirmas, o paskui jį įsiropštė tardytojai ir užrakino dureles iš vidaus. Durims užsidarant Heidonas bičiuliškai ir kiek atsainiai pamojo Alelainui.

Tik tuomet Gilemas pamažu ėmė suvokti atskirus dalykus ir žmones; pavyzdžiui, Poliakovo neapykanta, kuri buvo nukreipta į visus, pradedant vargšele Mile Makreg, ir siaubingai kankino

jį patį: burna žiauriai ir piktdžiugiškai persikreipė, jis pabalo ir ėmė drebėti, bet ne iš baimės, o iš pykčio. Tai buvo paprasčiausia neapykanta, tokia, kokios Gilemas negalėjo nukreipti į Heidoną. Tikriausiai todėl, kad buvo per daug su juo susijęs.

Gilemas žavėdamasis pastebėjo, kad žlugimo akimirką Alelainas bent jau pademonstravo kančią, tačiau vėliau viską apgalvojęs Gilemas nebuvo toks tikras, ar Persis suprato, kaip yra iš tiesų: juk jis vis dar buvo vadas, o Bilas – jo Jagas.

Bet keisčiausia Gilemui buvo tai, kad nepaisant susitvenkusio pykčio, tuo metu, kai įsiveržė į kambarį, jam prireikė didelių valios pastangų, kad nesižavėtų Bilu. Šią įžvalgą jis pasiliko asmeniškai sau ir apmąstė daug giliau nei visas kitas. Galbūt, kaip pasakytų Bilas, jis pagaliau užaugo. O nuostabiausia, kad tą vakarą užlipęs į savo butą išgirdo aidint Kamilos fleitą, ir jei tą naktį ji neteko šiek tiek paslaptingumo, ryte jis tikrai ją išlaisvino nuo išdavystės, kurią buvo jai priskyręs.

Per kelias ateinančias dienas jo gyvenimas nušvito įvairiomis prasmėmis. Persis Alelainas buvo išsiųstas amžinų atostogų; Smailio buvo paprašyta kuriam laikui grįžti ir sutvarkyti, kas buvo likę. Gilemui atsirado prošvaistė būti išgelbėtam iš Brikstono. Tik daug, daug vėliau jis suprato, kad buvo ir dar vienas, paskutinis veiksmas; ir galiausiai Gilemas davė vardą tam pažįstamam šešėliui, kuris sekė Smailį naktinėmis Kensingtono gatvėmis.

38

Kelias dienas Smailis gyveno visiškoje nežinioje. Jį matę kaimynai pamanė, kad Džordžą apėmė nesibaigiantis sielvartas. Jis keldavosi vėlai, slankiodavo po namus vilkėdamas tik chalatą, viską valydamas, gamindamas sau maistą, kurio nevalgydavo. Po pietų, nepaisydamas vidaus tvarkos taisyklių, užkurdavo židinį ir skaitydavo sėdėdamas tarp vokiečių poetų arba rašydavo laiškus Anai, kurių beveik niekada nebaigdavo ir neišsiųsdavo. Kai suskambėdavo telefonas, jis greitai prie jo nubėgdavo vien tam, kad nusiviltų. Už lango oras buvo bjaurus, vos keli praeiviai – kuriuos Smailis įdėmiai apžiūrėdavo – buvo apimti Balkanų kančios. Kartą paskambino Leikonas su Ministro prašymu „padėti sutvarkyti netvarką Kembridžo Cirke“ – pavaduoti Persį Alelainą, kol bus rastas kitas vadovas. Smailis sutiko ir dar kartą patikino Leikoną, kad Saratėje laikomą Heidoną būtina saugoti.

– Ar tu ne per daug dramatiškas? – atšovė Leikonas. – Vienintelė vieta, į kurią jis gali keliauti, tai Rusija, ten mes jį ir nusiųsim.

– Kada? Greitai?

Dar yra visokių smulkmenų, kurios bus sutvarkytos per kelias ateinančias dienas. Smailis nesiteikė paklausti, kaip sekasi su apklausomis, bet iš Leikono tono galėjai suprasti, kad „prastai". Mendelis atnešė daug svarbesnių naujienų.

– Iminghamo geležinkelio stotis uždaryta, – tarė. – Turėsi išlipti Grimsbyje ir pasivaikščioti arba sėsti į autobusą.

Dažnai Mendelis tiesiog sėdėdavo ir stebėdavo Smailį lyg šis būtų invalidas.

– Žinok, laukdamas nepriversi jos grįžti, – tarė kartą. – Laikas kalnui ateiti pas Mahometą. Silpna širdis niekada nepalenks puikios moters.

Trečiosios dienos rytą suskambus durų skambučiui Smailis nubėgo apačion taip greitai, lyg tikėtųsi, kad ten rakto nerandanti Ana. Už durų laukė Leikonas. Pranešė, kad Smailio reikia Saratėje; Heidonas pageidauja su juo susitikti. Tardytojai nieko nesužinojo, laikas ėjo į pabaigą. Visi manė, kad jei nuodėmklausio vaidmens imsis Smailis, Heidonas ką nors papasakos.

– Mane patikino, kad nebuvo imtasi jokios prievartos, – tarė Leikonas.

Tos didybės, su kuria Smailis visada siejo Saratę, neliko, dabar vieta atrodė niūri ir apgailėtina. Daugumą guobų apniko kažkokios ligos; sename kriketo lauke stovėjo elektros stulpai. Pats pastatas, nuostabus mūrinis dvaras, po šaltojo karo Europoje taip pat atrodė nugyventas, dauguma prabangių baldų buvo dingę – tikriausiai prapuolė viename iš Alelaino namų. Heidoną jis rado namelyje tarp medžių.

Viduje dvokė kaip kariuomenės sargybos namelyje, sienos buvo išdažytos juodai, aukšti grotuoti langai. Namelis iš visų pusių buvo apsuptas sargybos, kuri pasitiko Smailį labai pagarbiai ir vadino jį seru. Panašu, kad žinia pasklido. Heidonas vilkėjo džinsus, drebėjo ir skundėsi mieguistumu. Kelis kartus turėjo prigulti ant lovos, kad sustotų kraujavimas iš nosies. Turėjo kelių dienų barzdą – matyt, kilo ginčų, ar jam galima turėti skustuvą.

– Pralinksmėk, – tarė Smailis. – Greitai iš čia ištrūksi.

Keliaudamas čia jis mėgino prisiminti Prido, Iriną, čekų tinklus, eidamas į Heidono kambarį net jautė pareigą: manė, kad turėtų jausti jam panieką. Deja, truputį drovėjosi; atrodė, kad taip niekada ir nepažino Heidono, o dabar jau per vėlu. Jam taip pat nepatiko fizinė Heidono būklė, bet kai kreipėsi į sargybinius, šie apsimetė nustebę. Dar labiau Smailis supyko sužinojęs, kad papildomos saugumo priemonės, kurių reikalavo, buvo atšauktos jau po pirmosios dienos, o kai paprašė susitikti su Kradoksu, kuris buvo už visa tai atsakingas, paaiškėjo, kad su juo pasimatyti nepavyks, o jo asistentas vaidino visišką kvailį.

Pirmasis jų pokalbis buvo varginantis ir banalus.

Gal Smailis galėtų persiųsti jo laiškus iš klubo ir pasakyti Alelainui, kad pasistengtų pasistūmėti derybose su Karlu? Taip pat jam reikia nosinaičių, popierinių nosinaičių nosiai. Heidonas paaiškino, kad jo įprotis dejuoti neturi nieko bendra su sąžinės graužatimi ar skausmu, tai buvo fizinė reakcija į tardytojų smulkmeniškumą, kurie buvo įsitikinę, kad Bilas žino kitų Karlo agentų vardus, ir būtinai norėjo juos išgauti. Taip pat buvo

manoma, kad Fenšo iš Kristaus koledžo medžiojo talentus ne tik Cirkui, bet ir Maskvos Centrui.

– Kur gi ne, ką gali padaryti su tokiais kvailiais? – nepaisant silpnumo Heidonas sugebėjo parodyti, kad yra vienintelis, kuris mąsto šaltakraujiškai.

Jiems vaikščiojant po teritoriją Smailis su siaubu pastebėjo, kad jos niekas nesaugo nei naktį, nei dieną. Po vieno rato Heidonas paprašė grįžti į namelį, pakėlęs vieną grindų lentą ištraukė kažkokius hieroglifais išmargintus popierius. Jie kažkuo priminė Irinos dienoraštį. Prisėdęs ant lovos jis juos peržvelgė ir toje blankioje šviesoje, jo ilgoms plaukų sruogoms beveik liečiant lapus, prisiminė, kaip senais laikais drybsodavo Kontrolieriaus kabinete, svarstydavo tikėtinas, bet vargiai įvykdomas machinacijas, kurios padėtų atkurti ankstesnę Anglijos didybę. Smailis nesivargino nieko užsirašyti, abu žinojo, kad pokalbis vis tiek įrašinėjamas. Ataskaita prasidėjo ilgu gynimusi, iš kurio vėliau prisiminė vos kelis sakinius: „Gyvename amžiuje, kuriame svarbūs tik pagrindiniai principai..."

„Jungtinės Valstijos nepajėgia suvaldyti savo pačių revoliucijos..."

„Politinė Jungtinės Karalystės pozicija nesvarbi ir morališkai negaji pasaulio reikaluose..."

Kitokiomis aplinkybėmis Smailis daug kam būtų pritaręs, bet jį atstūmė ne žodžiai, o tonas.

„Kapitalistinėje Amerikoje ekonominė visuomenės represija oficialiai įtvirtinta tokiu lygmeniu, kokio negalėjo tikėtis net Leninas."

„Šaltasis karas prasidėjo 1917 metais, bet sunkiausia dar ateityje, nes Amerikos priešmirtinė paranoja verčia mestis į užjūrį."

Jis kalbėjo ne apie Vakarų smukimą, o mirtį iš godumo ir sąstingio. Jis siaubingai nekentė Amerikos. Taip pat Heidonas buvo įsitikinęs, kad žvalgyba vienintelė išreiškia šalies politinę sveikatą ir jos pasąmonę.

Galiausiai priėjo vietą, kurioje rašoma apie patį Heidoną. Oksforde jis buvo dešinysis, tačiau kare niekam nerūpėjo, kurią pusę palaikai – svarbiausia, kad kovotum prieš vokiečius. Sulaukęs keturiasdešimt penkerių buvo visai patenkintas Britanijos vaidmeniu pasaulyje, bet pamažu suprato, kaip tai nereikšminga. Kaip ir kada, buvo paslaptis. Istorinėje savo gyvenimo maišalynėje negalėjo išskirti nė vieno įvykio – Bilas paprasčiausiai suprato, kad jei Anglijos nebeliktų, žuvies kaina pakiltų vos skatiku. Heidonas dažnai svarstydavo, kurią pusę palaikytų, jei kada prireiktų rinktis; po ilgų apmąstymų nusprendė, kad jei turi nugalėti vienas monolitas, jam labiau patiktų, jei tai būtų Rytai.

– Tai estetinis pasirinkimas, – paaiškino pakėlęs akis. – Ir iš dalies moralinis.

– Žinoma, – mandagiai tarė Smailis.

Tuomet tai tapo tik laiko klausimu, kada ims veikti pagal savo įsitikinimus.

Taip baigėsi pirmoji diena. Ant Heidono lūpų vėl pasirodė seilės, jis ėmė raudoti. Vyrai sutarė susitikti rytoj tuo pačiu metu.

– Būtų malonu, jei galėtume šiek tiek pasigilinti į smulkmenas, Bilai, – išeidamas tarė Smailis.

– Ir pasakyk Džen, gerai? – Heidonas gulėjo lovoje ir vėl valėsi nosį. – Nė vienas tavo žodis nesvarbus, kol jis ne paskutinis, – vėl atsisėdęs išrašė čekį ir įdėjo į rudą voką. – Perduok jai sumokėti už pieną.

Supratęs, kad galbūt Smailiui nelabai patinka šis prašymas, pridėjo:

– Juk negaliu pasiimti jos kartu. Net jei jie leistų jai keliauti kartu, Džen būtų našta.

Tą patį vakarą Heidono pavedimu Smailis sėdo į metro ir nuvažiavęs į Kentiš Tauną susirado nė kiek nepasikeitusį kotedžą. Duris atidarė plokščiaveidė mergina, mūvinti džinsais; kvepėjo aliejiniais dažais ir kūdikiu. Niekaip negalėjo prisiminti, ar buvo sutikęs ją Baivoterio gatvėje, tad pradėjo:

– Atėjau Bilo Heidono prašymu. Jam viskas gerai, bet turiu nuo jo kelias žinutes.

– Jėzau, – tyliai tarė mergina. – Pats laikas.

Svetainėje buvo nešvaru. Pro virtuvės duris matėsi stirta neplautų indų, Smailis žinojo, kad ji nieko netvarko, kol nėra priversta, o tuomet viską išplauna vienu sykiu. Ant grindų nebuvo nieko, išskyrus ant jų nutapytus gyvačių, gėlių ir vabzdžių raštus.

– Tai Bilo Mikelandželo lubos, – tarė. – Tik Bilui po to neskaudės nugaros. Ar jūs iš valdžios? – paklausė mergina prisidegdama cigaretę. – Jis pasakojo, kad dirba su valdžia, – jos rankos drebėjo, paakiai buvo gelsvi.

– Žiūrėkite, pirmiausia turiu jums perduoti šitai, – tarė Smailis ir įkišęs ranką į vidinę kišenę ištraukė voką su čekiu.

– Duonai, – tarė mergina ir pasidėjo voką šalia.

– Duonai, – tarė Smailis atsakydamas į jos šypseną, bet kažkas jo balse privertė Džen pagriebti voką ir jį atplėšti. Nebuvo jokio raštelio, tik čekis, bet jo pakako: net iš ten, kur sėdėjo, Smailis matė, kad jame įrašyta keturženklė suma.

Nesuprasdama ką daro, Džen perėjo kambarį ir įdėjo čekį į seną skardinę ant židinio atbrailos – ten laikė sąskaitas už prekes. Po to nužygiavo į virtuvę ir paruošė du puodelius tirpios kavos, bet kažkodėl grįžo tik su vienu.

– Kur jis? – paklausė atsistojusi priešais. – Vėl vaikosi tą pasipūtusį jūreivėlį. Taip? Ir čia atlyginimas? Galite jam nuo manęs pasakyti...

Smailis ne pirmą kartą susidūrė su tokia situacija ir dabar absurdiškai prisiminė senus žodžius.

– Bilo darbas – tarptautinės svarbos. Bijau, kad negalime apie tai kalbėti, jums taip pat nederėtų. Prieš kelias dienas jis išvyko į užsienį su slapta užduotimi ir kurį laiką ten pabus. Gal net metus. Jam neleista niekam pranešti, kad išvyksta. Nori, kad jį pamirštumėte. Man labai dėl to gaila.

Būtų pasakęs ir dar ką nors, bet ji pratrūko. Kažką vapaliojo, rėkė, kol vaikelis viršuje ją išgirdo ir taip pat pradėjo verkti. Ji vis keikėsi – ne tiek dėl Smailio, net ne dėl Bilo – tiesiog keikėsi ir norėjo sužinoti, kas, kas, po velnių, dar gali pasitikėti valdžia? Po to jos nuotaika staiga pasikeitė. Nužvelgęs sienas Smailis pastebėjo senus Bilo darbus, dauguma jų vaizdavo merginą: vos keli buvo baigti, palyginti su ankstyvaisiais darbais, juose atsispindėjo suvaržymas ir pasmerkimas.

– Jūs jo nemėgstate, ar ne? Aš jaučiu, – tarė mergina. – Tuomet kodėl tai darote?

Į šį klausimą jis neturėjo parengęs atsakymo. Grįžtant į Baivoterio gatvę vėl atrodė, kad kažkas seka, tad paskambino Mendeliui norėdamas padiktuoti taksi, kuris jau du kartus patraukė akį, numerį, kad juo pasidomėtų. Mendelis namo grįžo tik po vidurnakčio. Smailis miegojo neramiai ir penktą nubudo. Aštuntą jau buvo Saratėje, ten jo laukė linksmai nusiteikęs Heidonas. Tardytojai daugiau jo nevargino; Kradoksas paaiškino, kad viskas sutarta, jis turi išvykti rytoj arba poryt. Bilo balse girdėjosi atsisveikinimo gaidelė; jo alga ir visos įplaukos, gautos iš keistų jo pardavimų, bus persiųstos į Maskvos liaudies banką, kuris taip pat pasirūpins jo paštu. Arnolfinio galerija Bristolyje vis dar turėjo kelis jo darbus, tarp jų ir ankstyvąsias akvareles iš Damasko, kurias labai norėjo atgauti. Ar Smailis galėtų tuo pasirūpinti? O po to kaip nors užmaskuoti jo dingimą.

– Ištęsk kiek gali daugiau, – patarė. – Pasakyk, kad buvau išsiųstas, kad viskas labai paslaptinga, o po kelerių metų numarink...

– Manau, kad ką nors sugalvosime, ačiū, – tarė Smailis.

Pirmą kartą per visą laiką, kai Smailis jį pažinojo, Bilas susirūpino dėl drabužių. Atvykęs jis norėjo *atrodyti* svarbus: pirmą įspūdį gali palikti tik kartą.

– Tie Maskvos siuvėjai siaubingi. Aprengs kaip prakeiktą ceremonijos tvarkdarį.

– Tikrai, – pritarė Smailis, kurio nuomonė apie Londono siuvėjus buvo neką geresnė.

Po to dar pridūrė, kad yra toks vaikinas, jūreivis, kuris gyvena Noting Hile.

– Duok jam kelis šimtus, kad užsičiauptų. Gali tuo pasirūpinti iš palaižūnų fondo?

– Žinoma.

Jis užrašė adresą. Su ta pačia gera nuotaika Heidonas leidosi į tai, ką Smailis vadino smulkmenomis.

Jis nenorėjo aptarinėti nei užverbavimo, nei visą gyvenimą trukusios draugystės su Karlu.

– Trukusios visą gyvenimą? – greitai pakartojo Smailis. – Kada judu susipažinote? – staiga vakarykštis pokalbis ėmė atrodyti beprasmis, bet Heidonas nenorėjo detalizuoti.

Nuo maždaug tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimtųjų, jei galima juo tikėti, Heidonas retkarčiais pamalonindavo Karlą rinktinėmis žvalgybos dovanėlėmis. Šiomis ankstyvomis pastangomis jis tikėjosi palenkti rusus savo pusėn; jis sakė, kad „niekada neduodavo nieko, kas pakenktų mums“ arba toje srityje dirbantiems mūsų agentams.

Nuotykis Suece penkiasdešimt šeštaisiais galiausiai jį įtikino britų situacijos beviltiškumu bei gebėjimu paneigti, jog istorija juda į priekį, nes patys neturi, kaip prie jos prisidėti. Pamatęs, kaip Egipte amerikiečiai sabotuoja britų veiksmus, priėmė tai kaip paskatinimą. Heidonas sakė, kad nuo penkiasdešimt šeštųjų buvo visu etatu dirbantis sovietų kurmis, kuriam tiko visos priemonės. Šešiasdešimt pirmaisiais oficialiai gavo Sovietų Sąjungos pilietybę, o per dar dešimt metų – du sovietų medalius.

Bilas nenorėjo atskleisti kokius, bet sakė, kad tai „dalykas rimtas“. Deja, to meto paskyrimai į užjūrį apribojo jo galimybes šnipinėti sovietams, kadangi Bilas norėjo, kad į jo surinktą medžiagą būtų reaguojama, „o ne nugrūdama į kokį sovietų archyvą“, jo darbas buvo pavojingas ir netolygus. Grįždamas į Londoną Karlas atgabeno jam Polį (taip tarp saviškių buvo vadinamas Poliakovas), kuris turėjo būti jo pagalbininkas, bet jam buvo sunku pakelti nuolatinį slaptų susitikimų spaudimą, ypač kai tiek daug fotografavo.

Jis atsisakė aptarinėti kameras, įrangą, atlygį, amatą – viską, kas buvo susiję su darbu Londone prieš Merliną, bet Smailis visą laiką jautė, kad net tos mažytės Heidono pasakojamos nuotrupos yra kruopščiai atrinktos didesnės ir gal net kiek kitokios tiesos dalelės.

Ir Karlas, ir Heidonas vis sulaukdavo žinių, kad Kontrolierius užuodžia žiurkę. Žinoma, Kontrolierius sirgo, bet jis tikrai nenorėjo užleisti valdų, kol buvo tikimybė, kad viskas gali atitekti Karlui. Tai virto Kontrolieriaus tyrimų ir jo sveikatos lenktynėmis. Net du kartus jis vos nepataikė į taikinį – Heidonas ir vėl atsisakė komentuoti kaip – ir, jei Karlas nebūtų buvęs toks greitas, kurmis Džeraldas būtų sugautas. Būtent iš šios nervingos situacijos gimė Merlinas, o vėliau ir operacija „Liudijimas“. Visų pirma „Burtai“ buvo pradėti norint užtikrinti tęstinumą, pastatyti Alelainą arčiau sosto ir paspartinti Kontrolieriaus atsistatydinimą. Antra, „Burtai“ suteikė Centrui galimybę kontroliuoti į Vaitholą patenkantį produktą. Trečia, – Heidonas sakė, kad ilgą

laiką tai ir buvo svarbiausia, – Cirkas tapo pagrindiniu ginklu prieš amerikiečius.

– Koks kiekis medžiagos buvo tikras? – paklausė Smailis.

Heidonas sakė, kad tai priklausydavo nuo to, ko būdavo siekiama. Teoriškai ką nors sufabrikuoti labai lengva – Heidonui tik reikėtų pašnabždėti Karlui, ko Vaitholas nežino, ir jis iškart parūpintų tai, ko reikia. Bilas prisipažino, kad kartą ar du ataskaitą parašė pats. Buvo keista ir linksma gauti, įvertinti ir išplatinti savo paties darbą. „Burtai" buvo neįkainojami. Naudodamasis jais Bilas tapo nepasiekiamas net Kontrolieriui ir turėjo puikią priedangą susitikti su Poliu kada panorėjęs. Žinoma, kartais jie nesusitikdavo ištisus mėnesius. Heidonas savo kabinete fotografuodavo Cirko dokumentus apsimesdamas, kad ruošia skatikus Poliui, kartu su kitomis šiukšlėmis perduodavo juos Esterheizui ir paprašydavo nugabenti juos pasaugoti į namą Lok Gardense.

– Klasiška, – paprastai tarė Heidonas. – Viskuo rūpinosi Persis, aš viską dariau jam už nugaros, o Rojus ir Tobis buvo reporteriai.

Tuomet Smailis mandagiai paklausė, ar Karlas kada svarstė, kad Cirką galėtų perimti Heidonas: kam išvis vargintis su tomis priedangomis? Heidonas nutilo. Smailiui pasirodė, kad Karlas, kaip ir Kontrolierius, manė, kad Heidonas geriau vaidina pavaldinį.

Operacija „Liudijimas" buvo desperatiškas metimas. Heidonas buvo įsitikinęs, kad Kontrolierius labai arti tiesos. Iš bylų, kurias jis analizuodavo, susidarė nemažas archyvas operacijų,

kurias Heidonas sugadino ar kaip nors sustabdė. Jis taip pat susiaurino įtariamųjų ratą iki tam tikras padėtis užimančių ir tam tikro amžiaus sulaukusių pareigūnų...

– Ar Stevceko pasiūlymas buvo tikras? – paklausė Smailis.

– Gerasis Dieve, aišku, kad ne, – priblokštas tarė Bilas. – Nuo pat pradžių tai buvo sąmokslas. Žinoma, Stevcekas egzistavo. Buvo pasižymėjęs čekų generolas, bet jis niekada niekam nieko nesiūlė.

Smailis išgirdo, kaip Heidono balsas sudrebėjo. Pirmą kartą pasirodė, kad jis sudvejojo savo poelgio moralumu. Jis ėmė kalbėti aiškiai gindamasis.

– Turėjome būti tikri, kad Kontrolierius reaguos ir kaip reaguos... ir ką siųs. Negalėjom leisti, kad išsirinktų kokį beprotį gatvės dailininką: kad istorija skambėtų įtikinamai, tai turėjo būti kas nors svarbus. Žinojome, kad jis pasirinks ką nors iš išorės, ką nors nesusijusį su „Burtais". Jei jau keliaujame į Čekiją, turime rasti kalbantįjį čekiškai.

– Žinoma.

– Norėjome senojo Cirko: ko nors, kas duotų atkirtį.

– Taip, – tarė Smailis prisiminęs tą šnopuojančią, suprakaitavusią figūrą ant kalvos viršūnės. – Taip, suprantu, ką nori pasakyti.

– Taigi partempiau jį atgal, – užsiplieskė Heidonas.

– Taip, malonu iš tavo pusės. Sakyk, ar Džimas atėjo su tavimi pasimatyti prieš išvykdamas į „Liudijimo" misiją?

– Taip, tiesą sakant, taip.

– Ir ką pasakė?

Heidonas ilgai, ilgai dvejojo, bet taip ir neatsakė. Deja, atsakymas buvo užrašytas jam ant kaktos, viską pasakė staiga apsiblaususios akys ir veidu praslinkęs kaltės šešėlis. *Jis atėjo tavęs įspėti,* – pamanė Smailis. – *Nes tave mylėjo. Tavęs įspėti; taip pat kaip atėjo man pasakyti, kad Kontrolierius išprotėjo, bet negalėjo manęs rasti, nes buvau Berlyne. Džimas tave saugojo iki pabaigos.*

Be to, tęsė Heidonas, tai turėjo būti šalis, kurioje neseniai vyko kontrrevoliucija: Čekija buvo vienintelė tokia.

Smailis nebesiklausė.

– Tai kam jį sugrąžinai? – paklausė. – Iš draugystės? Nes jis negalėjo nieko padaryti, o visos kortos buvo tavo rankose?

Heidonas paaiškino, kad būtent taip. Kol Džimas būtų čekų (jis nesakė rusų) kalėjime, žmonės būtų už jį agitavę, manę, kad jis bus kaip koks raktas, bet jam grįžus visas Vaitholas nutarė jį užčiaupti: toks tas grąžinimas į tėvynę.

– Stebiuosi, kad Karlas paprasčiausiai jo nenušovė. Ar tai jis padarė iš pagarbos tau?

Bet Heidonas vėl nuklydo į savo politiką.

Kai vėl pradėjo pasakoti apie save, Smailio akyse jis pamažu traukėsi į kažkokį menką, bjaurų gyvį. Jam buvo malonu girdėti, kad Jonesko pažadėjo parašyti pjesę, kurioje didvyris visą laiką tyli, o visi kiti be paliovos rėkia. Jis tikėjosi, kad psichologai ir madingi istorikai, kurie jį aprašys, nepamirš, kaip jis matė save. Kaip menininkas jis pasakė viską, ką turėjo pasakyti, būdamas

septyniolikos. Jam buvo labai gaila, kad kartu negali pasiimti draugų. Tikėjosi, kad Smailis jį prisimins su meile.

Smailis jau norėjo pasakyti, kad tikrai taip jo neprisimins, jo nuomonė apie Bilą visiškai kitokia, bet tam nebuvo prasmės, o Heidonui vėl kraujavo iš nosies.

– Beje, noriu paprašyti vengti viešumo. Mailsas Serkombas iš to išpūtė didelį burbulą.

Čia Heidonas net sugebėjo nusijuokti. Pridaręs pakankamai žalos slapta neturėjo nė menkiausio noro pakartoti to viešai.

Prieš išeidamas Smailis paklausė dar vieno rūpimo klausimo.

– Turėsiu apie tai papasakoti Anai. Ar nori, kad perduočiau ką nors ypatingo?

Smailio klausimo potekstė pasiekė jį ne iškart. Iš pradžių Bilas pamanė, kad Smailis pasakė „Džen", ir niekaip negalėjo suprasti, kodėl dar su ja nesusisiekė.

– A, *tavo* Ana, – tarė lyg aplink stovėtų daugybė anų. Heidonas paaiškino, kad tai buvo Karlo idėja. Karlas seniai suprato, kad Smailis kelia didžiausią grėsmę kurmiui Džeraldui. – Sakė, kad tu iš tiesų kietas.

– Ačiū.

– Tačiau ir tu turėjai kainą: Aną. Paskutinė iliuzijų neturinčio žmogaus iliuzija. Jis sugalvojo, kad jei būsiu žinomas kaip Anos meilužis, nesugebėsi objektyviai manęs vertinti, – Smailis pastebėjo, kad jis įsistebeilijo į vieną tašką. – Jokio spaudimo, tiesiog pasitaikius progai stoti į eilę. Supranti?

– Suprantu.

Pavyzdžiui, „Liudijimo“ naktį Karlas norėjo, kad Bilas būtinai susitiktų su Ana. Vien tam, kad apsidraustų.

– Ir tą vakarą nebuvo kažkokio netikėtumo? – paklausė Smailis prisiminęs Semą Kolinsą ir klausimą, ar Džimas pašautas. Heidonas sutiko, kad buvo. Jei viskas būtų vykę pagal planą, pirmosios žinutės iš Čekijos būtų atkeliavusios pusę vienuolikos. Heidonas būtų galėjęs perskaityti jas savo klube po Semo skambučio Anai ir prieš atvažiuodamas į Cirką. Bet, kadangi Džimas buvo pašautas, kilo sumaištis ir žinios iš Čekijos atkeliavo tuomet, kai klubas jau buvo uždarytas.

– Laimė, niekas nekreipė į tai dėmesio, – tarė imdamas dar vieną Smailio cigaretę. – Beje, kuris aš buvau? – paklausė paprastai. – Vis pamirštu.

– Siuvėjas. Aš buvau Elgeta.

Smailis prisiklausė pakankamai, tad išėjo net nepasivarginęs atsisveikinti. Sėdęs į automobilį gal valandą važiavo nežinia kur, kol galiausiai atsipeikėjo šoniniame kelyje į Oksfordą, tad sustojo papietauti ir grįžo į Londoną. Vis dar negalėjo žiūrėti į namą Baivoterio gatvėje, tad nuėjo į kiną, kažkur pavakarieniavo ir kiek apgirtęs apie vidurnaktį grįžo namo, prie savo slenksčio rado Leikoną ir Mailsą Serkombą. Šalia stovėjo juokingas Serkombo rolsroisas, juoda ligoninės antis, kuri trukdė praeiti šaligatviu vaikštantiems pėstiesiems.

Jie beprotišku greičiu nuvažiavo į Saratę. Ten po giedru dangumi, apšviestas kelių žibintuvėlių ir nužiūrinėjamas kelių blyškių Lopšelio gyventojų veidų, ant suoliuko priešais mėnesienos

nušviestą kriketo lauką sėdėjo Bilas Heidonas. Po paltu vilkėjo dryžuotą pižamą, kuri dabar labiau priminė kalėjimo uniformą. Akys atmerktos, galva nenatūraliai nusvirusi ant vieno peties, kaip paukščio, kuriam meistriškai nusuktas sprandas.

Nebuvo jokių diskusijų apie tai, kas nutiko. Pusę vienuolikos Heidonas pasiskundė sargybiniams, kad jį kamuoja nemiga ir pykina. Pasiprašė pakvėpuoti grynu oru. Kadangi, visų nuomone, jo byla buvo baigta, niekas jo nelydėjo, tad Bilas į tamsą išėjo vienas. Vienas iš sargybinių prisiminė, kad prieš išeidamas Heidonas dar pajuokavo, „kad eina patikrinti kriketo vartelių“. Kitas tuo metu žiūrėjo televizorių, tad dabar nieko neprisiminė. Po pusvalandžio suprato, kad kažkas ne taip, tad vyresnysis sargybinis išėjo apsidairyti, o jo padėjėjas liko kur buvęs, jei Heidonas grįžtų. Bilas buvo rastas ten, kur sėdėjo dabar; iš pradžių sargybinis pagalvojo, kad jis užmigo. Pasilenkęs virš jo užuodė alkoholio kvapą – gal džino arba degtinės – ir nusprendė, kad Heidonas girtas, o tai buvo labai keista, nes visame Lopšelyje oficialiai neturėjo būti nė lašo alkoholio. Tik pamėginus jį pakelti galva atvirto, sargybinis pajuto numirėlio svorį. Apsivėmęs (tai liudijo pėdsakai prie medžio) sargybinis vėl jį pasodino ir sukėlė visus ant kojų.

Smailis paklausė, ar tądien Heidonas sulaukė kokių žinučių.

Ne, bet iš valyklos atkeliavo jo kostiumas, žinutė galėjo būti paslėpta jame – tai galėjo būti kvietimas susitikti.

– Rusai tai padarė, – paskelbė Ministras su pasitenkinimu, kad Heidonas nieko negali atsakyti. – Tikriausiai tam, kad nieko neįskųstų. Prakeikti galvažudžiai.

– Ne, – atsakė Smailis. – Jie didžiuojasi galėdami susigrąžinti savo žmones.

– Tuomet *kas* tai padarė?

Visi laukė Smailio atsakymo, bet jis tylėjo. Žibintuvėliai užgeso, visi patraukė prie automobilio.

– Ar vis tiek jį atiduosime? – pakeliui paklausė Ministras.

– Jis buvo Sovietų Sąjungos pilietis. Tegu turisi, – atsakė Leikonas, tamsoje stebėdamas Smailį.

Visi sutiko, kad labai gaila dėl tinklų. Įdomu, ar Karlas vis tiek sudarys sandorį.

– Ne, – atsakė Smailis.

Prisiminęs tai pirmosios klasės kupė Smailis pagalvojo, kad galbūt visą laiką matė Heidoną pro kitą teleskopo galą. Nuo praėjusio vakaro valgė labai mažai, nors restoranas veikė beveik visą kelionę.

Išvykęs iš Kings Kroso liūdnai pastebėjo, kad Heidonas jam patiko, kad jį gerbė: juk galų gale Bilas buvo žmogus, kuris turėjo, ką pasakyti, ir tai pasakė. Vis dėlto Džordžo protas vis tiek nenorėjo priimti tokio supaprastinimo. Kuo ilgiau svarstė padriką Heidono pasakojimą apie save, tuo geriau suprato jo prieštaringumą. Iš pradžių mėgino įsivaizduoti Bilą kaip romantiško straipsnio herojų, trisdešimtųjų intelektualą, kuriam Maskva buvo tikra Meka. „Maskva buvo Bilo disciplina, – tarė sau. – Jis ieškojo istorinio ir ekonominio sprendimo atitikimo." To buvo maža, tad nutarė papasakoti daugiau apie žmogų, kurį mėgina

pamėgti. „Bilas buvo romantiškas snobas. Norėjo prisijungti prie elitinio avangardo ir išvesti tautą iš tamsos." Tuomet prisiminė jo nebaigtas drobes merginos Kentiš Taune svetainėje – pasmerktas ir pavargusias. Taip pat prisiminė diktatoriško Bilo tėvo vaiduoklį – Ana jį vadino tiesiog Monstru – ir ėmė įsivaizduoti, kad galbūt marksizmas kompensavo menininko nepilnavertiškumą, nelaimingą vaikystę. Žinoma, vėliau jam nerūpėjo, kad doktrina buvo nusidėvėjusi. Bilas rado kelią, o Karlas pasirūpino, kad iš jo neišklystų. Prisiminęs ant Baivoterio namo grindų išsitiesusį ir Anos muzikos besiklausantį Bilą Smailis nusprendė, kad išdavystė – tai įprotis.

Bilui tai patiko. Smailis nė minutėlę tuo neabejojo. Stovėti slaptos scenos viduryje, žaisti pasauliais, vaidinti didvyrį ir dramaturgą viename – Bilui tai tikrai be galo patiko.

Smailis pagalvojo, kad nėra tokio dalyko kaip standartiniai žmogiškieji motyvai. Tai daug panašiau į rusų matrioškas, kurios atsidaro atskleisdamos dar vieną viduje tūnančią asmenybę. Iš visų žmonių Karlas buvo vienintelis, kuris matė mažiausią Bilo Heidono lėlytę. Kaip ir kada Bilas buvo užverbuotas? Ar dešiniosios pažiūros Oksforde buvo apsimetinėjimas? Ar nuodėmė, iš kurios Karlas pakėlė jį į didybę?

Klausk Karlo: gaila, kad to nepadariau.

Klausk Džimo: niekada to nepadarysiu.

Pro šalį slystant Rytų Anglijos peizažui, pamažu perkreiptą Bilo mirties kaukę pakeitė Karlo veidas. „Tačiau ir tu turėjai kainą: Aną. Paskutinė iliuzijų neturinčio žmogaus iliuzija. Jis

sugalvojo, kad jei būsiu žinomas kaip Anos meilužis, nesugebėsi objektyviai manęs vertinti."

Iliuzija? Ar taip Karlas vadino meilę? Ir Bilas?

– Jūs, – labai garsiai ir, ko gero, jau ne pirmą kartą tarė kontrolierius. – Ar jūs keliaujate į Grimsbį?

– Ne, ne, Iminghamą, – tuomet prisiminė Mendelio nurodymus ir išlipo.

Niekur nesimatė nė vieno taksi, tad pasiklausinėjęs bilietų kasose patraukė prie žalio ženklo su užrašu „Eilė". Tikėjosi, kad ji atvyks jo pasiimti, bet galbūt negavo žinutės. Na ką gi, toks paštas per Kalėdas, kas gali juos kaltinti? Jis svarstė, kaip Ana sutiks naujienas apie Bilą; tačiau prisiminęs jos išsigandusį veidą ant Kornvalio uolų suprato, kad jai Bilas buvo miręs jau tada. Kažkokiu būdu ji pajuto jo prisilietimo šaltumą ir viską suprato.

Iliuzija? – pakartojo Smailis pats sau. – *Iliuzijų neturintis?*

Lauke buvo žvarbu; tikėjosi, kad jos meilužis bent jau surado jai šiltą vietelę.

Gailėjosi, kad neatvežė jos kailinių batų, kurie gulėjo spintelėje po laiptais.

Prisiminė „Grimmelshausen" kopiją, kuri vis dar Martindeilo klube.

Ir po to ją pamatė: iškleręs Anos automobilis lėkė link jo „tik autobusams" pažymėtu keliu, Ana važiavo ne ta puse. Pamatė, kaip ji išlipo ir nubėgo į stotį pasiklausti: aukšta ir žaisminga, nepaprastai graži kito vyro moteris.

Likusį semestrą, Bilo Roučo nuomone, Džimas Prido elgėsi taip, kaip jo motina po skyrybų su tėvu. Jis daug dėmesio

skyrė smulkmenoms, tvarkė apšvietimą mokyklos spektakliui, taisė futbolo vartų tinklą, o per prancūzų pamokas siaubingai pyko dėl mažų netikslumų. Svarbius dalykus, tokius kaip pasivaikščiojimai, golfas, jis apleido, o vakarais likdavo namuose ir į kaimą neidavo. O blogiausia buvo Džimo žvilgsnis – kai Bilas užklupdavo jį nepastebėtas, jis būdavo visiškai tuščias. Jis nuolat pamiršdavo įvairius mokyklos reikalus – Bilas kiekvieną savaitę turėdavo priminti išdalyti raudonus ženklelius už pasiekimus.

Norėdamas jam padėti Roučas apsiėmė būti apšvietėju. Per repeticijas Džimas turėdavo duoti jam signalą, Biliui, niekam daugiau. Turėdavo pakelti ranką ir ją nuleisti, kai norėdavo, kad būtų išjungtos rampos šviesos.

Visgi po kurio laiko ėmė atrodyti, kad Džimas pasiduoda gydymui. Atsitraukus jo motinos šešėliui, žvilgsnis tapo nebe toks apsiblausęs, giedresnis, Džimas vėl buvo budrus. Spektaklio vakarą buvo linksmesnis nei bet kada.

– Ei, Džambo, rupūžioke, kur tavo apsiaustas, ar nematai, kad lyja? – pašaukė, kai pavargę, bet laimingi po pasirodymo vilkosi atgal į pagrindinį pastatą. – Tikrasis jo vardas Bilas, – paaiškino aplankyti atvykusiam tėvui. – Abu mokykloje buvome naujokai.

Galiausiai Bilas Roučas įtikino save, kad ginklą susapnavo.

Le Carré, John

Le37 Bastūnas, Siuvėjas, Kareivis, Šnipas : romanas / John le Carré ; iš anglų kalbos vertė Gabrielė Prišmantaitė. – Kaunas : Obuolys [i.e. MEDIA INCOGNITO, 2013]. – 441, [7] p.

ISBN 978-609-403-474-9

Įsimylėjusi rusų agentė išduoda šiurpią paslaptį: britų centrinėje žvalgyboje yra kurmis – dvigubas sovietų agentas, prasiraușęs iki aukščiausių vadovybės sluoksnių. Jis jau spėjo niekais paleisti slapčiausias žvalgybines operacijas ir sunaikino produktyviausius informatorių tinklus. Buvęs slaptasis agentas Džordžas Smailis nespėja pasidžiaugti pensininko gyvenimu – iškviestas buvusio kolegos jis žvalgybos galvoms nežinant turi išsiaiškinti, kuris iš viršiausių valstybės sargų pardavinėja savus ir kokie jo motyvai.

UDK 821.111-31

John le Carré
BASTŪNAS, SIUVĖJAS, KAREIVIS, ŠNIPAS

Iš anglų kalbos vertė *Gabrielė Prišmantaitė*
Viršelį kūrė *Andrius Morkeliūnas*
Tekstą redagavo *Jūratė Šamelienė*
Tekstą tvarkė *Erika Merkytė-Švarcienė*
Maketavo *Daiva Širvaitienė*

28 sp. l. Užsakymas Nr.
Išleido OBUOLYS®
(OBUOLYS yra registruotas leidybinis ženklas,
kurį pagal sutartį naudoja UAB MEDIA INCOGNITO)
Butrimonių g. 9, LT-50220 Kaunas
knygos@obuolys.lt | www.obuolys.lt

Spausdino Printing House Skleniarz,
3d Bolesława Czerwińskiego Str., Kraków 31-319, Poland,
fax: (+48) 12 637 80 02